

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİHİ ANABİLİM DALI

H. 1303-1304/M. 1885-1886 SELANİK VİLAYET SALNAMESİ'NE GÖRE
SELANİK VİLAYETİ

Yüksek Lisans Tezi

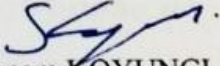
Hazırlayan
Senem KOYUNCI

Danışman
Doç. Dr. Ahmet OĞUZ

Nevşehir, 2019

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

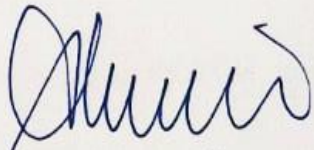

Senem KOYUNCI
Tezi Hazırlayan

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK SAYFASI

“H. 1303-1304/M. 1885-1886 Selanik Vilayet Salnamesi’ne Göre Selanik Vilayeti”
adlı Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Lisansüstü Tez Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Senem KOYUNCI
Tezi Hazırlayan

Doç. Dr. Ahmet OĞUZ
Danışman

Doç. Dr. Ahmet OĞUZ
Tarih Ana Bilim Dalı Başkanı

Doç. Dr. Ahmet OĞUZ danışmanlığında Senem KOYUNCI tarafından hazırlanan "H. 1303-1304 / M. 1885-1886 Selanik Vilayet Salnamesine Göre Selanik Şehri" adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

02/08/2019
İmza

JÜRİ

Danışman : Doç. Dr. Ahmet OĞUZ

Üye : Prof. Dr. Nevzat TOPAL

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin SARAC

İMZA

İmza

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 29.08.19. tarih ve 2019.34.800 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

29 / 08 / 2019

İmza

Doç. Dr. Vedat AKTEPE
Müdür

H. 1303-1304/M. 1885-1886 SELANİK VİLAYET SALNAMESİ'NE GÖRE SELANİK VİLAYETİ

Senem KOYUNCI

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Ağustos 2019
Danışman: Doç. Dr. Ahmet OĞUZ**

ÖZET

19. yüzyılda Osmanlı Devleti, çöküşünü hazırlayan sebepleri çözmek adına bir takım yenilik hareketlerine başlamıştır. Ancak daha çok askeri alanlarda sınırlı kalan bu yenileşme süreci Osmanlı Devleti'nin sadece yıkılışını geciktirmiştir. Bu dönemde Osmanlı Devleti içindeki idari ve şehir yapılanmasında da büyük gelişmeler söz konusu olmuştur. Özellikle Selanik Şehri 1864 yılında Mehmet Sabri Paşa'nın valilik göreviyle beraber büyük ilerleme kaydetmiştir. Bu bağlamda Selanik Vilayet Salnamesi'nin tüm şehir ve nahiyelerle ilgili birinci elden verdiği bilgiler o dönem Selanik'ine ışık tutmamızı sağlamıştır.

II. Abdülhamit zamanında Selanik'in değeri daha anlaşılmış ve Selanik-Mitroviçe demiryolu yapılarak şehre önem kazandırılmıştır. Demiryolu ile hem nüfus artışı sağlanmış hem de sanayi ve ticaret alanında ilerlemiştir. Özellikle liman şehri olarak Osmanlı Devleti için önemli bir gelir kapısı olmuştur. Hatta Selanik'te 19. yüzyılda Beyrut ve Trabzon Limanlarından daha fazla ticaret yapılmıştır. 20. yüzyıl başlarında ise İstanbul'dan sonra en fazla ithalatın yapıldığı liman olarak ön plana çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler: Osmanlı, 19. YY., Salname, Ticaret ve Selanik.

**THE THESSALANIC PROVINCE ACCORDING TO THE THESSALONIC
PROVINCE OF THESSALONIC ANNUAL A.H. 1303-1304 / A.D. 1885-1886**

Senem KOYUNCI

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences
Department Of History, M.A./M.B.A. vb./Ph.D., August, 2019
Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ahmet OĞUZ**

ABSTRACT

In 19th century, Ottoman Empire began to innovate in some areas that was mostly limited in military to solve the problems which leads it to the collapse period. However, this innovation just delayed the collapse of the Ottoman Empire. In this period, there were also great developments in the administrative and urban structures in Ottoman Empire. The city of Thessaloniki was developed greatly by governor Mehmet Sabri Pasha in 1864. In this context, the first-hand information about the city and the sub-districts of the municipality from Province of Thessalonıc annual provide us to get important information about that period.

During the reign of II. Abdülhamit, the importance of Salonika was understood and the city was became more important by building a railway of Thessaloniki-Mitrovica. This railway, provide to increase population and also improve industry and trade. Salonika became a port city of Ottoman Empire and it has been an important revenue gate for the Ottoman Empire.

Even In the 19th century, there was even more trade in Thessaloniki than in the ports of Beirut and Trabzon. At the beginning of the 20th century, it has come to the forefront as the most importing port after Istanbul.

Key Words: Ottoman, 19. Century, Annual, Thessaloniki and Trade.

TEŞEKKÜR

Tez alıőmam sırasında bilgi ve tavsiyeleriyle beni yönlendiren, akademik alanda en iyi Şekilde yetiőmem için katkılarını esirgemeyen ve sabırla tezimi yöneten saygıdeğer hocam, Sayın Doç. Dr. Ahmet OğUZ'a ayrıca katkılarından dolayı jüri üyelerine teőekkürlerimi arz ederim. Çalıőmamın düzenlenmesi için yardımlarını esirgemeyen arkadaşlarım Zehra ÖZCAN, Neőe ŐENER VATANSEVER ve Murat AYDIN'A ayrıca bu süreçte maddi manevi desteği ile yanımda olan aileme çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	
KABUL VE ONAY SAYFASI	
ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
TEŞEKKÜR.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
KISALTMALAR VE SİMGELER.....	XIII
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM SELANİK SANCAĞI

1. İdari Yapı.....	6
2. Coğrafi Yapısı.....	6
3. Mimari Yapı.....	7
4. İslahanesi.....	9
5. İktisadisi.....	10
6. Su Kaynakları.....	11
7. İklim.....	12
8. Sosyal Hayat.....	13
9. Sağlık Hizmetleri.....	13
10. Tulumba ve Arabalar.....	14
1.11. Ormanları.....	14
1.12. Madenleri.....	15
1.13. Akarsuları ve Nehirleri.....	20
1.13.1. Vardar Nehri.....	20
1.13.2. Kara Azmak Nehri.....	21
1.13.3. İnce Kara Nehri.....	21
1.13.4. Galeyat Nehri.....	21
1.13.5. Yenice Karacaabad Nehri.....	21
1.13.6. Laduh Nehri.....	21
1.14. Selanik Sancağı Kazaları.....	22
1.14.1. Selanik Kazası/Merkez Langaza Nahiyesi.....	22
1.14.1.1. İdari Yapı.....	22
1.14.1.2. Coğrafi Yapı.....	22
1.14.1.3. Demografik Yapı.....	23
1.14.1.4. Mimari Yapı.....	23
1.14.1.5. Evlilik.....	23
1.14.1.6. Eğitim-Öğretim.....	24
1.14.1.7. Üretim ve Ekonomi.....	24
1.14.1.8. Ulaşım.....	25

1.14.1.9. Sağlık Hizmetleri.....	25
1.14.1.10. Hapishaneler	25
1.14.2. Avrethisar Kazası.....	25
1.14.2.1. İdari Yapı.....	25
1.14.2.2. Coğrafi Yapı.....	26
1.14.2.3. Demografik Yapı.....	27
1.14.2.4. Mimari Yapı.....	27
1.14.2.5. Evlilik.....	27
1.14.2.6. Eğitim-Öğretim	27
1.14.2.7. Üretim ve Ekonomi.....	28
1.14.2.8. Ulaşım.....	29
1.14.2.9. Sağlık Hizmetleri.....	29
1.14.2.10. Hapishaneler	29
1.14.3. Doyran Kazası.....	30
1.14.3.1. İdari Yapı.....	30
1.14.3.2. Coğrafi Yapı.....	30
1.14.3.3. Demografik Yapı.....	30
1.14.3.4. Mimari Yapı.....	31
1.14.3.5. Evlilik.....	31
1.14.3.6. Eğitim-Öğretim	32
1.14.3.7. Üretim ve Ekonomi.....	32
1.14.3.8. Ulaşım.....	35
1.14.3.9. Sağlık Hizmetleri.....	35
1.14.3.10. Hapishaneler.....	35
1.14.4. Ustrumca Kazası.....	35
1.14.4.1. İdari Yapı.....	35
1.14.4.2. Coğrafi Yapı.....	35
1.14.4.3. Demografik Yapı.....	36
1.14.4.4. Mimari Yapı.....	36
1.14.4.5. Evlilik.....	36
1.14.4.6. Eğitim-Öğretim.....	37
1.14.4.7. Üretim ve Ekonomi.....	37
1.14.4.8. Ulaşım.....	39
1.14.4.9. Sağlık Hizmetleri.....	39
1.14.4.10. Hapishaneler.....	39
1.14.5. Tikveş Kazası.....	40
1.14.5.1. İdari Yapı.....	40
1.14.5.2. Coğrafi Yapı.....	40
1.14.5.3. Demografik Yapı.....	40
1.14.5.4. Mimari Yapı.....	41
1.14.5.5. Evlilik.....	41
1.14.5.6. Eğitim-Öğretim.....	42
1.14.5.7. Üretim ve Ekonomi.....	42

1.14.5.8. Ulaşım.....	44
1.14.5.9. Sağlık Hizmetleri.....	44
1.14.5.10. Hapishaneler.....	44
1.14.6. Yenice-i Vardar Kazası.....	44
1.14.6.1. İdari Yapı.....	44
1.14.6.2. Coğrafi Yapı.....	45
1.14.6.3. Demografik Yapı.....	45
1.14.6.4. Mimari Yapı.....	46
1.14.6.5. Evlilik.....	47
1.14.6.6. Eğitim-Öğretim.....	47
1.14.6.7. Üretim ve Ekonomi.....	48
1.14.6.8. Ulaşım.....	51
1.14.6.9. Sağlık Hizmetleri.....	51
1.14.6.10. Hapishaneler.....	51
1.14.7. Vidine Kazası.....	51
1.14.7.1. İdari Yapı.....	51
1.14.7.2. Coğrafi Yapı.....	52
1.14.7.3. Demografik Yapı.....	52
1.14.7.4. Mimari Yapı.....	53
1.14.7.5. Evlilik.....	53
1.14.7.6. Eğitim-Öğretim.....	53
1.14.7.7. Üretim ve Ekonomi.....	54
1.14.7.8. Ulaşım.....	56
1.14.7.9. Sağlık Hizmetleri.....	56
1.14.7.10. Hapishaneler.....	56
1.14.8. Karaferya Kazası.....	56
1.14.8.1. İdari Yapı.....	56
1.14.8.2. Coğrafi Yapı.....	57
1.14.8.3. Demografik Yapı.....	58
1.14.8.4. Mimari Yapı.....	58
1.14.8.5. Evlilik.....	59
1.14.8.6. Eğitim-Öğretim.....	60
1.14.8.7. Üretim ve Ekonomi.....	60
1.14.8.8. Ulaşım.....	63
1.14.8.9. Sağlık Hizmetleri.....	63
1.14.8.10. Hapishaneler.....	64
1.14.8.2. Ağustos Kasabası/Nahiyesi.....	64
1.14.8.2.1. İdari Yapı.....	64
1.14.8.2.2. Coğrafi Yapı.....	64
1.14.8.2.3. Demografik Yapı.....	65
1.14.8.2.4. Mimari Yapı.....	65
1.14.8.2.5. Evlilik.....	65
1.14.8.2.6. Eğitim-Öğretim.....	66

1.14.8.2.7. Üretim ve Ekonomi.....	66
1.14.8.2.8. Ulaşım.....	68
1.14.8.2.9. Sağlık Hizmetleri.....	68
1.14.8.2.10. Hapishaneler.....	68
1.14.9. Köprülü Kazası.....	68
1.14.9.1. İdari Yapı.....	68
1.14.9.2. Coğrafi Yapı.....	69
1.14.9.3. Demografik Yapı.....	69
1.14.9.4. Mimari Yapı.....	70
1.14.9.5. Evlilik.....	70
1.14.9.6. Eğitim-Öğretim.....	70
1.14.9.7. Üretim ve Ekonomi.....	71
1.14.9.8. Ulaşım.....	74
1.14.9.9. Sağlık Hizmetleri.....	74
1.14.9.10. Hapishaneler.....	75
1.14.10. Kesendire Kazası.....	75
1.14.10.1. İdari Yapı.....	75
1.14.10.2. Coğrafi Yapı.....	76
1.14.10.3. Demografik Yapı.....	77
1.14.10.4. Mimari Yapı.....	77
1.14.10.5. Evlilik.....	77
1.14.10.6. Eğitim-Öğretim.....	77
1.14.10.7. Üretim ve Ekonomi.....	77
1.14.10.8. Ulaşım.....	79
1.14.10.9. Sağlık Hizmetleri.....	80
1.14.10.10. Hapishaneler.....	80
1.14.11. Aynaroz Kazası (Ceziresi).....	80
1.14.11.1. İdari Yapı.....	80
1.14.11.2. Coğrafi Yapı.....	80
1.14.11.3. Demografik Yapı.....	80
1.14.11.4. Mimari Yapı.....	81
1.14.11.5. Evlilik	81
1.14.11.6. Eğitim-Öğretim.....	81
1.14.11.7. Üretim ve Ekonomi.....	81
1.14.11.8. Ulaşım.....	82
1.14.11.9. Sağlık Hizmetleri.....	82
1.14.11.10. Hapishaneler.....	82

2. BÖLÜM

DRAMA SANCAĞI

2.1. Drama Sancağı Kazaları.....	83
2.1.1. Drama Kazası/ Merkez Drama Kasabası.....	83
2.1.1.1. İdari Yapı.....	83
2.1.1.2. Coğrafi Yapı.....	84

2.1.1.3. Demografik Yapı.....	84
2.1.1.4. Mimari Yapı	85
2.1.1.5. Evlilik.....	85
2.1.1.6. Eğitim-Öğretim.....	85
2.1.1.7. Üretim ve Ekonomi.....	85
2.1.1.8. Ulaşım.....	87
2.1.1.9. Sağlık Hizmetleri.....	88
2.1.1.10. Hapishaneler.....	88
2.1.2. Pravişte Nahiyesi.....	88
2.1.2.1. İdari Yapı.....	88
2.1.2.2. Coğrafi Yapı.....	88
2.1.2.3. Demografik Yapı.....	89
2.1.2.4. Mimari Yapı	89
2.1.2.5. Evlilik.....	89
2.1.2.6. Eğitim-Öğretim.....	90
2.1.2.7. Üretim ve Ekonomi.....	90
2.1.2.8. Ulaşım.....	92
2.1.2.9. Sağlık Hizmetleri.....	92
2.1.2.10. Hapishaneler.....	92
2.1.3. Çeç Nahiyesi.....	92
2.1.3.1. İdari Yapı.....	92
2.1.3.2. Coğrafi Yapı.....	92
2.1.3.3. Demografik Yapı.....	92
2.1.3.4. Mimari Yapı.....	93
2.1.3.5. Evlilik.....	92
2.1.3.6. Eğitim-Öğretim.....	93
2.1.3.7. Üretim ve Ekonomi.....	93
2.1.3.8. Ulaşım.....	93
2.1.3.9. Sağlık Hizmetleri.....	93
2.1.3.10. Hapishaneler.....	93
2.1.2. Kavala Kazası.....	93
2.1.2.1. İdari Yapı.....	93
2.1.2.2. Coğrafi Yapı.....	94
2.1.2.3. Demografik Yapı.....	94
2.1.2.4. Mimari Yapı	94
2.1.2.5. Evlilik.....	94
2.1.2.6. Eğitim-Öğretim.....	95
2.1.2.7. Üretim ve Ekonomi.....	96
2.1.2.8. Ulaşım.....	97
2.1.2.9. Sağlık Hizmetleri.....	97
2.1.2.10. Hapishaneler.....	97
2.1.3. Sarışaban Kazası.....	98
2.1.3.1. İdari Yapı.....	98

2.1.3.2. Coğrafi Yapı.....	98
2.1.3.3. Demografik Yapı.....	98
2.1.3.4. Mimari Yapı.....	99
2.1.3.5. Evlilik.....	99
2.1.3.6. Eğitim-Öğretim.....	99
2.1.3.7. Üretim ve Ekonomi.....	100
2.1.3.8. Ulaşım.....	101
2.1.3.9. Sağlık Hizmetleri.....	101
2.1.3.10. Hapishaneler.....	101
2.2. Drama Sancağı Ormanları.....	102
2.3. Drama Sancağı Madenleri.....	102

3. BÖLÜM

SİROZ (SEREZ) SANCAĞI

3.1. Siroz (Serez) Sancağı.....	103
3.2. Siroz (Serez) Sancağı Kazaları.....	103
3.2.1. Siroz (Serez) Kazası.....	103
3.2.1.1. İdari Yapı.....	103
3.2.1.2. Coğrafi Yapı.....	104
3.2.1.3. Demografik Yapı.....	104
3.2.1.4. Mimari Yapı.....	105
3.2.1.5. Evlilik.....	105
3.2.1.6. Eğitim-Öğretim.....	106
3.2.1.7. Üretim ve Ekonomi.....	106
3.2.1.8. Ulaşım.....	110
3.2.1.9. Sağlık Hizmetleri.....	110
3.2.1.10. Hapishaneler.....	110
3.2.2. Demirhisar Kazası.....	111
3.2.2.1. İdari Yapı.....	111
3.2.2.2. Coğrafi Yapı.....	112
3.2.2.3. Demografik Yapı.....	112
3.2.2.4. Mimari Yapı.....	113
3.2.2.5. Evlilik.....	113
3.2.2.6. Eğitim-Öğretim.....	114
3.2.2.7. Üretim ve Ekonomi.....	114
3.2.2.8. Ulaşım.....	116
3.2.2.9. Sağlık Hizmetleri.....	117
3.2.2.10. Hapishaneler.....	117
3.2.3. Nevrekop Kazası.....	117
3.2.3.1. İdari Yapı.....	117
3.2.3.2. Coğrafi Yapı.....	118
3.2.3.3. Demografik Yapı.....	119
3.2.3.4. Mimari Yapı.....	119
3.2.3.5. Evlilik.....	120

3.2.3.6. Eğitim-Öğretim.....	120
3.2.3.7. Üretim ve Ekonomi.....	120
3.2.3.8. Ulaşım.....	123
3.2.3.9. Sağlık Hizmetleri.....	123
3.2.3.10. Hapishaneler.....	123
3.2.3.1. Razlık Nahiyesi.....	124
3.2.3.1.1. İdari Yapı.....	124
3.2.3.1.2. Coğrafi Yapı.....	124
3.2.3.1.3. Demografik Yapı.....	124
3.2.3.1.4. Mimari Yapı.....	125
3.2.3.1.5. Evlilik.....	125
3.2.3.1.6. Eğitim-Öğretim.....	125
3.2.3.1.7. Üretim ve Ekonomi.....	125
3.2.3.1.8. Ulaşım.....	125
3.2.3.1.9. Sağlık Hizmetleri.....	125
3.2.3.1.10. Hapishaneler.....	125
3.2.3.2. Rubçuz Nahiyesi.....	126
3.2.3.2.1. İdari Yapı.....	126
3.2.3.2.2. Coğrafi Yapı.....	126
3.2.3.2.3. Demografik Yapı.....	126
3.2.3.2.4. Mimari Yapı.....	126
3.2.3.2.5. Evlilik.....	126
3.2.3.2.6. Eğitim-Öğretim.....	126
3.2.3.2.7. Üretim ve Ekonomi.....	127
3.2.3.2.8. Ulaşım.....	127
3.2.3.2.9. Sağlık Hizmetleri.....	127
3.2.3.2.10. Hapishaneler.....	127
3.2.3.3. Dospat Nahiyesi.....	127
3.2.3.3.1. İdari Yapı.....	127
3.2.3.3.2. Coğrafi Yapı.....	127
3.2.3.3.3. Demografik Yapı.....	127
3.2.3.3.4. Mimari Yapı.....	128
3.2.3.3.5. Evlilik.....	128
3.2.3.3.6. Eğitim-Öğretim.....	128
3.2.3.3.7. Üretim ve Ekonomi.....	128
3.2.3.3.8. Ulaşım.....	128
3.2.3.3.9. Sağlık Hizmetleri.....	128
3.2.3.3.10. Hapishaneler.....	128
3.2.4. Zebhane Kazası.....	128
3.2.4.1. İdari Yapı.....	128
3.2.4.2. Coğrafi Yapı.....	129
3.2.4.3. Demografik Yapı.....	130
3.2.4.4. Mimari Yapı.....	130

3.2.4.5. Evlilik.....	130
3.2.4.6. Eğitim-Öğretim.....	131
3.2.4.7. Üretim ve Ekonomi.....	131
3.2.4.8. Ulaşım.....	133
3.2.4.9. Sağlık Hizmetleri.....	133
3.2.4.10. Hapishaneler.....	133
3.2.5. Petriç Kazası.....	133
3.2.5.1. İdari Yapı.....	133
3.2.5.2. Coğrafi Yapı.....	134
3.2.5.3. Demografik Yapı.....	135
3.2.5.4. Mimari Yapı	135
3.2.5.5. Evlilik.....	135
3.2.5.6. Eğitim-Öğretim	135
3.2.5.7. Üretim ve Ekonomi.....	135
3.2.5.8. Ulaşım.....	137
3.2.5.9. Sağlık Hizmetleri.....	137
3.2.5.10. Hapishaneler.....	138
3.2.6. Menlik Kazası.....	138
3.2.6.1. İdari Yapı.....	138
3.2.6.2. Coğrafi Yapı.....	138
3.2.6.3. Demografik Yapı.....	139
3.2.6.4. Mimari Yapı.....	139
3.2.6.5. Evlilik.....	140
3.2.6.6. Eğitim-Öğretim.....	140
3.2.6.7. Üretim ve Ekonomi.....	140
3.2.6.8. Ulaşım.....	142
3.2.6.9. Sağlık Hizmetleri.....	142
3.2.6.10. Hapishaneler.....	143
3.2.7. Cuma Bala Kazası.....	143
3.2.7.1. İdari Yapı.....	143
3.2.7.2. Coğrafi Yapı.....	144
3.2.7.3. Demografik Yapı.....	146
3.2.7.4. Mimari Yapı.....	146
3.2.7.5. Evlilik.....	146
3.2.7.6. Eğitim-Öğretim.....	147
3.2.7.7. Üretim ve Ekonomi.....	147
3.2.7.8. Ulaşım.....	149
3.2.7.9. Sağlık Hizmetleri.....	149
3.2.7.10. Hapishaneler	149
3.3. Nehirler ve Çaylar.....	150

3.3.1. Ahmet Paşa Çayı.....	150
3.3.2. Ayonya Çayı.....	150
3.3.3. Kızıl Çay.....	150
3.3.4. Belice Nehri.....	150
3.3.5. Pesrice Nehri.....	150
3.3.6. Şatır Nehri.....	150
3.3.7. Arnavut Deresi.....	151
3.3.8. İki Köy Deresi.....	151
3.3.9. Meştuh Deresi.....	151
3.3.10. Yenice Nehri.....	151
3.3.11. Karasu Nehri.....	151
3.3.12. Topluca Nehri.....	152
3.3.13. Bayçe Nehri.....	152
3.3.14. Yenice Karasu Nehri.....	152
3.3.15. Katne Nehri.....	152
3.3.16. Rila Nehri.....	152
3.3.17. Mezden Nehri.....	152
3.3.18. Bulanık Nehri.....	152
3.4. Ormanlar.....	153
3.5. Madenler.....	153

4. BÖLÜM

SELANİK LİMANINDA SANAYİ, TİCARET, İHRACAT, İTHALAT VE DİĞER LİMANLAR

4.1. Selanik Limanı.....	155
4.2. Selanik'te Ticaret ve Sanayi.....	156
4.3. Selanik Limanı'nda İhracat ve İthalat.....	158
4.4. Selanik Limanı ve Diğer Limanlar.....	166
SONUÇ.....	171
KAYNAKÇA.....	176
EKLER.....	180
ÖZGEÇMİŞ.....	222

KISALTMALAR

Çev	: Çeviren
C	: Cilt
Çev	: Çeviri
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
İA	: İslam Ansiklopedisi
Haz	: Hazırlayan
S	: Sayı
TTK	: Türk Tarih Kurumu
YY	: Yüzyıl

GİRİŞ

Salnâme Farsça sal (sene) ve name (kitap, mektup) kelimelerin birleşmesinden oluşur. Yıllık olarak kabul edebileceğimiz salnâmeler yayınlandıkları seneden bir sene öncesine ait devletin ve vilayetlerin tarihi, coğrafyası, nüfusu, idari, askeri, hukuki teşkilatları ve ekonomik durumu, eğitim yapısıyla ilgili bilgi veren önemli kaynaklardır.¹

Hadiselerin ve gelişmelerin meydana geldiği anda kaydedilmiş olarak yer alması, salnâmelerin devletin ve şehirlerin hatıra defterleri gibi algılanmasına yol açmıştır. Ülke ve devletlerin tarihleri yanında, içerdikleri bilgiler ve bu bilgilerin güvenilirliği nedeni ile 19. ve 20. yüzyıl şehir tarihçelerinin yazımında başvurulan önemli kaynaklardan olmuşlardır.²

İlk salnâme (1263) 1847 yılında Ahmed Vefik Paşa tarafından hazırlanmıştır. Resmî ve özel olarak ikiye ayrılan salnâmelerin resmîleri; devlet, nezâret ve vilâyetlere ait olanlar şeklinde üç başlıkta ele alınabilir.³

Devlet Salnâmeleri: İlk Devlet Salnâmesi, Sadrazam Reşid Paşa'nın isteği ile Hekimbaşı Abdülhak Efendizade Hayrullah Efendi ile 19. Yüzyıl Osmanlı fikir ve ilim adamlarından Ahmed Cevdet Paşa'nın yardımları ile Ahmed Vefik Paşa tarafından hazırlanmış ve H. 1263/ M. 1847 senesinde Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye adı ile tab edilmiştir.⁴ Bu tarihten sonra da her yıl giderek kapsamı genişletilmiş ve imparatorluğun yıkılışına kadar 68 adet yayınlanmıştır.⁵

II. Abdülhamit döneminde Rumeli'deki toprakların kaybı ve Padişahın Pan-İslamizm siyasetini uygulamaya başlamasıyla Arap Yarımadasındaki vilayetlere önem

¹ İlhan Palalı, "Osmanlı Salnâmeleri ve Tarih Araştırmalarındaki Kaynak Olarak Önemi", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23. Sayı, Ocak-Haziran, 2010, s. 1.

² Tünay Karakök, "H. 1288 (M. 1871) Tarihli Katamonu Vilayet Salnâmesine Göre Kastamonu Vilayeti", *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 11, 2010, s. 268.

³ Bilgin Aydın, *Salnâme, D.İ.A.*, İstanbul, Cilt 36, 2009, s. 51-52.

⁴ Palalı, "Osmanlı Salnâmeleri ve Tarih Araştırmalarındaki Kaynak Olarak Önemi", s. 3.

⁵ M. Emin Yolalıcı, "Maarif Salnâmelerine Göre: Trabzon Vilayeti'nde Eğitim ve Öğretim Kurumları", *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, 5 (5), 1994, s. 443.

verilmeye başlanmıştır. Önce Edirne, Anadolu ve daha Arap Yarımadasındaki vilayetler sıralaması değişmiştir. Bunun yerine salnameler Hicaz Vilayeti'nden Mekke'den başlamıştır.⁶

Devlet salnâmeleri 1847 yılından 1912 yılına kadar kesintisiz olarak devam etmiştir. Osmanlı Devleti'nde en son yayınlanan "Devlet Sâlnâmesi" 1918 yılına aittir.⁷

Nezaret Salnâmeleri: Devlet salnâmeleri gibi düzenli yayınlamasa da nazırlıklar ve askeri kurumlar tarafından hazırlanarak H. 1282-1326 (M. 1865 -1908) yılları arasında 51 defa yayınlanmıştır.⁸

Bu salnâmeler ait oldukları nazırlıkların teşkilatlarını, memurlarını, tarihçelerini ve ilgili faaliyetlerini vermeleri bakımından yayınladıkları döneme ait önemli bilgiler veren kaynaklardır. İlki Keçecizade Fuad Paşa tarafından neşredilmiştir ve devletin kara-deniz ordularının teşkilat yapısı ile personel sayısını veren askeri nitelikli önemli bir kaynaktır. Askeri nitelikte olan ikinci salname ise 1890 senesinde yayımlanan Bahriye Salnamesidir ki, bu grubun en düzenli yayınları arasında yer alır. Bunlardan başka, Nezaret-i Hariciyye Salnamesi, İlmiyye Salnamesi, Rasadhane-i Amire Salnamesi, Rûsumat Salnamesi gibi farklı birimlere ait salnameler de mevcuttur.⁹

Vilayet Salnâmesi:

Devlet Salnamelerinin yararlarının görülmesi üzerine Vilayet Salnameleri çıkartılmıştır. İlk Osmanlı Vilayet salnamesinin H. 1283 (M. 1866) yılında yayınlanan Bosna; son vilayet salnamesinin ise H. 1334 (M. 1918) yılında yayınlanan Müstakil Bolu Sancağı Salnamesi olduğu tespit edilmiştir.¹⁰ Bu salnâmelerin hazırlanmasında Halep mektupçusu İbrâhim Hâlet Bey'in yayımladığı Fihrist-i Vilâyet-i Haleb adlı salnâme örnek alınmıştır.

İlk eyalet salnâmesi Saraybosna'da Salnâme-i Vilayet-i Bosna adıyla 1283(1866) yılında basılmıştır.¹¹

⁶ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, TTK, Ankara 2007, s. 331.

⁷ Fadimana Fidan, "Salnâmelere Göre Bodrum Kazası", *KAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 15, 2015. s. 2.

⁸ Aydın, "Salnâme", s. 52.

⁹ Mehmet Kerem Karasu- Demet Karasu, "R. 1308 (M. 1892/1893) Tarihli Erzurum Vilayeti Salnamesi'ne Göre Bayezid Sancağı", *Asia Minor Studies journal*, 7(1), 2019, s. 117.

¹⁰ Hasan Duman, *Osmanlı Salnameleri ve Nevsalleri Bibliyografyası ve Toplu Kataloğu*, T.C. Kültür Bakanlığı, Cilt 1, Ankara 1999 s. 5.

¹¹ Aydın, "Salnâme", s. 53.

İlk çıkan vilayet salnâmeleri Trabzon, Diyarbakır Konya ve Hüdavengidar şehirlerine aittir. Daha sonraları da diğer şehirlerde de salnâme yayınlanma geleneği başlamıştır.¹²

Vilayet Salnamelerinin tamamı H. 1283 (M. 1866) - H. 1334 (M. 1918) yılları arası olmak üzere toplamda 527 adettir. M. 1867 tarihli Vilayet Nizamnamesinin yayınlanmasından sonra salnâmelerin sayılarında artma görülmüştür.¹³

1864'te hazırlanan vilayet nizamnamesi, Mithat Paşa'nın 1864–1871 yılları arasında Tuna vilayetindeki uygulamalarından sonra, Osmanlı topraklarının genelinde geçerli hale getirildi. Buna göre Osmanlı toprakları vilayet, sancak, kaza ve köylerden oluşan yönetim birimlerine ayrılıyordu. Bu düzenlemeyle yöneticilerin unvan ve atanmalarında bir değişikliğe gidilmiştir. Eyalet adı vilayete dönüşürken, vali yönetici olarak durumunu ve unvanını koruyacaktı. Sancak terimi yerine ise zaman zaman liva teriminin kullanıldığı görülecek ve sancak yönetimi, kaymakam yerine mutasarrıfa bırakılacaktı. Kaza birimi ise 1842'deki statüsünü korumakla birlikte secimle göreve getirilen kaza müdürü yerine kaza yöneticisi olarak kaymakam iş başına getirilecekti. Böylece en önemli değişiklik kaza yönetiminde yapılmış oluyordu. 1871'e gelindiğinde nahiyelerde yönetim birimi olarak bu teşkilatta yerini alacaktır. Vilayet yönetimi ise valinin başkanlığında birçok üyeden oluşan Vilayet idare Meclisi tarafından yürütülecektir.¹⁴

Genellikle vilâyetin idarî teşkilâtı, memurları, mahalli tarihi, eski eserleri, coğrafyası, idarî taksimatı, kazaları, nahiyeleri, kasaba ve köyleri, üretim faaliyetleri, ticaret ve nüfusu hakkında bilgiler, fotoğraf ve haritalar yer alır.

Ayrıca pazar, panayır yerleri, türbe ve tekkeleri, camileri, resmi binaları, dükkânları, gezilecek-görülecek yerleri, madenleri, hangi meslek ve iş alanlarının olduğu, ormanları, avları, posta teşkilatı gibi bilgiler de salnâmelerde bulunmaktadır. Özellikle son dönem vilayet tarihleri için vilayet salnâmeleri, vazgeçilmez bir kaynak niteliğindedirler.¹⁵

Basıldıkları dönem içerisinde vilayet idari teşkilatında meydana gelen gelişmelerin takip edilmesi bakımından önemli birer kaynaktır.

¹² Yolacılı, "Maarif Salnâmelerine Göre: Trabzon Vilayeti'nde Eğitim ve Öğretim Kurumları", s. 443.

¹³ Karakök, "H. 1288 (M. 1871) Tarihli Kastamonu Vilayet Salnâmesine Göre Kastamonu", s. 269.

¹⁴ Cengiz Eroğlu, Murat Babuçoğlu, Orhan Özdil (Edt), *Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Bağdat*, Orsam, Ankara 2012, s. 29.

¹⁵ Yolacılı, "Maarif Salnâmelerine Göre: Trabzon Vilayeti'nde Eğitim ve Öğretim Kurumları", s. 443.

Vilâyet salnâmeleri yayımlama geleneği, Cumhuriyet döneminde 1967 ve 1973 yıllarında toplu halde yayımlanan il yıllıkları ile sürdürülmüştür. Buna örnek olarak 1926 ve 1927 yıllarında yayınlanan Devlet Salnâmesi'ni gösterebiliriz. Yayınlanan bu salnâme 1929'da "Devlet Yıllığı" adını almıştır.¹⁶

Vilâyet Salnameleri kütüphanecilik ve kitapçılık açısından nadir eserler sınıfına girmektedir. Hemen hemen hepsi Tanzimat'tan sonra vilâyet merkezlerinde kurulmuş olan "Vilayet Matbaaları"nda basılmışlardır. Vilâyet matbaaları Cumhuriyetin ilk yıllarına hatta 30'lu yılların sonuna kadar resmî ve özel baskı işlerini yapmış, sonra giderek önemlerini yitirerek ya kapanmış ya da satılmışlardır.¹⁷

Osmanlı Devleti'nde 33 tane vilayet vardı. Bu vilayetlerin de vilayet salnameleri bulunmaktadır. Özellikle Diyarbakır, Konya, Bolu, Bursa, Manastır ve Selanik salnâmeleri tarihi ve coğrafi olarak zengin bir içeriye sahiptir.¹⁸

Diyarbakır salnamesi olarak toplamda H. 1286-1323/ M. 1869-1905 yılları arasında 20 adet yayınlanmıştır.¹⁹

Konya Vilayet salnâmesinin en eskisi H. 1285/ M. 1868 yılında yayımlanmış olanıdır. En son yayımlananı ise H. 1332/M. 1914 tarihli olanıdır. Bu H. 1285-H. 1332 iki tarih arasında çıkmamış olan yıllar da vardır. Belirtilen tarihler arasında 29 adet salnâme yayımlanmıştır. Bazı yıllarda aynı salnâme iki üç defa tekrar edilmiştir.²⁰

Bolu vilayet salnamesi olarak İsam Veri Tabanında 2 adet salname bulunmaktadır. Bunlar H. 1337-1338/ M. 1921-1922, H. 1334/M. 1918 tarihli salnamelerdir.

Bursa Hudavendigar Vilayetine ait ilki H. 1286/ M. 1869 yılından başlamak üzere 36 salname yayımlanmış olup sonuncusu H. 1325/ M. 1907 tarihlidir. 37. Salname 1927 yılında Bursa Vilayet Salnamesi adıyla basılmıştır.²¹

¹⁶ Karakök, "H. 1288 (M. 1871) Tarihli Kastamonu Vilayet Salnâmesine Göre Kastamonu Vilayeti", s. 269.

¹⁷ M. Sabri Koz, "Adana Vilayeti Salnamelerinde Yatırlar, Ziyaretler", *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırma Dergisi*, Adana 1999, s. 473.

¹⁸ Aydın, "Salnâme", s. 53.

¹⁹ Ahmet Zeki İzgöer, *Diyarbakır Salnameleri 1286-1323 (1869-1905)*, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Cilt 1, Yayın No 14, İstanbul 1999, s. 1.

²⁰ Adem Topkaya, Salnamelere Göre Konya Vilayeti (Sosyo- Ekonomik ve Kültürel Yapı), *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2007, s. 3.

²¹ Feridun Emecen, "Hudavendigar", *D.İ.A.*, Cilt18, İstanbul 1998, s. 286.

Manastır Vilayeti'ne ait İsam Veri Tabanında 9 adet salname bulunmaktadır. Bunlar H. 1293/M. 1876, H. 1308/M. 1891, H. 1311/ M. 1893, H. 1312/ M. 1894, H. 1292/ M. 1875, H. 1310/ M. 1892, H. 1313/ M. 1895, H. 1305/ M. 1888, H. 1314/ M. 1896 tarihli salnamelerdir.

Osmanlı Devleti'ndeki Vilayetler şunlardır: Adana Vilayeti, Arnavutluk Vilayeti, Cezayir-i Bahri, Halep Vilayeti, Ankara Vilayeti, Aydın Vilayeti, Bağdat Vilayeti, Basra Vilayeti, Beyrut Vilayeti, Bitlis Vilayeti, Bosna Vilayeti, Girit Vilayeti, Tuna Vilayeti, Diyarbakir Vilayeti, Edirne Vilayeti, Erzurum Vilayeti Hüdavendigâr Vilayeti, İstanbul Vilayeti, Yanya Vilayeti, Kastamonu Vilayeti, Konya Vilayeti, Kosova Vilayeti, Mamuret-ül Aziz Vilayeti (Harput- Elazığ), Manastır Vilayeti, Musul Vilayeti, İşkodra Vilayeti, Sivas Vilayeti, Suriye (Şam) Vilayeti, Trablusgarp Vilayeti, Van Vilayeti ve Selanik Vilayeti'dir.

Tezimize de konu olan Selanik 1867 yılında vilayet statüsünü almıştır. 1913 yılında ise vilayetlik durumu kalkmıştır. Şu anda İslam Araştırma Merkezi Veri Tabanında 19 adet Selanik Vilayet Salnâmesi bulunmaktadır. Bunlar;

H. 1287/M. 1870, H. 1288/M. 1871, H. 1291/M. 1874, H. 1292/M. 1875, H. 1293/M. 1876, /1877, H. 1299/M. 1882, H. 1303/M. 1886, H. 1307/M. 1890, H. 1310/M. 1892, H. 1311/M. 1893, H. 1312/M. 1894, H. 1313/M. 1895, H. 1315/M. 1897/1900, H. 1320/M. 1902, H. 1322/M. 1905, H. 1324/M. 1906, H. 1325/M. 1907 tarihli salnâmelerdir.

Çalışmamız H. 1303-1304/M. 1885-1886 tarihli Selanik Vilayet Salnamesi baz alınarak hazırlanmıştır. Salnamede Selanik'in 4 sancaktan oluştuğu belirtilmiştir. Bu sancakların isimleri salnamede Selanik Sancağı, Drama Sancağı, Siroz (Serez) Sancağı ve Taşoz Sancağı olarak verilmiştir. Ancak Taşoz 7 Mayıs 1902 yılında Kavala Kaymakamı Emin Paşa Sadrazam Said Paşa'nın emriyle Taşoz'un yönetimi doğrudan Selanik Vilayetine bağlanmıştır.²² Taşoz'un salnamenin yazıldığı tarihten sonra Selanik'e bağlanmasından ve salnamede sadece Selanik, Drama ve Siroz (Serez) Sancaklarıyla ilgili bilgi bulunduğundan Taşoz Sancağı teze alınmamıştır.

²² Süleyman Kızıltoprak, "Taşoz", *D.İ.A.*, Cilt 40, İstanbul 2011, s. 160.

1. BÖLÜM SELANİK SANCAĞI

1.1. İdari Yapı

Selanik Sancağının merkez sancağı olan Selanik şehri Rum ilinin hem ticari ve siyasi olarak önemli merkezidir. İskender'den önce Makedonya'da krallık yapan Philip zamanında Selanik şehri Terma (bazı kaynaklarda Thermi olarak geçmektedir.) olarak adlandırılmıştır. Daha sonra Makedonya'da krallık kuran Kassandros İskender'in de kardeşi olan Thessalonik ile evlendikten sonra şehrin adını Thessalonik olarak değiştirmiştir.²³ Makedonya kıtası Romalıların idaresi altında bulunduğu zaman Selanik şehrinde birçok kere taht değişikliği olmuştur. Miladın 360 senesinde Selanikliler Roma imparatoru olan Teolopos'a isyan etmişlerdir. Bunun üzerine kral Selanik şehriden bin kişiyi idam ettirmiştir. Yedinci asrın ortasında Makedonya da bir krallık ortaya çıkmıştır. Orta yüzyılda Sicilya krallarından I. Kilyom tarafından istila edilmiştir. 1223 tarihinde İznik İmparatorluğuna katılan Selanik şehri daha sonra bir süre Venediklilerin elinde kalmıştır. Birinci Murad zamanında kuşatılan ancak alınamayan Selanik Yıldırım Bayazıt zamanında alındı.(791/21 Nisan 1394) Daha sonra Ankara savaşı sonunda Emir Süleyman tarafından Bizanslılara terk edilmiştir.²⁴ Hicri 796 (miladi 1393-1394) senesinde ise Sultan II. Murat zamanında Osmanlı Devleti'nin eline geçmiştir.²⁵

1.2. Coğrafi Yapı

Selanik güneydoğu Avrupa'da ve Balkan Yarım Ada'sının güneyinde bulunmaktadır. Kuzey Ege sahillerinde bir yarım ay oluşturan kentin güneyinde Selanik Körfezi

²³ Selanik Vilayet Salnamesi, Selanik Matbaası, Selanik H. 1303/M. 1885, s. 120.

²⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti 1*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s. 355.

²⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, Selanik Matbaası, Selanik H. 1303/ M. 1885'e göre II. Murat'ın Selanik'i ele geçirme tarihi Hicri 796- Miladi 1393/1394' tür. Fakat İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın Osmanlı Devleti 1 adlı eserinde ve D.İ.A.'nin "Selanik" maddesinde tarih olarak 1430 belirtilmiştir. Bakınız; Uzunçarşılı, s. 357-Machiel Kiel, "Selanik", *D.İ.A.*, Cilt 36, İstanbul 2009, s. 355.

şimdiki adı ile Thermaikos Kolpos, batısında Vardar Nehri ve Vardar Ovası, kuzeyinde ise Hortiadis Dağı ve doğusunda Halkidiki Yarımadası bulunur.²⁶

Selanik şehri payitahtın 116 saat güneybatısında ve Akdeniz- Ege denizin son kuzeyinde bulunan körfez üzerinde yüksekçe bir tepenin eteğinde bulunmaktadır. Şehrin matematik konumu; 40 derece 38 dakika genişliğinde kuzey ile 20 derece 36 dakika uzunluğunda doğudur. Şehrin etrafı eski surlarla kaplıdır. Sahil kısmı ise Sabri Paşa'nın²⁷ valiliği sırasında (H. Şaban 1286/ M. Kasım- Aralık 1869) açılmıştır. Buraya ön tarafı mermer kaplama, Napoli taşından kaldırımı olan uzunluğu 2.330 genişliği 15 terbian²⁸ 34.950 arşın büyüklüğünde bir rıhtım inşa edilmiştir.²⁹

Şehirde epey büyük caddeler ve sokaklar vardır. Aynı zamanda yapılan binalarda çoğunlukla üçer dörder katlıdır. Şehir 75 mahalleye ayrılmıştır bunların 46'sı Müslümanlara 13'ü Hristiyanlara ve 16'sı da Musevilere aittir. Bu mahallelerde 6.452 tane hane vardır. Şehirde yabancılardan başka 37.143 erkek 31.609 kadın ikamet etmektedir.

1.3. Mimari Yapı

M. 1285 senesinde yapılan tren hattı ve batıya bir saat mesafeye kadar uzanan mahallelerde hanlar, fabrikalar, gazinolar ve kahvehaneler gibi yüzlerce binanın inşasıyla büyük bir bayındırlık çalışmaları yapılmıştır. 18. yüzyıla kadar iş yerleri ve evleri ayrı ayrı konumlandırılırken 18. yüzyıldan sonra konut yoğunluğundan dolayı İzmir, İstanbul, Bursa ve Selanik'te ticaret ve zanaat dükkânları ana eksenler boyunca evlerin alt katında belirmeye başladı. Ancak bu durum daha çok Rum ve Yahudi mahallerinde daha kolay gerçekleşmiştir.³⁰ Şehrin takdire şayan yerleri Frenk Mahallesi, Bedastan ve civarı, Vardar Kapısı ile Kelemirye Kapısına kadar olan cadde, Mısır ve İstanbul Çarşılarıdır. Şehirde 35 cami, 49 mescit, 19 kilise, 41 havra

²⁶ Orhan Türker, *Selanik'ten Thessaloniki'ye Unutulan Bir Kentin Hikâyesi 1912-2012*, 1. Basım, Sel Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 15.

²⁷ Osmanlı Devleti'nin son dönemlerin çeşitli valilik görevlerinde bulunmuştur. İlk olarak İzmir (Aydın) daha sonra Tuna, Trablusgarp ve Selanik'te görev yapmıştır.

²⁸ Osmanlıca Sözlük, (a. zf.) : 1) murabba, (kare) olarak. 2) dört köşeli olarak.

²⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 121-122.

³⁰ Cerasi, *Osmanlı Kenti Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. ve 19. Yüzyıllarda Kent Uygarlığı ve Mimarisi*, s. 85.

ve 92 çeşme, 24 dakik, iplik ve ispirto, çivi fabrikaları ve 96 lokanta ve 1 ardiye ve 393 mağaza ve 2.670 dekar kahve ve bir fırın mevcuttur.³¹

Selanik'teki en bilinen eski eserler Ayasofya, Hortacı Sultan, Eski ve Kasimiye camileridir. Ayasofya Cami eskiden bir kiliseydi. H. 930/M. 1523-1524 senesinde hayır sahibi bilinen İbrahim Paşa tarafından Hristiyan rahiplerine 1000 altın vererek camiye dönüştürülmesini sağlamıştır. Ayasofya içindeki birçok yapının antika değeri taşıdığı da verilen diğer bilgi arasındadır. Hortacı Sultan Cami ise tahminen 3000 sene önce putperestler tarafından inşa edilmiştir. Daha sonra Rumların eline geçen bu yer kargir bir kısım daha eklenerek kilise haline dönüştürülmüştür.³² Selanik Şehrine 3 saat mesafede olan Hortaç Karyesi ahalisinden H. 990/ 1582-83 senesinde Fatih Emin Gazi Paşa tarafından camiye dönüştürülmüştür. Sonrasında Süleyman Efendi burada öldüğü ve defin edildiği için memleketine atıfta bulunularak camiye Hortacı adı verilmiştir. Putperestlerin Venüs için yaptırdıkları Eski Cuma Cami ise önce Rumların eline geçmiştir. Rumlar buraya Ayopa Raşkou adını vermiştir. Selanik'in fethiyle burası imar edilip adı Eski Cami olarak değiştirilmiştir. Kasimiye Cami ise Sultan Bayazıt'ın vakfındandır ve kiliseden camiye dönüştürülmüştür. Hristiyanlarca kutsal sayılan Eyus Dimitros bu camide defnedildiği için onuncu ve on birinci ayın 26. günü mezarı ziyarete açıktır. Bu cami Avrupalılar tarafından önemlidir. Caminin Kemeriyeye Kapısı caddesinde antika eser olarak kabul edilen bir kemer mevcuttur. Burası M. 312 senesinde Büyük Konstantin'in Hafsit ve Maksim adlı komutanları adına halk tarafından tebrik amaçlı yapılmıştır.³³ Aynı şekilde Vardar kapısı da bir tâk-ı zafer sonucu yapılmıştır. Selanik halkı etraftaki kavimlerden gördükleri zulümden Roma imparatoru Oktav Vandumise sayesinde kurtulunca bu anıtı teşekkür amaçlı yapmışlardır. Tarihi eserlerden Katrin tarafında Taşlık Bayır'ın tepesinde Cenübez kavminden kalma Pilaati Mana adında bir kale ve enkaz yerinde zeminiyle beraber taştan oyulmuş iki bölümden oluşan sağır mağara bulunmaktadır. Bir saat mesafede bulunan dağ tepesinde Tersekuç diye anılan M. 820 yılında tamir edilen bir bölüm keşişhane ve Kemeriyeye Nahiyesinde Mariyana Çiftliği civarında Kemeriyeye adıyla bir kasr vardır.

³¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 124.

³² Burada üç basamaklı bir kürsü mevcuttur. Bu kürsüde Hristiyanlığın yayılması için vaazların verildiğinin rivayet edildiği belirtilmektedir.(Selanik Vilayet Salnamesi, Selanik Matbaası, s. 125.)

³³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 126.

1.4. Islahanesi

Tanzimat dönemiyle beraber sanayi mektepleri³⁴ ortaya çıkmıştır. Bu okulların I. Meşrutiyet'e kadar isimleri ıslahhanedir. Öncelikle kimsesiz çocukların alındığı ıslahhaneler için 52 madde ve 3 kısımdan oluşan bir nizamname vardır. Nizamnamenin;

1. kısmında ıslahhanelere alınacak öğrencilerde aranacak şartlar, okutulacak dersler ve öğretilecek sanatlar,
2. kısmında ıslahhanelerde görevli memurlar ve vazifeleri, ıslahhanelerin gelir ve giderleri ile imalat durumu,
3. kısmında da uygulanacak cezalar ile mesleklerinde başarılı olanlara verilecek mükâfatlar ele alınmıştır.³⁵

Selanikliler için medar-ı iftihar sebebi olan Selanik ıslahhanesi gececi ve gündüzcü yatılı personeli bulunan ve fakir Müslüman çocuklarının iyi bir terbiyeye sahip olmaları için eğitim gördükleri yerdir. Maddi durumu iyi olan aile çocuklarından da her sene için 500 kuruş ücret alınmaktaydı.³⁶ Adı geçen bu ıslahhanenin senelik 1.500 lira geliri olmasına rağmen her sene aynı zamanda belediyeden de 500 lira iane almıştır. Bu ıslahhanede 1.100 talebe eğitim görmekteydi. Kunduracılık, tokacılık, marangozluk, terzilik, talim ve din dersleri verilmekteydi. Özellikle kunduracılık, tokacılık, terzilik ve marangozluk mesleklerinden elde edilen gelirler bu mesleklerin birer sanayi kuruluşu haline geldiğinin belirtisidir. Örneğin kunduracılıkta her çeşit potin, iskarpin ve galoş üretimi yapılmakta ve bunların senelik üretiminden 23.000 kuruşluk gelir elde edilmiştir.³⁷ Tokahanede ise yerli bez, çarşaf, şayak, keten ve pamuk havlu imal edilmektedir. Bir senelik mensucat 13.000 kuruş değerindedir. Marangozhanede trapza, mermerli boru ve ceviz mangal tahtası gibi her çeşit yazıhane ve marangozluğa ait eşyalar imal edilir. Ve geliri tahmini 19.000 veya 20.000 kuruştur³⁸. Islahhane sermayeye sahip olmadığı için terzihanede sadece öğrencilerin yazlık ve kışlık don ve gömlekleri imal edilmektedir. Islahhanenin

³⁴ Sanayi-i Nefise Mektebi 1882 yılında İstanbul'da kurulan güzel sanatlar eğitimi veren bir yüksek okulu statüsündedir. Detaylı bilgi için Bkz: Fatma Ürekli, "Sanayi-i Nefise Mektebi", *D.İ.A.*, Cilt 36, İstanbul 2009, s. 93-97.

³⁵ Yaşar Semiz-Recai Kuş, "Osmanlı'da Mesleki Teknik Eğitim İstanbul Sanayi Mektebi(1869-1930)", *SÜ Türkiyyet Araştırmaları Dergisi*, Sayı 15, Bahar 2004, s. 279.

³⁶ Semiz-Kuş, "Osmanlı'da Mesleki Teknik Eğitim İstanbul Sanayi Mektebi(1869-1930)", s. 279.

³⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 129.

³⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 130.

alışveriş ve tekstil ürünleri için çarşıda büyük bir yeri yoktur. Gelir olarak 25'er Osmanlı Lirası tahsil olunur. Yalnız bu islahhaneler gerekli ilgiyi göremedikleri için kimsesiz çocuklara bazı pratik bilgiler veren küçük atölyelerden öteye gidememiştir.³⁹

1.5. İktisadisi

Selanik Şehri'nde hayır işi yapmak ve aşevlerine gelir sağlamak için menafi' ve itam sandıkları kurulmuştur. Menafi' sandığı 1888 tarihinde ortaya çıkmıştır.⁴⁰ Kamu yararı için kurulan bu menafi' sandıkları yol ve kaldırım yapımı ve tamiri, köprü, okul gibi yapıları finanse etmek için kurulmuştur.⁴¹ Ayrıca Aşar vergisi üzerine konulan ek bir vergi ile toplanan bu paralar çiftçilere borç olarak veriliyordu.⁴² Nüfus olarak Selanik Kazasını da içine alan karye ve çiftliklerin her birinden birer kile buğdaydan iane istifade sağlanarak 164.286 kuruş menafi' sandığına sermaye olarak verilmiştir. Bu meblağda 1896 tarihine kadar sandık vekillerinin etkisiyle faize yatırılarak 120.034,5 kuruş artış olmuştur. Toplam sermayesi 291.320 kuruştan ibarettir.⁴³ 1896 tarihinde sermayesi vilayet meclis idare heyetinin kararı ile nakit ve senet olarak muhacir komisyonuna devredilmiştir. 1899 tarihinde bu sandık muhacir komisyonundan geri alınmıştır. Yerleşik muhacirin masrafları için kullanılan 149.272 kuruş aynı sene içinde menafi' sandıkları için padişahın emriyle masraflara harcanan 134.400 kuruş ve bu paraların faizi olan 26.403 kuruş ilave olunarak toplam sermayesi 310.075 kuruşa baliğ olmuştur.⁴⁴ Bu meblağın 60.000 kuruşu yüzde beş faiz ile Osmanlı Bankası şubesine bırakılmıştır. Küsuru de zirai işlerde kullanılmak üzere ödünç verilmiştir. Salnamenin yazıldığı güne kadarki günlerin geçmişi 40.000 kuruş, bu sandığın toplam sermayesi de 350.000 kuruş civarında olduğu tahmin edilmektedir.⁴⁵ İtam sandığının sermayesi 42.277 adet Osmanlı Lirasından ibaret olup rehin koyma veya türlü kefil karşılığında senelik yüzde 15 artışla borç verilmiştir. Mevcut para yüzde 5 faiz ile bankaya teslim edilmiştir.

³⁹ Rıfat Önsoy, "Tanzimat Dönemi Sanayileşme Politikası 1839-1876", H.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi, 2.2, 1984, s. 9.

⁴⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 130.

⁴¹ Stanford J Shaw-Ezel Kural Shaw, *History Of The Ottoman Empire And Modern Turkey*, Cambridge University Press, Volume II: Reform, Revolution and Republic: The Rise of Modern Turkey, 1908-1975, s. 101.

⁴² Abdurrahman Siler, "XIX. yüzyılda Trabzon'un Kaza ve Nahiyelerinin Ekonomik Durumu (1869-1905)", *Tarih İncelemeleri Dergisi IX, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını*, İzmir 1994, s. 261.

⁴³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 130.

⁴⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 131.

⁴⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 133.

Selanik Bank Şubesi Osmanlı Merkez Bankasına bağlıdır. Osmanlı Merkez Bankasının sermayesi 1.000.000 Osmanlı Lirasıdır. Bu bankaya depozito için bırakılan paralara senelik yüzde 4, altı ay için yüzde 3, üç ay için yüzde 2,5 faiz verilmektedir. Nakit olarak verilen meblağ için ise senelik yüzde 8'den 12'e kadar faiz verilmekteydi. Bu faiz miktarı piyasadaki meblağın az ya da çok olmasına bağlıdır. Bankadan para alınabilmesi için 3 tüccar ve 2 kişinin senet ve imza vermesi gerekmektedir. Ya da bir imza ile konsült ve ticari mallar gerekmektedir.⁴⁶

1.6. Su Kaynakları

Selanik 19. Yüzyılın ortasına doğru iki su kaynağından besleniyordu. Bunlardan biri en eskisi de olan Suriçi'nin Hortaç (Disoron) Dağı'ndaki su kaynaklarına bağlıyordu ikincisi de şehrin batısındaki Lenbet'ten ve kuzeybatıdaki Urumcuk köyünden gelen suları bir araya getiriyordu.⁴⁷ Bu su kaynaklarına ek olarak Selanik'te Yenisu su kaynağı da bulunmaktaydı.⁴⁸ Hortaç Suyu Sultan II. Murat Han'ın hayratıdır. İkinci Murat Selanik'i almak istediği zaman büyük direnişle karşılaşmıştır. Kuşatmadan vazgeçeceği sırada Vlatadon Manastırı'ndan birkaç keşişin Sultan Murat'a Selanik'in alınması için su kaynaklarını kesmelerini söylemiştir. Sultan II. Murat burayı aldıktan sonra Hortaç su kanalını tamir ettirmiştir. İlk zamanlar 690 masura⁴⁹ olan Hortaç Suyu bazı kazalar sonucunda 450 masuraya kadar düşmüştür. Yaz mevsiminde 200 masuraya kadar düştüğü olmuştur.

Urumcuk Suyu 400 masura itibarında olup yaz mevsimindeki derecesi 50 masuraya kadar düşmektedir. Çavuzzade Ahmet Reşid Efendinin vakfı olan şadırvana gelen su kırışaneden gelir ve 5 masuradır. Şam Suyu diye tabir olunan bu su da 6 masura olup yaz mevsiminde Soğuk Su Cami Şerifi meydanındaki sarnıca gider. Hatta kış mevsiminde bu meydandaki şadırvana gönderilir. Bu su kış mevsiminde biraz daha fazlalaşır. Çavuş Manastırı civarında Kemeryeli Ömer Ağa'nın evinin bitişiğinde çıkan suya Çırçır Suyu denilmektedir. Normalde 10 masura olan bu suyun miktarı yazın 3 masuraya kadar düşer. Laz Oğlu Çınarlı Usta tarafında ve Hristiyan Mezarlığı tarafında bir çeşme daha vardır. Bu çeşmeye kış ve ilkbahar

⁴⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 131.

⁴⁷ Meropi Anastassiadou, *Tanzimat Çağında Bir Osmanlı Şehri Selanik (1830-1912)*, Işık Ergüden (çev.), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998, s. 76-77.

⁴⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 133.

⁴⁹ Resmi su ölçüsü, lülenin dörtte biri kadardır. Oğuz Çetinoğlu, *Tarih Sözlüğü*, İstanbul: BilgeOğuz Yayınları, 2009, s. 268.

mevsimlerinde derelerden toplanmakta olan sularla birlikte 25 masuraya kadar çıkmaktadır. Ancak yazın sular azalmasıyla tamamıyla yok olur. Hazfi Beyin Kemeriyeye tarafındaki Üç Çeşme denilen ve bitişiğindeki dereden toplanan sular ile sahilhanelere giden bu tatlı sular 60 masuradan ibarettir. Bu su sayesinde sahilhane tarafları su ihtiyaçlarını karşılayabilmişlerdir. Çavuş Manastırı tarafında Kırk Damla diye tabir olunan bir su daha vardır. Yöre halkı bu sudan hem az olduğu için hem de taşlı olduğu için gerektiği gibi faydalanamamıştır. Lonca Camii Şerifine ait olan çeşmenin suyunun kaynağı bilinmese de bu su Debbağhane civarında ortaya çıkmaktadır. Ve yaz mevsimi dışında bu suyun miktarı sürekli 10 masura kadardır. Yaz mevsiminde ise hararet arttığında su tamamen kesilmiştir. Bundan başka Debbağhane taraflarında Kült diye tabir olunan başka bir kaynak su daha vardı. Kışın 80 masura olan bu su yazın 10 masuraya düşmüştür.⁵⁰

Şehrin içinde sekiz adet sarnıç vardır. Bunlar Mustafa Paşa, Yeni Kapı, Koca Kasım Paşa, Eski Cuma Cemavi Şerifesi, Akça Mescid, Ahmet Subaşı, Koca Kasım Paşa mahallelerinde ve Kula Cami civarında kahve bitişiğinde bulunmaktaydı.⁵¹ Bu sarnıçlara çoğunlukla Hortaç Suyundan su gelmiştir. Eski Cuma Camileri⁵², Mustafa Paşa, İki Kapı, Koca Kasım Paşa Camileri sarnıçları Sultan Murat Han, Mustafa Paşa, Cezri Kasım Paşa, Koca Kasım Paşa'nın hayratlarıdır.⁵³ Diğerleri ise mensup olduğu mahallelerdeki hayır sahiplerinin ianeleriyle idare olunmaktaydı. Selanik'te doğrudan su kaynaklarına bağlı çok az sayıda musluk bulunmaktaydı. Halk su ihtiyacını çeşmelerden karşılamıştır. Ancak bu çeşmelerin sayısı oldukça azdı. Özellikle evinde içme suyu bulunan ailelerin çoğunun Müslüman olduğu bilinmektedir. Su kullanım hakkı miras yoluyla mirasçılara devredilebilmekteydi. 1827 ve 1844 yıllarına ait kayıtlarda abone isimlerine rastlanılmıştı.⁵⁴

1.7. İklim

Yaz mevsiminde sabahın erken saatlerinde ve akşamları Büyük Kara Burnundan imbat rüzgârları esmektedir. Akşama kadar rüzgâr yönünü değiştirerek Küçük Kara burnundan esmeye başlar. Gün batımına yakın hava sakin olur. Esen rüzgârın yönüne

⁵⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 135.

⁵¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 135.

⁵² Selanik'in 1430'da fethinin hemen arkasından camiye çevrilerek ilk cuma namazı kılınan yer olduğundan Eski Cuma Camii olarak adlandırılmıştır. Bkz: Semavi Eyice, "Eskicuma Camii," *D.İ.A.*, Cilt 11, İstanbul 1995, s. 397.

⁵³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 136.

⁵⁴ Anastasiadou, *Tanzimat Çağında Bir Osmanlı Şehri Selanik (1830-1912)*, s. 77.

doğru küçük bir akıntı olmaktadır. Bu imbat rüzgârı nisandan başka 4 ay kadar eser ağustos ve eylül aylarında sakinleşir. Yazın bazı geceler Hortaç Dağları tarafından hafif bir hava esmektedir. Senenin diğer aylarında ise çoğunlukla şark rüzgârları çıkar. Kışın kuzey doğu rüzgârları ve bazen de güney doğu - güney batı rüzgârları eser ve bu rüzgârların limanlara hiçbir zararları olmamaktadır. Ancak ara sıra ortaya çıkan gündoğusu rüzgârı küçük tonajlı gemilere hasar verse de büyük gemiler için hasarlı sonuçlar doğurmaz. Fakat garp tarafında esen ve Selanikliler tarafından Vardar diye bilinen rüzgâr daimi hasar verici olsa da bu durum bile nadir zamanlarda meydana gelmiştir. Bazı kış aylarında yoğun kar yağışı gözlemlenir, çevredeki nehir ve göller donar.⁵⁵

1.8. Sosyal Hayat

Selanik halkı için eğlence hayatı oldukça revaçtadır. Şehrin iç kısımlarında Frenk Mahallesinde Osmanlı ve İtalyan tiyatroları mevcuttur. Rıhtım üzerindeki bazı gazinolar da yaz günlerinde tiyatro haline dönüştürülmüştür.⁵⁶ Gazinolarda ve kahvelerde bazı zamanlarda çalgı bulundurulmaktaydı. Ve pandomimya ve lubiyat kumpanyaları sık sık Selanik şehrine gelerek halkı eğlendirmekteydi. Ahalinin tanışmak ve sohbet etmek için cemiyetleri bulunmaktaydı. Yazın halk akşamları rıhtım üzerindeki kahvelere, kibar ahalideyalılara çıkardı. Bu buluşma mekânları; Memleket Bahçesi, Şih Suyu, Kemal Baba, Kıra Ağacıları Mevkileriydi. Bu mevkiler Selanik halkının eğlenmek için gezip dolaştığı mahalleri olup sahilhaneler ve şehrin iç kısımlarında muntazam bahçeler bulunmaktaydı.

1.9. Sağlık Hizmetleri

Selanik'te ilk askeri hastane 1869'da kurulmuştur. 1896'ya kadar burada Türk ve Gayrimüslim doktor ve eczacılar çalışmıştır. 1885'te bu hastane içinde 50 yataklı Gureba hastanesi tesis edilmiştir.⁵⁷ Hastanede bir cerrah bir eczacı ve yeteri kadar hademe vardır. Buranın idari işleri belediye tarafından görülmekteydi. Hristiyanlara ait bir hastane daha vardı. Bu hastanede 44 yatak, 1 müdür, 1 tabip, 1 eczacı ile 6 hademe vardı. Musevilerin hastaneleri fakir hasta insanlar için yapılmıştır ve çeşitli

⁵⁵ Türker, *Thessaloniki'ye Unutulan Bir Kentin Hikâyesi 1912-2012*, s. 16.

⁵⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 138.

⁵⁷ Baha Taneli, Hatice Şahin, *Cumhuriyetten Önce ve Sonra Ülkemizde Hastaneler, Çocuk Hastaneleri ve Tıp Eğitimi*, Aydın Kitabı, Sayı 118, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, İzmir 2017, s. 20.

tabipler ve donanımlı bir eczaneleri mevcuttur. Bu hastanenin hizmetinin devamı için bir komisyonları vardı.

1.10. Tulumba ve Arabalar

Selanik'te 18 tulumba vardır. Bunların 6 tanesi belediyenin Alaattinzadelerle, Yusuf Satyoz, İngiltere ve Fransa Kunsulatular ile gümrüğün ve İzzetli Hakkı Beyin ve sigorta kumpancılarından⁵⁸ Lambarur Bahur Matalun ve Zavo ve Semolaci Modyano'nun ve Haham Eyalya Fernandis ve Yusuf Mudyanov Bey'in malıdır. Deniz tulumbanın 40'ar hademesi vardır ki isimleri belediye sicilinde bulmaktadır. Yangın meydana geldiği zaman malları ve eşyaların nakliyle görevli 4 cemiyet bulunmaktaydı. Bu görevli kişiler Hüseyin Çavuş, Yakuvacı ve Kantarcı İshak ve Haham Eyalya Fernandis'dir. Bu cemiyetin kitapları ve hademesi vardı. Selanik'te birçok özel araba vardı. Bu arabalar toplam 70 adetti ve ücreti mukabilinde isteyenleri taşımak için her an hazır bulunmaktaydı. Limanda işlemekte olan kayıkların sayısı 232 olmuştur ve giderek de artmaktaydı.

1.11. Ormanları

Selanik Sancağı ormanlarının 5.500.979 dönümü devlete aitti. 3.434.827 dönümünün sahipleri ise belliydi. Ancak 439.461 dönümü her ne kadar bazı kişiler tarafından kullanılıyor olsa da sahiplerinin bilinmemesinden dolayı devlet arazisi olarak bilinmekteydi.⁵⁹ Ormanların en önemli ve kıymetli bölümleri Kesendire Kazası'yla Laza Nahiyesi dâhilindeydi. Büyüklüğü tahmini 3.083.432 dönümdü. 849.530 dönümü sahiplerine ve 2.233.913 dönümü devlete aitti. Ormanlarda köknar, kocayemiş, zeytin gibi ağaç türleri vardı. Bu ağaç türleri genellikle sahil tarafındaydı. Bu ormanlar, sahillerden 3, 5, 8, 10, 15 kilometreye kadar yayılmış olup arazisi içerisinde akmeşe, kızıl, kestane, kayın ağaçları ile birlikte bazı derece içlerinde kara kayın ağaçlarına sahipti. Şikaneym? Adası'nda bulunan Ayan-ı Kavle? ve Nekpet? Ormanlarının Vervale? Limanına doğru uzanan arazide fıstık, neym, sarıçam ağaçları vardır. Kesendire Neym? Adasında yer alan ormanda ise daha ziyade karaçam ağacı bulunmaktaydı. Bu ormanların asıl mahsulâtı orman

⁵⁸ Yabancı ortaklara ve yabancı sermayeye dayalı şirket. 19. yy boyunca sömürgelerde ve Osmanlı İmparatorluğu gibi, ticaretini alabildiğince dış sömürüye açmış ülkelerde sayısız kumpanya kuruldu. Bu ortaklıklar, genelde maden, demiryolu, deniz taşımacılığı gibi yüksek kazanç getirecek alanlarda yatırım yapmaktaydılar. Bkz. Necdet Sakaoğlu, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tarih Sözlüğü*, İletişim Yayınları 1. Baskı, İstanbul 1985, s. 430.

⁵⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 467.

içerisinden ve dışarisından gelen hayvanatın bu ormanlarda otlatılmasıydı. Bu sebepten dolayı önemli miktarda otlak vergisi hazineye gitmekte ve fayda sağlamaktaydı. Bu ormanların mahsulâtı arasında devam eden yıl içinde kömür imalatı fazlaydı. Subatinin?, Kayacık?, Reşidinin?, Avdes? miri ormanlarından elde edilen yakıt Selanik'te kullanılmıştı. Diğer ormanların ürünleri ve elde edilen yakıtlar dışarıdaki vilayetlere nakil edilerek, kullanılmıştı. Bu livanın Karakarye, Yenice, Vardar, Vidine, Avrethisarı, Topran, Tikveş, Köprülü, Ester, Meç Kazaları dâhilinde bulunan ormanlar da takriben 5.357.163 dönüm kadardı.⁶⁰ Bundan 2.585.297 dönümü sahiplerine, geri kalanı devlete aitti. Bu ormanlarda akçam, karaçam, bazı köknar, kayın, kestane, yabani kabak, pernar, kocayemiş, yabani zeytin gibi ağaçlar vardı.⁶¹ Tikveş'in Vardar Vadisi'nde bulunan Durak adıyla bilinen ormanların arazileri sarptı ve meşe, şimşir gibi karışık ağaçlar vardı. Bu ormanların genel ihracatı kömür ve keresteydi. Timur Yolu yakınlarında olan bölgelerden çıkarılan yakıt ve ürünler demiryolu ile Selanik Sancağı'na nakil edilerek, satılmıştı. Bu bölgelerden ihraç edilen kereste başka bir yere sevk edilmeyip vilayet içerisinde kullanılmaktaydı. Köprülü, Guvata?,Kaşık ve Köklü ormanlarından kayık küreği gibi kaba taslak bazı ürünler demiryolu vasıtasıyla ihraç edilerek Selanik'e, Selanik üzerinden Yunanistan'a ve Cezayir-i Bahr-i Sefid adaları bazen de Dersaadet'e sevk edilerek ulaştırılmıştı.⁶²

1.12. Madenleri

Kesendire Kazası'nda olan Rumeli karyesinin iskelesi civarında ve 1,5 saat mesafesinde bulunan Kaîn Karum? Madeni vilayet içerisinde bulunan madenlerin en önemlisiydi.⁶³ Maden damarlarıyla beraber 900 metre uzunluğundaydı. Madenin bulunduğu yer Serpanite? olarak tabir olunurdu. Açılmış olan 5-6 adet ocakta istihdam olunan 70 amele vardı. Bu amelelerin ürettiği mahsulât ihraç edilmekteydi. Bu mahsulât 20 ve 25 tonilata derecesindeydi. Rumeli iskelesine tenzil olmak da ve genel masraflar tonilata başına üççeyrek Osmanlı altınına denk gelmektedir. Düzeltmelerin yapılması durumunda hâsılatın 15.000 tonilata derecesine kadar çıkabileceği hesaplanmıştı. Arazinin bir bölümünde ebedi bir eser olan bu maden araştırılsa da henüz tüm damarların büyüklüğü tam olarak bilinmekteydi. Kesendire

⁶⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 469.

⁶¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 469.

⁶² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 470.

⁶³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 477.

Kazası'nın ve Avdes Karyesi sınırları içerisinde ve Sufiler İskelesinden 6 saat mesafesinde olan Karum madeninın ehemmiyetli noktasındaydı. Bu noktada harf ve küşad olunan ve yekdiğerinin kurb civarında bulunan on adetten oluşan ocağın kafesi bir demiri istikametine tesadüf gelerek on beş metreden yirmi metreye kadar derindi. Ve demiri gayet cisimdi.

Bu uçaklardaki madenin serveti yekediklere nazaran ? menkulat ? zikr olunan dağın ve setinde büyük bir demirin dahi görünürde ihraç olunmuş ise de demiri çok ve gayette sert olduğundan emr-i imalinde bir yarar sağlayacağı anlaşılammış ve bunlardan başka ötede beride açılan küçük uçaklardan cüz'i ? cevher ihraç olunacak olur ise de inkıta-uruki inbitac? edebileceği cihetle imalinden ibtali daha hayırlı görülmüştür ? Köy mevkinde krom madeninın vücüdu asar-ı meriyesine mahsus ise de zahirelerin ihracatında husula gelecek faydalar 'anbülhesab masraf-ı tabiyesiyle dikkat edilmemektedir. Kesendire Kazası'nın merkez hükümeti olan Poliroz? Karyesi içerisinde olan ve ? İskelesine 1 saat mesafede bulunan krom madeni büyük ve yararı büyüktür.⁶⁴

Mevcut olan iki adet uçak dahi üçer tabakada Şlabat-ı müteaddidiye? bölünenlerin toplamı ışıldayan otuz kadar amele vasıtasıyla ihraç olunmakta olan değerli madenlere birinci derecede ad olunmaktadır. Fakat o demirler bazı ? inkıta'i uğruyorlarsa da devam eden ameliyatla daha geniş ve daha güzel bölümler vücuda gelmektedir. Serpanite? zuhuruna teşkil eden Ahcar tabakatı? Elde edilen kazançlar artıkça madenlerin damarları da büyümektedir.. Cümle-i meshudattan bulunduğuna göre bir madenin kıymet ve mahiyeti mertebe istemektedir. İkinci uçak nacim olduğunda? biraz ufak ise de türü ve vaziyeti açısından ötekinin sahip olduğu o safa merkezindedir. Arazinin çevresinde bulunan ufak uçaklar ihracatına gelince geçmişte zikredilen demir cevherinin zikr ve kıymetlerine nazaren düngürüyle? Bursa'da idame-i ameliyat ile çoğaltılmaktadır. Selanik Kazası'nın Kilmeriye Nahiyesi'nde Kayın Kırak Mahallesi arazisinde ve Selanik'e 2 saat mesafede bulunan krom madeninde pek temiz ve yüzde elli dörtten- yüzde elli sekize maden cevherine sahipti.⁶⁵ Bu madenin başlıca ocağı ise Harman yeri olarak tabir edilen mahalle rastlamaktaydı. Şimdiye kadar meydana gelen ihracatı bütün o uçağın mahsulü olarak pek çok yarar ve fayda sağlanmıştı. Kesendire Kazası'nda İzover?

⁶⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 478.

⁶⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 480.

Karyes’inde Estratus? namıyla bilinen mevki de ve adı geçen iskelenin 2 saat kurşun maden adı geçen karyenin Estrenebuko? Dağı tepesinden bulunan madenler içerisinde meydana gelen madenler içersine antiman, kükürtlü çinko, kükürtlü demir madenlerinin yanında dışarıda daha değişik madenler bulunmaktaydı.⁶⁶ Bu madenler arasında yer alan simli kurşundan gereğince istifade edilmemekteydi. Adı geçen madenin araştırılmasına yönelik olarak bir kaç kuyu açılmıştı. Açılan kuyu sayesinde simli kurşun bulunmakla birlikte simli kurşundan daha fazla bir şekilde kükürtlü antimon bulunduğundan harfiyat çalışmaları daha da derinleştirilerek simli kurşun demirinin, kükürtlü antimona dönüştürülme ihtimalinin bulunduğu göz önüne alınarak ameliyat devam etmişti. Avrethisarı Kazası’nın Karadağ Nahiyesi’nde Pikveh? Karyesi arazisi sınırları içersimde, Selanik’e 12 saat uzaklığında kayın simli kurşun madeni kuvvet ve kıymetçe ileri derece olmayıp demirin vaziyet ve istikameti mertebe-i matlubedir. Ancak önceden hazırlanan ameliyatla mağaralar bitişiğinde açılmış olan kuyularda icra kılınmaya devam etmektedir. Eğreçe? o mağaralardan zuhur eden sular imalata uygun görülse de madenin meşhur olan serveti o maniyi her vakit hükümsüz bırakılacak derecede bulunmaktadır.⁶⁷

Bu madenin meydana geldiği arazinin bölümleri içerisinde uruk sığırı dahi keşif olunmuş ise de geneli kesilmiş olmakla birlikte tahriyatına devam olunmaktadır. Maden kaynağının tamamen kesilmeyeceği veyahut yeniden bir demir madeninin zuhur edeceği anlaşılmaktadır. Avrethisarı Kazası’nın Karadağ Nahiyesi’nde Kayınbatıoğulları Karyesi’nde bulunan madenler, Selanik’ten on üç saat uzaklıktadır.⁶⁸ Burada yer alan mağaralardan çıkarılan simli kurşun madeni eskiden beri var olup işlenmiş ve cevheri bir bütün olarak, eksiksiz bir şekilde olarak ihraç edilmiştir. Eğreçe? de pek çok erimiş madenin ve perakende merur zamanla toprak ve taşlar altında kalmış hatta adı geçen mağaralarda bir miktar daha cevher mevcut bulunmuş ise de üzerinden bir hayli zaman geçmiş ve bazı afetlerin tesirleri sonucunda kullanılmaktan vazgeçilmiştir. Adı geçen karyede icra olunan tahriyat semeresiyle büyük ve küçük uruk-u maden meydana çıkarılmıştır. Bu madende ticari açıdan değerli olan çinko ile karışık başka değerli şeyler de görülmüştür. Fakat içlerinde yalnızca birinin karışımı görünmesiyle beraber sahip olduğu maden

⁶⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 480-481.

⁶⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 481- 482.

⁶⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 482.

varlığından istifade ? ihtiyarına menut? bulunmuştur. Adı geçen arazide cisim kerîç taşları tabakalarına nüfuz eden simli kurşun geçmiş ise de imalatı yapılacak derecede değildir. Adı geçen nahiyenin büyük vadilerinde ve özellikle Gümüşdere Namıyla bilinen vadisinde bulunan su yolunu takip eden yağmurun bir mahsulü olan yıldırımların kumlar içerisinde altın ve gümüş mücevherlerinin ? sığıra ve rakiksi? bulunduğu cihetle oralarda hayvan otlatanlar ve tutanlar tarafından ara sıra bir miktar derece olunarak dışarıda bulunan madenlerden bittehir? ? satıla geldiği rivayet olunmaktadır. Bazı arazi de vaka olan kıymetli madenlerin yağmurları cezb ederek Eğreçe'ye kesretle yağmur nüzul eder. İse şukuk araziye? Derece-i ? de tesir etmesinden dolayı mevcut olan meta ve madenlerin bir miktarını tesadüm met'a? ile teştit ederek saika cereyanıyla etrafta bulunan diğer arazilere sevk ve nakil etmekte olduğu yapılar arasında kıymetli simli kurşun madenleri görülmektedir. Kesret vücudunu ar'ane? etmek de bulunduğu cihetle amaliyatı feniye ihraç olunması gerekmektedir. Bununla birlikte bu madenlerden. ? istifade yol açılmış olacağı görülmektedir. Adı geçen nahiyenin Paprat Karyesi'nde ve Selanik'ten on iki saat uzaklığında bulunan simli kurşun madeni dahi mevcut bulunan Demirler delaletiyle gayet zengin ve kıymetliydi. Mağaraları muntazam bir halde bulunup feniye tatbikiyle imalata açılan bu mağaraya Kerimi ismi verilmiş ise de faydalarının sınırlı olduğu apaçıktır.⁶⁹ Bu nahiyenin R'ayan? ve Fenarlı? Karyeleri'nde de Selanik'e on iki saat mesafesi olan simli kurşun madeninin cevheri oldukça fazla ise de demir madenlerinin kusurlu ve üretim açısından sakat olduğu tespit edilmiştir. Bu yüzden başka istifade olunabilecek yerlerin bulunması amacıyla yeni mağaralar açılmıştır. Ve kuyular dahi ver fert neba'na meyah ile dopdolu olduğu bunda icrai ameliyat gereksiz masraf ve zahmet dışında hiç bir fayda sağlamayacağı görülmüştür. Bu kazanın Karadağ Nahiyesi'nde Hacı Esenler Karyesi'nde, Selanik'e on dört saat mesafede Kayın isimli kurşun madeninde eski mağaraların cevherlerinin tamamı ihraç edilmiş olduğundan bu mağaradan fayda sağlanamayacağı anlaşılmıştı.⁷⁰ Bundan dolayı burası terk edilmişti. Tespit edilen bir başka mevkide yeni baştan keşif ve kazı çalışmaları başlamış bunun sonucunda daha önceleri boş bırakılmış arazi de kireç taşları bulunmuştu. Kireç taşları tabakaları içersinden simli kurşun madeninin olduğu tespit edilmişti. Bu nahiyenin Lalsuh Karyesi'nde ve Selanik'e 13

⁶⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 483.

⁷⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 484.

saat mesafede bulunan simli kurşun madeninin demiri pek de güzel ve ehemmiyetli olmasa da ihraç edilen simli kurşun parçalarının hal ve muayenelerinde alt tabakalarında olan parçaların istenilen derecede olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte demirlerin, zayıf ve ince olması madenin kıymetini oldukça azaltarak, önemsiz hale getirmiştir. Fakat simli kurşun, antiman, bakır ve emsali madenlerin istifade olunabileceği yolda demirlerin ameliyat, tahriyat? yapıldıktan sonra fire vereceği sonra bulunabileceğine nazaran öyle bir ameliyat maden hazinesinin meydana gelmesine engel olması ihtimali çok uzak değildir. Bu sebepten dolayı bu ihtimal göz önüne alınmıştır. Selanik Sancağı'na bağlı olan Langoza Nahiyesinin Gözüne karyesinde ve Selanik şehrine dört saat mesafede bakır madeninde bir sene zarfında yapılan kazı ve çalışmalar sonucunda bir hayli maden yatağı bulunmuştur.⁷¹ Bu muntazam kuyu ve mağaralar açılmış ise de uruk-u henüz istenilen seviyede olmaması nedeniyle ihraç edilememiştir. Fakat bu yatakların içerisinde bulunan bir tür demir madeninin çıkarılabilecek hale gelmiştir. Simli kurşun, bakır ve buna benzer madenlerinin damarları çıkarılamamıştı. 3-5 sene kadar tadilattan sonra icrasına başlanmıştı. Ameliyat ve çalışmalar tam olarak devam etmiş, istenilen uruk madeninin ortaya çıkışı akva-i melhuzat? ile olmuştur. Tikveş Kazası dâhilinde Rüşden Karyesi'nin Karyu Valak İstasyonundan on dört saat uzaklıkta bir mevkide bulunan Antimon madeninin, yüzde yetmiş sekizi kükürt, yetmiş ikisi antimon ve demiri genellikle zayıf olup kalınlıkları yirmi santimetreden kırk santimetreye kadardır.⁷² Dolu vurması nedeniyle madendeki çalışmalar durmuş ve devam etmemiştir. Aralıklarla yapılan çalışmalar neticesinde arazinin diğer bölümlerinde bir-iki kalın demir madeni keşfedilmiştir. İş bu madenlerin bulunduğu arazi içinde önceden açılan ve sekiz on metre yüksekliğinde bulunan iki bölüm mağarada mevcut görünen demirin kalınlığı yirmi santimetreden otuz santimetreye kadardır. Büyüklüğü istenilen özelliklere sahip olmaması nedeniyle bulunan demir madeninden istifade edilmesi pek de kullanışlı ürün elde edilemeyeceği anlaşılmıştır. Lagün bir arazide bulunan antimon madeni, istenilen büyüklük ve özelliklere uygun, kıymetli bir demir madenini meydana getirmeye uygun olduğundan bu madenden yararlanma yoluna gidilmiştir. Madende kazı ve arama çalışmalarında gayet başarılı olan amele ve mühendisler istihdam edilmeye uygundur. Eğerçe? her türlü maden

⁷¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 486.

⁷² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 487-488.

urukunun? dolunca aralıklı olarak madenlerin bulunmasında kesintiler yaşanmaktadır. Bu durum antimon madeni ve bu madenden elde edilen demirde çok sık meydana geldiğinden maden çalışmaları mahir kişilere verilmiştir. Bina-i aliyyeden adı geçen madenin ahval haziresine nazaran ciheti iştiğade? hemen yok olmuştur. Madenlerde görülen imalatın oldukça bereketli olduğu, büyük faydalar sağlanacağı ve fire verilmeyeceği açıkça bilinmektedir. Tikveş Kazası'nda Rusten Karyesi'nin Kırolak İstasyonundan 14 saat mesafede bulunan sarı ve kırmızı arsenik madenleri bedihi bir şekilde keşif edilmiş ise de antimon madenin demirleri batısında olduğu cihetle sarı, kırmızı toprak maden çevresinde bulunan arazinin kayalarına tesir etmiştir.⁷³ Bu yerin durumu gayet düzenli olup fenni açıdan, ufuk ve umut açıcıdır. İşbu madenlerin mevad metre-i kabisi? kuvve-i sabyen cüzyiye? malik olduğundan bin harf-ü ihracatında ğıbar? haline giren maddeler zaiyat meydana gelmektedir. Fakat görülen madenlere nazaran harfiyat ve ameliatın fena bir şekilde tatbik olunarak icra edilmesi halinde mezaf-ı azimeye aktaran olunması tabiyedir.

1.13. Akarsuları ve Nehirleri

1.13.1. Vardar Nehri

Vardar Nehri Manastır Vilayeti'ne bağlı olan Perzrebin Sancağı'na bağlı yerlerden başlardı. Kalkandan Kazası'ndan kâin Gostuvar Nahiyesi'ne 1,5 saat mesafede ve Yertek Karyesi'nde bir dağ eteğinden takriben 20 değirmen taşı tahrik edecek büyüklükte Neblan ve Kalkandan Kasabası'nın 4-5 saat mesafesinde bulunan Hüseyin Paşa Karyesi'nde cereyan ederek orada Karatuh Kazası'ndan gelen Tarşka Nehri ve daha bir kaç ufak sularıyla birleşmişti.⁷⁴ Priştine Kazası'nın Seyrin Nahiyesi'nden kaçanın yoluyla cereyan hareket eden Liyonca Nehri de Vardar Nehrine katılırdı. Üsküp şehrinin içinden geçtikten sonra Üsküp, Kumamuh, Ayaronya, Esteb Kazaları'ndan gelen Marko, Serud Zalıncı Dereleri, İnhe Nehri de Vardar Nehri'ne karışmaktaydı.⁷⁵ Nehir Köprülü Kasabası'nda geçerdi. Daha sonra Köprülü'den aşağıya devam ederek Tapalko ve Banummam Nehirleriyle birleşirdi. Oradan Tikveş ve Avrethisarı Kazaları'yla Vardar Nahiyesi'nden geçerek Selanik'e 4 saat mesafede Selanik Körfezi'ne bağlanırdı. Bu akarsuyun kaynağına mensubu arasında 72 saat mesafe vardı.

⁷³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 488.

⁷⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 491.

⁷⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 492

1.13.2. Kara Azmak Nehri

Kara Azmak Nehri Selanik Sancağı'nda meydana gelen Yenice Vardar Gölü'nün bir ayağı olarak Ravreye, Karacalar, Polihur, Palatı çiftlikleri ve sathından geçerek Vardar Nehri'ne karışırdı.⁷⁶ Doğduğu bölgeden mensup olduğu yere kadar 14 saat uzunluk mesafesinde adı geçen Vardar Nehri'nin içersinden küçük tonajlı gemiler işlemekte olduğundan civarındaki çiftlik ve karyelerde mahsulâtın Selanik'e nakli emrinde fayda ve kolaylıklar sağlanmaktaydı.

1.13.3. İnce Kara Nehri

İnce Kara Nehri Manastır Sancağı'ndaki Ğaramuze ve Hurpeşte Dağları'ndan doğarak Kayalar Nahiyesi civarından Karaferya Kasabası'na bir saat mesafede hareket ederdi. Adı geçen Karaferya Kazası dâhilinde bulunan Libanuh? Karyesi'nin batı yönünden denize katılırdı.⁷⁷

1.13.4. Galeyat Nehri

Avrethisarı Kayın Karadağ Nahiyesi civarındaki dağlara yağın yağmurlardan dolayı ortaya çıkan bir nehir olup kış mevsiminde suları çoğalır, derinliği az olan nehir kurak havalarda tamamıyla kururdu.⁷⁸ Galeyat Nehri Avrethisarı, Kürküt, Anbarkoyu, Kara bölgeleri üzerinden Vardar Nahiyesi'nden Mahmudlu Çiftliğinden geçerek Selanik'e 2,5 saat mesafede denize katılırdı. Nehrin kaynağından mensup olduğu yere kadar 15 saat uzunluğunda mesafesi vardı.

1.13.5. Yenice Karacaabad Koldi Nehri

Yenice Karacaabad Nahiyesi'nde doğardı. Sıradağlar arasından geçerek ve Yenice Kazası'nda bağlı olan Sedel ve Yayaköy Karyesi altından geçerek İncesu Kara nehrine dâhil olurdu. Doğduğu yerden mensup olduğu yere kadar 15 saat uzunluğunda mesafesi vardı.

1.13.6. Laduh Nehri

Laduh Nehri Deyne Kasabası içersinde meydana gelirdi. Laduh Nehri civar kasaba ile bazı karye ve çiftliklerden geçirdi. Civar kasaba, karye, çiftliklerde yer alan bağ, bahçe, tarlalarını bu nehrin suyu ile sularlardı. Bu nehrin Laduh Gölü ayağından teşekkül eden İnce Kara Nehri'ne karışırdı.

⁷⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 492.

⁷⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 493.

⁷⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 494.

1.14. Selanik Sancağı Kazaları

Selanik Vilayeti dört sancağa sahipti. Bu sancaklar sırasıyla Selanik Sancağı, Siroz (Serez) Sancağı, Drama Sancağı ve Taşoz Sancağıdır. Selanik Sancağı kazaları ve nahiyelerinden olan Selanik Kazası/ Merkez Langaza Nahiyesi, Avrethisar Kazası, Doyran Kazası, Ustrumca Kazası, Tikveş Kazası, Yenice-i Vardar Kazası, Vidine Kazası, Karaferya Kazası, Ağustos Kasabası, Köprülü Kazası, Kesendire Kazası ve Aynaroz Kazası tek tek alt başlıklarda incelenecektir.

1.14.1. Selanik Kazası/Merkez Langaza Nahiyesi

1.14.1.1. İdari Yapı

Langaza Nahiyesi Selanik Kazası'nın en büyük nahiyesiydi. Ayrıca merkez idari karyesiydi.⁷⁹ 1897 yılında kaza statüsü kazanmıştır. Langaza'nın güneyinde Hortaç adını taşıyan nahiyeye, dağ ve meskûn bir yer bulunmaktaydı. Bu nahiyenin güneyinde Selanik Körfezi etrafında Bogdanos Nahiyesi gibi kısmen Selanik kısmen ise Sidrekapsi kadınlıklarına tabi olan Kalamariya Nahiyesi mevcuttu.⁸⁰ Selanik Kazası/Merkez Langaza Nahiyesi'nin idari yöneticileri aşağıda gösterildiği gibidir.⁸¹

Müdür : Ahmet Hamdi Efendi

Kâtibi : Vehbi Efendi

Divan-ı Umumiye Memuru : Salih efendi

Kâtibi : İbrahim Efendi

1.14.1.2. Coğrafi Yapı

Langaza dâhilinde uzunluğu 3 saat genişliği 1,5 saat mesafeyi içeren, uzunluğu 3,5 ve genişliği 1 saat mesafeyi bulan kuzeyde Beşik Gölleri mevcuttu.⁸² Bu gölde sazan, perki, turna, libsarı, latis ve pakta gibi balıklar tutulmaktaydı. Bu gölün 1 saat uzunluğunda ve bir çeyrek genişliğinde Lanca namıyla bir göl daha bulunur. Yalnız bu göl sazlıklarla dolu olduğu için balık avlanmazdı.

⁷⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 139.

⁸⁰ Aleksandar Stoyanovski, "XVII. Yüzyılın Sonuna Kadar Makedonya'nın Osmanlı Hâkimiyeti Devrinde İdari Taksimatı", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, Sayı 4-5, İstanbul 1974.

⁸¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 141.

Langaza Nahiyesi'nde nadir olan bir kaplıca vardı. Bu kaplıcalar birbirine 10-15 metre mesafede olduğu halde üç bölümdü. İkisinin suyu sıcak ve birisinin gayet soğuk olup sıcak sular bir kaba ve soğuk su da başka bir kaba konulmaktaydı. Sıcak sulardan birisinde cüz'i kükürd diğerinde altın, cıva ve çeliğin bulunduğu fen işleri tarafından saptanmıştı.⁸³ Mezkûr kaplıcalar birçok hastalığa iyi gelmekteydi. Soğuk suyun içimi de gayet lezizdi. Langaza her hafta salı günleri pazar kurulmuş ve içinde de hamam bulunmaktaydı. Bu pazarda her türlü eşya ve hayvan satışı yapılmaktaydı.

1.14.1.3. Demografik Yapı

Selanik Kazası/ Merkez Langaza Nahiyesinde Müslüman nüfusu 24.000, Hristiyan Nüfus 16.000, Kıpti Nüfus 1.000 (kadar), Toplam kadın ve erkek nüfusu 42.000 ve toplam hane sayısı 8.487'dir.⁸⁴ Bkz. Tablo-1.

Tablo-1: Etnik Kökene ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayıları

Müslüman	24000
Hristiyan	16000
Kıpti	1000 (Kadar)
Toplam(Kadın-Erkek)	42000
Toplam Hane Sayısı	8487
Toplam Nüfus	40100

1.14.1.4. Mimari Yapı

Langaza'da bir cami, bir mescit, bir medrese ile dört ilkokul ve bir kilise vardı. Ticari sahada ise 164 dükkân, 14 han ve un fabrikası faaliyeteydi.⁸⁵

1.14.1.5. Evlilik

Langaza Nahiyesi için yaş gruplarına göre evlilik sayıları hakkında salnamede bilgi bulunamamıştır.

⁸³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 143.

⁸⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 144.

⁸⁵ <http://www.lozanmubadilleri.org.tr/mubadele-bolgeleri/langaza/> 24 Augustus 2019.

1.14.1.6. Eğitim ve Öğretim

Langaza'da 72 tane erkekler ve 7 tane de kızlar için ilkokul mektebi vardır. Bu okullarda 2.400 erkek ve 520 kız öğrenci bulunmaktaydı. Bu mekteplerin 50'si Müslüman, 28'i Rum ve 1'i de Bulgar öğrencilerine aitti.⁸⁶

1.14.1.7. Üretim ve Ekonomi

Bu nahiyeye; Kesendire, Siroz, Avrathısı ve Selanik Kazaları sınırları ve mahalleleri ile tahminen 1.000.000 dönüm kadar ziraata uygun ve uygun olmayan toprak barındırırdı.⁸⁷ Bu nahiyede her sene 25.000 dönüm buğday, arpa ve 20.000 dönüm çavdar ve 15.000 dönüm yulaf ve 10.000 dönüm mısır ve 4.000-5.000 dönüm darı ziraatı yapılmaktaydı. Birçok yıl her çeşit ekilen yerlerden 1'e 10 oranında hâsılat olur. Langaza Nahiyesi'nde buğdayın kilosu 80, çavdar ve mısırın kilosu 50, arpanın kilosu 40, yulaf ve darının kilosu 30- 35 kuruşa, samanın kantarı 2 kuruştan 3 kuruşa kadar alınıp satılırdı.⁸⁸

Nahiyede 3.000-4.000 dönüm dehan (tütün) tarlası da vardı. Her ne kadar bir dönüm tarlada 30-40 okka tütün hâsıla gelir ise de nüfus çok olmadığından fiyatı 5-6 kuruş nispetindeydi. Bu nahiyenin bağları 100.000 dönüm civarında olduğu tahmin edilmekteydi. Her bir dönümde 500 okka üzüm hâsıl olurdu. Bu her bir okkası 10 paradan 20 paraya kadar satılırdı. Langaza Nahiyesi bağları mahsulünden senelik 400.000 okkadan fazla şarap imal edilirdi. Bu şarabın bir kısmı da Selanik'e gönderilir ve her kilosu 40'ar paraya satılırdı. Aynı zamanda ipek böceği ve koza mahsulü de vardı ve senelik olarak 4-5 okka tohum açılmaktaydı. Tahminen her dirhemi ikişer kuruşa satılarak bir dirhem tohumdan 5 kilo koza hâsıl olurdu.⁸⁹

Nahiyede çift hayvanı olarak kullanılan 200 kadar manda, 4 kadar binek öküz bulunduğu gibi 200 kadar damızlık boğa, manda ve binekten fazla dişi manda, 500-600 kadar malak vardı. Ayrıca 300 kadar damızlık boğa, sığır ve 3.500 inek ve 2.000 kadar dana vardı. 500 kadar aygır ve binekten kısarak ve 300-400 kadar tay ve 3 binekten fazla inek ve yük beygirden fazla merkep ve 500 kadar katır ve 169.790 koyun ve 128.480 keçi bulunurdu.

⁸⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 143.

⁸⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 139.

⁸⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 140.

⁸⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 140-141.

Merkez nahiyede bir un fabrikası bulunmaktaydı. Toplamda 4 erkek amele istihdam edilmekte ve sadece gündüzleri faaliyette bulunmaktaydı. Günlük 12 kilo hınta üretilmekteydi. Bu fabrika gerektiğinde daha fazla da üretim yapabilmekteydi.

1.14.1.8. Ulaşım

Langaza Nahiyesi için ulaşım konusunda salnamede bilgi bulunamamıştır.

1.14.1.9. Sağlık Hizmetleri

Langaza Nahiyesi için sağlık hizmetleri konusunda salnamede bilgi bulunamamıştır.

1.14.1.10. Hapishaneler

Langaza Nahiyesi için hapishaneler konusunda salnamede bilgi bulunamamıştır.

1.14.2. Avrethisar Kazası

1.14.2.1. İdari Yapı

Selanik merkez sancağına bağlı olan Avrethisarı'nın merkez idaresi Kılıkş Kasabası'ıdır.⁹⁰ Selanik şehrine 6 saat mesafede olan Avrethisarı doğuda Langaza Nahiyesi ile Siroz Sancağı batıda Yenice-i Vardar Kazasıyla Yenice Karaca Abad Nahiyesi, kuzeyde Selanik Kazası ile Vardar Nahiyesi güneyde ise Demirhisarı ile Doyran Kazaları arasında kalırdı.⁹¹ Kuzeyden güneye 12 batıdan doğuya 19 saat mesafesi vardı. Avrethisarı Kazası'nın sahip olduğu arazi tahmini 2.750.000 dönümdü. Bu kazada (bütün nahiyeler) 190 adet karye, mahalle ve çiftlik vardı. Avrethisarı Kazası'nın idari yöneticileri aşağıda gösterildiği gibidir.⁹²

Kaymakam	: Vesaf Efendi
Tahrirat Kâtibi	: Ahmet Refik Efendi
İdare Azası	: Hüseyin Aga
İdare Azası	: Maksud Aga
İdare Azası	: Hristo Aga
İdare Azası	: Petro Aga
Karadağ Nahiyesi Müdürü	: Hasan Efendi
Karadağ Nahiyesi Tahrirat Kâtibi	: Mehmet Ali Efendi

⁹⁰ Neval Konuk, "Yüzyıllardan Günümüze Gelebilen Yunanistan'daki Bayezid Baba Asitanesi", *I. Uluslararası Hacı Bektaş Veli Sempozyumu*, Cilt 1, 07-09 Çorum Mayıs 2010, s. 310.

⁹¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 154.

⁹² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 144.

1.14.2.2. Coğrafi Yapı

Kazanın iç kısımlarında Vardar ve Galik namlarıyla iki nehir vardı. Vardar Nehri bu kazada bazı karye ve çiftlikleri dolaşarak Vardar Nahiyesi üstünden seyrederek Selanik'e 4 saat mesafedeki limana bağlanırdı. Galik Nehri bu kazaya bağlı Karadağ Nahiyesi civarındaki dağlardan inerek barajlara ilerlerdi. Bu nehrin kış mevsiminde suyu artar ama yazın sıcaklarla beraber kesintiye uğrardı. Galik Nehri Vardar Nahiyesi'nde bulunan Mahmutlu Çiftliği'nden geçerek Selanik'e 2,5 saat mesafeden limana dökülürdü. Nehrin uzunluğu 15 saat mesafesindeydi.⁹³

Avrethisarı'nda 10 parça dağ vardı. Bunların 4'ü Karadağ ve 6'sı Göklü Nahiyesi'ndeydi. Karadağ'da olanlar Nolka, Damlanca, Kurişe ve İsterviç olarak adlandırılır.⁹⁴ Tamamının uzunluğu batıdan doğuya 1 ile 1,5 saat arasındaydı. Bu dağlarda gürgen, meşe ve kayın ağaçları vardı. Göklüde bulunan Mayadağı, Tanca ve Sermenli garpta alçak ve dağınık dağlar kuzeyden güneye uzanmaktaydı. Bunların yükseklikleri 4-5 saat civarında olduğu tahmin edilmekteydi. İç kısımlarında kayın, çam ve pelit ağaçları bulunmaktaydı. Ayrıca burada kereste ve kömür imal edilerek şimendifer yardımıyla Selanik'e nakil edilirdi.⁹⁵

Adı geçen kazada iki göl vardı. Bunlardan birisi Selanik'teydi. Ve Kılıkış'ta 3 saat mesafede olan Hercan Gölü 7-8 saat mesafedeydi. Derinliği 3-4 metreden ibaretti. Bu gölde turna, sazan, pirgi, yılan ve kırmızı kanat balıkları vardı.⁹⁶

Doyran Gölü'nün bir tarafı Hercan Gölü'ne denk gelmesine rağmen arada 5 saat mesafe vardı. Her sene iki köydeki çiftliklerin 1.000 dönüm kadar arazisi bu gölden sulanırdı. Bununla beraber Doyran Gölü'nden Hercan Gölü'ne akan su, geçtiği yerlerde birçok değirmen ve harklarında⁹⁷ kullanılmakta olduğu için bölge halkı bundan faydalanmaktaydı. Diğeri Kılıkış'a 3 saat mesafede olan Yağcılar Karyesi'ndeki Acı Göl'dü. Bu gölün devlet hazinesine bir menfaati yoktu. Çünkü suyu gayet acıdır ve yaz mevsiminde su çekilir ve geriye tuz kalırdı. Bu tuz yemekte

⁹³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 154.

⁹⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 154.

⁹⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 155.

⁹⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 155.

⁹⁷ Su akacak yarık, ark. Bkz. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitapevi, Ankara 2015, s. 501.

kullanmaya uygun değilse de hayvanlar için yararlı olduğu tecrübeyle anlaşılmıştır. Bu yüzden de bölge halkı bu sudan cüz'i miktarda faydalanmaktaydı.

1.14.2.3. Demografik Yapı

Avrethisarı Kazası'nın nüfus bilgileri eski kayıtlara göre verilmiştir. Müslüman kadın sayısı 15.100- erkek sayısı 15200, Rum kadın sayısı 971- erkek sayısı 949, Bulgar kadın sayısı 7.841- erkek sayısı 7.400, Bulgar (Katolik) kadın sayısı 5.700- erkek sayısı 5.800, Müslüman ve Hristiyan Kıpti kadın sayısı 1.100- erkek sayısı 1.800'di.⁹⁸ Bkz. Tablo-2.

Tablo-2: Etnik Kökene ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayıları

	KADIN	ERKEK
Müslüman	15.100	15.200
Rum	971	949
Bulgar	7.841	7.400
Bulgar(Katolik)	5.700	5.800
Müslüman Ve Hristiyan Kıpti	1.100	1.800
Toplam	30.712	31.149

1.14.2.4. Mimari Yapı

Bu kazada 13.602 hane, 230 dükkân, 15 mahzen, 35 hane, 60 cami-i şerif, 71 mescit, 130 mektep, 72 kilise, 50 değirmen, 25 fırın, 5 medrese, 3 tekke, 17 kiremit ve tuğla ocağı, 7 lokanta, 1 telgrafhane, 2 koğuş ve 1 karakolhane mevcuttu. Bu kaza dâhilinde bulunan Karadağ Nahiyesi'nde miriye ait muntazam 1 hükümet konağı vardı.⁹⁹

1.14.2.5. Evlilik

Avrethisar Kazası'nda evlilik konusu hakkında salnamede bilgi verilmemiştir.

1.14.2.6. Eğitim-Öğretim

Mekteplerin 89'u Müslüman 41'i de Hristiyan öğrencilerine aitti. Bu mekteplerden biri de Hristiyan kız mektebi idi. Müslüman mekteplerinde 2.461 ve Hristiyan mekteplerinde 1.381 toplamda 2.842 öğrenci mevcuttu.¹⁰⁰

⁹⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 160.

⁹⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 152.

¹⁰⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 153.

1.14.2.7. Üretim ve Ekonomi

Avrethisarı sınırında bulunan Hercan Gölü hazine malı olup her sene 60.000 kuruş civarında bedel iltizam olunurdu. Göl kenarında meydana gelen saz ve kamıştan Hercan ahalisi hasır ve perde üretimi yaparlardı. Halk Kılış'a, Doyran'a ve Selanik'e nakil ederek satış yapar ve bu durumdan da haylice istifade ederlerdi.

Avrethisarı'nda açılmış olan menaf'i sandığı sermayesi H. 1299/ M. 1881-1882 senesi sonunda 158.594 kuruş olmuştu. Kazanca göre H. 1300/ M. 1882-1883 senesi sonuna kadar 174.894 kuruşa ulaşmıştı. H. 1299/ M. 1881-1882 menaf'i sandığa sermaye olarak üretilen eserler 113.369 kuruş olup şimdiki halde toplam sermayesi 280.263 kuruş olmuştu.¹⁰¹

Ekili yerlerde 90.000 dönüm buğday, 6.500 dönüm sakta? , 45.000 dönüm çavdar, 57.000 dönüm yulaf, 100.000 dönüm arpa, 1.800 dönüm darı, 19.000 dönüm mısır, 10.000 dönüm tütün, 3.500 dönüm pamuk, 33.750 dönüm susam ve 200 dönüm afyon üretilmekteydi.¹⁰² Buğday tarlasının her dönümü çeyrek kile tohum dikilip 6 kile hububat, 2 kantar saman, 4 kile çavdar, 4 kantar saman üretilirdi. Arpa tarlasının dönümüne çeyrek kile tohum ekilip 8 kile arpa 2 kantar saman alınırdu. Bir dönüm darı tarlasına çeyrek kile tohum ekilerek 3 kile mahsul alınırdu. Mısır tarlasının dönümüne de çeyrek kile tohum ekilerek 9 kile mahsul alınırdu. Bu ekilebilir araziden buğdayın her kilesi 16 saktanın? 14, çavdarın 12, yulafın 7 arpanın 7,5 darının 10, mısırın 9 kuruşa satılmaktaydı. Samanın her kantarı 2 kuruştan 3 kuruşa kadar verilmekteydi. Pamuk ekim yerleri bire on nispetinde hâsılat verirdi. Her kıyye çekirdeği pamuk 2 kuruş fiyatla satılmaktaydı. 1 kıyye susam ekilen 1 dönüm tarladan 1,5 kile mahsul elde edilir ve her kile 35 kuruş fiyatla satılırdu. Afyon tarlasının her dönümde 1,5 okkadan 3 okkaya kadar afyon hâsıl olur ve her okkası 150 kuruştan 200 kuruşa kadar satılırdu. Tütün tarlasının dönümüne 200 kadar fide ekilip 30-40 okka kadar hâsıl olur ve her kıyyesi dört beş kuruşa satılırdu. Bu kazada tahminen 80.000 dönüm üzüm bağı olup her dönümden 450 kıyye mahsul alınmaktaydı ve her kıyye üzüm 30 paraya satılmaktaydı. Avrethisarı Kazası'nda senelik takriben 435.000 kıyye şarap üretilip her kıyyesi 1'er kuruşa satılmaktaydı. Bu kazada her sene çok fazla ipek tohumu açılmakta ve 1 dirhemden 5 kıyyeye kadar mahsul alınmaktaydı. Her kıyyesi 10 kuruşa satılmaktadır. 1 dirhem tohumun fiyatı 2

¹⁰¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 156.

¹⁰² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 157.

kuruştı. Avrethisarı Kazası'nda tahminen 14.100 adet arı kovanı olup kovandan senelik 5 kile bal ve 1 kıyye balmumu elde edilirdi. Bu kazada balın kıyyesi 4 ve balmumun kıyyesi 20 kuruşa kadar satılmaktaydı.¹⁰³

Bu kazada çiftlik hayvanı olarak 4.000 baş manda, 8.785 baş öküz, damızlık olarak 1.540 manda, 92 manda boğası, 970 malak, 15.000 inek, 7.000 dana, 250 boğa, 412 kısrak, 275 tay ve 72 aygır vardı. Bununla beraber kaza dâhilinde 4.575 yük beygiri, 77 katır ile 7.300 merkep, 640 düve, 16.000 koç, 125.000 koyun, 111.000 kuzu, 47.600 burma, 3.000 teke ve 50.000 dişi keçi, 48.000 oğlak, 20.800 burma keçi, 3.500 canavar mevcuttu.¹⁰⁴

Senede 140.500 kıyye yapağı ve 9.100 kıyye keçi kılı hâsıl olur. Yapağı kıyyesi 6 ve keçi kıllının kıyyesi 4 kuruşa kadar satılmaktaydı.¹⁰⁵

Bu kazaya bağlı Göklü Nahiyesi'nde Mayadağı'nın yüksek ve alçak mahallerinde toplam 1.280 kadar aba tezgâhı mevcuttu. Bunlarda 1.367 erkek ve 1.400 kadın toplamda 2.767 amele istihdam edilirdi. Tezgâhların her topu 11'er metreden olmak üzere senede 100.000 top aba imal ederdi. Her topu 33'er kuruşa satılırdı. Bu abalar çoğunlukla askeri elbiseler için kullanılmak üzere kasabada tüccar tarafından satın alınarak Selanik, İzmir, Cezayir ve her Akdeniz Vilayetleriyle Anadolu'nun diğer mahallelerine nakil edilir ve satılırdı.¹⁰⁶

1.14.2.8. Ulaşım

Bu kazada 20 kilometre uzunluğunda iki şose yol bulunmaktaydı. Bunlardan birisi Kılıkış Kasabası'ndan Ahmatlı İstasyonu'na diğeri de Krasola? İstasyonundan Doyran'a kadar devam ederdi. Bu tariklerde 78 taş köprü ve bir de taş ayaküstünde 1 demir köprü mevcuttu.¹⁰⁷

1.14.2.9. Sağlık Hizmetleri

Avrethisarı Kazası için salnamede sağlık hizmetleri konusunda bilgi verilememiştir.

1.14.2.10. Hapishaneleri

Avrethisarı Kazası için salnamede hapishaneler ve suçlular ile ilgili bilgi verilememiştir.

¹⁰³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 157-158.

¹⁰⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 159-160.

¹⁰⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 159-160.

¹⁰⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 161.

¹⁰⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 153.

1.14.3. Doyran Kazası

1.14.3.1. İdari Yapı

Doyran Kazası Selanik Şehri'nin 12 saat kuzey batı tarafındadır ve takriben 26.379 nüfusa sahipti. Doyran Kazası, Avrethisarı, Ustrumca, Tikveş ve Demirhisar Kazalarıyla çevrilmiştir. Ziraata uygun 400.000 dönüm sert arazisi vardı. Doyran Kazası'nın idari yöneticileri aşağıda gösterildiği gibidir.¹⁰⁸

Kaymakam : Hasan Avni Efendi ikinci

Mal Müdürü : Recep Sırrı Efendi

Tahrirat Kâtibi : Eyüp Bey

Tahrirat Nüfus Memuru : Hafız Halil Efendi

Tahrir Nüfus Kâtibi : Ali Efendi

Sandık Emni : Hayim Efendi

1.14.3.2. Coğrafi Yapı

Doyran Kasabası'nın kuzey doğusu ve kuzey batısı tarafında iki dağ vardı. Bu dağların her saati 6 kilometre itibariyle 24 kilometre uzunluğundaydı. Birisinin doğudan garba ve diğèrinin batıdan doğuya meyli olup iç taraflarında kayın ve pelit ağacı yetişmekteydi. Bu kazanın batı taraflarında kuzeyde 2 ova vardı. Bunlardan biri doğudan garba diğèri de güneyden kuzeye doğru meyilli olup yüz ölçümü 15 kilometreydi. Devlet hazinesi buradaki vergilerden yüzde 20 nispetinde istifa eylerdi. Bu gölde sülek ve kukuleta bulunurdu. Ayrıca burada her türlü kuş avlanmaktaydı.

1.14.3.3. Demografik Yapı

Doyran Kazası'nın nüfusu Müslüman kadın sayısı 9.188- erkek sayısı 8.856, Rum kadın sayısı 3.636- erkek sayısı 3.846, Yahudi kadın sayısı 77- erkek sayısı 77, Kıpti kadın sayısı 257- erkek sayısı 339'du. R. Mart 1300/ M. Mart-Nisan 1884 ayından R. Teşrinievvel 1300/ M. Ekim-Kasım 1884 on beşine kadar olan doğumlarla kadın sayısı 260- erkek sayısı 288 olmuştu.¹⁰⁹ Bkz. Tablo-3.

¹⁰⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 161.

¹⁰⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 167.

Tablo-3: Etnik Kökene ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayıları.

	KADIN	ERKEK
Müslüman	9.188	8.856
Rum	3.636	3.846
Yahudi	77	77
Kıpti	257	339
1300 Mart ayı ile Teşri-i Evvel on beşine kadar olan doğumlar	260	288
Toplam	13.418	13.406

1.14.3.4. Mimari Yapı

Doyran Kazası'nda birçok bina, meberrât¹¹⁰, cami vardı. Aynı zamanda ezcümle 4 medrese, 1 ortaokul, 54 ilkokul, 2 kız mektebi vardı.

1.14.3.5. Evlilik

On beş yaşına kadar 28 ve yirmi beş yaşından elli yaşına kadar 34 erkek evlenmiştir. On beş yaşından yirmi yaşına kadar 32 ve yirmi yaşından yirmi beş yaşına kadar 36 bakire evlenmişti. Yirmi beş yaşından otuz yaşına kadar 9 ve otuz yaşından kırk yaşına kadar 18 ve kırk yaşından elli yaşına kadar 7 dul kadın evlenmişti. Yine bu müddet zarfında Doyran Kazası'nda erkeklerden 261 ve kadınlardan 305 ve erkeklerden 152 kişi evlenmişti. Erkeklerden 109 kişi bekâr olduğu gibi kadınlardan 65'i bakire ve 88'i evli ve 52'si dul kadındı.¹¹¹ Bkz. Tablo-4.

¹¹⁰ Hayır, için, sevap kazanmak üzere yapılan işler. Bkz. Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat*, s. 898.

¹¹¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 167-168.

Tablo-4: Yaş, Cinsiyet ve Medeni Duruma Göre Evlilik Sayıları.

	KADIN	ERKEK
15 yaşına kadar	-	28
15 yaşından 20 yaşına kadar	32	-
20 yaşından 25 yaşına kadar	36	28
25 yaşından 50 yaşına kadar	-	34
25 yaşından 30 yaşına kadar	9	-
30 yaşından 40 yaşına kadar	18	-
40 yaşından 50 yaşına kadar (Dul)	7	-
Toplam (Evli)	88	152
Toplam (Bekâr)	65	109
Toplam (Dul)	52	-
Toplam (Vefat)	305	261
Toplam (Nikâh)	102 kişi	

1.14.3.6. Eğitim-Öğretim

Doyran Kazası'nda 54 ilkokul, 1 ortaokul ve 2 yaşındaki çocuklar için mektep vardı. İlkokulların 43'ü Müslümanlara, 5'i Rumlara, 4'ü Bulgarlara ve 1'i de Katoliklere aitti. Müslüman ilkokullarında 43 muallim, 713 erkek, 361 kadın ve Rum mekteplerinde 5 muallim, 181 öğrenci ve Bulgar mekteplerinde 4 muallim, 142 öğrenci ve Katolik mektebinde 1 muallim, 10 öğrenci mevcuttu. İlkokul mekteplerinde usul-ü cedit eğitimi verilmekteydi. Ortaokul Müslümanlara ait olup 1 muallim ile 35 öğrenci vardı. Kız okulları ise Rum ve Bulgar çocuklarına mahsus olup Rum mektebinde 1 muallime 50 talebe ve Bulgar mektebinde ise 1 muallime 60 talebe vardı.¹¹²

1.14.3.7. Üretim ve Ekonomi

Doyran Kazası'nda her çeşit kuş avlanmaktaydı ve aynı zamanda dirileri beşer-altışar kuruşa satılmaktaydı. Doyran Gölü'nde saz tabir olunan kamışlar da ihraç edilmekteydi. Bu kamışlar kış mevsiminde dalyanlar¹¹³ da kullanılırdı.

Doyran Kazası'nın ziraate uygun takriben 272.310 dönüm toprağı vardı. Ve bunun 8.000 dönümüne buğday, 9.000 dönümüne çavdar, 1.500 dönümüne yulaf, 16.000

¹¹² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 174.

¹¹³ Deniz, göl, ırmak gibi sularda, kıyılara yakın yerlerde su içinde çakılmış kazıklara gerilmiş ağlardan oluşturulan büyük, geniş balık avlama yeri, bir tür balık avlama çemberi, bir tür balık kapanı. Bkz. Kollektif, *Büyük Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, 2011, s. 851.

dönümüne arpa, 3.000 dönümüne darı, 10.000 dönümüne mısır ekilirdi.¹¹⁴ Her dönüm buğday ve çavdar tarlalarından 1'er, yulaf tarlasından 1,5, arpa tarlasından 1, darı- mısır tarlalarından 4 kile hububat ve 3 kantar saman elde edilirdi. Çavdar tarlasının her dönümünden 5 kile hububat ve 3 kantar saman; yulaf tarlalarından dönüm başına 7 kile hububat, 3 kantar saman üretimi yapılırdı. Arpa tarlasının dönümünden 5 kile hububat ve 3 kantar saman; darı tarlasının dönüm başına 8 kile hububat elde edilirdi. Doyran'da buğdayın kilesinin kıymeti ortalama 14, çavdarın 10, yulaf ile arpanın 6'şar ve darı ile mısırın 30 kuruştı. Buğday samanının her kantarı 3'er, çavdar samanı 40'ar; yulaf, darı ve arpa samanları 3'er kuruşa kadar satılmaktaydı. Bu kazada kuru fasulye, çetene, pirinç ve keten gibi mahsulâtın ziraatı var ise de bu cüzi miktardaydı.

Tütün ziraatı da Doyran Kazası'nda devam etmekteydi. Bu kazada 600 dönümden fazla pamuk ve 200 dönüm kadar keten tarlası bulunup pamuk tarlasının her dönümünde 10 kıyye tohum ekilmekte ve 100 kıyye mahsul alınmaktaydı. Her kıyyesinin kıymeti de 7 kuruş civarındaydı. Keten tarlasının her dönümünde 3 kıyye tohum ekilmekte ve 10 kıyye mahsul alınmaktaydı. Bunun ortalaması fiyat itibariyle her kıyyenin ederi 100 paraydı. Doyran Kazası'nın susam mezru'su¹¹⁵ 350 dönüm civarındaydı. Dönüm başına ekilen tohumda alınan mahsul 1'e 40 nispetindeydi. Her kıyyesinin fiyatı 3 kuruş olduğu gibi 100 kıyye susamdan 45 kıyye yağ hâsil olunmaktaydı. Yağın her kıyyesi 7 kuruşa ve posasının da her kıyyesi yirmişer paraya satılmaktaydı. 4- 5 seneden beri Doyran Kazası'nca afyon ziraatına başlanmış olup toplamda afyon tarlaları 244 dönümdü. Afyonun tohumu olan haşhaştan her dönümünde ekilen miktarı 100 ve her dönümden alınan afyon 2 kıyyedan ve her kıyyesinin kıymeti 200 kuruştan ibaretti. Hayvancılıktan daha faydalı görüldüğü için bölge halkı afyon üretimini artırmıştı. Söz edilen bu haşhaştan her 100 kıyyesinden 40 kıyye yağ ve 55 kıyye posa çıkmaktaydı. Yağın her kıyyesi 6'şar kuruşa ve posanın kıyyesi da 20'şer paraya alınıp satılmaktaydı.¹¹⁶

Bu kazadaki üzüm bağlarının miktarı 7.000 dönümdü. Her dönümden alınan mahsul 400 kıyye ve her kıyye üzümün fiyatı 15'er paraydı. Üzüm mahsulünün bir kısmı iane için harcanmaktaydı. Diğer kısmından da şarap imal edilmektedir. Her sene

¹¹⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 169.

¹¹⁵ Arşınla ölçülmüş. Bkz. Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik*, s. 966.

¹¹⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 171-172.

Doyran Kazasınınca imal edilen şarabın miktarı 400.000 kıyye civarında tahmin olunmakta ve her kıyyesi 40 paraya satılmaktaydı.¹¹⁷

Doyran Kazası'nca ipek böceğinden her sene tahminen 10 kıyye¹¹⁸ miktarında tohum açılmaktaydı. 1 dirhem tohumun kıymeti 40 para olduğu gibi 1 dirhem tohumdan 4 kıyye koza hâsıl olurdu. Her kıyye koza on ikişer kuruş olarak satılırdı. Bu kaza dâhilinde 200 ve daha fazla arı kovanı bulunmaktaydı. Her kovandan 5 kıyye bal ve 300 dirhem bal mumu hâsıl olmaktadır. Balın her kıyyesi 4 ve bal mumun her kıyyesi de 20 kuruşa satılmaktaydı.¹¹⁹

Bu kazada çiftlik hayvanı olarak 100 manda, 800 öküz, damızlık mandası dâhil 20 boğa ve 82 dişi, 33 malak ve damızlık sığırı bulunmaktaydı. Ayrıca 790 boğa, 3.370 inek, 1.320 dana ve hergele vardı. 18 aygır, 150 kısarak, 37 tay, damızlık olarak 500 koç, 10.000 koyun, 4.000 kuzu, 2.000 burma, 1.200 teke, 3.000 dişi keçi, 1.000 oğlak, 1.500 burma, 1.700 binek ve yük beygiri, 23 ester, 723 merkep, 32 deve ve 130 canavardan vardı. Her koyundan 300 dirhem değerinde kıl alınıp Doyran Kazasınınca senelik 11.000 kıyye yapağı 7 ve keçi kılı dahi 5 kuruş kıymetinde olup dâhili ve harici sarf edilirdi.

Bu kasabada mensucat için 41 adet tezgâh vardı. Bunların 32'si ihram, 92'ü çul ve çuval gibi kadın dokumacı imaline mahsustu. İhram tezgâhlarında 4 erkek amele ve 28 kadın vardı. Bunların bazen her parçası 100 paraya çarşıda, her adedini de 15 kuruştan 20 kuruşa kadar satılmaktadır ve ara sıra Selanik'e kadar gönderilmekteydi. Dokumacılar 9 kişiydi. Bunlar çoğunlukla katır, deve çulu ve bazen de çuval, torba imal eder. Her parçası 9 kuruş civarında satılırdı.

Doyran menafi' sandığının sermayesi 50.446 kuruştan ibaret olup vaktiyle ziraatçılar tarafından yapılan iane 45.372 kuruş civarındaydı. Ve bu meblağdan 53 2¹²⁰ kuruş nizamı mucibince vadesinde faizi hâsıl kalınmak üzere faydalı olmuştu. Geçen sene menafi sandığı için sadaka ve zekât olarak; 127 kile hinta, 121 kile satıka, 450 kile arpa, 190 kile çavdar, 30 kile yulaf, 4 kıyye fasulye, 2'şer buçuk kıyye burçak ve çitlek ianen alınmıştı.¹²¹

¹¹⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 172.

¹¹⁸ Okka, dört yüz dirhem, Bkz. Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat*, s. 796.

¹¹⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 171.

¹²⁰ Salnamede meblağ bu şekilde verilmiştir. Selanik Vilayet Salnamesi, s. 174.

¹²¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 174.

Doyran Kazası'nda 11 karyeye dolu isabet etmiş 140 dönüm çavdar, 15 dönüm satıka, 740 dönüm bağ, 5 dönüm afyon ve haşhaş tarlasını bozmuş ve hayli zararlar vermişti.¹²²

1.14.3.8. Ulaşım

Doyran Kazası'na ait salnamede ulaşım konusunda herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

1.14.3.9. Sağlık Hizmetleri

H. 1301 yılında Doyran Kazası'nın 20 kadar karye ve mahallelerinde sığır hayvanatına çiçek hastalığı ortaya çıkmış ise de yapılan tedavi sonucunda hastalık ortadan kalkmıştı. Telef olan hayvan sayısı 30 kadardı.¹²³

1.14.3.10. Hapishaneler

Doyran hapishanesinde 12 suçlu mevcut olup bunlardan 2'si ceza süresini doldurduğu için tahliye edilmişti. Suçlu olarak yatanlardan 42'sinden 39'uu sürelerini doldurdukları için tahliye edilmişlerdi.

1.14.4. Ustrumca Kazası

1.14.4.1. İdari Yapı

Ustrumca Kazası Selanik Şehri'nin 20 saat kadar kuzeybatısında idi. Batısı, doğusu, güneyi ve kuzeyi zincirleme dağlarla çevriliydi.¹²⁴ Ustrumca Kazası'nın idari yöneticileri aşağıda gösterildiği gibidir.¹²⁵

Kaymakam	: İbrahim Sadık Efendi
Naib	: Ahmet Haşim Efendi
Müftü	: Yahya Efendi
Metropolit	: Ağa Mankus Efendi

1.14.4.2. Coğrafi Yapı

Kazanın başkenti olan Ustrumca Kasabası kendiliğinden yetişen çamlarla süslenmiş küçük bir dağın eteğinde harika bir manzarası olan bir yerdi. Bu kaza gayet mahsuldar araziye sahipti.

¹²² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 175.

¹²³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 175-176.

¹²⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 179.

¹²⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 176.

1.14.4.3. Demografik Yapı

Ustrumca Kazası'nın takribi nüfusu 31.400'du. Müslüman kadın sayısı 6.140- erkek sayısı 6.365, Rum kadın sayısı 6.287- erkek sayısı 7.199, Yahudi kadın sayısı 281- erkek sayısı 288, Bulgar kadın sayısı 1.230- erkek sayısı 1.852, Kıpti kadın sayısı 916, toplam nüfus sayısı ise 31.491'di.¹²⁶ Bkz. Tablo-5.

Tablo-5: Etnik Kökene ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayıları.

	KADIN	ERKEK
Müslüman	6140	6365
Rum	6287	7199
Yahudi	281	288
Bulgar	1230	1852
Kıpti	916	-
Genel Toplam		31491

Ustrumca Kazası'nda R. 31 Teşrinievvel 1300/ M. 12 Kasım 1884 yılında meydana gelen doğumlarla 299 erkek ve 257 kadın doğmuştu. Bunlardan 20 erkek ve 10 kadın ikiz olarak doğmuştu. Ayrıca 3 erkek ve 11 kadın ölü olarak doğmuştu.¹²⁷

1.14.4.4. Mimari Yapı

Burada birçok bina ve müessesat bulunmaktaydı. Sultan Murad Camisi de burada olup bu cami-i şerif büyük İslam eserlerindendi.¹²⁸

1.14.4.5. Evlilik

Ustrumca Kazası'nda yapılan nikâh sayısı 275'ti. Bunlardan on beş yaşından aşağı 30 ve on yaşından yirmi yaşına kadar 51, yirmi yaşından yirmi beş yaşına kadar 62, yirmi beş yaşından otuz yaşına kadar 44 ve otuz yaştan kırk yaşına kadar 36 ve kırk yaşından elli yaşına kadar 27 ve elli yaşından yukarı 25 erkek evlenmişti. Kadınlarda ise on beş yaşından aşağı 28 ve on beş yaşından yirmi yaşına kadar 48 ve yirmi yaşından yirmi beş yaşına kadar 55 ve yirmi beş yaşından otuz yaşına kadar 12 toplam 141 bakire evlenmişti. Dul kadınlarda ise on beş yaşından yirmi yaşına kadar 26 ve yirmi yaşından yirmi beş yaşına kadar 25 ve yirmi beş yaşından otuz yaşına kadar 36 ve otuz yaşından kırk yaşına kadar 18 ve kırk yaşından elli yaşına kadar 24 ve elli yaşından yukarı 5 toplamda 134 kişi evlenmişti.¹²⁹ Bkz. Tablo-6.

¹²⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 185.

¹²⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 185.

¹²⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 181.

¹²⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 186.

Tablo-6: Yaş, Cinsiyet ve Medeni Duruma Göre Evlilik Sayıları.

	KADIN	ERKEK	DUL
15 Yaşından Küçük	28	30	-
10 Yaşından 20 Yaşına Kadar	-	51	-
15 Yaşından 20 Yaşına Kadar	48	-	26
20 Yaşından 25 Yaşına Kadar	55	62	25
25 Yaşından 30 Yaşına Kadar	12	44	36
30 Yaşından 40 Yaşına Kadar	-	36	18
40 Yaşından 50 Yaşına Kadar	-	27	24
50 Yaşından Büyük	-	25	5
Toplam		275	

1.14.4.6. Eğitim-Öğretim

Ustrumca Kazası'nda 31 sıbyan ve 3 orta mektebi vardı. Sıbyan mekteplerinden 21'i Müslümanlara ve 10'u da Rumlara mahsustu. Müslüman mekteplerinde 21 muallim, 346 erkek ve 60 kız talebe; Rum mekteplerinde 13 muallim, 335 öğrenci; kız ilkokul mekteplerinde 2 muallime, 183 talebe mevcuttu.¹³⁰ Ortaokulun 1'i Müslümanlara ait ve 2 muallim ile 60 öğrenci olduğu gibi 2'si Rum milletine aitti ki bunlardan da 1'i erkek ve diğeri de kızlara mahsustu. Erkek ortaokulunda 2 muallim 86 öğrenci, kız mektebinde ise 1 muallime ve 30 talebe bulunmaktaydı.¹³¹

1.14.4.7. Üretim ve Ekonomi

Ustrumca Kazası'nın arazi takriben 60.000 dönümden ibaretti. Bunun 18.000 dönümüne buğday, 11.641 dönümüne yulaf, 13.800 dönümüne arpa, 50 dönümüne darı, 15.000 küsur dönümüne mısır ekilmiştir.¹³² Her dönüm buğday, çavdar, yulaf ve arpa tarlalarına 1'er kile, darı tarlasına 3 kile, mısır tarlasına 1 çeyrek kile tohum ekilirdi. Buğday tarlasının her dönümünde 5 kile hububat, 2 kantar saman ve çavdar tarlasının dönümünden de 5,5 kile hububat ile 3 kantar saman ve yulaf tarlasının dönümünden 4,5 kile hububat elde edilirdi. Ayrıca 2 kantar saman ve arpa tarlasının dönümünden 5 kile hububat, 2 kantar saman ve darı-mısır tarlalarının her dönümünden keزالik 5'er kile hububat ile darıdan 3 kantar saman alınmaktaydı. Buğdayın kilesinin kıymeti 15 samanının kantarı 5, arpanın 14 samanının 2, çavdarın

¹³⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 181.

¹³¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 182.

¹³² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 181.

7 samanının 5, yulafın 8 samanının 5 ve darının 8 samanın 2 kuruştur. Mısırın kilesi de 19 kuruşa satılmaktaydı.¹³³ Bu kazada takriben 1.800 dönüm çitlek tarlası olup her dönüm tarlaya 16 kıyye tohum atılmaktaydı. Her dönümden 150 kıyye çitlek alınıp her kıyyesi ellişer paraya satılmaktaydı. Kaza ahali 3-4 seneden beri afyon zirâtine teşebbüs etmesiyle tütün mahsulü seneden seneye gerilemişti. R. 31 Teşrinievvel 1300/ M. 12 Kasım 1884 tarihinde Ustrumca Kazası'nda 26 dönüm miktarında tütün ekilmiştir. Bu kazada 4.230 dönüm pamuk tarlası olup bunun her dönümüne 8 kıyye tohum ekilerek 40 kıyye mahsul alınmakta ve her kıyyesi 100 paraya satılmaktaydı. Ustrumca Kazası'nın susam tarlası 524 dönüm olarak tahmin olunmuştur. Dönüm başına ekilen 3 kıyye tohumdan 1,5 kile istanbul¹³⁴ nispetinde mahsul alınmakta ve her kile 35 kuruşa satılır. 100 kıyye susamdan 40 kıyye miktarında yağ çıkıp posasında 50-55 kıyye nispetinde kalmakta, yağın her kıyyesi 7 kuruşa ve posanın kıyyesi 20 paraya kadar satılmaktadır. Yukarıda bahsedildiği üzere 3-4 seneden beri Ustrumca Kazasınınca afyon ziraatı de yapılmaktaydı. Afyon tarlaları 285 dönümden oluşmaktadır ve afyon tohumu olan haşhaştan dönüm başına ekilen miktar 100 kıyyedir. Her dönümden üretilen afyon 1,5-2 kıyyeden ve her kıyyesinin kıymeti 100 kuruştan ibaretti.¹³⁵ Haşhaşın her 100 kıyyesinden 35 kıyye yağ çıkıp 60 kıyye posa kalmakta ve yağın her kıyyesi beşer kuruşa posasının da kıyyesi beşer paraya alınıp satılmaktaydı.

Bu kazada bulunan üzüm bağlarının miktarı 5.170 dönümdü. Dönüm başına alınan mahsul 450 kıyyeden oluşur ve her kıyye üzümün fiyatı 30 paraydı. Üzüm mahsulününün bir kısmı iane olarak harcanır diğer kısmından da şarap imal edilirdi. Her sene Ustrumca'da imal olunan şarabın miktarı 445.125 kıyye civarında tahmin edilmektedir. Şarabın her kıyyesi mahallince altmışar paraya satılmaktaydı. Ustrumca Kazası'nda tahminen 55 kıyye ipek böceği tohumu açılırdı. 1 dirhem tohumdan 5 kıyye koza hâsıl olur ve her kıyye koza on ikişer kuruş civarında satılırdı. Bu kazada 161 adet arı kovanı olup her kovandan senelik 5 kıyye bal ve 250

¹³³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 182.

¹³⁴ Osmanlı devletinde hacim birimi olarak kullanılırdı. Diğer adı da kiledir. Şimdiki ölçü birimlerine denkliği şöyledir; 4 şinik, 20 okka, 25,6589 kg. Bkz. Cengiz Kallek, "Kile", *D.İ.A.*, Cilt 25, Ankara 2002, s. 568.

¹³⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 183.

dirhem bal mumu üretilirdi. Balın her kıyyesi 4 ve bal mumunun her kıyyesi 20 yirmi kuruşa kadar satılırdı.¹³⁶

Bir önceki sene mayıs ayında Ustrumca Kazası dâhilinde bulunan 20 kûsur pare karaya dolu isabet etmiştir. Bir hayli hinta, çavdar, arpa vesaire mahsulâtı bozulmuş ve tahminen zararı 108.009, 66 kuruş olarak tahmin edilmiştir. Bu zaman zarfında Ustrumca Kazası'nda çiçek hastalığı ortaya çıkmış ise de tedbirler sayesinde atlatılmıştır.¹³⁷

Ustrumca menafî sandığının sermayesi 80.000 kuruştan ibarettir. R. 1300/ M. 1884-1885 senesinden itibaren tam bilinmese de 17.000 kûsur kuruş civarında tahmin edilmektedir.¹³⁸

Adı geçen bu kasabada birçok hanede bez dokumak için tezgâhlar vardır. Bunlarda İtalyan amele kadın olup dokunan bezler dâhil kazada sarf olunur.

1.14.4.8. Ulaşım

Ustrumca Kazası'na ait salnamede ulaşım konusunda herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

1.14.4.9. Sağlık Hizmetleri

Ustrumca Kazası'na ait salnamede sağlık hizmetleri konusunda herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

1.14.4.10. Hapishaneler

Ustrumca hapishanesinde kabahat suçundan mahpus olanlar 28 kişiden ibaret olup bunlardan 7'si bir hafta ve 6'sı bir ay ve 7'si üç ay ve diğer 7'si altı ay ve 1 neferi dokuz ay hapse mahkûm olmuş ve cezaları bitince salıverilmiştir.

¹³⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 185.

¹³⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 189.

¹³⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 189.

1.14.5. Tikveş Kazası

1.14.5.1. İdari Yapı

Merkez kasabası Kavdar'dır. Bu kasaba vilayet merkezi olan Selanik Şehri'nin 25 saat güney gerisinde bulunmaktaydı. Tikveş Kazası'nın idari yöneticileri aşağıda gösterildiği gibidir.¹³⁹

Kaymakam : Ali Efendi

Naib : Abdulrahim Efendi

İdare Meclis Heyeti

Reis : Kaymakam

Tabibiye Üyesi : Seçmen üyesi

Kaymakam : Hacı İsmail Ağa

Metropolit : Nanhe Kristo Ağa

Mal Müdürü : Salamin Dimitri Ağa

1.14.5.2. Coğrafi Yapı

Tikveş Kazası'nda her saat 6 kilometre ve itibar ile kuzeyden güneye 138 ve doğudan batıya 152 toplamda 288 kilometredir. Üsküp Sancağı'na sonradan eklenmiş İştıp ve Radovişte, Merkez Sancağı mahallerinden Köprülü, Ustrumca, Gökbeli, Vidine ve Yenice Kazalarıyla Manastır Sancağı mahallerinden Pirlipe Kazası ve Morinho, Yenice, Karacaabad Nahiyeleri'yle komşuydu.¹⁴⁰ Bu kazada kuzeyden güneye ve batıdan doğuya uzanan iki vadi ve güneyden kuzeye ve doğudan batıya uzanan iki ova ve dokuz balkan¹⁴¹ mevcuttu. Balkanlar her saati 6 kilometre uzunluğu 120 genişliğinde 42 kilometre olduğu gibi bunlarda ak, çayralı, çam, kain, şimşir ağaçları yetişmekteydi. Bu kaza ormanlarından senelik 7.000-8.000 liralık kereste ve tahta Selanik'e nakil edilmekteydi.

1.14.5.3. Demografik Yapı

Ziraat ve üretim yapan kazalara göre yüksek nüfusu vardı. Takriben 8.000 nüfusa sahiptir. Tikveş Kazası'nda Müslüman kadın sayısı 9.574- erkek sayısı 8.960, Rum

¹³⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 191.

¹⁴⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 193.

¹⁴¹ Ormanlık ve sarp sıradağlar. Bkz. Kollektif, *Büyük Türkçe Sözlük*, s. 358.

kadın sayısı 27- erkek sayısı 86, Yahudi kadın sayısı 7- erkek sayısı 20, Kıpti kadın sayısı 935, erkek sayısı 19.171, toplamda ise 39.640 nüfusa sahipti.¹⁴² Bkz. Tablo-7.

Tablo-7: Etnik Kökene ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayıları.

	KADIN	ERKEK
Müslüman	9574	8960
Rum	27	86
Yahudi	7	20
Kıpti	935	19171
Toplam		39640

1.14.5.4. Mimari Yapı

Tikveş Kazası'nda Müslümanlara ait 24 cami, 1 medrese, 24 mektep olduğu gibi 64 kilise ve 7.685 hane ve 510 dükkân ve 15 han ve iki memleket saati 1 muntazam hükümet konağı mevcuttu. Müslüman çocuklarına özel 24 ilkokul vardı.

1.14.5.5. Evlilik

R. Mart 1300/ M. Mart-Nisan 1884 yılından R. Teşrinisani 1300/ M. Kasım-Aralık 1884 tarihlerine kadar meydana gelen doğumlarla 1581 erkek ve 1143 kadın nüfusa eklenmiştir. Nikâh sayısı 152 olmuştur. On beş yaşından aşağı 45, on beş yaşından yirmi yaşına kadar 30, yirmi yaşından yirmi beş yaşına kadar 20 bakire ile yirmi yaşından yirmi beş yaşına kadar 30, yirmi beş yaşından otuz yaşına kadar 8 ve otuz yaşından kırk yaşına kadar 19 toplamda 57 dul kadın evlenmiştir. Yine bu zaman zarfında erkeklerden 641, kadınlardan 601 kişi vefat etmiştir. Erkeklerden 199'u evli ve 440'ı bekârdır. Kadınların 392'si dul ve 168' evli, 121'i bakiredir. Bkz. Tablo-8

Tablo-8: Yaş, Cinsiyet ve Medeni Duruma Göre Evlilik Sayıları.

	KADIN	ERKEK
15 Yaşından Küçük	45	-
15 Yaşından 20 Yaşına Kadar	30	-
20 Yaşından 25 Yaşına Kadar	20	-
20 Yaşından 25 Yaşına Kadar (Dul)	30	-
25 Yaşından 30 Yaşına Kadar (Dul)	8	-
30 Yaşından 40 Yaşına Kadar (Dul)	19	-
Toplam	152	-

¹⁴² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 195.

1.14.5.6. Eğitim-Öğretim

Tikveş Kazası'nda 24 mektep vardı. Ayrıca Müslüman çocuklara özel 24 ilkokul vardı.

1.14.5.7. Üretim ve Ekonomi

Tikveş Kazası'nın arazisi 129.000 dönümden ibaret olup bunun 32.600 dönümüne buğday, 18.400 dönümüne çavdar, 4.900 dönümüne yulaf, 29.100 dönümüne arpa, 7.170 dönümüne mısır, 900 dönümüne çitlek ve 2.800 dönümüne mısır ekilmişti.¹⁴³ Her dönüm buğday, çavdar ve yulaf tarlalarına 3'er çeyrek ve arpa tarlasına 1, darı tarlasına 2'şer, mısır tarlasına bir çeyrek kile ve çitlek tarlasına 15 kıyye tohum ekilirdi. Buğday tarlasının her dönümünden 5 kile hububat ve 3 kantar saman, çavdar tarlasının her dönümünden 6 kile hububat 6 kantar saman, yulaf tarlalarından dönüm başına 8 kile hububat 3 kantar saman ve çitlek tarlasının her dönümünden 125 kıyye çitlek elde edilirdi. Tikveş Kazası'nca buğdayın kilesinin kıymeti 14, çavdarın 9, yulafın 7, arpanın 10, darının 12, mısırın 10 kuruştur. Çitleğin her kıyyesi kırkar para olup buğday samanının her kantarı 4, çavdarın 2, yulaf, arpa ve darı samanlarının her kantarı dörder kuruşa satılmıştır.¹⁴⁴ Bu kaza dâhilinde 1.400 kadar pamuk tarlası vardı. Dönüm başına 10 kıyye tohum ekilip 50 kıyye mahsul alınmakta ve her kıyyesi 5 kuruş fiyatıyla satılmaktaydı. Tikveş Kazası'nın susam ekili arazisinin 2.800 dönüm tahmin olunmuştu. Dönüm başına ekilen tohumdan alınan mahsul 1'e 70 nispetle olup her kıyyesinin fiyatı 3 kuruştur. 100 kıyye susamdan 40 kırk kıyye yağ çıkıp posası da 30 otuz paraya satılmaktadır. Bu kazada afyon ziraatı günden güne terk edilmekteydi. Afyon ziraatına H. 1291/M. 1875-1876 senesinden R. 1295/M. 1879-1880 senesine kadar pek önem verilmemiştir. Ancak R. 1296/M. 1880-1881 senesinden itibaren ziraatı yükselmiştir. R. 1300/M. 1884-1885 senesi zarfında afyon ziraatından meydana gelen kazanç 40.000 lira tahmin olunmuştur. Afyonun tohumu olan haşhaştan dönüm başına 100 kıyye ekilmekte ve 2 kıyye mahsul alınmaktaydı.¹⁴⁵

Tikveş Kazası'nda üzüm mahsulü için 33.000 dönüm bağ olup dönüm başına alınan mahsul 500 kıyyedir. Her kıyye üzümün fiyatı 10 paradır. Üzüm mahsulün bir kısmı yardım amaçlı sarf olunur diğer kısmından alkol imal olunurdu. Her sene Tikveş

¹⁴³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 196.

¹⁴⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 197.

¹⁴⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 198-199.

Kazası'nda 3.000.000 kıyye alkol hâsıla gelip çoğunlukla Manastır, Kırçova, Pirlepe, Ustrumca, Kocana ve Pelanko? Kazaları'na ve bozkır Bulgaristan'a nakil edilirdi. Tikveş şarabının kıyyesi 25 ile kırk 40 para arasında ve rakısının kıyyesi 100 para ile 4 dört kuruşa kadar satılırdı.¹⁴⁶

Tikveş Kazası'nda senelik 3 kıyye ipek böceği tohumu açılmaktaydı. Her dirhem tohumun kıymeti 30 paraydı. Bir dirhem tohumdan 6 kıyye koza meydana gelir ve her kıyye koza 15 kuruş civarında satılırdı. Bu kazada 3.120 adet arı kovanı bulunurdu. Her kovandan senelik 5 kıyye bal ve 300 dirhem bal mumu meydana gelmekteydi. Balın kıyyesi 3 ve bal mumunun 20 kuruşa satılmaktaydı.¹⁴⁷

Bu kazada çiftlik hayvanı olarak 25 manda, 7.200 öküz ve damızlık mandası olarak 13 boğa, 120 dişi 45 malak ve damızlık sığır vardı. Ayrıca 220 boğa, 2.900 inek, 1.320 dana ve hergele, 16 aygır, 60 kısrak, 30 tay bulunmaktaydı. Damızlık olarak 7.700 koç, 32.500 koyun, 23.350 kuzu, 10.200 burma, 15.500 teke, 30.000 dişi keçi, 22.360 oğlak, 4.997 burma, 1.200 binek ve yük beygiri, 500 eşek, 1.500 merkep ve 2.500 yüz canavar mevcuttu.¹⁴⁸ Tikveş Kazası'nda senelik 37.380 kıyye yapağı, 3.000 kıyye keçi kılı meydana gelir. Her kıyye yapağı 7,5 keçi kılı 7 kuruş kıymetindedir. Bunlar dâhili ve harici olarak sarf edilmekteydi.¹⁴⁹

Tikveş Kazası'nda yardım sandığı henüz tesis edilmemiş ise de H. 1300/M. 1885-1886 yılından itibaren eserlerin 10'nun 7 si ve 7'nin bir çeyreği gerekli tahsili bu meblağdan menafî sandığına ait 3'te birlik miktarı 77.130 kuruş civarında tahmin olunurdu.¹⁵⁰

Tikveş Kazası'nın merkez kasabası olan Kavadar Kasabası'na tahminen 1,5 saat mesafedeki Zaraca Çiftliği civarında her sene mayıs ayı zamanlarında Karasu namıyla bir panayır kurulmuş ve üç gün sürmüştür.¹⁵¹ Bu panayırdaki yalnızca hayvan satışı olmuştur ve takriben 5.000 liralık alışveriş sağlanmıştır.

¹⁴⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 199.

¹⁴⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 199.

¹⁴⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 199.

¹⁴⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 199-200.

¹⁵⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 200.

¹⁵¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 194. Ayrıca bakınız: İbrahim Yılmazçelik, Sevim Erdem, "Hazine-i Hassa İşletmelerinden Olan Selanik- Beyazkule ve Vodina Kazası Bataklık Alanının Kurutulması ve Devlet Ekonomisine Katkıları", *Osmanlı Dönemi Balkan Şehirleri*, Cilt 2, Gece Kitaplığı, s. 966.

Tikveş Kazası'nda zanaat ve sanatla uğraşan amelelerin aldığı yevmiye ile en yukarı ve en aşağı miktarı, çıraklık müddetiyle çıraklara ustalar tarafından verilen yevmiyenin kıymeti ve her sınıf hizmetkârın yevmiyesi hakkında istatistik bilgiyi barındıran cetvel salnamede bulunmaktadır. Ancak bu veriler teze alınmamıştır.

Bu kazada mensucat için 20 kıta tezgâh vardı. Bunlar da kadınlar tarafından güzel bir nevi kilim ve kalıpça dokuma imal olunmaktaydı. Tezgâhlar geniş olmadığı için dokumalar ancak 1,5 arşın genişliğinde yapılmışa da uzunluğu istenildiği ölçü de yapılabilmıştır.¹⁵²

Mayıs ve haziran zarfında Tikveş Kazası dâhilinde kain, Kursöyce, Sirkoh ve Susam? Karyelerine dolu isabet etmiş ve 8.000-9.000 kuruş civarındaydı.

1.14.5.8. Ulaşım

Bu kazada şoşe yollarda 14 adet taş ve 3 adet ahşap köprü vardı. Aynı zamanda bir adette herik tulumbası bulunmaktaydı.

1.14.5.9. Sağlık Hizmetleri

Bu kazada ayrıca bir tabip ve on beş kabile vardı.¹⁵³ Ayrıca Tikveş Kazası hayvanatında çiçek illeti zuhur etmiş ise de tedaviler sonucu yayılmasına izin verilmeksizin halledilmiştir.¹⁵⁴

1.14.5.10. Hapishaneler

Tikveş Kazası hapishanesinde mahkûm 28 kişi var ise de cezalarının sonunda tahliye olmuşlardır. Bu hapishanede daimi olarak bir onbaşı takımının muhafazası ve nezareti vardı.

1.14.6. Yenice-i Vardar Kazası

1.14.6.1. İdari Yapı

Bu kasaba Yenice Vardar Kazası'nın merkeziydi. Vilayet merkezi olan Selanik Şehri'nin 9 saat kadar kuzey batı tarafında bulunduğu gibi memuriyet ve özellikle ticaret ve ziraatça sancak sahilinde bulunan büyük kasabalara tercih edilirdi. Bu kasabanın kuzey doğusu Esbarlık diye bilinmekteydi. Yenice-i Vardar Kazası'nın idari yöneticileri aşağıda gösterildiği gibidir.¹⁵⁵

¹⁵² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 201.

¹⁵³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 195-196.

¹⁵⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 202.

¹⁵⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s.202.

Kaymakam	: Hüseyin Hüsnü Efendi
Naib	: Hacı Ali Vehbi Efendi
Metropolid Vekili	: Papa İstavro
Meclis İdare Heyeti	
Reis	: Kaymakam
Tabib Üyesi	: Seçim üyesi
Naib	: Mustafa Habib Bey
Müftü	: Salih Bey
Metropolit Vekili	: Hacı Dimitri Aga
Mal Müdürü	: Ligor Paris Aga

1.14.6.2. Coğrafi Yapı

Bir dağ ile kuzeye uzanan zincirleme dağ sırası ve doğuya ve batıya doğru verimli ve mahsulü bol geniş arazi olup güneyi de orman ve göl olup 3.500 kadar nüfusu barındırırdı. Yenice Kasabası'nın 9 kilometre mesafesinde kuzey batı tarafından Bağlıca Nehri namıyla bir nehir var olup bu nehir harklarla(ark) değirmenlere ve oradan da kasabanın güney tarafında 6 kilometre mesafesindeki göle dökülmekteydi. Bu nehir suyunun Balıkesir, ? , ? Karyelerine faydası dokunmaktaydı. Bu kasabanın kuzey batısından Garamuş ve kuzey doğusundan Çınarlı namıyla 2 dere geçmekteydi. Bu dereler çoğunlukla yağmurlu zamanlarda akmakta yazları da suları kurumaktaydı.¹⁵⁶ Bu Garamuş Deresi kasabaya 6 kilometre, Çınarlı Deresi ise bir çeyrek mesafede bulunmaktaydı. Önceleri bu derenin etrafında birçok çınar ağacı yetiştirilmekteydi. Kasabanın güney kısmı ve çarşı bitişiğinde 30 kıta kadar sebze bahçeleri vardı.

1.14.6.3. Demografik Yapı

Yenice Vardar Kazası'nın nüfusunu Müslüman kadın 15.130- 10.895 erkek, Rum kadın 9.630- erkek 10.545, Bulgar kadın 280- 300 erkek, Kıpti kadın 845- 885 erkek toplamda ise 43.800 kişi oluşturmaktadır.¹⁵⁷ Bkz. Tablo-9.

¹⁵⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 210.

¹⁵⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 213.

Tablo-9: Etnik Kökene ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayıları.

	KADIN	ERKEK
Müslüman	15130	10895
Rum	9630	10545
Bulgar	280	300
Çingene	845	885
Toplam		43800

Yenice Kazası'ndan R. Mart 1300/ M. Mart-Nisan 1884 ayından 1300 R. Kanun-i evvel 1300/ M. Aralık-Ocak 1884 ayına kadar gerçekleşen doğum 196 erkek, 186 kızdan ibaretti. 1000 doğumdan 3 erkek- 3 kız ikiz, 3 erkek üçüz olarak doğmuş olup 1 erkek ile 1 kız çocuğu ölü doğmuştur. 8 erkek, 6 kız doğduktan sonra hemen ölmüş, 180 erkek, 170 kız çocuğu yaşamıştır.

1.14.6.4. Mimari Yapı

Yenice Kasabası'nda birçok bina ve camii bulunmaktaydı. Gazi Evranos Bey'in vakfına bağlı olan Cami-i Kebir güzel bir İslami eserdir.¹⁵⁸ Bu müessede 1 medrese, 6 mektep ve 2 imarathane vardı. Yenice'de 1 medrese ile 1 imarethane daha varsa da bunların Ahmet Bey'e ait binalardandı.¹⁵⁹ Ancak zaman içinde yıpranmasından dolayı kötü bir duruma gelmiştir. Gazi Evranos Bey Vakfı dâhilinde olan medrese M. 1885/86 yılları arasında bayındır halde idi. Medresenin 30 kadar talebesi mevcut olup bütün gün boyunca sabahtan akşama kadar tedrisat icra edilmekteydi. İmarethanelerin 1'i Gazi Evranos Bey'in diğeri ise ismi evvelce söylenmiş olan (müşarül ileyhin) oğlu İsa Bey vakfına aitti. Gazi Evranos Bey imaretinde pilav ve zerde verilmekteydi. Gazi İsa Bey imarethanesinde ise pişirilip, fakirlere dağıtılmaktaydı. Gazi İsa Bey imaretinde her sene kasım ayında Hıdıl'elleze kadar 6 ay süresince her hafta perşembe günleri pilav ve helva pişirilip 15 kişi ile dağıtılmaktaydı. Burada imam, hatip, çeşitli hademeler görevlendirilir ve kasaba halkına, kasabanın önde gelenlerine ve fakirlere ziyafet verilirdi. Gazi Evranos Bey imarethanesinde pilav ve zerde her hafta pazartesi ve perşembe günleri fakirlere aksatmadan verilirdi.¹⁶⁰

¹⁵⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Yılmazçelik, Erdem, *Hazine-i Hassa İşletmelerinden Olan Selanik-Beyazkule ve Vodina Kazası Bataklık Alanının Kurutulması ve Devlet Ekonomisine Katkıları, Osmanlı Dönemi Balkan Şehirleri*, s. 720.

¹⁵⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 210.

¹⁶⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 211.

1.14.6.5. Evlilik

Salname ışığında elde edilen bilgilere göre on beş yaşından küçük kadın 4 kişi, on beş yaşından yirmi yaşına kadar kadın 52- erkek 37, yirmi yaşından yirmi beş yaşına kadar kadın 93- erkek 62 kişi evlenmiştir. Ayrıca yirmi beş yaşından otuz yaşına kadar erkek 21, otuz yaşından kırk yaşına kadar kadın 20- erkek 13, kırk yaşından elli yaşına kadar erkek 1, elli yaşından büyük 1 erkek evlenmiştir. On beş yaşından yirmi yaşına kadar dul kadın, yirmi beş yaşında olanlardan kadın, yirmi beş yaşından otuz yaşına kadar dul kadın 7, otuz yaşından kırk yaşına kadar dul kadın 42 ve toplamda 135 kişi evlenmiştir.¹⁶¹ Bkz. Tablo-10.

Tablo-10: Yaş, Cinsiyet ve Medeni Duruma Göre Evlilik Sayıları.

	KADIN	ERKEK
15 Yaşından Küçük	4	-
15 Yaşından 20 Yaşına Kadar	52	37
20 Yaşından 25 Yaşına Kadar	93	62
25 Yaşından 30 Yaşına Kadar	-	21
30 Yaşından 40 Yaşına Kadar	20	13
40 Yaşından 50 Yaşına Kadar	-	1
50 Yaşından Büyük	-	1
15 Yaşından 20 Yaşına Kadar(Dul)	18	-
25 Yaşında Olanlardan	11	-
25 Yaşından 30 Yaşına Kadar(Dul)	7	-
30 Yaşından 40 Yaşına Kadar(Dul)	42	-
Toplam		135

Yenice Kazası'nda bu zaman zarfında erkeklerden 265 kadınlardan 267 kişi vefat etmiştir. Erkeklerden 114 kişi evli, 150 kişi de bekâr olduğu gibi kadınlardan da 123'ü bakire ve 182'si evlidir. Dul kadınların sayısı 62'idi.¹⁶²

1.14.6.6. Eğitim-Öğretim

Yenice Kazası'nda 72 ilkokul bulunmaktaydı. Bununla birlikte 1 ortaokul ve 7 kız mektebi vardı. İlkokul mektebinde Müslümanlar, Rumlar ve Bulgarlar eğitim görmekteydi. Diğer mektepler ilkokul haline getirilip usul-ü cedit hareketine göre eğitim verilmekteydi. Bu mekteplerden 45'i Müslümanlara, 25'i Rumlara, 2'si ise Bulgarlara mahsustur. Müslümanlara ait ilkokullarda 50 muallim görev yapmaktadır

¹⁶¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 213-214.

¹⁶² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 215.

ve bu okulda 1.200 öğrenci vardı. Diğer mekteplerde 22 muallim ve 800 öğrenci, Bulgar mekteplerinde ise 4 muallim 295 öğrenci bulunmaktaydı. Ortaokullar Müslümanlara mahsus olup 2 muallim ve 70 öğrencisi vardı. Kız mekteplerinin 6'sı Müslüman, 1'si Rum çocuklara aitti. Müslüman mekteplerinde 6 muallim ve 280 öğrenci vardı. Rum mektebinde 1 muallim ve 100 öğrenci mevcuttu.¹⁶³

1.14.6.7. Üretim ve Ekonomi

Yenice-i Vardar Kazası'nın yukarıda bahsi geçen arazisi takriben 200.650 dönümden ibaret olup bunun 39.850 dönümüne buğday ekilmekteydi. 15.100 dönümüne çavdar ekilirken 11.500 dönümüne yulaf, 2.000 dönümüne arpa, 5.200 dönümüne darı, 22.000 dönümüne mısır ekilmektedir. Bunun bir katı kadar tarıma elverişli arazi varsa da sahipleri tarafından her sene nöbetleşe olarak dinlendirilmekteydi. Her bir dönüm buğday tarlasına 1,5 kile, çavdar ve yulaf tarlarına birer, arpa tarlasına 2 kile, darı ve mısır tarlalarına 4 kile tohum ekilirdi. Buğday tarlasının her dönümünden 5 kile hububat 3 kantar saman, çavdar tarlasının her bir dönümden her birinden 6 kile hububat ve 4 kantar saman elde edilmiştir. Ayrıca yulaf tarlalarından 7 kile hububat 3 kantar saman, arpa tarlasının dönümünden 10 kile hububat 6 kantar saman, darı tarlalarının her bir dönümünden 8 kile hububat 4 kantar saman, mısır tarlalarından dönüm başına 12 kile hububat elde edilirdi.¹⁶⁴ Yenice Kazası'nda buğdayın kilesinin kıymeti 12 paraya satılırdı. Çavdarın 8 kuruş, yulafın 7 kuruş, arpanın 7 kuruş, arpa ve mısırın kilesinin kıymeti onar kuruştur. Buğday, arpa, yulaf samanının her bir kantarı üçer kuruş, çavdar ve darı samanları kırkar paraya satılırdı. Bu kazaya takriben 1.000 dönüm fasulye ekilir her dönümden 100 okka hububat alınmaktaydı. Bunun her bir okkası 60 parayla satılmaktaydı. Yenice-i Vardar Kazası'nda pirinç ve keten üretilse de üretimi azdı. Yenice Kazası'nda tütün tarlası 200 dönüm miktarı olup dönüm başına 4.000 fide ekilip 50 okka mahsul alınmaktaydı. Tütünün her bir okkası 4 kuruşa satılmaktaydı. Kaza dâhilinde 1.320 dönüm pamuk tarlası bulunurdu. Dönüm başına 6 okka tohum ekilip 50 okka mahsul alınmakta olduğu gibi her bir okkanın kıymeti 5 kuruştur. Yenice Kazası'nda ekilmiş susamların 5.000 dönüm olduğu tahmin edilmekteydi. Dönüm başına ekilen tohumdan alınan mahsul 1'e 30 okka nispetinde olup her birinin okka fiyatı 2 kuruştur. 100 okka susamdan 45 okka yağ çıkıp posası 50 okka değerindeydi. Yağın her bir okkası 7 kuruşa ve posasının da

¹⁶³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 220.

¹⁶⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 215-216.

her bir okkası 20 paraya satılmaktaydı. Bir iki seneden beri Yenice Kasabası'nda afyon ziraatına da başlanmıştı. Afyon tarlaları 50 dönümdü. Afyonun tohumu olan haşhaştan dönüm başına ekilen miktar 100 ve her bir dönümden alınan afyon 1,5 okkaydı.¹⁶⁵ Her bir okkanın kıymeti 200 kuruştan ibaretti ancak üretilen diğer hububatlarla göre daha fazla gelir getirmekteydi. Bu da çiftçileri çeken bir durum olmuştur.

Yenice-i Vardar Kazası'nda bulunan üzüm bağlarının miktarı 2.000 dönümden oluşmaktaydı. Dönüm başına alınan mahsul 400 okkadan ve her bir okka üzümün fiyatı onar paradan ibaretti. Üzüm mahsulünün bir kısmı aynen kullanıp diğer kısmından şarap imal edilirdi. Her sene Yenice Kazası'na imal olunan şarabın miktarı 1.200.000 okka derecesinde tahmin olunmaktaydı. Şarabın okkası kırkardan ellişer paraya kadar satılmaktaydı. Yenice Kazası'nda ipek böceği civar kazalardan daha fazla yetiştirilip her sene tahminen 90 okka tohum açılmaktaydı. Bir dirhem tohumun kıymeti 2 kuruş olduğu gibi bir dirhem tohumdan 4 okka koza meydana gelirdi. Kozanın okkası on beşer kuruş civarında satılırdı.¹⁶⁶ Bu kaza dâhilinde 2.655 adet arı kovana bulunmaktaydı. Her kovandan 5 okka bal 300 dirhem bal mumu elde edilirdi. Balın okka başına fiyatı 4 kuruş ederdi. Bal mumunun okkası 20 kuruşa satılırdı.

Bu kazada çiftlik hayvanatı olarak 1.500 manda, 6.000 öküz damızlık mandası dâhil, 50 boğa ve 2.500 dişi vardır. Ayrıca 1.000 malak ve damızlık sığır, 250 boğa, 8.000 inek, 2.500 dana, herikle hayvanatı ile birlikte 150 aygır, 1.500 kısarak, 500'ü damızlık olmak üzere 4.000 koç, 56.000 koyun ile 20.000 kuzu vardı. 4.000 burma, 2.000 teke, 15.500 dişi keçi, 5.500 oğlak, 4.500 burma, 1000 inek ve yük beygiri, 200 ester, 5.000 merkep ve dişi ve son olarak da 300 canavar vardı.¹⁶⁷ Koyun başından 300 dirhem nispetinde yapağı ve her keçiden yüzer dirhem nispetinde kıl alınıp Yenice Kazası'nda yıllık 48.000 kıyye yapağı ve 5.500 kıyye keçi kılı üretilirdi. Kıyye başına yapağı 6 ve keçi kılı dahi 5 kuruş kıymetindedir. Bunlar dâhili ve harici olarak kullanılırdı.

Bu kazada kaba hasır üretimi için 200 tezgâh mevcuttu. Bu tezgâhlarda 200 erkek amele istihdam edilirdi. Yıllık 300.000 kuruş kıymetinde 60.000 hasır olunurdu. Bu

¹⁶⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 217.

¹⁶⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 218.

¹⁶⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 218.

hasırlar dâhili ve harici olarak kullanılırdı. Bu hasırlar, göl ve bataklıklardan çıkarılan kaba sazlardan üretilmekteydi.

Yenice'de Loka Panayırı ismiyle her sene kasım ayında büyük bir panayır düzenlenmekte ve 40 gün kadar açık kalmaktaydı. Bu panayır 8.000-10.000 liralık alışveriş meydana geldiği halde bazı durumlar ve sıkıntılar nedeniyle 8 seneden beri açılmamaktaydı.

Yenice Kasabası çarşısında çekirdekli pamuğun çekirdeğini işlemek amacıyla 7-8 adet makine olup günün her vaktinde devamlı işlemekteydi. Her birinde 3 erkek amele istihdam edilerek yıllık 10.000 okkadan 15.000 okkaya kadar çekirdekli pamuğun çekirdeğinin ayrılması sağlanır. Bu kasabada 60 tezgâh mevcut olup bunlardan 40'ı bennur¹⁶⁸ bezi, 12'si adi bez, 8'i kilim dokur. Bennur bezi tezgâhlarını işleyen amele sayısı 40 kadından oluşup bunlar yıllık 27.000 kuruş kıymetinde 4.500 arşın bennur bezi hazırlamaktaydılar.¹⁶⁹ Adi bez tezgâhlarından çalışan 12 kadın amele vardı. Bunlarda yıllık 9.000 kuruş kıymetinde 3.600 zira¹⁷⁰ bez üretebilirlerdi. Kilim tezgâhlarında çalışan 8 kadın amele vardı. Yıllık 10.000 kuruş kıymetinde 1.000 zira' kilim üretirlerdi. Bez ve kilimlerin hepsi, bennur bezinin bir kısmı Yenice Kasabası'nda ve civar kazalarda, nahiyelerde satılıp sarf olunurdu.

Yenice-i Vardar Kazası'nda çeşitli harf ve sanayi mensup olan kalfalarla, şakirtleri ve bir harf ve sanatı işleyen amelenin aldığı yevmiye ile en yukarı ve en aşağı miktarı ve çıraklık süresince çıraklara ustalar tarafından verilen yevmiye normaldir. Büyük sanayiden alınan yevmiyeye denkti.

Yenice-i Vardar Kazası'nın R.1300/ M.1885-1886 senesinde yangın çıkmıştır. Ayrıca bu kazada 3 yangın tulumbası vardı.

R.1300/ M.1885-1886 senesinin nisan ve haziran ayında Yenice-i Vardar Kazası dâhilinde bulunan Çernarika ve Gömünice ve Kasyar ve Kasya ve Biruluk ve Seluki ve İhlar ve Tuğ ve Leskova ve Hume ve Konska² Karyeleri'nin 3.640 dönüm bağ ve

¹⁶⁸ Basma gibi bir kumaş türü.

¹⁶⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 212.

¹⁷⁰ 75-90 santimlik bir uzunluk ölçüsü. Bkz. Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat*, s. 1174.

ekili, dikili alandan alınan mahsulâta dolu isabet etmiştir.¹⁷¹ Zararın miktarı 36.000 kuruş derecesinde tahmin edilmektedir.

1.14.6.8. Ulaşım

R. 1300/ M. 1884-1885 yılında Yenice-i Vardar Kazası'nın bayındırlık için çalışması sadece Selanik ile Vidine Kazası hududundaki kötü durumdaki yolların tamiratından ibaretti. Bu yol üzerinde 55 köprü mevcuttu.¹⁷²

1.14.6.9. Sağlık Hizmetleri

R. 1300/ M. 1884 yılında Yenice Kazası'nın pek çok karyesinde çiftliklerinde sığır hayvanında şab hastalığı görülmüştür. Çiçek altı hastalığı zuhur etmiş ise de uygulanan tedavi sayesinde yok olmuştur.¹⁷³

1.14.6.10. Hapishaneler

Yenice hapishanesinde cinayetten mahkûm olmuş 20 kadar mahpus bulunmakta olup bunlardan 15'i yüksek soruşturma için merkez vilayete gönderilmiştir. Bu 15 kişinin soruşturması yapılarak tutuklanmıştır. Bunun dışında suç işleyerek mahkûm olan 9 kişi daha vardır. Bunlarda Yenice hapishanesinde cezalarını çektikten sonra tahliye edilmiştir. Ayrıca Yenice hapishanesinde kürek ve hapis cezalarına çarptırılanlara mahsus olarak ayrılmış bir koğuş bulunmaktaydı.¹⁷⁴

1.14.7. Vidine Kazası

1.14.7.1. İdari Yapı

Bu kazanın merkezi Vidine Kasabası'dır. Merkez vilayet olan Selanik Şehri'nin kuzey batısında ve bu şehrin 16 saat mesafesinde bulunmaktadır. Bu merkeze bağlı olan yerlerin takriben 26.953 nüfusu bulunmaktaydı.

Vidine Kasabası'nın Vidine Karacaabad ve İsteruh adında iki nahiyesi vardır. Bunlardan Karacaabad Nahiyesi'nin merkezi olan Sipiska Karyesi merkez kaza olan Vidine Kasabası'nın güney batısı yönündeydi. Vidine Kasabası'na 24 kilometre mesafede olduğu gibi İsteruh Nahiyesi'nin merkezi olan İsteruh Kasabası da

¹⁷¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 222.

¹⁷² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 222.

¹⁷³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 222.

¹⁷⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 223.

Vidine'nin güney yönünde 24 kilometre uzaklıktadır.¹⁷⁵ Vidine Kazası'nın idari yöneticileri aşağıda gösterildiği gibidir.¹⁷⁶

Kaymakam	: Mustafa Hulusi Efendi
Naib	: Ali Rıza Efendi
Müftü	: Hacı Emin Efendi
Metropolid	: Alexander Birus Efendi
Meclis-i İdare Heyeti	
Reis-i Kaymakam	
Tabibiye Üyesi	: Seçmen Azası
Naib	: Süleyman Bey
Müftü	: Hasan Bey
Metropolit	: Hristo Duli Ağa
Mal Müdürü	: Ristopiv Ağa

1.14.7.2. Coğrafi Yapı

Vidine Kasabası'nın güney yönünde ve 4,5 saat mesafesinde Marika Deresi bulunmaktaydı. Marika Yaylaklarında Neban ve Samurin Karyesi'nden geçerek Vidine Karyesi'nde ortaya çıkan Sığır Dere ve Ağustos Kasabası'nda kalan Eyanikola Deresi ile Vidine'ye 3 saat mesafede bulunan Teşinme Karyesi civarında birleşir. Buradan Yenice Gölü'ne dökülmekteydi.

1.14.7.3. Demografik Yapı

Vidine Kazası'nın nüfus dağılımı şu şekildeydi. Müslüman kadın 4.874- erkek 7.510, Rum kadın 5.657-erkek 6.545, Bulgar kadın 180- erkek 440, Kıpti kadın 351- erkek 440 ve kimsesiz olarak kadın 579- erkek 617 kişiydi.¹⁷⁷ Bkz. Tablo-11.

Tablo-11: Etnik Kökene ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayıları.

	KADIN	ERKEK
Müslüman	4874	7510
Rum	5657	6545
Bulgar	180	200
Kıpti	351	440
Kimsesiz	579	617

¹⁷⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 229.

¹⁷⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 223.

¹⁷⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 232.

1.14.7.4. Mimari Yapı

Vidine Kazası'nda 10 adet cam-i şerif ve 5 adet tekke bulunmaktadır. Ayrıca 8 sıbyan okulu, 1 orta mektebi ve 3 medrese vardı. Bu kazada 3.000'den fazla hane, 12 han ve 384 dükkân ve 12 mağaza bulunmaktaydı. 21 fırın, 2 dakik, 1 sabun fabrikası ve 22 dakik değirmeni vardı. 7 adet pirinç değneği ve 2 adet yani aba ve şayak düzenleyecek beynin ile 5 meyhane ve 13 kahvehane ve 5 çeşme ve 1 memleket saati ve 2 cami bulunmaktaydı.¹⁷⁸ Aynı zamanda bünyesi dâhilinde bulundurduğu Karacaabad Nahiyesi'nde ise 10 cami, birer ortaokul, 2 sıbyan mektebi, 1 hükümet konağı mevcut bulunmaktaydı. 700- 800 haneden oluşan nahiyede 1 han, 51 dükkân, 4 fırın, 4 dakik değirmeni, 2 meyhane, 2 kahvehane vardır. İsteruh Nahiyesi 600 haneden oluşurken 4 cami, 3 sıbyan mektebi, 2 kilise, 5 han, 3 dükkân, 2 fırın, 5 değirmen vardı. Ayrıca nahiyede 1 meyhane, 1 kahvehane ve 1 hamam vardı.¹⁷⁹

1.14.7.5. Evlilik

R. Mart 1300/ M. Mart-Nisan 1884 ayından R. Teşrinievvel 1300/ M. Ekim-Kasım 1884 ayna kadar gerçekleşen nikâhlanmalar 86 kişiden ibaretti. Bu kişilerden 59'u bekâr ve 27'si duldu.¹⁸⁰ Bkz. Tablo-12.

Tablo-12: Yaş, Cinsiyet ve Medeni Duruma Göre Evlilik Sayıları.

	BEKÂR	DUL
	59	27
Toplam	86	

1.14.7.6. Eğitim-Öğretim

Vidine Kazası'nda 38 adet ilkokul mektebi, 1 adet özel okul, 2 adet ortaokul bulunmaktaydı. İlkokulların 36'sı Müslümanlara, 2'si Rumlara mahsustu. Müslümanlara ait ilkokullarda 36 muallim, 1.583 öğrenci bulunurdu. Rum mekteplerinde 11 muallim, 688 öğrenci vardı.¹⁸¹ Orta mektepleri Müslüman çocuklara mahsustu. Bu mekteplerin biri Vidine Kasabası'nda ve diğeri Karacaabad Nahiyesi'ndeydi. Vidine Kasabası'nda olan orta mektebinde 1 muallim, 55 öğrenci vardı. Karacaabad Nahiyesi'ndeki rüşdî mektebinde ise 1 muallim 30 öğrenci vardı. Özel okul ise kız çocuklarına mahsus olup okulda 1 muallime ve 50 öğrenci

¹⁷⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 229.

¹⁷⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 229-230.

¹⁸⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 237.

¹⁸¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 231.

mevcuttu. Vidine Kazasına bağı olan Karacaabad Nahiyesi'nde birer ortaokul, 2 sıbyan okulu, İsteruh Nahiyesi'nde ise 3 sıbyan mektebi vardı.¹⁸²

1.14.7.7. Üretim ve Ekonomi

Vidine Kazası'nın bulunduğu arazi 562.650 dönümden ibaretti. Bu arazinin 144.031 dönümü kışlaktı. 610 dönümü çayır, 88.450 dönümü orman ve 20.772 dönümü bağ, bahçe ve 200 dönümü meraydı. Tarım arazilerine 7.560 dönümüne buğday ekilirken, 5.500 dönümüne çavdar, 1.520 dönümüne arpa, 1.250 dönümüne darı, 20.820 dönümüne mısır ekilmekteydi. Dönüm başına buğday, çavdar, yulaf, arpa tarlalarına 4 kile hububat, 3 kantar saman ve çavdar tarlasının dönüm başından dahi 6 kile hububat, 4 kantar saman çıkmaktaydı. Yulaf tarlalarında dönüm başına 8 kile hububat, 3 kantar saman ve sair tarlasının dönümünden 8 kile hububat, 4 kantar saman çıkmaktaydı. Darı tarlalarının dönüm başına 7 kile hububat, 3 kantar saman ve mısır tarlalarından dönüm başına 7 kile hububat çıkartılırdı. Vidine'de buğdayın kilesinin kıymeti 16 kuruş, çavdarın 10 kuruş, yulafın 8 kuruş, arpanın 12 kuruş, darının 6 kuruş, mısırın 8 kuruştan ibaretti. Buğday samanı kantar başına 3,5 kuruşa, çavdar samanı 2 kuruşa, yulaf samanı 3 kuruşa, arpa ve darı samanları 4'er kuruşa kadar satılırdı. Bu kazada 800 dönüm pirinç, 300 dönüm tütün, 1.500 dönüm pamuk, ellişer dönüm keten ve kenevir tarlaları vardı. Pirinç tarlasının dönüm başına 20 okka tohum ekilerek, 100 okka mahsul alınmaktaydı.¹⁸³

Tütün tarlasında 4.000 fide ekilip 100 okka mahsul alınmaktaydı. Pamuk tarlasında da dönüm başına 3 okka tohum ekilip 128 okka mahsul alınmaktaydı. Keten tarlasının dönümüne 38 okka tohum atılıp 200 okka mahsul elde edilirdi. Kenevir tarlasında dönüm başına 38 okka tohum ekilip 256 okka mahsul elde edilmiştir. Fiyat itibariyle pirincin okka başına fiyatı 70 para, tütünün okka başına fiyatı 7 para, pamuğun okka başına fiyatı 3,5 kuruş, keten ve kenevirin okka başına fiyatı on beşer paraya satılmaktaydı. Vidine Kazası'nın ekili susam alanı 1.000 dönüm olarak tahmin olunmuştur. Dönüm başına ekilen tohumdan alınan mahsul 1'e 25 okka nispetinde olup okka başına fiyatı 3 kuruştur. 100 okka susamdan 40 okka yağ çıkıp posası 55 okkaydı. Bu yağın okka başına fiyatı 6,5 kuruşa ve posanın okkası on beşer paraya satılmaktaydı. Bu kazada 20 dönüm keten tohumu ekilirdi. Dönüm başına 38 okka tohum ekilip 76 okka mahsul alınmaktaydı. Okka başına otuz ikişer paraya

¹⁸² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 231-232.

¹⁸³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 233-234.

satılmaktaydı. Kaza içerisinde bulunan üzüm bağlarının miktarı 8.000 dönümden ibaretti. Dönüm başına alınan mahsul 900 okkadan, okka başına fiyatı on ikişer paradan ibaretti.¹⁸⁴

Vidine Kazası'nda imal olunan şarabın miktarı 700.000 okka derecesinde tahmin edilmiştir. Bu kazada ipek böceği çevre mahallerden daha fazlaca yetiştirilip R. 1300/ M. 1884-1885 senesinde tahminen 51 okka miktarı tohum açılmıştır. Bir dirhem tohumun kıymeti 3 kuruş olduğu gibi bir dirhem tohumdan 6 okka koza çıkartılarak koza başına on beşer kuruş derecesinde satılırdı. Adı geçen kaza dâhilinde 2.500 arı kovanı bulunmaktaydı. Kovan başından yıllık 10 okka bal, 1 okka balmumu üretilmekteydi. Balın okkası 3 kuruşa satılırken, balmumu okkası 20 kuruşa satılmaktaydı.¹⁸⁵

Bu kazada çiftlik hayvanatı 700 manda, 8.000 öküz ve damızlık manda, 2.900 boğa, 800 dişi, 600 malak ve damızlık sığırdan oluşmaktaydı. Ayrıca 700 boğa, 6.000 inek, 4.000 dana ve hergele hayvanatı, 800 kısrak, 500 tay, damızlık olarak 30.000 koç, 50.000 dişi koyun ile 3.800 kuzu vardı. 10.000 burma, 8.500 teke, 30.000 dişi keçi ile 20.000 oğlak, 5.000 burmadan 1.000 inek ve yük beygiri, 800 esterden oluşmaktaydı. Bu kazada 3.000 ve 5.530 canavar vardır. Kovan başına üçer yüz dirhem nispetinde yapağı ve keçi başına 100 dirhem nispetinde kile elde edilmiştir. Vidine Kazası'nda yıllık 75.500 okka yapağı ile 12.000 okka keçi kılı üretilirdi. Yapağının okka başına fiyatı 8 kuruştur. Keçi kılının okka başına fiyatı 7 kuruş. Yapağı ve keçi dâhili ve harici olarak kullanılırdı.

Bu kazada Köprüovası'nda biri dakik fabrikası diğeri sabun üretimine mahsus 2 adet fabrika vardı. Bunlardan Köprüovası'ndaki dakik fabrikası 50 beygir kuvvetinde olup su ile çalışmakta ve bunda 19 amele istihdam edilmekteydi. Yıllık 10.000 kile zahire üretilmekteydi. Dakik ve sabun fabrikaları henüz tamamlanmaması sebebiyle üretim ve miktarı henüz tahmin edilememiştir.¹⁸⁶

Vidine Kazası'nda mensucat için 50 tezgâh mevcut olup bunlardan yıllık 10.000 arşın kadar satılmaktaydı.¹⁸⁷ Vidine Kazası'nda çeşitli harf ve sanayi kollarına mensup kalfa ve çırakların aldığı yevmiyelerin bulunduğu cetvel salnamede

¹⁸⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 235.

¹⁸⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 235.

¹⁸⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 237.

¹⁸⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 237.

bulunmaktadır anca teze alınmamıştır. Vidine menafî sandığının sermayesi 30.528 kuruştan ibaretti.

Vidine Kasabası'nda bir de çekirdekli pamuğun çekirdeğini ayırmak için su ile tahrin olunan makine mevcuttu. Bu kazada R. 1300/ M. 1884-1885 yılında yangın, dolu afetleri kayda geçmiştir.¹⁸⁸

1.14.7.8. Ulaşım

Vidine Kazası'nda 65.000 metreyi içeren bir şosa yol mevcut olduğu gibi 5 adet taş, 48 adet ahşap köprü vardı.¹⁸⁹

1.14.7.9. Sağlık Hizmetleri

Vidine Kazası'nda 5 tabip, 1 eczacı, 6 kabile vardı.¹⁹⁰ Çekirge istilası ve hayvan hastalığı gibi afetler meydana gelmişti.

1.14.7.10. Hapishaneler

Vidine Kazası hapishanesinde bahse ve kabahatle 21 mahkûm mevcuttu.

1.14.8. Karaferya Kazası

1.14.8.1. İdari Yapı

Bu kasaba kazanın hükümet merkezi olup vilayet merkezi olan Selanik Şehri'nin 12 saat kadar batı yönünde bulunmaktaydı. Memuriyetçe, büyüklükle, ticaret ve ziraatçe vilayet dâhilinde bulunan diğer kasabalara göre üstündü. Tahrirde yer alan bilgilere göre bu kasaba Hz. İsa'nın doğumundan önce dahi vardı. Kabul El-fetih (Verye) ismiyle duyulduğu halde fetihten sonra Karaferya adı verilmiştir.¹⁹¹ Karaferya Kazası'nın idari yöneticileri aşağıda gösterildiği gibidir.¹⁹²

Kaymakam	: Mustafa Hulusi Efendi
Naib	: Mehmet Rüşdi Efendi
Müftü	: Mustafa Efendi
Metropolit	: Perokopis Efendi
Hahambaşı	: Hoca Mahur Efendi
Meclis-i İdare Heyeti	
Reis	: Kaymakam

¹⁸⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 238.

¹⁸⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 238.

¹⁹⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 237.

¹⁹¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 243.

¹⁹² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 238.

Tabibiye Üyesi	: Seçmen Üye
Naib	: Osman Bey
Müftü	: Sekib Bey
Metropolid	: Anastas Efendi
Hahambaşı	:
Mal Müdürü	:

1.14.8.2. Coğrafi Yapı

Bu kasaba batı tarafından başlayan sıradağlar ile kuzey tarafında birkaç dağla çevrilmiştir. Kazanın güney ve doğu tarafı su kaynağı açısından zengin verimli araziydi. Karaferya Kasabası'nın batı tarafından (ak ve kara) namıyla nebean¹⁹³ eden iki derenin bulunduğu sular kasabanın civarında birleşirdi. Vaktiyle yapılan iyileştirmeler sonucunda bu derelerin suları Karaferya Kasabası'ndan geçerek Nişi Gölü'ne dâhil olurdu.¹⁹⁴ Bu sular kasabanın içerisinde meydana gelen su ihtiyacını giderdikten ve kasabanın içerisinde bulunduktan sonra dakik değirmen, fabrikalar için kullanıldıktan sonra 15.000 dönüm araziye geçip göle dökülürdü. Kasaba kenarından akan suyun mecrası bu yandaki dakik değirmenlerini idare eder ve 20.000 dönüm kadar araziye geçerek yukarıda bahsedilen göle karışırdı. Zeytinlu Bahçe, Abdi Paşa Köşkü ve Kırkbinar(pınar) mevkileri Karaferye Kasabası'nın mesiresi olup gerek buralarda gerek bağ ve bahçelerde gezenler için oldukça güzeldi.¹⁹⁵ Bu kazada 9 vadi, 1 ova ve 10'dan fazla sıradağlar mevcuttu. Bu dağlar doğu ve güney yönlerinde bulunmaktaydı. 5 kilometreye yayılan dağların en yükseği 2.000 metreydi. Bu dağlardaki ormanlarda genellikle çam, meşe kestane, kayın ağaçları mevcut olup bu ormanlardan çıkarılan kömür ve keresteden mahalli ihtiyaçlar karşılanmaktaydı. Kaza dâhilinde ve Selanik'in değişik yerlerine yollanarak orada sarf edilmekte, kullanılmaktaydı. Karaferya Kasabası'nın güney yönünde ve 1 saat mesafesinde bulunan Katrin Kazası dâhilinde Libanuh Karyesi civarında, denize benzer olan İnce Kara Nehri, Manastır Vilayeti'nde Garamuza ve Hurpeşte dağlarından doğardı.¹⁹⁶ Bu nehir çoğunlukla yağmurun fazla yağdığı mevsimlerde taşardı. Bu yağmurlar karye ve çiftlik arazilerini istila etse de ekili,

¹⁹³ Pınar suyunun yerden kaynaması. Bkz. Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat*, s. 1207.

¹⁹⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 244.

¹⁹⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 244.

¹⁹⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 258.

dikili alana bir zarar, hasar vermeyip bilakis mısır üretimine faydalı olmaktadır. Bu nehirde deniz taşıtları işlemez ise de nehrin etrafındaki ormanlarda Selanik'e yollanan keresteler genellikle nehir vasıtasıyla yollanırdı.

1.14.8.3. Demografik Yapı

Karaferya Kazası'nın nüfus bilgileri şu şekildedir: Müslüman kadın 2.180- erkek 2.608, Rum kadın 3.406- erkek 4.788, Yahudi kadın 183- erkek 209, Bulgar kadın 996- erkek 1.044, Ulah kadın 1.195- erkek 1.310, Kıpti kadın 643- erkek 801 ve toplam nüfus 18.298'dir.¹⁹⁷ Bkz: Tablo-13.

Tablo-13: Etnik Kökene ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayıları.

	KADIN	ERKEK
Müslüman	2180	2608
Rum	3406	4788
Yahudi	183	209
Bulgar	996	1044
Ulah	1195	1310
Kıpti	643	801
Toplam		18298

R. Mart 1300/ M. Mart-Nisan 1884 ayından R. Kanunievvel 1300/ M. Aralık-Ocak 1884 ayının sonuna kadar 572 erkek ve 305 kız doğmuştur. Bunlardan 2 erkek ve 2 kız ikiz olarak doğmuştur. 2'si de ölü olarak doğmuştur. 1 erkek ve 1 kız bebek kayıtlara geçmeden vefat etmiştir.

Karaferya Kazasının merkezindeki nüfus ise 9.000 kadardır.¹⁹⁸

1.14.8.4. Mimari Yapı

Karaferya Kasabası'nda yer alan kurum ve kuruluşlar Müslümanlara ait 19 cami, 2 medrese, 6 tekke, 6 türbe ve 2 imaret, 10 mektep olduğu gibi 72 kilise, 1 havra, 1.970 hane, 319 dükkân bulunmaktaydı.¹⁹⁹ Ayrıca 80 mağaza, 25 han, 2 hamam, 61 değirmen, 3 dakik fabrikası, 28 fırın, 1 büyük saat, 3 tabakhane, 7 lokanta, 4 tuğla-kiremithane, 1 kışla, 1 telgrafhane, 1 hükümet konağı bulunmaktaydı. Bununla birlikte harem, selamlıklı, 1 şerri mahkeme dairesi mevcuttu.

¹⁹⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 248.

¹⁹⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 244.

¹⁹⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 244-245.

Bu yerdeki müesseseler ve imaretler Tozcu Sinan, Gazi Mehmet Bey, Namı Eshab Hayrin evkafından olup buralarda fakirlere yardım edilmekteydi.

Karaferya Kasabası'nın hükümet konağı dairesinde Cenevizliler zamanından kalmış antika 1 kilise mevcuttu. Bu kilise Ağustos Nahiyesi ahalisinin bundan 60 sene önce meydana gelen isyanın bastırılması için Karaferya'ya memur olan Labut Paşa zamanında tamir edilmiştir. Hükümet konağı Hendek ve duvar eklenerek korunmuş ve ferah bir hale getirilmiştir. Karaferya Kazası'nın Aya Taksir Mahallesinde 4 metre yükseklikte ve 1 metre arzında Sanai-yi Nefise-i Heykeltraş Cami'nin tek parça bir mermer kapısı vardı. Bu Kazanın önemli kişilerinden olan Tozcu Sinan Bey, Habip Sultan, Hasan Hüseyin Baba, Mehmet Efendi, Ebu Bekir Efendi, Hasan Baba'nın mezarları bulunmaktadır.²⁰⁰

1.14.8.5. Evlilik

On beş yaşından küçük kadın 8, on beş yaşından yirmi yaşına kadar kadın 29- erkek 40, yirmi yaşından yirmi beş yaşına kadar kadın 6- erkek 51, yirmi beş yaşından otuz yaşına kadar erkek 25 evlenmiştir. Ayrıca otuz yaşından kırk yaşına kadar erkek 8, kırk yaşından elli yaşına kadar erkek 2 kişi evlenmiştir. Yirmi yaşından küçük dul kadın 13, yirmi yaşından yirmi beş yaşına kadar dul kadın 16, yirmi yaşından otuz yaşına kadar dul kadın 9, otuz yaşından kırk yaşına kadar dul kadın 8, kırk yaşından elli yaşına kadar dul kadın 2 kişi evlenmiştir.²⁰¹ Bkz. Tablo-14.

²⁰⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 245.

²⁰¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 249.

Tablo-14: Yaş, Cinsiyet ve Medeni Duruma Göre Evlilik Sayıları.²⁰²

	KADIN	ERKEK
15 Yaşından Küçük	8	-
15 Yaşından 20 Yaşına Kadar	29	40
20 Yaşından 25 Yaşına Kadar	6	51
25 Yaşından 30 Yaşına Kadar	-	25
30 Yaşından 40 Yaşına Kadar	-	8
40 Yaşından 50 Yaşına Kadar	-	2
20 Yaşından Küçük (Dul)	13	-
20 Yaşından 25 Yaşına Kadar (Dul)	16	-
25 Yaşından 30 Yaşına Kadar (Dul)	9	-
30 Yaşından 40 Yaşına Kadar (Dul)	8	-
40 Yaşından 50 Yaşına Kadar (Dul)	2	-

Karaferya Kazası'nda kadınlardan 274 erkeklerden ise 268 kişi vefat etmiştir. Erkeklerden 194'ü bekâr 74 kişisi evli- kadınların 120'si bakire erkeklerin 92'si evlidir. 62 kadın ise duldu.²⁰³

1.14.8.6. Eğitim-Öğretim

Karaferya Kasabası'nda 31 ilkokul, 1 ortaokul ile 3 kız mektebi vardı. İlkokulların 7'si Müslümanlara, 23'ü Rumlara, 1'i Ulahlara, 1'i de Yahudilere mahsustu. İslam ilkokullarında 7 muallim 250 öğrenci bulunmaktaydı. Rum mekteplerinde 31 muallim 698 öğrenci vardı.²⁰⁴ Ulah mekteplerinde 1 muallim 20 öğrenci varken Yahudi mekteplerinde 1 muallim 13 öğrenci vardı. Orta mektebi de Müslümanlara mahsus olup 2 muallime, 58 öğrenci vardı. Kız mekteplerinin 2'si Müslümanlara, 1'si ise Rumlara mahsustur Müslüman kız mekteplerinde 2 muallime 60 talebe varken Rum kız mektebinde 5 muallim, 2 muallime, 191 öğrenci mevcuttu.²⁰⁵

1.14.8.7. Üretim ve Ekonomi

İnce Kara Nehri kış mevsiminde bir bölgesinden diğer bölgesine geçit vermemekteydi. 2 kıta gemi vasıtasıyla devlet hazinesi 500 lira istifa ederdi. Bu kazada Güllü ismiyle meşhur olan Güllük Bölgesi takriben 21 kilometreden ibaretti. Bu gölde sazan, yaban, beylan, perki balıkları bulunmakta olduğu gibi bir miktar

²⁰² Salnamede evlenen (bekâr) kadın sayısının toplamı 70 olarak verilse de kalem kalem yazıldığında bu sayının eksik olduğunu görüyoruz. Selanik Vilayet Salnamesi, s. 249.

²⁰³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 249-250.

²⁰⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 255.

²⁰⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 257.

sülük de toplanılarak Karaferya Kazası'nda ve Selanikte kullanılır, satılırdı.²⁰⁶ Bu Güllük balık gölü yıllık 300 liraya hazine tarafından ihale olunmaktaydı. O göle yakın olan çiftliklerin etrafında hasır imal ederek dâhili olarak satılır yıllık 10.000 kuruş kadar istifade edilirdi. Bahsi geçen gölde kış mevsiminde kaz ve ördek de vardır. Kaz ve ördekleri avlanarak Karaferya'da satılırdı.²⁰⁷

Karaferya Kazası'nın arazisinin çevresi takriben 194.262 dönümden oluşmaktaydı. Bunun 30.000 dönümüne buğday, 465 dönümüne çavdar, 2.116 dönümüne yulaf, 14.220 dönümüne arpa ekilmiştir. Ayrıca 113 dönümüne darı, 31.160 dönümüne mısır, 1.512 dönüme burçak, 360 dönüme nohut ekilmektedir. Buğday tarlasının dönüm başına birçoğu, çavdar tarlasının 1, yulaf ve arpa tarlalarına 2,5, darı tarlasına yarım kota, mısır tarlasına 5 okka tohum ekilirdi. Buğday tarlasının dönüm başından 8 kota hububat, 4 kantar saman çavdar tarlasının dönüm başından 5 kota hububat, 3 kantar saman elde edilirdi. Yulaf dönüm başından 6 kota hububat 3 kantar saman ve sair tarlasının dönümünden 5 kota hububat, 4 kantar saman elde edilirken darı tarlasının dönüm başından 4 kile, mısır tarlasından dönüm başından 5 kile hububat elde edilirdi. Burçağın dönüm başından 2 kile cedit, nohudun dönüm başından 3 kota hububat elde edilirdi. Karaferya buğdayının kile başına fiyatı 45 kuruş, çavdarın 30 kuruş, yulafın 15 kuruş, arpanın 20 kuruş, darı ile mısırın 25 kuruşken burçağın 35 kuruş, nohudun 60 kuruştü. Buğday samanının kantar başına fiyatı 100 para, çavdar samanı 40 para, yulaf ve darı samanının 60 paraydı. Arpa samanı 140 paraya kadar satılırdı.²⁰⁸ Bundan başka bu kazada kuru fasulye ve keten gibi mahsulât var ise de tarımı cüziydi. Karaferya Kazası'nda 90 dönüm kadar çitlek ekilip biçilirdi. Dönüm başına 10 okka tohum ekilip 400 okka mahsul alınmaktaydı. Okka başına fiyat değeri 35 paraya satılmaktaydı. Karaferya Kazası'nda 157 dönüm miktarında ekili tütün bulunurdu. Dönüm başına 4.000 okka ekilip 100 okka mahsul alınmaktaydı. Ürün okka başına 4- 5 kuruşa satılmaktadır. Adı geçen kazada 153 dönüm pamuk tarlası vardı. Dönüm başına 5 okka tohum ekilmekte ve 60 okka çekirdek mahsul alınmaktaydı. Çekirdek başına fiyatı 30 kuruş civarındaydı.²⁰⁹ Karaferya Kazası'nın ekili susam alanı 4.950 dönüm olduğu tahmin edilmektedir. Dönüm başına ekilen tohumdan alınan mahsul 50 okkaydı. Okka başına fiyatı 100 paradan ibaretti. 100

²⁰⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 258.

²⁰⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 259.

²⁰⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 251.

²⁰⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 252.

okka susamdan 37 okka miktarın yağ çıkmaktaydı. Posası 53 okka nispetinde kalmaktaydı. Yağın okka başı fiyatı 7 kuruştı. Posanın okka başı fiyatı 18 paradan 20 paraya kadar satılmaktaydı. Bu kazada bulunan bağların miktarı takriben 5.000 dönümdü. Dönüm başına alınan mahsul 100 okkadan ve okka başına üzümün fiyatı on altışar paradan ibaretti. Üzüm üretiminin bir kısmı yardım için kullanılırken bir kısmından şarap imal edilirdi. Adı geçen sene Karaferya Kazası'nda imal olunan şarabın miktarı 120.000 okka olarak tahmin olunmaktadır. O bölgede şarap okka başına ellışer paraya satılmaktaydı.²¹⁰

Karaferya Kazası'nda ipekböceği etraftaki kazalara göre daha az yapılmaktaydı. Yıllık 250 dirhem miktarında tohum atılmakta ve dirhem başına tohumun fiyatı 23 paraya alınmaktadır. Bir dirhem tohumdan 3 okka koza nasıl olur okka başına kozanın fiyatı on beşer kuruşa satılmaktaydı. Bu kaza dâhilinde 2.530 adet arı kovanı vardı. Kovan başına yıllık 8.000 okka bal ve 1 okka balmumu üretilirdi. Bal okka başına 3 kuruşa satılırken balmumu 12 kuruşa satılırdı.

Adı geçen kazada çiftlik hayvanatı 632 manda, 4.593 öküz ve damızlık mandası, 33 boğa, 2.063 dişi, 852 malak ve damızlık sığır vardı. Ayrıca 55 boğa, 2.712 inek ve 1.393 dana, hergele hayvanatı dâhil 213 aygır, 1.553 kısarak, 751 tay, damızlık olarak 6.445 koç, 27.724 koyun, 18.163 kuzu, 12.121 burma, 2.016 teke, 13.149 dişi keçi, 8.052 oğlak, 4.524 burma, 1.185 yük beygiri, 2.063 ester, 2.121 eşek, 3.166 canavar vardı.²¹¹ Koyun başına üç yüzer dirhem nispetinde yapağı ve keçi başına yüzer dirhem nispetinde kıl alınmaktaydı. Karaferya Kasabası'nda yıllık 20.645 okka yapağı ve 5.043 okka keçi kılı üretilmekteydi. Yapağının okka başına fiyatı 7 kuruşken, keçi kılı 4 kuruş derecesinde satılırdı Yapağından çorap ve keçi kılından çuval üretilirdi. Ayrıca harici amaçlar için de kullanılır. Yıllık 1.231 okka tavuk yağı üretilirdi. Okka başına dörder kuruşa satılırdı.

Karaferya'da Ağustos Panayırı namıyla her sene ağustos ayında bir panayır açılırdı. Açıldıktan sonra iki gün zarfında 1.500 liralık bir gelir sağlanırdı.²¹² Karaferya Kasabası'nda Çağlak Mahallesi ve yağ değirmenleri ve şehitler mezarlığı etrafında 3 adet dakik fabrikası bulunmaktaydı. Bunlardan birisi 5 diğer ikisi dörder beygir gücünde olmaktaydı ve su ile çalışırdı. Bu fabrikalarda günlük 20 amele istihdam

²¹⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 253.

²¹¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 254.

²¹² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 246.

olunup üretimi 150 kile dakikten ibarettir. Bu dakik üretimi kasabanın içerisinde kullanıldığı gibi Kozana, Serfice, Kayalar, ? civarındaki kasabalara da gönderilerek oralarda da kullanılırdı.²¹³

Bu kasabada dokuma için 4 tezgâh mevcuttu. Bunlar keten ve peştamal yapımı için kullanılırdı. Bu tezgâhları işleyen ameleler 4 kadından oluşmaktaydı. Yıllık 20.000 kuruş nispetinde 1.200 kadar havlu ve peştamal üretilebilirdi.²¹⁴ Ancak zaman için de bu sanat eskisi kadar rağbet görmemiştir. 4 tezgâh kalmış bunlardan kıyyefetler için yıllık ancak 2.000-3.000 kuruş kadar gelir elde edilmiştir. Bu tezgâhlardan havlu ve peştemaller üretilmiştir. Bu üretimler Sa'det, Selanik, Manastır, Siroz ve çevre şehirlerine gönderilip, satılmıştır.

Karaferya menafî sandığının sermayesi 40.980 kuruştur. Vaktiyle çiftçiler tarafından verilen paralar 60.000 kûsur kuruş civarındaydı. Bu miktarın 15.000 kuruştan fazlası verilen izin üzerine önce kasabaya iskân ettirilen muhacirler üzerine harcanmıştır. Menafî sandığının sermayesinden 31.000 kuruş istirbah²¹⁵ geçen sene menafî sandığı için padişahın izniyle 31.250 kuruşa çıkarılmıştır.²¹⁶

1.14.8.8. Ulaşım

R. 1300/M. 1885-1886 yılına ait olan Karaferya Kazası'nda bakım ve düzenlemelerle başlıca yol için yetki verilmiş olup ve bu yolun Karaferya sınırları dâhilinde olan bölümünden 5.000 kûsur metresi şose olarak inşa edilmiştir. R. 1300/ M. 1884-1885 tarihine yolun Karaferya bölümünde 17 ahşap köprü inşa edildiği gibi daha 10 adedinin inşası devam etmekteydi.

1.14.8.9. Sağlık Hizmetleri

R. 1300/M. 1885-1886 yılında kasabanın hemen her karyesi ile çiftlikleri sığır hayvanatında çiçek illeti ve hastalığı olmuştur. Yapılan tedavi üzerine hastalık ilerlemeden geçmiştir.

²¹³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 246-247.

²¹⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 247.

²¹⁵ Faize para yatırma, faize verme, fazla faizle para verme, verilme. Bkz. Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat*, s.713.

²¹⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 256-257.

1.14.8.10. Hapishaneler

Karaferya hapishanesinde cinayet ile mahkûm bir suçlu mevcut iken cezasını çekmek üzere Liva hapishanesine gönderilmiştir.²¹⁷ Bir sene zarfında değişik suç ve kabahatlerden dolayı mahkûm olanlarda dâhil olmak üzere toplam 43 kişi vardı. Hapishanede kaldıkları tarihlerde tahliye olunmuşlardır. Karaferya hapishanesindeki suçlular için ayrı ayrı koğuş yoktu. Ancak yine de hapishane dairesinde karşı karşıya gelmelerini önlemek için hali hazırda bulunan 2 koğuş vardı. Bu hapishanenin zaptını, nezaret ve muhafazası bir jandarma bölük emini idaresindeydi. Hasta olanları belediye tabibi tedavi etmekteydi.²¹⁸

1.14.8.2. Ağustos Kasabası/ Nahiyesi

1.14.8.2.1. İdari Yapı

Bu kasaba Karaferya Kazası'nın merkezi konumundadır. Kuzeyinde ve 4 saat mesafesinde Güney Karaferya'da ve Vidine Kazaları dâhilinde ekime elverişli olmayan topraklar, sıradağlar ve doruklar, kumlara sahip verimli ova ile çevrilmiştir.²¹⁹ Ağustos Kasabası/ Karaferya Merkez Nahiyesi'nin idari yöneticileri aşağıda gösterildiği gibidir.²²⁰

Müdür	: Ömer Ağa
Kâtip	: Sabit Efendi
Ma' Tahrir Vergi Kâtibi	: Zekeriya Efendi
Belediye Reisi	: Zekeriya Ağa
Kâtip	: Hasan Efendi

1.14.8.2.2. Coğrafi Yapı

Ağustos Kasabası'nı var olan nehir bir hayli arazi, bağ ve bahçeyi seki eyledikten sonra Karaferya Kazası içerisinde bulunan Nişi Gölü'ne katılmaktaydı. Kasaba içerisindeki bu su dakik, iplik değirmenlerini, fabrikalarını harekete geçirmekteydi. Ağustos Kasabası büyük olmasa da oldukça bayındır bir kasabaydı. Hele kasabanın içerisinde ve civarında eşsiz güzellikte mesireler bulunduğu gibi bunlardan Paşa Köşkü adıyla bilinen mesire alanı ise daha önemli bir güzelliğe sahipti.

²¹⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 257.

²¹⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 257.

²¹⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 259.

²²⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 259.

1.14.8.2.3. Demografik Yapı

Ağustos Kasabası'nda takriben 5100 nüfus bulunmaktadır. Nüfusu Müslüman kadın 348- erkek 388, Rum kadın 2.204- erkek 2.344 olarak oluşturmaktadır.²²¹ Bkz. Tablo-15.

Tablo-15: Etnik Kökene ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayıları.

	KADIN	ERKEK
Müslüman	348	388
Rum	2204	2344
Toplam	2552	2732

R. Ocak 1300/ M. 1884-1885 ayından R. Teşrinievvel 1300/ M. Aralık-Ocak 1884-1885 ayının sonuna kadar 66 erkek ve 72 kadın doğmuştur. Bunlardan 4'ü ikiz olarak doğmuştur. 4 erkek ve 3 kız çocuğu kayıtlara geçmeden vefat etmiştir.²²²

1.14.8.2.4. Mimari Yapı

Ağustos Kasabası'nda 1 camii şerif ve 1.000'den fazla hane ve 115 dükkân, 9 han, 6 mağaza, 6 kilise, 2 pirinç dinki²²³, 34 çalışan değirmen, Şıruğan²²⁴ değirmeni, 9 fırın, 2 türbe, 1 karakolhane, 1 koğuş, 1 hükümet konağı bulunmaktadır.²²⁵ Ayrıca 3 tuğla ve kiremithane, siyah ıslahı için 13 beton fabrikası, 1 çalışan fabrika vardı. İplik fabrikası 16 beygir gücünde olup balada bahsedilmesi yönüyle su ile hareket ederdi.

1.14.8.2.5. Evlilik

Ağustos Kasabası'nda on beş yaşından küçük kadın 1- erkek 1, on beş yaşından yirmi yaşına kadar kadın 68- erkek 68, yirmi yaşından yirmi beş yaşına kadar kadın 15- erkek 15, yirmi beş yaşından otuz yaşına kadar erkek 1, yirmi beş yaşından otuz yaşına kadar dul kadın 1 olmak üzere toplamda 85 kişi evlenmiştir.²²⁶ Bkz. Tablo-16.

²²¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 259.

²²² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 259.

²²³ Tahılın kabuğunu ayırmakta yararlanan dibek.

²²⁴ Pirinci kabuğundan ayırmak veya bulgur dövmek için kullanılan dibek. Bkz. Kollektif, *Büyük Türkçe Sözlük*, s. 969.

²²⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 60.

²²⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 259.

Tablo-16: Yaş, Cinsiyet ve Medeni Duruma Göre Evlilik Sayıları.

	KADIN	ERKEK
15 Yaşından Küçük	1	1
15 Yaşından 20 Yaşına Kadar	68	68
20 Yaşından 25 Yaşına Kadar	15	15
25 Yaşından 30 Yaşına Kadar	-	1
25 Yaşından 30 Yaşına Kadar(Dul)	1	-
Toplam	85	85

Bu yıllar arasında Ağustos Kasabası'nda 53 erkek, 47 kadın vefat etmiştir. Erkeklerin 9'u bekâr, kadınların 31'i evli, 10'u dul ve 6'sı bekârdı.

1.14.8.2.6. Eğitim-Öğretim

Ağustos Kasabası'nda 3 ilkokul vardı. Ayrıca 1 ortaokul vardır. İlkokulların 1'i Müslümanlara aitken 2'si Rumlara aitti. Müslümanlara ait olan ilkokulda 65 öğrenci ve 1 muallim vardı. Rum mekteplerinde 6 öğretmen, 500 öğrenci bulunmaktaydı. Kasabada bulunan öğretmen mektebi de Rumlara mahsustu. 2 muallim, 52 öğrencisi vardı. Bundan başka Rumlara ait olan 1'de kadın mektebi olup 2 muallime idaresinde 120 öğrencisi mevcuttu.

1.14.8.2.7. Üretim ve Ekonomi

İplik fabrikasında 29 erkek 50 kadın amele istihdam edilerek yıllık 60.000 okka miktarında iplik üretilmektedir. Üretilen iplikler Ağustos Kasabası'nda ve civar kazalarda satılır, kullanılırdı. Beton fabrikasında üretilen betonların sevki için birer amele görevlendirilmiş olup bunlar yıllık takriben 200.000 arşın miktarında beton üretti. Bu betonların bir miktarı vilayet içerisinde sarf olunurdu. Dakik değirmenleriyle fabrikasında 50 amele görevlendirilip yıllık 3.000.000 kıyyeyi işleyerek kullanıma hazır hale getirirlerdi. Ahalinin ihtiyacından fazla olan kısımları civar kasabalara nakil edilerek, satılırdı. Şıruğan değirmenleriyle tuğla ve kiremithanelerin mamulâtı ancak bölgenin ihtiyaçlarını karşılayacak kadardı.

Ağustos Kasabası'nda bulunan araziler takriben 10.000 dönümden ibaret olup bunun 2.000 dönümüne buğday, 1.600 dönümüne çavdar, 1.400 dönümüne yulaf, 2.500 dönümüne arpa ve 2.500 dönümüne de mısır ekilmekteydi. Buğday tarlasının dönüm başına 1, çavdar-yulaf tarlalarının dönüm başına yarımşar, arpa tarlasının dönüm başına 1 kile, mısır tarlasına dahi 10 kasa tohum ekilmekteydi. Buğday tarlasının her

1 dönümünden beşer kile hububat, 1,5 kantar saman, çavdar-yulaf tarlalarının her 1 dönümünden dörder kile hububat, çavdar tarlalarından 3, yulaf tarlalarından birer buçuk saman elde edilirdi. Arpa tarlasının her 1 dönümünden 6 kile hububat alınırđı. Bulunduğu bölge de buğdayın her bir kilesi 18, çavdarın 15, yulafın 7, arpanın 12, mısırın 11 kuruş olduğu gibi buğday samanının her 1 kantarı 3 ve arpa samanının her 1 kantarı 4 ve çavdar samanının kantarı 1, yulaf samanının kantarı da 3 kuruşa satılmaktaydı.²²⁷

Ağustos Kasabası'nda 1.000 dönüm kadar susam ekilmekteydi. 1 dönümüne 2 okka tohum ekilmekteydi ve 60 okka hesap edilmekteydi. 100 kasa susamdan 40 kasa yağ çıkıp 55 okka nispetinde posa kalmaktaydı. Yağın her testisi 7 kuruşa ve posanın her 1 kasası da 10 kuruşa satılırdı. Ağustos Kasabası'nda bulunan üzüm bağlarının toplam miktarı 6.000 dönümden ibaretti. Dönüm başına alınan mahsul takriben 800 okkadan ve her 1 okkası 17 paradan ibaretti. Bu üzümlerin bir kısmı mahalli ihtiyaçlar için kullanılırken diğer kalan kısmından şarap imal edilirdi. Her sene Ağustos Kasabası'nda üretilen şarabın miktarı 800.000 okka nispetinde olduğu tahmin edilmekteydi. Bunun bir miktarı mahalli ihtiyaçlar için kullanılırken diğer kalan kısmı İstanbul, Selanik, İskenderiyye gibi şehirlere yollanarak, satılırdı. Kısacası Ağustos şarabı çok meşhur olup ve ihracatından kasaya pek fazla akçe girmiştir.²²⁸

Ağustos Kasabası'nın ipek böceği mahsulâtı da fazlacaydı. Takriben senelik 45 okka tohum açılırdı. Tohumun cinsine ve sağlamlığına, 1 dirheminden 2 okka veya 6 okkaya kadar koza alınırđı. Her bir koza onar kuruşa satılırdı. Ağustos Kazası'nda 400 adet arı kovanı olup her bir kovandan yıllık 3 okka bal ve 100 dirhem balmumu mahsul alınırđı. Balın her bir kasası 5, balmumunun her bir kasabası da 20 kuruşa satılırdı.²²⁹

Kasabada çiftlik hayvanatı, 600 baş öküz, damızlık sığırı, 50 boğa ile 800 inek, 20 kısrak, 3 taydan oluşurdu. Ayrıca 100 koç, 2.500 dişi koyun, 3.500 burma koyun, 200 teke, 4.000 dişi keçi, 2.500 oğlak, 3 burma keçi, 200 binek ve yük beygiri, 20 ester, 400 merkep ve 883 canavar da vardı.²³⁰ Her bir koyundan yıllık 300 dirhem

²²⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 259.

²²⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 259.

²²⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 259.

²³⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 259.

nispetinde yapağı her bir keçiden 100'er dirhem nispetinde kıl alınırdu. Ağustos Kasabası'nda yıllık 5.500 okka yapağı ile 1.500 okka keçi kılı hâsıl olurdu. Yapağının her bir okkası 6, keçi kılı 7 kuruş derecesinde satılırdı. Yapağıdan çorap ve keçi kılından dahi çeşitli eşyalar imal olunurdu.

1.14.8.2.8. Ulaşım

Kasabanın yolu Karaferya'ya bağlanan şosa yoldu. R. 1299/ M. 1883-1884 senesinde yolun 4.000 metresi bitirilmişti. Diğer 4.000 metresi ise elden geçirilerek bakımları yapılmış, düzenlenmişti. Ağustos hududu dâhilinde 9 köprü mevcut olup bunların 4'ü kalker taşından olup diğer beşi ahşaptır.

1.14.8.2.9. Sağlık Hizmetleri

Ağustos Kasabası için salnamede sağlık hizmetleri konusunda bilgi bulunamamıştır.

1.14.8.2.10. Hapishaneler

Ağustos Kasabası için salnamede hapishaneler ve mahkûmlar konusunda bilgi bulunamamıştır.

1.14.9. Köprülü Kazası

1.14.9.1. İdari Yapı

Köprülü Kazası vilayet merkezi olan Selanik Şehri'nin 32 saat kadar kuzey batı yönünde bulunup memuriyet, ziraat, ticaret açısından vilayet içerisinde bulunan pek çok kazadan daha gelişmiş durumda olup nüfusu 50.000'nin üzerindedir.²³¹ Avrethisarı Kazası'nın idari yöneticileri aşağıda gösterildiği gibidir.²³²

Kaymakam	: Sait Efendi
Naib	: Ahmet Nazif Efendi
Müftü	: İbrahim Efendi
Rum Metropolit	: Antimus Efendi
Meclis İdare Heyeti	
Reis	: Kaymakam
Aza Tabibi	: Seçmen Azası
Naib	: Şeyh Hacı Mustafa Efendi
Aza Tabibine	: Seçmen Azası
Müftü	: Veysel Ağa

²³¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 264.

²³² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 259-260.

Metropolit : Dimçe Ağa

Mal Müdürü : Kuru Ağa

1.14.9.2. Coğrafi Yapı

Köprülü Kazası Tikveş, Perliçe, Kerçesva, Üsküp, Kasvomono Kazalarıyla çevrilmiş olup ekili ve ekili olmayan 680.000 dönüm araziye sahiptir. Köprülü Kazası'nın arazisi genellikle ziraat ve her türlü başlıca tarım ürününü yetiştirmeye uygundur. Havası da gayet ılımandır. Bu Kaza dâhilinde üç vadi bulunmaktaydı. Bunlardan birisi batı yönünden doğu yönüne uzanır. Diğerleri kuzey yönünden güney yönüne uzanırken bir diğeri de kuzey yönünden güney batı yönüne uzanmaktadır. Vardar Nehri Köprülü Kazası'nın kasabasından doğmaktadır. Bundan başka bu kazanın etrafındaki ve civarındaki dağlardan çıkan suların 4 nehir daha oluşmaktaydı. Bu sular Köprülü Kazası'nın içinden geçtikten sonra kazanın mahalleleri ile birleşip Köprülü kazasında 1 saat mesafede Vardar Nehri ile birleşir. Köprü Kazası'nda bir çeyrek mesafede Şamil Mukara namında bir göl daha vardır. Bu göl gayet derindir ve kullanılan değirmenleri vardır. Bu göl gayet derin, kenarları bataklıktır. Bu yüzden su içmek için gelen bazı hayvanlar bu gölde telef olmuştur.

1.14.9.3. Demografik Yapı

Köprülü Kazası Nüfusunu Müslüman kadın 8.372- erkek 8.781 ve Rum kadın 201- erkek 216 kişi oluşturmaktadır.²³³ Bkz. Tablo-17.

Tablo-17: Etnik Kökene ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayıları.

	KADIN	ERKEK
Müslüman	8372	8781
Rum	201	216
Yahudi	3	2
Bulgar	15553	17199
Kıpti	274	314
Toplam	24403	26512

R. Mart 1300/ M. Mart- Nisan 1884 ayından R. Teşrinievvel 1300/ M. Ekim-Kasım 1884 ayına kadar 260 erkek ve 140 kız çocuğu dünyaya gelmiştir. Bunlardan 16'sı ikiz olarak doğmuştur. 7 erkek ve 11 kız çocuğu doğar doğmaz vefat etmiştir.²³⁴

²³³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 270.

²³⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 270.

1.14.9.4. Mimari Yapı

Ağustos Kasabası'na ait salnamede mimari yapı konusunda herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

1.14.9.5. Evlilik

Köprülü Kazası'nda on beş yaşından yirmi yaşına kadar kadın 180- erkek 250, yirmi yaşından yirmi beş yaşına kadar kadın 145- erkek 50, yirmi beş yaşından elli yaşına erkek 75, yirmi yaşından kırk yaşına kadar dul kadın 50 ve toplamda ise 375 kişi evlenmiştir.²³⁵ Bkz. Tablo-18.

Tablo-18: Yaş, Cinsiyet ve Medeni Duruma Göre Evlilik Sayıları.

	KADIN	ERKEK
15 Yaşından 20 Yaşına Kadar	180	250
20 Yaşından 25 Yaşına Kadar	145	50
25 Yaşından 50 Yaşına Kadar	-	75
20 Yaşından 40 Yaşına Kadar (Dul)	50	-
Toplam	375	375

Yukarıdaki verilere ek olarak on beş yaşından yirmi yaşına kadar 80, yirmi yaşından yirmi beş yaşına 145 bekâr ile yirmi yaşından kırk yaşına kadar 50 dul kadın evlenmiştir. Yine bu yıllarda erkeklerden 142, kadınlardan 158 kişi vefat etmiştir. Erkeklerin 43'ü bekâr, 99'u evlidir. Kadınların da 56'sı bakire, 53'ü evli ve 49'u dul kadındı.²³⁶

1.14.9.6. Eğitim-Öğretim

Köprülü Kazası'nda 43 mektep vardı. 4 medrese ile birlikte 1 ortaokul, 2 kütüphane vardı. Bahsedilen kütüphaneler önceki müftü merhum Hacı Mehmet ve müderrisinden Hacı İsmail Efendiler tarafından inşa edilmiş ve kurulmuştu. Kütüphane 513 cilt kitaba sahipti. Nezareti müderrisinden Mustafa ve Hacı Hasan Efendilerin yatırımıydı. Kütüphanedeki kitaplardan kaç cilt olursa olsun bilgi almak isteyen herkes kayıtlı olarak kitapları ödünç alabilmişlerdir.

Köprülüde Şeyh Selim Baba, Şeyh Behlül Efendi, Heyrati Baba, Pamuk Baba, Değan Baba, Hasan Baba, Şeyh Mehmet Baba, Hafız Baba Hacı, Hüseyin Baba, Dukak Ali Baba isimleriyle eğitim veren 12 tekke vardı.²³⁷ Köprülü Kazası'nda 38 ilkokul, 1

²³⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 271.

²³⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 271.

²³⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 267.

ortaokul, 4 kız mektebi vardı. İlkokulların 25'i Müslümanlara, 2'si Rumlara 1'i Bulgarlara mahsustu.²³⁸ İslam ata'ı mekteplerinde 26 muallim, 917 erkek öğrenci, 45 kız öğrenci mevcuttu. Rum mekteplerinde 2 muallim, 60 öğrenci vardı. Bulgar mekteplerinde 17 muallim, 925 öğrenci bulunmaktaydı. Orta mektebi Müslümanlara mahsustur ve okulda 3 muallim, 71 öğrenci ve 1 kapıcı mevcuttu. İlkokullardan biri Rumların bir yüksek dereceli mektebidir. Bu mektepte 1 muallim, 14 erkek öğrenci, 60 kız öğrenci eğitim görmektedir. Kız mekteplerinin 2'si Müslümanlara aitti. Birisi Rum ve birisi Bulgar çocuklarına eğitim vermektedir. İslam mekteplerinde 6 muallime, 137 öğrenci, Rum mekteplerinde 1 muallime, 50 öğrenci vardı. Bulgar mektebinde ise 5 muallime, 215 öğrenci vardı.

1.14.9.7. Üretim ve Ekonomi

Köprülü Kazası'nın ekili-dikili arazisi takriben 412.980 dönümden ibaret olup bunun 65.910 dönümüne buğday, 49.682 dönümüne çavdar, 11.866 dönüme yulaf, 82.285 dönümüne arpa, 2.000 dönümüne darı, 15.889 dönümüne mısır ekilirdi. Her bir dönüm buğday tarlasına 1,5, çavdar, yulaf tarlasına birer, arpa tarlasına 2 kile, darı, mısır tarlasına çeyrek kile tohumu ekilirdi.

Buğday tarlasının her bir dönümünden 5 kile hububat 3 kantar samanı, çavdar tarlasının her dönümünden dahi 6 kile hububat 5 kantar samanı, yulaf tarlalarından 8 kile hububat 2 kantar samanı ve sair tarlasının dönümünden 8 kile hububat 3 kantar samanı elde edilmekteydi. Darı tarlalarının her bir dönümünden 1 kile hububat, 3 kantar saman ve mısır tarlalarından 15 kile hububat alınırdı. Köprülü Kazası'nda buğdayın kilesinin fiyatı 12 kuruş, çavdarın 8 kuruş, yulafın 5, arpanın, darının altışar kuruştı. Mısırın kilesinin fiyatı 8 kuruş olduğu gibi buğday samanının her bir kantarı üçer kuruş, çavdarın ikişer kuruş, yulaf ve arpanın dörder kuruş, darının üçer kuruşa satılmaktaydı.²³⁹ Adı geçen kazada kuru fasulye, patates, pirinç, keten gibi mahsulât var ise de üretimi azdı. Tütün üretimi de Köprülü Kazası'nca tamamen terk edilmeyip 109 dönüm arazi tütüne ayrılmakta ve dönüm başına 4.000 fide ekilmekteydi. Tütünlerden 160 okka mahsul alınmaktaydı. Her bir okka 4 kuruşa satılmaktaydı. Bu kaza dâhilinde 360 dönüm pamuk, 58 dönüm kenevir tarlasını bulunmaktaydı. Pamuk tarlasının her bir dönümüne 6 okka tohum ekilip 15 okka mahsul alınmaktaydı. Kenevir tarlasına dönüm başına 10 okka tohum ekilip 40 okka

²³⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 278.

²³⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 273.

mahsul alınırđı. Köprölü Kazası'nda pamuğun her bir okkası 6 kuruş, kenevirin her bir okkası 3 kuruş satılırđı. Köprölü Kazası'nın ekili susam alanı 1.140 dönüm olarak tahmin edilmektedir. Dönüm başına alınan tohumdan elde edilen mahsul 1'e 40 tespitinde olup her bir okka susamın fiyatı 100 paradır. 100 kese susamdan 35 kese miktarı yağ çıkıp posasından 55 okka kalmaktaydı. Yağın her bir okkası 6,5 kuruş satılırken posanın her bir okkası yirmi beşer paraya satılmaktaydı. 4- 5 seneden beri Köprölü Kazası'nda afyon tarımı yapılmaktaydı. Afyon tarlaları 100.000 dönümden ve afyonun tohumu olan haşhaştan dönüm başına alınan miktarı 100, her bir dönümden alınan afyon 2 okkadana, her okkanın kıymeti 180-200 kuruştan ibaretti.²⁴⁰ Afyon üretimi diğer hububatlardan daha değerli görüldüğü için bu ürünün tarımının artırılmasına çalışılmıştı. Haşhaşın her bir 100 okkasından 33 okka yağ çıkıp 65 okka miktarında posa kalmaktaydı. Yağın her bir okkası altışar buçuk kuruş satılmaktaydı. Posanın okkası ise sekizer paraya alınıp satılmaktaydı. Kaza içerisinde bulunan üzüm bağları 32.000 dönümdü. Dönüm başına alınan mahsul 500'den 1.500 kıyye idi. Her bir okka üzümün fiyatı onar paradan ibaretti. Üzüm üretiminin burçağını kullanılıp kalanından şarap imal edilirdi. Köprölü Kazası'nda her sene üretilen şarap 1.000.000 kese derecesinde tahmin edilmektedir. Her bir okkası mahallince 30 paraya satılmaktaydı.²⁴¹

Köprölü Kazası'nda her sene on beşer okka miktarı ipek böceği tohumu açılmaktaydı. Bir dirhem tohumun kıymeti 3 kuruş olduğu gibi bir dirhem tohumdan 6 okka koza hâsıl olurdu. Kozanın her bir okkası on beşer kuruş derecesinde satılırđı. Bu kaza dâhilinde 5.215 arı kovanı bulunmaktaydı. Kovandan yıllık 5 okka bal, 1 okka bal mumu üretilir. Balın her 1 okkası 3 kuruş, balmumunun her okkası 25 kuruş satılırđı.

Köprölü Kazası'nın çiftlik hayvanatı 150 manda, 7.500 öküz, damızlık mandası ve 100 boğa, 330 dişi, 110 malaktan ve damızlık sığırdı. Ayrıca 752 boğa, 4.020 inek, 10.500 dana, herikle hayvanatı 200 aygır, 673 kısarak, 329 tay ve damızlık olarak 16.329 koç, 90.000 koyun ile 70.000 kuzu vardı. 5.000 burma, 5.419 teke ve 45.000 dişi keçi ile 40.000 oğlak 2.500 burma, 885 yük beygiri, 310 ester, 3.500 merkep, 8.400 canavarda bulunmaktaydı.²⁴² Her bir koyundan senelik 300 dirhem nispetinde

²⁴⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 274.

²⁴¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 275.

²⁴² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 276.

yapağı ve her bir keçiden 100 dirhem nispetinde kıl ile keçilerden 3 okkadan 4 okkaya kadar don yağı alınmaktaydı. Köprülü Kazasınca 130 kese yapağı, 14.000 okka keçi kılı, 80.000 okka don yağı üretilirdi. Her bir okka yapağı 100 kuruş hesabıyla 7,5 kuruş, keçi kılı 4 ve don yağı 4 kuruş kıymetindeydi. Bunlar dâhili ve harici sarf edilirdi. Köprülü Kazası'nda 3-5 bin liralık bir ihracat yapılmaktaydı ve bunların 3'ü susam ve haşhaş yağıydı.

Köprülü Kazası'nda 8'i oba ıslahına ve 6'sı pirinç tasgiri ve 1'i dahi gaytan²⁴³ üretimine mahsus olmak üzere 19 fabrika vardı. Bu fabrikalardan yağ ihracatına mahsus olanlar beygirler vasıtasıyla taşınmaktadır. Bu fabrikalarda 12 amele istihdam edilmekteydi. Fabrikalardan her sene 25.000-30.000 miktarında yağ ihraç edilmekteydi. Yağın her bir okkası 100 kuruş hesabıyla 6,5 kuruşa satılmaktaydı.²⁴⁴ Oba ıslahına mahsus olan fabrikalarda 16 amele istihdam edilmektedir. Bu fabrikalarda kumaş imal olunurdu. Ayrıca dışarıdan gelen kumaşların da düzeltilmesi yapılmaktaydı ve bunlardan da yapılan ürün başına ücret alınırdı.

Pirinç tasfiyesine mahsus olan fabrikalarda 24 erkek amele istihdam edilir. Bu fabrikalar ücret karşılığında düzettikleri için pirinçlerin yüzde onunu alırlardı. Gaytan fabrikasında 10 amele istihdam olunup 24 saat süresinde 1.000 arşın beyaz yapağı gaytanı üretilir ve üretilenler de ihraç olunurdu. 35 endazeden bir topu 3,5 kuruşa kadar satılmaktaydı. Bütün üretimler Köprülüde ve civar kazalarda kullanılırdı.²⁴⁵

Köprülü Kazası'nda dokuma için 650 tezgâh vardı. Bunların 500 'ü pamuk, 150'si tezgâh pamuk bezleri ve 100'ü kumaş üretti. Pamuk ve yün tezgâhlarında her zaman 500 kadın amele istihdam edilip bunlara verilen yevmiye 2.500 kuruş ve yıllık ürettikleri bezler 1.440.000 zira' derecesinde olduğu tahmin edilmekteydi. Bundan üretilen bezlerin ve her bir üretimi 3 kuruştan 5 kuruşa kadar, pamuktan üretilen bezlerin her bir üretimi kırkar paraya satılırdı. Pamuk bezlerini üreten tezgâhlarda 150 kadın amele istihdam olunur ve bir tezgâhın ürettiği yıllık dokuma 1.000.000 kuruş kıymetinde 200.000 zira'dan ibaretti. Aba tezgâhlarında işleyen amele 200 kadındır. Bu ameleler yıllık 2.196.000 kuruş kıymetinde 430.000 zira' kumaş

²⁴³ Pamuk veya ipekten sicim. Bkz. Kollektif, *Büyük Türkçe Sözlük*, s. 2034.

²⁴⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 268.

²⁴⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 270.

üretirdi.²⁴⁶ Köprülü Kazası'nın her türlü dokuması Manastır Vilayetleri dâhilinde kullanılırdı.

Köprülü Kazası'nda Kosta Panayır ismiyle her senenin mayıs ayının 8.'i gününden itibaren 3 gün süreyle açılırdı. Bu panayıra gerek Köprülü Kazası gerek diğer kazalar ve ahali tarafından hayvan, binek hayvanatı, koyun keçi, beygir ve dokuma ürünleri gibi her türlü meta vesair getirilip satılmaktaydı.

Köprülü Kazası'nda çeşitli harf ve sanayiye mensup olan usta ve kalfalarla çırakları ve bir sanat işleyen amelenin aldığı yevmiyeleri, çıraklık süreleri, çıraklara ustalar tarafından verilen yevmiyeler salnamede bulunmaktadır ancak teze alınmamıştır.

Köprülü Kazası menafi sandığı için R. 1299/ M. 1883-1884 mahsus olarak çiftçiler tarafından verilen iane 62.111 kuruştan ibaretti. Bu paradan 44.350 kuruş mevcuttu. Küsür 17.760 kuruş da borç mevcuttur. R. 1300/ M. 1884-1885 senesinde sadrazamdan gerekli olan aşarın yedi ve yedinci kısmın dörtte biri 132.126 kuruş olarak tahmin edilmekteydi.²⁴⁷ Bunun büyük kısmı istifa edilmiştir. Küsürü de toplanarak tahsil edilmiştir.

Köprülü Kazası'nda R. Nisan 1300/ M. Mart-Nisan 1884 ayında 1, R. Temmuz 1300/ M. Temmuz-Ağustos 1884 ayında ve R. Teşrinievvel 1300/ M. Ekim-Kasım 1884 ayında ise 6 defa yangın meydana gelmiştir. Yangında 7 hane ile 11 samanlık, 3 ağıl, takriben 230.000 okka saman kullanılamaz hale gelmiştir.

1.14.9.8. Ulaşım

R. 1300/ M. 1884-1885 yılına mahsus olarak Köprülü Kazası'nın Goroçka Nahiyesi'nin yol bakım ve onarımı için ayrılan para tanzim edilmiştir. Goroçkadan Manastır'a sona eren yolun üzerindeki köprüden Köprülü Kazası'nın sınırı dâhilinde bulunan 15 adet ahşap köprünün 1 âdeti geçen sene R. 1299/ M. 1883-1884 yılında Karkire çizgisinden yeni baştan inşa olunmuştur. Bir diğeri ise Karkirede çizilmiş olup taş ve tuğladan inşa edilmiştir.

²⁴⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 269-270.

²⁴⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 279.

1.14.9.9. Sağlık Hizmetleri

Köprülü Kazası'nda 6 doktor, 3 kabile ve 1 eczacı vardı. Yukarıda bahsedilen sene süresince adı geçen hayvanlarında bir kısmı şab hastalığı gelmişse de tedavi sonucunda iyileşmişlerdir.²⁴⁸

1.14.9.10. Hapishaneler

Köprülü Kazası hapishanesinde cinayetten mahkûm olan 2 kişi vardı. Bir sene sonrasında 28 kişi tahliye edilmiştir. Cürüm ve kabahatten dolayı cezalar 24 saatten bir haftaya kadar 11, 1 haftadan 1 aya kadar 9, 1 aydan 3 aya kadar 3, 3 aydan 6 aya kadar 1 ve toplamda 24 kişi tahliye edilmişti.

Köprülü hapishanesi hapis cezasıyla mahkûm olanlarsa 1 koğuş ve maznun olanların ikametine mahsus olarak borçlu mücrimlere bir tevkifhane mahsus kılınmıştır. 2 koğuşu olup bahsi geçen hapishanenin muhafazası mahalli zabıtasına aitti.²⁴⁹

1.14.10. Kesendire Kazası

1.14.10.1. İdari Yapı

Kesendire Kazası'nın merkez kasabasıdır. Bu kasaba merkez vilayetin 12 saat mesafesindedir. Kasaba merkez vilayetinün güneydoğusunda basit bir arazi üzerine kurulmuştur. Ahalisini Müslümanlar ve Rumlar oluşturmaktadır.²⁵⁰ Kasaba konum itibariyle Yunanistan'a yakın mesafededir. Kesendire Kazası'nın idari yöneticileri aşağıda gösterildiği gibidir.²⁵¹

Kaymakam : Kemal Bey

Naib : Zeynel Abidin Efendi

Meclis İdare Heyeti

Reis : Kaymakam

Tabibiye Azası : Seçmen Azası

Naib : Ahmet Efendi

Mal Müdür : Hacı Hakkı Efendi, Yenaki Mavnedi Ağa, Azoğnos

Ağa :

Kesendire Nahiyesi

Müdür : Halil Efendi

²⁴⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 279-280.

²⁴⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 280.

²⁵⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 285.

²⁵¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 281.

Kâtip : Mahmut Efendi
Rüsumat (Gümrük) Memuru : Ahmet Ağa
Kâtibi : Hasan Efendi
Karantina Memuru : İsmail Hakkı Efendi

1.14.10.2. Coğrafi Yapı

Kesendire Kazası'nın arazisinin çoğunluğu orman ve dağ olduğu için ziraate müsait arazisi yaklaşık 800.000 dönüm kadardır. Bu kazada 8.245 hane ve 980 dükkân vardı. Ayrıca değirmen, 138 ibadethane vardı. 60.000 dönüm bağ ve bahçe, 10.000 dönüm cebel, 6.000 dönüm zeytinlik, 42.000 kıt'a miri ormanına sahipti. Kesendire Kazası dâhilinde bulunan İzover Karyesi'nde altın ve gümüş madenleri bulunmuştur. Arus? Karyesi ve kasaba sınırı dâhilinde bulunan gümüş ve altın madenlerinin rezerv açısından zengin olmadığının anlaşılması üzerine harfiyat ve ameliyat faaliyetleri durdurulmuş ve çalışmalara devam edilmemiştir. Fakat Rumeli Karyesinde zuhur eden kurum medeni servetli madenlerin bulunduğu cihetle imtiyaz sahibi vasıtalarıyla bugün ışıdamaktaydı.

Kesendire Kazası'nda gerçekleşen dağların en meşhuru Lisavdiç ve Vavrus ve Hosova Ve Varna'ya ve Rodin'in ve Şeyekar Karyelerin ortalarında bulunan dağ olup batıdan şarka kadar uzanan çeşitli ağaçlara sahipti.²⁵² Bu dağın yüksekliği 500 metre olduğu tahmin edilmekteydi. Kesendire Kazası dâhilinde 2 göl mevcuttur. Bu göllerden birisinin adı Beşik Gölü olarak bilinmekteydi. Bu gölün uzunluğu 20 ve genişliği 7.000 metredir ve çevresinde bulunan yerlerin derinliği en fazla 30 metreydi. Bir gölde her türlü balık yetişip bir düzene uygun olarak yüzde yirmi vergi alınırdı. Her bir sene içerisinde vergi 1.250 lira bedelle talebine ihale edilmekteydi. Diğer Kargu Gölü ismiyle herkesçe bilinip meşhur olan bir yerd. Uzunluğu 5.000 ve genişliği 2.050 metre büyüklüğünde olduğu ve 1 metreden 5 metreye kadar derbentliği bulunduğu halde bunda balık vesair yetişmez. Yalnız kenarlarında yetişen kaba hasır sazlarını toplayarak civar karyelerde bulunan ahali kısmi olarak istifade ederdi.²⁵³

²⁵² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 286.

²⁵³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 286.

1.14.10.3. Demografik Yapı

Kesendire Kazası'nın nüfusu Müslüman kadın 1.736- erkek 17.111, Müslüman (yabancı) kadın 348, erkek 909, Rum kadın 16.119, Rum (yabancı) kadın 551 ve toplamda 44.870 kişiden oluşmaktaydı.²⁵⁴ Bkz. Tablo-19.

Tablo-19: Etnik Kökene ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayıları.

	KADIN	ERKEK
Müslüman	1736	17111
Müslüman (Yabancı)	348	909
Rum	16119	-
Rum (Yabancı)	551	-
Toplam		44870

Kesendire Kazası'nda ayrıca 366 erkek ve 434 kadın doğmuştur. 383 erkek, 390 kadın vefat etmiştir. Tespit edilen rakamlara göre doğan kişi sayısı ölen kişi sayısından 44 fazlaydı.

1.14.10.4. Mimari Yapı

Kesendire Kazası'nda 40 ilkokul ve 86 çeşit çeşme vardı.²⁵⁵

1.14.10.5. Evlilik

Adı geçen kazada bir sene zarfından 280 evlilik olmuştur.

1.14.10.6. Eğitim-Öğretim

Kesendire Kazası dâhilinde Müslüman çocuklara yönelik olarak verilen eğitim faaliyetleri için 40 adet ilkokul bulunmaktaydı. Her bir ilkokulda birer muallim bulunmaktaydı. İlkokullarda toplam 481 erkek ve 281 kız öğrenci vardı. Adı geçen kaza dâhilinde Hristiyan çocuklara yönelik olarak 76 mektep bulunmaktaydı. Bu mekteplerin ikisinde ikişer, geri kalan kısmında birer muallim vardı. Hristiyan mekteplerinin genelinde 1.109 erkek ve 269 kız öğrenci eğitim görmekteydi.

1.14.10.7. Üretim ve Ekonomi

Kesendire Kazası'nda ziraate müsait arazi kayıt altına alınmayıp her sene ekilen arazi 110.000 dönüm olduğu tahmin edilmekteydi. Bunun 30.000 dönümü buğday, 19.000 dönümü çavdar, 12.000 dönümü yulaf, 28.000 dönümü arpa, 9.000 dönümü darı, 3.000 dönümü mısır, 1.000 dönümü pamuk, 5.000 dönümü tütün, 3.000 dönümü susam tarlasıydı. Buğday ve çavdar tarlalarının her bir dönümüne 1 dikili tohum

²⁵⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 287-288.

²⁵⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 292.

ekilip 8 dikili hâsılat ve beşer kantar saman alınmaktaydı. Buğdayın kilesi 18 kuruşa satılırken samanın her bir kantarı beşer kuruşa satılmaktaydı. Çavdarın her bir kilesi 12 kuruşa satılırken samanın kantarı 2 kuruşa satılmaktaydı. Yulaf tarlasının her dönümüne kile ve birer çeyrek tohum ekilip 7 kile hâsılat ve 3 kantar saman alınmaktaydı. Bir kile yulaf 8 kuruşa, samanın bir kantarı 3 kuruşa satılırdı. Ve arpa tarlasının bir dönümüne 1 kile birer bağ tohum atılıp 6 kile hâsılat ve 4 kantar saman alınmaktaydı. Her bir kilesi 8 kuruşa satılırken samanın her bir kantarı 3 kuruşa satılırdı. Darı tarlasının dönümüne 3 kese tohum ekilip 4 kile hâsılat alınarak her bir kile 8 kuruşa satılırdı. Mısır tarlasının her bir dönümüne 5 kese tohum atılıp 6 kile mahsul alınırdı. Her bir kile 9 kuruşa satılırdı. Pamuk tarlasının bir dönümüne 7-8 okka tohum ekilip 1'e 10 nispetinde mahsul alınırdı Her bir okkası 6 kuruşa satılırdı. Tütün tarlasının bir dönümüne 4.200 fide dikilerek her bir dönümden 50 okka hâsılat alınmaktaydı. Ve 100 kuruş lira hesabıyla her bir okkası 4 kuruşa satılmaktaydı.²⁵⁶ Bir dönüm arazi dâhilinde bulunan zeytin ağaçlarından 100 okkadana 500 okkaya kadar mahsul alınırken bazı seneler daha fazla mahsul alınabilmekteydi. Kesendire'de bir okka zeytin 60 paraya satılırdı. Bir senede zeytinyağı için kullanılan zeytinin miktarı 50.000 okka tahmin edilmekteydi. Zeytinin her 100 okkasından 14 okka zeytinyağı imal edilirdi. Zeytinden 56 okka posa kalırdı. Yağın kesesinin 10 posanın batmanı da 3 kuruşa satılırdı. Üretilen bu posa hayvanat için pek yeterliydi. Kesendire içerisinde zeytin ağaçları bulunup bunlardan alınan mahsul daha fazla olduğu halde ağaçların bakım ve ilaçlamalarının yapılmaması nedeniyle zeytin hâsılatı bir miktarla sınırlı kalmıştır. Susam tarlasının dönümüne 2 okka tohum ekilmekteydi. Susamdan 30 okka hâsılat alınmaktaydı. Her bir okkası altmış paraya ve bir kilesi 46,5 kuruşa satılmaktaydı.²⁵⁷ Yağ imali için bir senede 72.000 okka susam sarf edilip 100 okka susamdan 35 okka yağ, 45 okka posa çıkan yağın, okka başına onar kuruşa satılmaktaydı. Susam posasının her bir okkası sekizer kuruşa satılmaktaydı. Bu kazada bulunan üzüm bağlarının dönüm başından 600 okka mahsul alınırdı. Her bir okkası on ikişer paraya satılırdı. Kesendire'de yıllık 2.875.000 kese hamur imal olunarak her bir kesesi 40 paraya satılırdı.

Kesendire Kazası'nda her sene 180 okka nispetinde ipek böceği tohumu açılmaktadır. Bir dirhem tohumdan 3 okka koza hâsıl olmaktadır. Her bir okka sarı

²⁵⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 289.

²⁵⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 290.

koza 15 yeşil koza 12 kuruşa satılmaktaydı. Kaza dâhilinde 39.157 arı kovanı mevcuttu. Her bir kovandan yıllık beşer kese bal, 200 dirhem balmumu alınırđı. Balın kesesi 4 kuruşa ve balmumunun okkası 20 kuruşa satılırđı.²⁵⁸

Adı geçen kazada çiftlik hayvanatı 100 baş manda, 5.000 baş öküz ve damızlık, 10 baş boğa, 150 baş dişi manda, 30 baş malak ve damızlık sığırı, 120 boğa, 16.000 inek, 4.500 danadan ibaretti. Herekle hayvanatı dâhil 20 baş aygır, 800 kısarak, 250 tay ve sığırardan oluşmaktaydı. Ayrıca 10.000 ko, 65.000 dişi koyun, 30.000 kuzu, 8.000 burma, 24.242 teke, 130.438 dişi keçi, 63.500 oğlak, 34.242 burma, binek ve yük beygiri dâhil 600 esb²⁵⁹ 2.050 ester, 500 merkep ve çevrede yaşayanların beslemekte olduğu 9165 canavar vardı.²⁶⁰ Kesendire’de yıllık 60.000 kese miktarında yapağı üretilmekteydi. 44.600 okka keçe kılı hâsil olup yapağının okkası 6 kuruşa satılırken keçi kılının okkası 5 kuruşa satılırđı.

Kaza dâhilinde envai hırfet ve sanayiye mensup sanatlar gelişmemiştir. Sanata yönelik tezgâhlar ve dükkânlar yok ise de kadınlar tarafından bir nevi kilim, harir²⁶¹ ve pamuktan elbiselik bezleri imal edilerek kaza içerisinde kullanılırđı.

Kesendire Kazası’nın menafı sandığı sermayesi 255.182 kuruştu. Yüksek faiz ile gelen 23.550 kuruş ile bahsi geçen zaman zarfında 128.097 kuruş zam olduğunda toplam sermaye 406.830 kuruş olmuştur. R. 1299/ M. 1883-1884 senesi süresince devlet tarafından alınan aşar vergisinden sandığa ait olan 47.000 kuruş dahi ilave edilerek bu rakama (453.830) ulaşılmıştır.

1.14.10.8. Ulaşım

Kesendire Kazası’nda bugün 86 adet eşme mevcut olduğu gibi 2 şosa yol da vardı. Bu yolların birisi Selanik diğeri Kelemriye Caddesi’nde ise de hiç birisi henüz sona ermemişti. Fakat bayındır olarak tasviye görmüştü. Selanik civarında ayakları taş ve üstü ahşap olarak 10 adet köprü yeniden yapılarak imal ve inşa edilmiş ise de bunlardan birisi yapılamamıştı.²⁶²

²⁵⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 291-292.

²⁵⁹ At, beygir. Bkz. Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat*, s. 338.

²⁶⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 291.

²⁶¹ İpek. Bkz. Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat*, s. 500

²⁶² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 292.

1.14.10.9. Sağlık Hizmetleri

Kesendire Kazası'nda 45 doktor ve cerrah mevcut ise de eczane olduğundan hastalara verilen ilaçlar tabipler tarafından düzenlenerek verilmekteydi.

Kesendire Nahiyesi'nde geçen mayıs ayı süresince çekirge saldırı olduysa da ekili dikili alanlara zarar vermesini engellemek amacıyla talimat gereğince önlem ve tedbirler alınmış, zararın önüne geçilmiştir.

1.14.10.10. Hapishaneler

Kesendire hapishanesinde bir sene zarfında cenah ve kabahat ile 41 şahıs hapse girmiştir. Bunlardan 28'i bir haftadan bir aya kadar, 6 kişisi bir aydan üç aya kadar, dört kişisi üç aydan altı aya, üç kişisi ise dokuz aydan bir seneye kadar mahkûm olmuştur. Ceza sürelerini tamamladıktan sonra tahliye edilmişlerdir.²⁶³

1.14.11. Aynaroz Kazası (Ceziresi)

1.14.11.1. İdari Yapı

Aynaroz Ceziresi Karyesi hükümet merkezi karyesi konumundaydı. Bu karyede manastırlar ve cemaatler var olup Manastırların merkezi durumundaydı. Aynaroz Adası Selanik Şehri'nin güneydoğu tarafında ve 28 saat mesafesindedir.

Aynaroz Adası'nın idare süreci devlet tarafından atanan bir kaymakam ile manastırların her sene atanan vekillerinden oluşan bir lonca heyeti tarafından sağlanmaktadır. Bu politika heyeti önemli maddelere dair görüşmeyip sadece adli olaylarla uğraşırdı.²⁶⁴ Aynaroz Kazası'nın idari yöneticileri aşağıda gösterildiği gibidir.²⁶⁵

Kaymakam : Muharrem Bey

1.14.11.2. Coğrafi Yapı

Havası ve konumu çok güzel olan bir adadır. Bu ada doğudan kuzeye, güneyde Akdeniz'e ile batıda Kesendire Kazası'yla çevrelenmiştir.

1.14.11.3. Demografik Yapı

Adanın nüfusu sayılmadığından genel nüfusu miktarı bilinmemekle birlikte tahmini nüfusu 20.000' idi.²⁶⁶

²⁶³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 293.

²⁶⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 295.

²⁶⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 394.

²⁶⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 295.

1.14.11.4. Mimari Yapı

Burada 200 kadar dükkân ve 1 hükümet konağı vardı. Bununla birlikte 1 vergi dairesi, Duyun-u Umumiye İdaresi, 1 telgrafhane, 1 cezaevi mevcuttu. Bu kazada 20 manastır, 9 eskit (200 kişilik rahiphane demektir.), 100 kili (elli altmış kişilik rahiphane demektir.) vardı.²⁶⁷ Manastırların kafesinde birer kütüphane olup bunlarda bulunan atik kitaplar dinle ilgilidir. Diğer kütüphanelerde çoğunlukla eski kitaplar mevcuttu.

1.14.11.5. Evlilik

Aynaroz Kazası ile ilgili salnamede evlilik konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

1.14.11.6. Eğitim-Öğretim

Aynaroz Kazası ile ilgili salnamede eğitim ve öğretim konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

1.14.11.7. Üretim ve Ekonomi

Aynaroz Kazası tekâlif-i emireden muaf tutulmuştu. Bununla birlikte senelik vergi olarak 72.000 kuruş doğrudan doğruya ada vekilleri tarafından maliye hazinesine teslim edilmişti.

Bu kazada bulunan ormanlardan birçok orman ürünü imal edilip, ihraç edilmekteydi. Bu yüzden fazlasıyla ormanlardan istifade edilmekteydi. Metohların²⁶⁸ ziraatı buğday, yulaf, arpa, burçaktan ibaret olup arazisi 100.000 dönüm derecesindeydi. Aynarozda patates ve susam yetişen araziler var ise de bu ürünlerin üretimi giderek terk edilmeye başlanmıştır. Her bir kile de ikişer-üçer bin arı kovanı mevcut olup her bir kovandan 5 okka bal üretilmekteydi. Ayrıca her bir kovandan yarım okka balmumu elde edilirdi. Balın okkası 4 kuruşa, balmumunun okkası 20 kuruşa satılırdı. Büyük metohların her birinde 60 öküz, 15 manda, 30 öküz, 4-5 manda bulunduğu gibi metohların altısında ve manastırların hepsinde bin beş yüzer baş koyun, keçi, koç olduğu tahmin edilmekteydi. Manastırlarda 500 ester, 100 baş yük beygiri vardı. Yıllık her bir koyundan üçer yüz dirhem derecesinde yapağı ve keçiden de yüzer dirhem derecesinde kile alınırdı. Bunlar dışarı çıkmayarak iç bölgelere yollanarak kullanılırdı.

²⁶⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 296.

²⁶⁸ (Sırpça) Toprak veya mülk tutan kilise ya da manastır, (Yunanca), Kendi toprağı olmayıp başkasına ait arazide tarımsal faaliyette bulunan kişiler.

Manastırlardaki rahibin başlıca görevleri; metohlara tanınan 65 kıta çiftliğin hâsılatına bakmak, İskit rahiplerinin de yaptıkları kalpak, kaşık, istavroz satışları ve fındık ve diğer mahsullerin üretimi ve satışlarıdır. İskit rahiplerinin geçmişte beyan olunan sanayi ürünleri merkez kaza olan Karyes'e satılırdı. Manastırlarda birer miktar zeytinlik ve üzüm bağı vardır. Bunlarda yetişen zeytin ve üzümün birer miktarı aynen kullanılırdı. Geri kalan kısmından zeytin bağı ve şarap imal edilirdi. Gerek zeytinliklerin gerek üzüm bağlarının mahsulâtı rahiplerin idaresinde olması nedeniyle onların ihracatı yapılmazdı. Köylülerde fındık yetiştirilip her bir sene takriben 30.000-40.000 okka fındık kilelerle Selanik, İzmir Şehirleri ve Yunanistan'a nakil edilerek satılırdı. Üzüm bağlarının mahsulâtı yetiştiği bölgede sarf edilirdi.

Aynaroz Kazası'nın sanayisi İskitlerin bazısında imal edilen tespihlerde Hz. Ali ve Meryem Aleyhisselam resimleri vardı.²⁶⁹

Her bir manastırın rahipleri arasında ikişer-üçer terzi ve ayakkabıcı bulunmaktadır. Bunlar sanatlarını icra ederler. Aynarozda yapılan tespihler muhtelif fiyatlardan yapıldığı bölgede satılmaktaydı. Yapılan eşyaların çoğunluğu Rus manastırı tarafından alınıp satılmaktaydı. Aynaroz Adası'na her sene gelen Ruslar 4.000, Rumlar 2.000 derecesinde olup bunların adada ikamet ettikleri süre değişmekteydi. Aynaroz Adası'nda her sene ağustos ayının on beşinci gününden itibaren üç gün süreyle bir panayır açılırdı. Alışveriş çok fazla olmayıp pek o kadar önem arz etmemekteydi.

1.14.11.8. Ulaşım

Aynaroz Kazası ile ilgili salnamede ulaşım konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

1.14.11.9. Sağlık Hizmetleri

Aynaroz Kazası ile ilgili salnamede sağlık hizmetleri konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

1.14.11.10. Hapishaneler

Aynaroz Kazası ile ilgili salnamede hapishaneler ve mahkûmlarla ilgili bilgi bulunamamıştır.

²⁶⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 299.

2. BÖLÜM

DRAMA SANCAĞI

2.1. Drama Sancağı Kazaları

Drama Sancağı Drama Kazası/ Merkez Drama Kasabası, Pravişte Nahiyesi, Çeç Nahiyesi, Kavala Kazası ve Sarışaban Kazası'ndan oluşmaktaydı.

2.1.1. Drama Kazası/ Merkez Drama Kasabası

2.1.1.1. İdari Yapı

Bu kasaba Drama Sancağı'nın merkezi olup Selanik şehrinin kuzeyinde olup 25 saat kadar uzaklıktaydı.²⁷⁰ Drama Kazası/ Merkez Drama Kasabası'nın idari yöneticileri aşağıda gösterildiği gibidir.²⁷¹

Mutasarrıf	: Mahmut Paşa
Naib	: Naim Efendi
Müftü	: Hacı Hüseyin
Metropolit	: Pormenis?
Muhasebeci	: Esad Pormenis
Tahrirat Müdürü	: Ali Rıza
Sancak İdare Meclisi	
Reis	: Liva Mutasarrıfı
Tabiyye Üyesi	: Seçmen Üyesi
Naib	: Ahmet Efendi
Müftü	: Muharrem Sabri Efendi
Metropolit	: Anastas Mihalidi Ağa
Aşar Müdürü	: Ahmet Tevfik Efendi
Defter Hakanı Memuru	: Nuri Efendi
Ma' Tahrir Vergi Memuru	: Halil Efendi
Evkaf Memuru	: Hüseyin Zühdü Efendi
Livaser Tahsildarı	: İbrahim

²⁷⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 308.

²⁷¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 300-301.

Kaza Tahsildarı : Tayyar

2.1.1.2. Coğrafi Yapı

Drama Kasabası arazisinin güneydoğu tarafında ve takriben 75 kilometre uzunluğunda gayet güzel ve verimli bir ova vardı. Drama Kasabası içerisinden Kuruçay adında bir dere geçmekteydi. Bu dere sürekli akmazdı. 170 kilometre uzaklıktaki Boz Dağı olarak bilinen dağa kış mevsiminde yağın karların ırmağa boşaldığı mevsimlerde ve yağmurlu havalarda akmaktaydı. Bazen çok yağmur yağdığı zamanda akar ancak bu geçici bir durum olarak kalırdı.²⁷² Drama Kasabası'nın kuzeydoğusundan 7-8 değirmeni döndürebilecek büyüklükte bir nehir vardır. Bu nehir aktığı yer boyunca ahalinin gezmesi için güzel bir ortam sağlamıştır.

2.1.1.3. Demografik Yapı

Drama Kazası Müslüman kadın 19.024- erkek 21.160, Rum kadın 3.300- erkek 3.327, Ermeni kadın 2- erkek 10, Yahudi kadın 30- erkek 26, Bulgar kadın 1.006- erkek 1.645, Kıpti kadın 1.200- erkek 1.828 ve toplamda 53.167 kişiden oluşmaktaydı.²⁷³ Bkz. Tablo-20. Drama Kasabası'nın nüfusu ise 2.600 kadardı.²⁷⁴

Tablo-20: Etnik Kökene ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayıları.

	KADIN	ERKEK
Müslüman	19024	21160
Rum	3300	3327
Ermeni	2	10
Yahudi	30	26
Bulgar	1006	1645
Kıpti	1200	1828
Toplam		53167

Drama Kazası'nda R. Mart1300/ M. Mart-Nisan 1884 ayından R. Kanunievvel 1300/ M. Aralık-Ocak 1884 ayına kadar 314 erkek ve 285 kadın doğmuştur. Bunlardan 8 erkek, 6 kız çocuğu ikiz olarak doğmuştur. 33 erkek, 21 kız çocuğu ölü olarak

²⁷² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 309.

²⁷³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 309.

²⁷⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 308.

doğmuştur. 23 erkek, 20 kız çocuğu doğduktan sonra kayıtlara geçmeksizin vefat etmiştir.²⁷⁵

2.1.1.4. Mimari Yapı

Drama Kasabası'nda birçok önemli kişinin yaptırdığı tesisler bulunmaktadır. Özellikle Yıldırım Beyazıd Han Hazretleri, Dramalı Mahmut ve Mila Efendi taraflarından tesis olunan cami ve şadırvan çok büyük önem arz etmektedir. Bu cami şeriflerde birer kütüphane mevcut olup bunlarda 471 cilt değerli kitap bulunmaktaydı. Bu kitaplar arzu edenler tarafından okunup, incelenmekteydi.

2.1.1.5. Evlilik

Drama Kazası'nda on beş yaşından küçük erkek 15, on beş yaşından yirmi yaşına kadar kadın 3- erkek 14, yirmi yaşından yirmi beş yaşına kadar kadın 17- erkek 110, yirmi beş yaşından otuz yaşına kadar kadın 25- erkek 106, otuz yaşından kırk yaşına kadar kadın 30, kırk yaşından elli yaşına kadar dul kadın 3 kişi evlenmiştir.²⁷⁶ Bkz. Tablo-21.

Tablo-21: Yaş, Cinsiyet ve Medeni Duruma Göre Evlilik Sayıları.

	KADIN	ERKEK
15 Yaşından Küçük	-	15
15 Yaşından 20 Yaşına Kadar	3	14
20 Yaşından 25 Yaşına Kadar	17	110
25 Yaşından 30 Yaşına Kadar	25	106
30 Yaşından 40 Yaşına Kadar	30	-
40 Yaşından 50 Yaşına Kadar(Dul)	3	-

Drama Kazası'nda 288 erkek ve 112 kadın vefat etmiştir. Erkeklerden 220 kişisi evli, 68'i bekârdır. Kadınların da 89'u evli 23'ü de bekârdı.

2.1.1.6. Eğitim-Öğretim

Drama Kazası ile ilgili salnamede eğitim ve öğretim konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır. Ancak 17. yy'ın ortalarında Drama'da 2 medrese, 3 sıbyan mektebi, 2 tekke vardı.²⁷⁷

2.1.1.7. Üretim ve Ekonomi

²⁷⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 309.

²⁷⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 312.

²⁷⁷ Feridun Emecen, "Drama", *D.İ.A.*, Cilt 9, İstanbul 1994, s. 527.

Drama Kazası'nın ekili, dikili arazisi takriben 65.444 dönümden ibaretti. Bunun 9.910 dönümüne buğday, 8.160 dönümüne çavdar, 1.571 dönümüne yulaf, 7.440 dönümüne arpa, 170 dönüme darı, 22.380 dönümüne mısır, 2.580 dönümüne çeltik, 12.533 dönümüne tütün ekilirdi.²⁷⁸ Bu kazada beyan olunan arazinin bir misli kadar tarıma müsait arazi var ise de sahipleri tarafından her sene nöbetleşerek ekilmekteydi. Böylece toprak dinlendirilmekteydi. Ekili arazilerden buğday, çavdar, yulafın, arpa tarlarının her bir dönümüne birer kil, mısır tarlalarının her bir dönümüne bir çeyrek kil, darı tarlasına 2 okka, çeltik tarlasına 16 okka tohum ekilmekteydi. Tütün tarlalarının her bir dönümüne 4.000 adet fide ekilmekteydi. Buğday tarlasının her bir dönümünden 5 kile hububat 3 kantar saman, çavdar tarlasının her bir dönümünden 6 kile hububat 4 kantar saman ve yulaf tarlasının her bir dönümünden 7 kile hububat 3 kantar saman alınır. Ayrıca diğer tarlalarından 7 kile hububat 3 kantar saman, darı tarlalarından 8 kile hububat 3 kantar saman, mısır tarlasının her bir dönümünden 8 kile hububat, çeltik tarlasından dönüm başına 100, tütün tarlalarından 30-40 okka mahsul alınır.²⁷⁹ Drama'da buğdayın kile fiyatı 16, çavdarın 10, yulafın 8, arpanın 12, darının 8, mısırın özü çeltiğin okkası 2, tütünün okkası 25 kuruştan ibaretti. Buğday, arpa, darı samanlarının kantarı üçer, çavdar, yulaf samanlarının kantarı ikişer kuruşa satılmaktaydı. Drama Kazası'nda afyon ve kuru fasulye yetiştirilmekteyse de üretimi pek azdı. Drama Kazasınınca pamuk üretimi gelişmeyip yalnız 4.000-5.000 dönüm arazi, 100 radde mısır ekilmekte, dönüm başına 10 okka tohum atılarak, 35 okka mahsul alınmaktaydı. Bunların okkası 7-8 kuruşa satılmaktadır. Susam üretimi ise 2.160 dönümde yapılmaktadır. Dönüm başına 1 ve alınan mahsul 60 okka derecesindedir. Her bir okkanın fiyatı 3 kuruş civarındadır. 100 okka susamdan 38 okka yağ, 60 okka posa alınmaktaydı. Yağın her bir okkası 8 kuruşa, posanın her bir okkası da 20 paraya satılmaktaydı. Bu kazada 4.200 dönüm kadar üzüm bağı bulunmakta olup dönüm başına 500 okkaydı. Üzümün her bir okkasının fiyatı 20 paradan ibarettir. Dramada her sene üretilen üzümün 300.000 okka miktarında şarap üretilirdi. Her bir okkası 60 paraya satılmaktadır. Drama Kazası'nda yıllık 4 okka ipek böceği tohumu açılmaktaydı. Bu tohumların bir dirheminden 7 okka koza hâsıl olmaktadır. Her bir okkası 15 kuruşa satılmaktaydı. Drama Kazası içerisinde 8.686 adet arı kovanı vardı. Her bir arı kovanından yıllık 8

²⁷⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 312.

²⁷⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 312-313.

okka bal, yarım okka bal mumu elde edilirdi. Balın her bir okkası 4, bal mumunun okkası 20 kuruşa satılırdı.²⁸⁰

Drama Kazası'nın çift hayvanatı olarak 1.000 manda, 6.500 öküz, damızlık mandası 300 boğa, 2.500 dişi, 900 malak, damızlık sığır olarak 1.000 boğa vardı. Ayrıca 8.500 inek, 4.000 dana, harekesi dâhil 160 aygır, 800 kısarak, 420 tay, damızlık olarak 1.500 koç, 20.097 dişi koyun vardı. 25.000 kuzu, 7.000 burma, 1.500 teke, 41.935 dişi keçi, 28.000 oğlak, 7.852 burma ve binek yük hayvanı vardı. Ayrıca 1.500 esb, 4.050 ester, 1.200 merkeple beraber Hristiyan ahalinin beslemekte olduğu canavarların sayısı 500 baştan ibaretti.²⁸¹ Koyunlardan yıllık 25.000 okka yapağı elde edilmekteydi. Keçilerden ise 12.000 okka kıl elde edilmekteydi. Her bir okka yapağının fiyatı 6, keçi kılının fiyatı 5 kuruştur. Bunlar içerde ve dışarıda satılırdı.²⁸²

Drama Kazası'nda çeşitli harf ve sanayiye mensup olan usta ve kalfalarla çırakları ve bir sanat işleyen amelenin aldığı yevmiyeleri, çıraklık süreleri, çıraklara ustalar tarafından verilen yevmiyeler salnamede bulunmaktadır ancak teze alınmamıştır.

Drama menafi sandığının sermayesi 127.211 kuruştur. Ziraatten elde edilen iane 71.978 kuruş olduğu halde faiz gelirleri bu miktara eklenmişti. Menafi sandığı sermayesi için sadrazamlıktan gelen 198.490 kuruşa ayrıca kayıt altında tutulmaktaydı. 1300 Mali yılından itibaren aşardan elde edilen gelirlerin bir kısmı da padişahın emri ile bu sandığa aktarılacaktı. 250.000 kuruş kadar yardım edileceği düşünülmekteydi.

Drama Kazası'nda 2 adet harik tulumbası²⁸³ bulunmaktaydı. R. 1300 Temmuz / M. 1884-1885 senesi süresince bu kazada 7 karyeye dolu yağmıştı. Dolu tarım ürünlerinden 4.200 miktar hinta ve çavdarın telef olmasına neden olmuştu.

Drama Kazası'nda 1 arak fabrikası mevcut olup bu fabrikada senede 5.000 okka kadar rakı imal edilmekteydi. Bu rakının her bir okkası 100 paradan 8 kuruşa kadar satılmaktaydı.²⁸⁴ Bu kazanın zikredilmeye değer mensucat üretimi olmayıp yalnız Çalibaşı Karyesi'nde yıllık 4.000 çift kadar çorap imal edilmekteydi. Çorabın her bir çifti 4-5 kuruşa satılırdı.

²⁸⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 313-314.

²⁸¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 315.

²⁸² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 316.

²⁸³ Yangın tulumbası. Bkz. Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat*, s.500.

²⁸⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 318.

2.1.1.8. Ulaşım

R. 1300/ M. 1884-1885 mahsus olarak Drama Kazası'nın bakım ve onarımı Drama'dan Nevrekob'a kadar olunan yola münhasır olup bu yolun Drama sınırı içerisinde olan bölümünden 1.117 metre kadar onarım yapılmış ve ikmal edilmiştir. Bu yol üzerinde 5 taş ve 1 ahşap köprü inşa edilmişti.

2.1.1.9. Sağlık Hizmetleri

Bu sene zarfında Drama Kazası'nda meydana gelen hayvan hastalığında 2.000 kadar sığır, koyun, keçi, beygir telef olmuştu. Hayvanların telef olmasından dolayı meydana gelen zararın 94.000 kuruş olduğu tahmin edilmekteydi.²⁸⁵

2.1.1.10. Hapishaneler

Drama'da bulunan hapishanede cinayetten dolayı mahkûm olan 8, adi suçlardan mahkûm olan 17 mahpus vardı. Bir sene zarfında 84 mahpus cezasını çekip serbest bırakılmıştı. Drama hapishanesi hapis cezasıyla mahkûm olanlara, sanık ve borçlu bulunanlara mahsus 5 koğuş vardı. Bahsi geçen hapishane 1 sene de 1 hâkim, 3 gardiyan ile daimi suretle nezaret ve muhafaza ile görevli 15 zaptiye yıllık ücret almaktaydı.²⁸⁶

2.1.2. Pravişte Nahiyesi

2.1.2.1. İdari Yapı

Pravişte Kasabası, Selanik Şehri'nin kuzey yönünde ve takriben 22 saat uzaklıkta bir mesafededir. Pravişte Nahiyesi'nin idari yöneticileri aşağıda gösterildiği gibidir.²⁸⁷

Müdür	: Ali Efendi
Naib	: Ahmet Nazif Efendi
Aza	: Hacı Hüseyin Bey
Aza	: Hafız Hüseyin Efendi
Aza	: Rosman Konstantin Efendi
Aza	: Nako Efendi

2.1.2.2. Coğrafi Yapı

Bu kasaba Pernar Dağı'nın doğu yönünde bulunan bir vadi içerisinde yer almaktaydı. Perter Dağı 1.500 yüksekliğindeydi. 10 saat uzunluğunda bir boğaz olup her tarafı

²⁸⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 317.

²⁸⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 317-318.

²⁸⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 319.

meşe, kayın ve kestane ağaçlarıyla çevriliydi. Buradan doğan sular Pravişte'ye yakın nokta da içtım edip nehir halinde kasabanın içerisinde geçmekteydi. Değirmenlerin tamamı bu nehrin suyu ile idare edilmekteydi.

2.1.2.3. Demografik Yapı

R. Mart 1300/ M. Mart-Nisan 1884 ayından R. Kanunievvel 1300/ M. Aralık-Ocak 1884 ayının sonuna kadar nahiyenin nüfusu şöyledir. Müslüman kadın 7.500- erkek 5.132, Rum kadın 3.500- erkek 2.690, Kıpti kadın 300- erkek 2.690 toplamda ise 24.512 kişiydi.²⁸⁸ Bkz. Tablo-22.

Tablo-22: Etnik Kökene ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayıları.

	KADIN	ERKEK
Müslüman	7500	5132
Rum	3500	2690
Kıpti	300	2690
Toplam	24512	

Ayrıca nahiyede 120 erkek ve 100 kadın doğmuştur. Bunlardan 3 erkek ile 5 kız çocuğu ölü olarak doğmuştur.

2.1.2.4. Mimari Yapı

Pravişte Nahiyesi'nde 35 cami-i şerif bulunmaktaydı. Ayrıca 3 medrese, 7 kilise, 14 han, 386 dükkân, 3.400 hane bulunmaktaydı. Bununla birlikte 20 fırın ile 5 karakolhane vardı.

2.1.2.5. Evlilik

On beş yaşından küçük bekâr 15, on beş yaşından yirmi yaşına kadar bekâr 130, yirmi yaşından yirmi beş yaşına kadar bekâr 32, yirmi beş yaşından otuz yaşına kadar bekâr 25, otuz yaşından kırk yaşına kadar kadın dul 28 kişi, kırk yaşından elli yaşına kadar kadın dul 25 ve toplamda 255 kişi evlenmiştir.²⁸⁹ Bkz. Tablo-23.

Tablo-23: Yaş, Cinsiyet ve Medeni Duruma Göre Evlilik Sayıları.

	KADIN (Dul)	BEKÂR
15 Yaşından Küçük	-	15
15 Yaşından 20 Yaşına Kadar	-	130
20 Yaşından 25 Yaşına Kadar	-	32

²⁸⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 321.

²⁸⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 322-323.

25 Yaşından 30 Yaşına Kadar	-	25
30 Yaşından 40 Yaşına Kadar	28	-
40 Yaşından 50 Yaşına Kadar	25	-
Toplam		255

Pravişte Nahiyesi'nde 83 erkek ve 35 kadın vefat etmiştir. Erkeklerin 68'i evli diğerleri de bekârdır. Kadınların ise 22'si evli ve 13'ü duldu.

2.1.2.6. Eğitim-Öğretim

Bu nahiyede erkeklere mahsus 39 ilkokul vardı. Bu mekteplerde 39 muallim görev yaparken 986 öğrencisi vardı. 2 kadın mektebinde ise 2 muallime görev yaparken, 162 öğrencisi vardı. Bu medreselerdeki eğitim usul-u cerideye peyder pey dönüştürülmekteydi.²⁹⁰

2.1.2.7. Üretim ve Ekonomi

Pravişte Nahiyesi'nin ekili-dikili arazisi 50.000 dönüm tahmin edilmekteydi. Bunların 10.000 dönümüne buğday, 3.000 dönümüne çavdar, 200 dönümüne yulaf, 12.000 dönümüne mısır, 5.000 dönümüne tütün ekilmekteydi. Bunların dışında bir miktar ziraata elverişli arazi varsa da bu arazi sahipleri tarafından seneden seneye dinlendirilmekteydi. Pravişte Kasabası'nda 10.000 dönüm kadar çayır vardı. Buğday ve çavdar tarlalarının her bir dönümüne birer yulaf, mısır tarlasının her bir dönümüne yarımşar, arpa tarlasının her bir dönümüne 1 kile, darı tarlasının her bir dönümüne 1 çeyrek kile tohum atılırdı. Tütün tarlasına ise 3.200 fide ekilirdi. Buğday ve çavdar tarlalarının her bir dönümünden beşer kile hububat dörder kantar saman, yulaf tarlasının dönümünden 2,5 kile hububat 15 kantar saman ve arpa tarlasından 5 kile hububat 3 kantar saman alınırdı. Ayrıca darı tarlasının her bir dönümünden 3,5 kile hububat 4 kantar saman, mısır tarlasının dönümünden 5 kile hububat elde edilirdi.²⁹¹ Tütün tarlasının her bir dönümünden 50 okka mahsul alınırdı. Pravişte Nahiyesi'nde buğday kilesinin kıymeti 15, çavdarın 10, yulaf ve arpanın sekizer, darıyla, mısırın kıymeti onar kuruştan ibaretti. Buğday samanının her bir kantarı 5,5, çavdar samanı 2, yulaf ve arpa samanları 5,5, darı samanı 2 kuruşa kadar satılmaktaydı. Pravişte Nahiyesi'nde 8.000 dönüm kadar pamuk tarlası bulunmaktaydı. Pamuk tarlasına dönüm başına 10 okka tohum ekilmekteydi. Her bir dönümden 20 okka mahsul

²⁹⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 326.

²⁹¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 324.325.

alınmaktaydı. Her bir okkasının kıymeti 5 kuruş derecesindeydi. Nahiye dâhilinde 50.000 dönüm kadar keten tarlası olup her bir dönümüne 1 okka tohum ekilip, 100 okka ürün elde edilirdi. Her bir okkasının ortalama fiyatı 40 paraydı.

Pravişte Nahiyesi'nde 1.000 dönüm kadar ekili susam alanı var ise de mahsulâtı fazla değildi. Bu nahiye dâhilinde 1.100 dönüm kadar üzüm bağı vardı. Her bir dönümden senede 600 okka miktarında üzüm alınmaktaydı. Üzümün okkası 20 para miktarında satılmaktaydı. Pravişte'de senede 1 okka kadar ipek böceği tohumu açılmaktaydı. 1 dirhem tohumun fiyatı 2 kuruş olup her bir dirhemden 8 okka koza hâsıl olurdu ve 1 okkası 7.5 kuruşa satılırdı. Bu nahiyede 1.500 adet arı kovanı mevcut olup her bir kovandan yıllık 3 okka bal, 100 dirhem balmumu üretilmekteydi. Balın her bir okkası 3, balmumunun her bir okkası 20 kuruşa satılmaktaydı.²⁹²

Nahiyede çiftlik hayvanatı olarak 20 manda, 2.000 öküz, damızlık mandası 3 boğa, 150 dişi, 50 malak damızlık sığırı, 100 boğa, 4.000 inek vardı. Ayrıca 1.000 dana, hereklesi dâhil 10 aygır, 100 kısrağ, 50 tay, damızlık olarak 1.000 koç, 12.000 dişi koyun, 5.000 kuzu, 2.000 burma bulunmaktaydı. Ayrıca 20.000 teke, 15.000 dişi keçi, 7.000 oğlak, binek ve yük hayvanatı 200 esb, 3.000 ester, 1.000 eşek ve Hristiyanların beslemekte oldukları canavarlar dâhil 200 baş vardı.²⁹³ Koyunlardan her sene 14.000 okka kadar yapağı, keçilerden 8.000 okka kıl hâsıl olurdu. Yapağının her bir okkası 5, kılın her bir okkası 6 kuruşa satılırdı.²⁹⁴

Pravişte'de Drama, Kavala ile Pravişte sınırlarının buluşma noktasında (Pravişte Bataklığı) namından bir göl mevcuttu. Bu bataklık tahminen 80.000 dönüm kadar araziye kaplamaktaydı. Pravişte Bataklığı Pravişte Kasabası'na 1 saat cihetinde denize mensup olurdu. Bataklığın derin bölgelerinde perki, saz balıkları çıkmakta olduğundan balık vergisi her sene Pravişte Belediyesi tarafından 100 lira bedel mukabilinde, mültezimler tarafından ihale edilmekteydi. Ortaya çıkan bataklıkta hâsıl olan hasır sazı millet tarafından alınıp, satılmaktaydı.

Pravişte Nahiyesi'ne bağlı Freste Karyesi'nde çul ve çuval üreten 50 adet tezgâh vardı.²⁹⁵ Bu tezgâhlarda 300 amele erkek vardı. Bunlar yıllık 100.000 kuruş kıymetinde 10.000 kadar çul ve çuval üretirlerdi. Neksan ve Balihur ve Dranie,

²⁹² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 324-325.

²⁹³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 324.

²⁹⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 325.

²⁹⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 322.

Dranah? Karyelerinde hasır imali için 140 adet tezgâh bulunmaktaydı. Mecmuada 355 erkek amele çalışır. Bir senede 50.000 kuruş kıymetinde 25.000 hasır üretilip kasaba ve karyelerde satılırdı.

Pravişte Nahiyesi'nde çeşitli harf ve sanayiye mensup olan usta ve kalfalarla çırakları ve bir sanat işleyen amelenin aldığı yevmiyeleri, çıraklık süreleri, çıraklara ustalar tarafından verilen yevmiyeler salnamede bulunmaktadır ancak teze alınmamıştır.

Pravişte'de her sene bir hafta kadar süren bir panayır kurulurdu. Bu panayırda 2000-3000 liralık bir alış veriş olurdu.

2.1.2.8. Ulaşım

Pravişte Nahiyesi ile ilgili salnamede ulaşım konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

2.1.2.9. Sağlık Hizmetleri

Pravişte Nahiyesi ile ilgili salnamede sağlık hizmetleri konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

2.1.2.10. Hapishaneler

Pravişte Nahiyesi ile ilgili salnamede hapishaneler ve mahkûmlar konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

2.1.3. Çeç Nahiyesi

2.1.3.1. İdari Yapı

Drama Kazası'na bağlı nahiyelerden biriydi. 1881 yılında nahiyeye olmuştur. Bu nahiyeye 25 karye/köy bağlıdır. 1890 yılında Drama Kazası'na bağlanmıştır. Çeç Nahiyesi'nin idari yöneticileri aşağıda gösterildiği gibidir.²⁹⁶

Müdürü : Ahmet Şükrü Efendi

Naib : Hafız Arif Efendi

Kâtip : Ali Efendi

Tapugah : Hüseyin Efendi

2.1.3.2. Coğrafi Yapı

Çeç Nahiyesi ile ilgili salnamede coğrafi yapı konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

2.1.3.3. Demografik Yapı

Toplamda 25 karyeli bu nahiyeye yaklaşık olarak 15.000 kadar nüfusa sahiptir.

²⁹⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 326.

2.1.3.4. Mimari Yapı

Çeç Nahiyesi ile ilgili salnamede mimari yapı konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

2.1.3.5. Evlilik

Çeç Nahiyesi ile ilgili salnamede evlenme konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

2.1.3.6. Eğitim-Öğretim

Çeç Nahiyesi ile ilgili salnamede eğitim ve öğretim konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

2.1.3.7. Üretim ve Ekonomi

Ahalisi ziraat, kerestecilikle meşguldü. Keresteden başka önemli imalat ve ihracatı yoktu. Bu nahiyede çıkan hayvanat Drama'nın değişik bölgelerinde yetişen hayvanlardan daha iyi olup özellikle esterleri kuvvet ve kıymeti meşhurdu.

2.1.3.8. Ulaşım

Çeç Nahiyesi ile ilgili salnamede ulaşım konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

2.1.3.9. Sağlık Hizmetleri

Çeç Nahiyesi ile ilgili salnamede sağlık hizmetleri konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

2.1.3.10. Hapishaneler

Çeç Nahiyesi ile ilgili salnamede hapishaneler ve mahkûmlar konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

2.1.2. Kavala Kazası

2.1.2.1. İdari Yapı

Bu kazanın merkezi hükümet yeri Kavala Kasabası'dır. Merkez liva olan Drama'ya 6 saat mesafede bulunan Serefen, Sarışaban, batısında ve güneyindedir. Kavala Kazası'nın idari yöneticileri aşağıda gösterildiği gibidir.²⁹⁷

Kaymakam : Süleyman Hıfzi Efendi

Naib : Mehmet Said Efendi

Müftü : Osman Efendi

Meclis İdare Heyeti

Reis : Kaymakam

Tabibiye Üyesi : Seçmen Üyesi

²⁹⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 333.

Naib	: Faik Efendi
Müftü	: Hacı Hüseyin Efendi
Mal Müdürü	: Esterba Ağa
Metropolit	: Fesudito Ağa

2.1.2.2. Coğrafi Yapı

Praveşte ve Şimala ile sınırlı olan bu kaza takriben yüz 103.277 dönüm ziraate müsait arazisi vardı.

2.1.2.3. Demografik Yapı

Kavala Kazası'nın nüfusu Müslüman kadın 5.715- erkek 6.360, Rum kadın 618- erkek 1.081, Ermeni kadın 10- erkek 25, Yahudi kadın 112- erkek 100, Kıpti kadın 514- erkek 564 ve toplamda 15.099 kişi oluşturmaktaydı.²⁹⁸ Bkz. Tablo-24.

Tablo-24: Etnik Kökene ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayıları.

	KADIN	ERKEK
Müslüman	5715	6360
Rum	618	1081
Ermeni	10	25
Yahudi	112	100
Kıpti	514	564
Toplam	15099	

R. Mart 1300/ M. Mart-Nisan 1884 ayından R. Kanunievvel 1300/ M. Aralık-Ocak 1884'ün 15. gününe kadar toplamda 302 doğum olmuştur. Bunların 146'sı erkek 156'sı ise kadındı. Fakat 30 erkek ve 10 kız çocuğu kayıtlara geçmeden vefat etmişti.

2.1.2.4. Mimari Yapı

Kavala Kazası'nda 3120 hane, 7 cami, 23 mescit, 1 medrese, 2 türbe, 1 hamam, 2 kilise, 12 han, 2 tekke, 66 adet çeşme ile 1 belediye dairesi vardı. Ayrıca 424 dükkân, 3 lokanta, 1 konağı bulunmaktaydı.²⁹⁹ Mevkisi çok güzel olan bu nahiye ticarete müsaitti. Etrafı surlar ile çevrilmişti. Günden güne de yeni binaların yapılmaya devam ediyordu. Birçok yerde adından söz ettirecek derecede fazlaca han, hane, zahire ve tütün mağazalarıyla çeşitli mekânlar vardı. Vaktiyle kasabaya yapılmış olan kargir kemerler üzerinde bulunan yeri hem dayanaklı hem nadir yapı hayratındandı.

²⁹⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 336.

²⁹⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 334.

Kavala Kasabası'nda bulunan aletler içerisinde 4 adet harik tulumbası mevcuttu.

2.1.2.5. Evlilik

On beş yaşından küçük bekâr 3, on beş yaşından yirmi yaşına kadar kadın dul 7- bekâr 27, yirmi yaşından yirmi beş yaşına kadar kadın dul 11, bekâr 32 kişi evlenmiştir. Ayrıca yirmi beş yaşından otuz yaşına kadar kadın dul 9- bekâr 19, otuz yaşından kırk yaşına kadar kadın dul 8, kırk yaşından elli yaşına kadar kadın dul 4, elli yaşından büyük kadın dul 1 kişi ve toplam da ise 121 kişi evlenmiştir.³⁰⁰ Bkz. Tablo-25.

Tablo-25: Yaş, Cinsiyet Ve Medeni Duruma Göre Evlilik Sayıları.

	KADIN(Dul)	BEKÂR
15 Yaşından Küçük	-	3
15 Yaşından 20 Yaşına Kadar	7	27
20 Yaşından 25 Yaşına Kadar	11	32
25 Yaşından 30 Yaşına Kadar	9	19
30 Yaşından 40 Yaşına Kadar	8	-
40 Yaşından 50 Yaşına Kadar	4	-
50 Yaşından Büyük	1	-
Toplam		121

Kavala Kazası'nda 57 erkek ve 41 kadın vefat etmiştir. Vefat eden erkeklerin 19'u evli, 38'i ise bekârdı. Vefat eden kadınların ise 27'si evli, 3'ü bakire ve 11'i duldu.

2.1.2.6. Eğitim-Öğretim

Kavala Kazası'nda 32 adet mektep mevcut olup bunların 30'u Müslümanlara aitken 2'si Hristiyanlara aitti.³⁰¹ İslam Mekteplerinde 1560 erkek, 285 kız öğrenci okullara devam etmekte olup bu mektepler 30 muallimin idaresindeydi. Usul-u cedid eğitim sistemine geçilerek okulların geneli ilkokula çevrilmişti. Hristiyan mekteplerinde birer muallim ile 200 erkek, 70 kız öğrenci bulunmaktaydı. Kavala Kasabası'nda "Muhnet-i Şahane-i" Hayriyye adında bir mektep varken bir de "Medrese-i Hayriye" namıyla bilinen bir medrese bulunmaktaydı.³⁰² İki de Müslümanların eğitim faaliyetleri için kurulmuştu. "Muhnet-i Şahane-i Hayriyye" mektebinde ilk ve orta sınıflarına mensup 107 öğrenci bulunup, 6 muallim ile eğitim verilmekteydi.

³⁰⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 336-337.

³⁰¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 334.

³⁰² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 334.

Medrese-i Hayriye Medresesi'nde ise bilim ve ilim faaliyetleriyle ilgilenen 510 öğrenci mevcut olup, 4 öğrenci dini ilimlerle ilgilenmiştir. Bunlar medresede faziletli ilimler üzerinde tahsil yaparak âlim olmuşlardı. Bahsi geçen medresede hazırlanan talimat ve tedrisat programı sayesinde çeşitli bilim dallarında ve edebi ilimlerde mükemmel surette eğitim verilmekteydi. Bu okullardaki tedrisat gayet muntazamdı. Kavala Kasabası'nda Mısır Hidivi merhum Mehmet Ali Paşa'nın tedrisat-ı hayriyesinden bir kütüphane mevcuttu. Bu kütüphanede 1000 ciltten fazla kitap ve 3 hafız kitabı vardı. Salı ve cuma günlerinden başka her gün saat 6'dan 11'e kadar bahsi geçen kütüphane açık olup arzu edenler istedikleri kitabı alıp okuyup, değerlendirebilirlerdi.³⁰³

2.1.2.7. Üretim ve Ekonomi

Kavala Kazası'nın arazisinde yıllık 11.000 dönüm buğday, 8.000 dönüm çavdar, 7.000 dönüm yulaf, 10.000 dönüm arpa, 5.000 dönüm darı, 8.000 dönüm susam ekildiği tahmin edilmekteydi. Buğday tarlarına dönüm başına 3 çeyrek kile tohum atılmaktaydı. 5 kile buğdaydan 4 kantar saman elde edilmekteydi. Çavdar ve yulaf tarlalarının dönümüne yarımşar kile tohum atılıp dörder kile hububat alınırdı. 1 dönüm çavdar tarlasında 4, 1 dönüm yulaf tarlasında 3 kantar saman meydan gelirdi. Arpa tarlasının dönümüne ekilen 1 kile tohumdan 6 kile hububat ve 3 kantar saman elde edilmekteydi. Darı tarlasına 2 okka tohum ekilip 4 kile hububat, mısır tarlasına 10 okka tohum ekilip, 6 kile hububat elde edilmekteydi. Buğdayın her bir kilesi mahallince 18 kuruşa satılırken samanının kantarı 3,5 kuruşa satılmaktaydı. Çavdarın kilesi 15, çavdar samanının kantarı 4 kuruşa satılırken, yulafın kilesi 15, yulaf samanının kantarı 6 kuruşa, darının kilesi 18, mısırın kilesi 9 kuruşa satılırdı. Dönümüne 4.000 adet fide ekilen tütün tarlalarından 60 okka mahsul alınmaktaydı.³⁰⁴

Tütünün her bir okkası 15 kuruşa ve pamuk tarlasının dönümüne 10 okka tohum atılıp 50 okka mahsul elde edilmekteydi. Pamuğun her bir okkası 8 kuruşa satılmaktaydı. Kavala Kazası'nın bir-iki bölgesinde 700-800 dönüm kadar üzüm bağı olup dönüm başına 100 okkadan, 150 okkaya kadar mahsul alınmaktaydı. Her bir okkası 25 paraya satılmaktaydı. Üzüm mahsulü ile Kavala'da şarap imal edilip dışarıya saraylara yollanarak kullanılırdı. Kavala Kazası'nda 35.032 dönüm mera ve

³⁰³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 335.

³⁰⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 337-338.

15.944 dönüm çayır vardı. Ayrıca Bank Bargan? Paşdırve?, Eski Kapu?, Kondaklı? adıyla 5 kıta kışlak daha vardı.³⁰⁵

Bu kazada çiftlik hayvanatı olarak; 43 manda, 3.940 baş öküz, 30 damızlık manda, 25 dişi manda, 50 malak ve damızlık sığır, 744 baş boğa, 3.940 inek, 500 dana vardı. Herekle hayvanatı, 286 baş kısrak, 121 tay, damızlık sığır hayvanatı olarak 18.000 koç, 6.194 dişi koyun, 4.000 kuzu, 7.000 burma, 25.000 teke, 22.770 dişi keçi de ayrıca vardı. 2.700 oğlak, 5.000 burma ve binek, yük hayvanatı dahi 1.240 bargir, 2.350 eşek ve 1.971 merkepten ibaretti.³⁰⁶ Kavala Kazası'nda senelik 252.000 kıyye yapağı, 15.000 kıyye keçi kılı ve 10.000 kıyye tok yağı hâsıl olurdu. Yapağın kıyyesi 6, keçi kılının kıyyesi 7, tok yağının kıyyesi 5,5 kuruşa satılırdı.³⁰⁷

Kavala Kazası'nda çeşitli harf ve sanayiye mensup olan usta ve kalfalarla çırakları ve bir sanat işleyen amelenin aldığı yevmiyeleri, çıraklık süreleri, çıraklara ustalar tarafından verilen yevmiyeler salnamede bulunmaktadır ancak teze alınmamıştır.

Bu kazanın menafî sandığı sermayesi mukaddema zirai tarafından meydana gelen ianeden tahsil edilen para ile 22.415 kuruştur. Faize yatırılan para ile gelen ücret 30.237 kuruşa erişmişti. Devlet tarafından sandık için ayrılan para bu dönem için hesaba katılmamıştı.³⁰⁸

2.1.2.8. Ulaşım

Kavala Kazası'nın R. 1301/ M. 1885-1886 senesindeki onarım ve bakım faaliyetleri için Kavala'dan merkezi Drama'ya giden şoşa yolunun sonu tamirata ayrılmıştı. Bu yol üzerinde 25 adet ahşap köprü bulunmaktaydı.

2.1.2.9. Sağlık Hizmetleri

Kavala Kazası ile ilgili salnamede sağlık hizmetleri konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

2.1.2.10. Hapishaneler

Kavala hapishanesinde cinayetle sanık 4 kişi bulunduğu halde beratlarına karar verilmesi sebebiyle tahliye edilmişlerdi. Cürüm ve kabahat suçlarından mahkûm olanların sayısı 13 kişiden ibaretti.³⁰⁹ İkmal eyledikleri süre zarfında derhal

³⁰⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 338-339.

³⁰⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 339.

³⁰⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 340.

³⁰⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 340.

³⁰⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 340-341.

salıverilmişlerdi. Kavala hapishanesinde kürek ve hapis cezalarına çarptırılan mahkûmlara, sanık ve borçlu olanlar için farklı farklı koğuşlar bulunmaktaydı. Bu hapishanenin bakım ve muhafazasından sorumlu 5 zabtiye vardı.

2.1.3. Sarışaban Kazası

2.1.3.1. İdari Yapı

Bu kazanın merkezi hükümeti Keremetli? İskelesi'ne 1,5 saat uzaklıktaki mesafedeydi. Sarışaban Kazası'nın idari yöneticileri aşağıda gösterildiği gibidir.³¹⁰

Kaymakam : Arif Efendi

Mal Müdürü : Fikri Efendi

Tahrirat Kâtibi : Mehmet Hakkı Efendi

Sandık Emini : Mehmet Efendi

2.1.3.2. Coğrafi Yapı

Burası Selanik Şehri'nin kuzey yönündedir. 35 saat mesafede bulunan bu yer Drama'nın güneydoğusunda yer almaktadır.

2.1.3.3. Demografik Yapı

Salnamedeki veriler ışığında Sarışaban Kazası'nın nüfusu şöyledir: Müslüman kadın 7.939- erkek 8.035, Rum kadın 58- erkek 60, Kıpti kadın 268- erkek 287, farklı dinlere mensup kadın 11- erkek 521 ve toplamda ise 17.369'du.³¹¹ Bkz. Tablo-26.

Tablo-26: Etnik Kökene ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayıları.

	KADIN	ERKEK
Müslüman	7939	8035
Rum	58	60
Kıpti	268	287
Farklı Dinlere Mensup	11	521
Toplam	17369	

³¹⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 341.

³¹¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 344.

R. Mart 1300/ M. Mart-Nisan 1884 aylarından R. Teşrinisani 1300/ M. Kasım-Aralık 1884 aylarına kadar meydana gelen doğumlarla 244 erkek ve 245 kız çocuğu dünyaya gelmiştir. Bunlardan 2 erkek ikiz olarak doğmuştur. 20 erkek ile 25 kız çocuğu kayıtlara geçmeden vefat etmiştir. 224 erkek ile 225 kız çocuğu kayıtlara geçmiştir.³¹²

2.1.3.4. Mimari Yapı

Kazada 40-50 kadar yabancı hancı, bakkal vardır. Ayrıca 1 adet de dakik fabrikası bulunmaktaydı.

2.1.3.5. Evlilik

On beş yaşından yirmi yaşına kadar kadın 200- erkek 121, yirmi yaşından yirmi beş yaşına kadar kadın 24- erkek 98, yirmi yaşından otuz yaşına kadar dul kadın 140, yirmi beş yaşından otuz yaşına kadar erkek 91, otuz yaşından kırk yaşına kadar erkek 104, otuz yaşından kırk yaşına kadar dul kadın 50 toplamda ise 414 kişi evlenmiştir.³¹³ Bkz. Tablo-27.

Tablo-27: Yaş, Cinsiyet ve Medeni Duruma Göre Evlilik Sayıları.

	KADIN	ERKEK
15 Yaşından 20 Yaşına Kadar	200	121
20 Yaşından 25 Yaşına Kadar	24	98
20 Yaşından 30 Yaşına Kadar(Dul)	140	-
25 Yaşından 30 Yaşına Kadar	-	91
30 Yaşından 40 Yaşına Kadar	-	104
30 Yaşından 40 Yaşına Kadar(Dul)	50	-
Toplam		414

Sarısaban Kazası'nda 200 erkek ve 160 kadın vefat etmişti. Vefat eden erkeklerin 111'i bekâr ve 89'u da evliydi. Vefat eden kadınların ise 26'sı bakire, 65'i dul ve 69'u evliydi.

³¹² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 345.

³¹³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 345.

2.1.3.6. Eğitim-Öğretim

Adı geçen kazada 85 adet ilkokul mevcuttu. Bu mekteplerde 85 öğretmen, 1.360 erkek öğrenci ve 852 talebe vardı.³¹⁴

2.1.3.7. Üretim ve Ekonomi

Sarışaban Kazası'nın ekili, dikili arazisi 183.000 kûsur dönümden ibaretti. Bu arazinin 4.582 dönüme buğday, 5.863 dönümüne çavdar ekilirken, 60 dönümüne yulaf, 6.352 dönümüne arpa, 1.140 dönümüne darı ekilmişti. Ayrıca 13.065 dönüme mısır, 450 dönüme kuru fasulye, 15.000 dönüme tütün ekilmişti. Kazada bulunan diğer araziler dinlendirilmek ve hayvanların otlatılmasına yönelik olarak boş bırakılmıştı. Buğday, çavdar, yulaf, darı, mısır tarlalarının her bir dönümüne arpa tarlalarının dönümüne 1 kile, tohum ekilirdi. Fasulye tarlalarına üçer okka tohum atılmaktaydı. Tütün tarlalarına ise her bir dönümüne 5.000 fide ekilmişti. Buğday tarlasının dönümünden 2 kile hububat 4 kantar saman, çavdar tarlalarından 2 kile hububat 3 kantar saman, yulaf tarlalarından 1 kile hububat 1 kantar saman elde edilirdi. Arpa tarlalarından 2,5 kile hububat 1,5 kantar saman, darı tarlalarının her bir dönümünden 1,5 kile hububat 1 kantar saman, mısır tarlalarının dönümünden 2 kile hububat, fasulye tarlalarının her bir dönümünden 250 okka ürün elde edilirdi.³¹⁵

Tütün tarlasının her bir dönümünden 45 okka mahsul alınmaktaydı. Sarışaban Kazası'nda buğdayın kilesinin fiyatı 45 ve çavdarın 32 kuruş, yulafın 20, arpanın 26 kuruş, darının 25 kuruşken, mısırın okkası 35 kuruş, fasulyenin okkası 2 kuruş, tütünün de okkası 45 kuruştan satılmaktaydı.³¹⁶ Bu kazada üretilen tütün çevrede bulunan diğer kazalarda üretilen tütünden daha kaliteli ve güzeldi. Bu kazada ekili pamuk ve susam tarlaları vardı. Üzümün de, pamuk ve susam gibi üretimi önemli ve çoktu. Sarışaban Kazası'nda 425 adet arı kovanı bulunmaktaydı. Bu kovanların her birinden yıllık 7 okka bal üretilmekteydi. Ayrıca bu kovanların her birinden yıllık 1 okka balmumu elde edilmekteydi. Balın her bir okkası 5 kuruşa, balmumunun her bir okkası ise 20 kuruştan ibaretti.³¹⁷

Bu kazada çift hayvanatı olarak 500 manda, 8.000 öküz, damızlık manda olarak 20 boğa, 300 dişi manda, 180 malak, damızlık sığırı 60 boğa, 4.000 inek, 2.500 dana

³¹⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 348.

³¹⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 346.

³¹⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 346-347.

³¹⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 347.

vardı. Ayrıca Heraklesi dâhil 250 aygır, 1.500 kısrak, 500 tay vardı. Damızlık olarak 5.975 koç, 60.000 dişi koyun, 20.000 kuzu, 12.000 burma koyun ile 3.500 teke, 30.000 dişi keçi ve 15.000 oğlak, 10.568 burma keçi, yük ve binek hayvanı dâhil 2.500 bozkır ile 3.000 ester, 2.000 merkepten ibaretti.³¹⁸ Her bir koyundan yıllık 1 okka yapağı elde edilirken her bir keçiden yıllık 300 dirhem miktarında kıl hâsıl olmaktadır. Yapağının okkası 8 kuruştan, keçi kılının okkası 5 kuruştan satılmaktaydı. Sarışaban Kazası'nda çok çeşitli el sanatları ve sanayiye mensup olan ustaların, kalfaların aldığı günlük yevmiye 5 kuruştan, 25 kuruşa kadardı. Bahçıvan, terzi, taşçı, mumcu, bakırcı gibi esnafın günlük 7-8 kuruşa kadar para kazanmaktaydı. Dülger, rençber, tuğlacı, kiremitçiler ise günlük 10 kuruştan, 25 kuruşa kadar yevmiye almaktaydı. Bunların çırakları da günlük 2 kuruştan, 8 kuruşa kadar yevmiye almaktaydı. Çırakların, çıraklık süreleri 6 aydan 5 seneye kadar sürmekteydi.³¹⁹

Sarışaban Kazası'nın hükümet merkezi olan hanlar mevkisinde buhar ile hareket ederdi. Bir dakik fabrikası mevcut olup, makinesi 7 beygir kuvvetindeydi. Bu fabrikada her gün 8 erkek amele istihdam olunup senede 1.000.000 okkadan daha fazla dakik imal olunmaktaydı.³²⁰

Sarışaban menafi sandığının sermayesi 200.000 kuruş derecesindeydi.³²¹ Sadrazamlıktan belirlenecek miktar 1300 Mali senesinde daha tahsil edilmemiştir.

2.1.3.8. Ulaşım

Sarışaban Kazası'yla İskeçe Kazası hududunu Karasu Nehri ayırmaktaydı. Bu nehir üzerinde bulunan bu 2 kaza ahalisinin yardımıyla köprü inşa edilip yıllık 550 lira bedel ile icra edilmekte (silinmiş) mevr eden yaya yolculardan 1 gün için ücret alınmamakla birlikte tarifesi gereğince atlı yolculardan kırkar para alınmaktaydı. Arabadan ise dörder buçuk kuruş istihsal vergisi alınmaktaydı. Bedel-i icar İskeçe belediye dairesine aitti.

2.1.3.9. Sağlık Hizmetleri

Sarışaban Kazası ile ilgili salnamede sağlık hizmetleri konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

³¹⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 347-348.

³¹⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 347.

³²⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 344.

³²¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 349.

2.1.3.10. Hapishaneler

Bir sene süresinde Sarışaban Kazası hapishanesinde, 37 mücrim hapis olunmuştu. Bunların 18 kişisi 24 saatten 1 haftaya, 17 neferi 1 haftadan 1 aya, ikisi 3 aydan 6 aya kadar hapis ile mahkûm edilmişlerdi. Suçlular kendilerine verilen cezaları çektikleri için derhal salıverilmişlerdi.

2.2. Drama Sancağı Ormanları

Bu sancak dâhilindeki ormanların durumu pekiyi değildi. Selanik ve Siroz Sancağı ormanları kadar önem arz etmemekteydi. Bu liva dâhilinde bulunan Kavala ve Sarışaban Kazaları'nın sahillerinde çeşitli ağaçlar vardı. Bazı ormanlarda kömür imal olunarak dâhilen ve haricen sarf olunurdu.³²²

2.3. Drama Sancağı Madenleri

Drama Sancağı'na bağlı olan Görecek Karyesi sınırları içersinde ve Kavala İskelesinde 12 saat mesafede Simli Kurşun Madeni bulunurdu. Çıkarılan madenlerin karışımından bir miktarı tahlil ve izabe ettirildiklerinde 2,5/1000 nispetinde simli karışım elde edilmekteydi.³²³ Tadilat ve çalışmalar sonucunda simli karışımın yararlı ve uygun bir maden olduğu anlaşılmıştı. Bu kazanın Pereveşte Nahiyesi'nin Nikşan Karyesi'nde ve Kavala İskelesine 6 saat mesafede bulunan simli kurşun ve bakır madenleri ile birlikte diğer madenlerde vardı. Ancak işletilmesi halinde onarım ve harfiyat masraflarının karşılamayacak derece de olmasının anlaşılması sebebiyle şimdilik işletilmemekteydi.

³²² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 472.

³²³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 490-491.

3. BÖLÜM

SİROZ (SEREZ) SANCAĞI

3.1. Siroz (Serez) Sancağı

Siroz Sancağı'nın nüfusu Siroz Kazası ile Demirhisar, Nevrekob, Zihne, Petric, Mezlik, Cum'a Kazaları'ndan oluşmaktaydı.³²⁴

3.2. Siroz (Serez) Sancağı Kazaları

3.2.1. Siroz (Serez) Kazası

3.2.1.1. İdari Yapı

Siroz Şehri, Siroz Sancağı'nın idari merkeziydi. Vilayet merkezi olan Selanik Şehri'nin 18 saat kuzeydoğusunda bulunduğu gibi memuriyet, büyüklük, ticaret, ziraat açısından vilayet dâhilinde bulunan birçok şehir ve kasabadan daha gelişmişti.³²⁵ Siroz Kazası'nın idari yöneticileri aşağıda gösterildiği gibidir.³²⁶

Mutasarrıf Liva	: Hasan Fehmi Paşa
Merkez Liva Naibi	: Mehmet Salih Efendi
Müftü	: Hacı Fettah Efendi
Metropolit	: Mitanail Efendi
Muhasebeci	: Ali Rıza Efendi
Tahrirat Müdürü	: Ali Şevket Efendi
Kaza Meclis İdari Heyeti	
Reis	: Mutasarrıf Liva
Tabibiye Üyesi	: Seçim Üyesi
Naib	: Hacı Şükrü Efendi
Müftü	: Ali Rıza Bey
Metropolit	: Yenaki Papa Marko Efendi

³²⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 365.

³²⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 362.

³²⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 350.

3.2.1.2. Coğrafi Yapı

Bu şehrin kuzeydoğusunda ufak bir dağ ve dağ silsilesi vardı. Verimli geniş arazisi ile şehirde yaklaşık 25.000 kişi yaşamaktaydı. Siroz şehrinin kuzey tarafından Ahmet Paşa Çayı adında bir nehir vardı. Bu nehir çarklara ve değirmenlere oradan da şehre getirilip, şehrin doğu yönünde üççeyrek mesafesinde Ayanya Suyuna dökülmekteydi.³²⁷ Bu şehrin kuzeydoğusundan “Çömlek Dairesi” ismiyle bir dere daha geçmekteydi. Bu dere çoğunlukla yağmurlu zamanlarda akıp sıcak havalarda suyu kurumaktaydı. Ahmet Paşa Çayı şehrin bazı bölgelerinden geçmekte olduğu cihetle güzel bir mevkiye de sahipti. Bu nehrin, şehirden 1 saat mesafeye kadar olan kesimlerinde gayet güzel, temiz yerler bulunmaktaydı. Gerek bu yerlerde gerekse şehrin iç bölgelerinde çınar ve benzeri ağaçlar yetiştirilmiştir. Binekle beraber Siroz Şehri'nin etrafında bir çeyrekten, 1 saate kadar olan mesafede bazı yazlık yerler ve hisar arkası, Gölge ve belediye bahçesi gibi daha çeşitli mesireler bulunmaktaydı. Şehrin güney tarafında askerlere ikametgâh olarak ayrılan bölgenin etrafında pek çok bahçeler mevcuttu.

3.2.1.3. Demografik Yapı

Siroz Kazası'nın nüfusu şu şekildedir. Müslüman kadın 13.722- erkek 18.218, Rum kadın 12.722- erkek 13.423, Yahudi kadın 552- erkek 455, Bulgar kadın 11.673- erkek 11.112, Kıpti kadın 2.085- erkek 2.270 ve toplamda 86.232 kişiydi.³²⁸ Bkz. Tablo-28.

Tablo-28: Etnik Kökene ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayıları.

	KADIN	ERKEK
Müslüman	13722	18218
Rum	12722	13423
Yahudi	552	455
Bulgar	11673	11112
Kıpti	2085	2270
Toplam		86232

Siroz Kazası'nda R. Mart 1300/ M. Mart- Nisan 1884-1885 ayından R. Kanunievvel 1300/ M. Aralık-Ocak 1884-1885 ayının on beşine kadar meydana gelen doğumlarla 607 erkek, 680 kız dünyaya gelmiştir. Bunlar içerisinde 14 erkek, 10 kız ikiz olarak

³²⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 362.

³²⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 367.

dünyaya gelmiştir. Ayrıca bir doğumda 2'si erkek 1'i kız olmak üzere üçüz dünyaya gelmiştir. 13 erkek ile 11 kız çocuğu ölü olarak doğmuştur. 12 erkek, 10 kız çocuğu kayıtlara geçmeksizin vefat etmiştir. Ve 586 erkek, 659 kız çocuğu kayıtlara geçirilmiştir.

3.2.1.4. Mimari Yapı

Siroz Şehri'nde birçok ebniye, kutsal yerler ve müesseseler bulunmaktaydı. Eski Cami olarak anılan cami-i şerif gayet bayındır olup cemaatin büyük bölümü Asar-ı Hayriyey-i İslamiyedir. Siroz Şehri'nde 11 medrese ile 10 mektep, 1 kütüphane, 3 imarethane vardı. Bahsedilen mektepler ilkokul haline dönüştürülmüş olup eğitim yeni müfredat üzerinden icra edilmekteydi. Gayet elverişli bir kütüphanesi de vardı. Bu kütüphane Hacı Abdurrahman Ağa adı ile bilinen bir şahsiyet tarafından yaptırılmıştı. Bu kütüphane 2.000 kitabı içinde barındırmaktaydı. Kütüphane güneşin doğmasından saat 10'a kadar açık durmaktaydı ve o bölgede bulunan Maarif Komisyonu aracılığıyla tamir ettirilmiştir. İmarethanelerden biri Selçuk Sultan diğeri Gazi Evranos Bey evkafındandı. İkisi ise Bahaddin Paşa evkafından olup bunlardan ikisinde ramazan ayında pilav zerde dağıtılmaktaydı. Gazi Evranos Bey İmarethanesi Ramazan ayında diğer imaretler gibi ziyaretçilere açıktı. Ayrıca kış günlerinde sabahları çorba dağıtılmaktaydı. Siroz Şehri'nin kuzey tarafında küçük dağın üzerinde fetih döneminden kalan bina vardı. Ancak bazı bölümleri yıkıldığından kullanılmaya uygun değildi.³²⁹

3.2.1.5. Evlilik

On beş yaşından küçük kadın 27, on beş yaşından yirmi yaşına kadar kadın 887- erkek 680- dul 9, yirmi yaşından yirmi beş yaşına kadar kadın 670- erkek 857- dul 33, yirmi beş yaşından otuz yaşına kadar kadın 130- erkek 329- dul 165 kişi evlenmiştir. Aynı zamanda otuz yaşından kırk yaşına kadar kadın 46- erkek 210- dul 180, kırk yaşından elli yaşına kadar erkek 130- dul 82, elli yaşından büyük erkek 29 ve toplamda kadın 1.760, erkek 2.235, dul 469 kişi evlenmiştir.³³⁰ Bkz. Tablo-29.

³²⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 362-363.

³³⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 368-369.

Tablo-29: Yaş, Cinsiyet ve Medeni Duruma Göre Evlilik Sayıları.

	KADIN	ERKEK	DUL
15 Yaşından Küçük	27	-	-
15 Yaşından 20 Yaşına Kadar	887	680	9
20 Yaşından 25 Yaşına Kadar	670	857	33
25 Yaşından 30 Yaşına Kadar	130	329	165
30 Yaşından 40 Yaşına Kadar	46	210	180
40 Yaşından 50 Yaşına Kadar	-	130	82
50 Yaşından Büyük	-	29	-
Toplam	1.760	2.235	469

Yine bu müddet zarfında Siroz Kazası'nda erkeklerden 450, kadınlardan 490 kişi vefat etmiştir. Erkeklerin, 280'i evli ve 170'i bekârdır. Kadınların da 157'si bakire, 167'si evli, 166'sı dul kadındır.³³¹

3.2.1.6. Eğitim- Öğretim

Siroz Kazası'nda 97 ilkokul mektebi vardı. Bunun dışında 4 orta mektebi, ayrıca 1 mektep ile 7 kız mektebi vardı. İlkokul mektebinin 43'ü Müslümanlara 50'si Rumlara, 2'si Bulgarlara diğer 2'si de Yahudilere mahsustu. Müslüman ilkokul mekteplerinde 55 muallim, 1.051 öğrenci varken Rum mekteplerinde 120 muallim, 2.977 öğrenci vardı. Bulgar mekteplerinde 5 muallim, 130 öğrenci bulunmaktaydı. Orta mekteplerinde de birisi İslam ve üçü Rum mektebi olup İslam mektebinde 4 muallim, 114 öğrenci vardı. Rum mektebinde ise 9 muallim, 437 öğrenci mevcut olduğu gibi orta mekteplerinin ilerisinde bulunan mektep de Rumlara mahsustur. Bu mektepler de 7 muallim, 252 öğrencisi vardı. Kız mekteplerinin 5'i Müslümanlara, 2'si Rum çocuklara mahsus olarak hizmet vermekteydi. Müslüman kız mekteplerinde 8 muallim ve muallime, 624 kız öğrenci, Rum mekteplerinde ise 5 muallim ve muallime ile 130 kız öğrenci mevcuttu.³³²

3.2.1.7. Üretim ve Ekonomi

Siroz Kazası'nın ekili, dikili arazi varlığı takriben 163.000 dönümden ibaretti. Bunun 47.000 dönümüne buğday, 28.700 dönümüne çavdar, 2.500 dönümüne yulaf ekilmekteydi. Bununla birlikte 50.000 dönüme arpa, 1.600 dönümüne darı, 32.500 dönümüne mısır ekilmekteydi. En az ekili dikili alan kadar ziraata uygun arazi var

³³¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 369.

³³² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 374-375.

ise de bunlar sahipleri tarafından dinlendirilmekteydi. Dönüm başına buğday tarlasına 1,5, yulaf tarlalarına birer, arpa tarlasına 2 kile, darı ve mısır tarlalarına ise çeyrek kile tohum ekilmekteydi. Buğday tarlasının her bir dönümünden 8 kile hububat 5 kantar saman, çavdar tarlasının her bir dönümünden 6 kile hububat 4 kantar saman, yulaf tarlasının her bir dönümünden 8 kile hububat 6 kantar saman elde edilmekteydi.³³³ Ayrıca arpa tarlasının her bir dönümünden 12 kile hububat 8 kantar saman, mısır tarlasının her bir dönümünden 14 kile hububat elde edilirdi. Siroz'da buğdayın kilesinin kıymeti 15, çavdarın 10, yulafın 5, arpanın 7, darı ve mısırın onar kuruş derecesindeydi. Buğdayın samanının her bir kantarı yüzer, çavdar samanı kırkar, arpa samanı üçer kuruşa satılmaktaydı. Bu kazada kuru fasulye, patates, keten gibi ürünlerin mahsulâtı var ise de ziraatı cüziydi. Tütün ziraatı Siroz Kazası'nda pek o kadar yaygın olmayıp 1.600 dönüm tütüne ayrılmıştır. Dönüm başına 4.000 fide ekilip, 80 okka mahsul alınmaktaydı. Tütünün her bir okkası 8-10 kuruşa satılmaktaydı. Bu kaza dâhilinde 20.000 dönümden ibaret olan pamuk tarlası vardı. Dönüm başına 8 okka tohum ekilmekteydi. Bunlardan 25 okka mahsul alınmakta olduğu gibi her bir okkasının kıymeti de 5 kuruş derecesinde satılmaktaydı. Bu kazanın pamuk ziraatı diğer kazalara göre daha fazlaydı. Siroz Kazası'nın susam üretimi 6.500 dönüm civarında olduğu tahmin edilmekteydi.³³⁴ Dönüm başına ekilen tohumdan alınan mahsul 1'e 40 okka derecesindeydi. Susamın her bir okkası 100 paraya satıldığı gibi 100 okka susamdan, 45 okka miktarında susam yağı çıkmaktaydı. Posası da bu derecede kalmakta ve elde edilen susam yağının her bir okkası 7,5 kuruşa satılmaktaydı. Posasının her bir okkası ise on üçer paradan, on beşer paraya kadar satılmaktaydı. 1-2 seneden beri Siroz Kazası'nda afyon ekilmiş ve afyon tarlaları 2.000-3.000 dönümden ibaretti. Afyonun tohumu olan haşhaş, dönüm başına 100 ve her bir dönümünden alınan afyon 1,5-2 okkadan, her bir okkasının kıymeti 200 kuruş derecesindeydi. Diğer hububatlardan daha verimli olduğu için üretiminin artırılmasına çalışılmaktaydı. Bu haşhaşın her bir 100 okkasından 40 okka derecesinde yağ çıkmaktaydı geriye de 50 okka miktarı posası kalmaktaydı. Yağın her 1 okkası beşer kuruşa, posanın okkası da beşer paraya alınıp, satılmaktaydı. Bu kazada dâhilinde bulunan üzüm bağlarının miktarı 25.000

³³³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 389.

³³⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 371.

dönümden ibaretti.³³⁵ Dönüm başına alınan mahsul 500 okkadan ibaret olup üzümün her 1 okkasının fiyatı on beşer para derecesindeydi. Üzüm mahsulünün bir kısmı kaza dâhilinde sarf olunup diğer kısmından ise şarap imal edilmekteydi. Her sene Siroz Kazası'nda imal olunan şarabın miktarı 700.000 okka derecesinde olduğu tahmin edilmekteydi. Şarabın her 1 okkası üretildiği bölgede ellişer paraya satılmaktaydı. Siroz Kazası'nda İpek böceği etraftaki diğer bölgelerden daha fazla, daha verimli bir şekilde yetiştirilmekteydi. Her sene tahminen 13 okka miktarında tohum açılmaktaydı. 1 dirhem tohumun kıymeti 40 para olduğu gibi 1 dirhem tohumdan 4 okka koza elde edilmekteydi. Kozanın her 1 okkası on ikişer kuruş derecesinde satılmaktaydı. Bu kaza dâhilinde 3.000 civarında arı kovanı bulunup, her 1 arı kovanından yıllık 6 okka bal ve 1/2 okka balmumu elde edilirdi. Balın her 1 okkası 4, bal mumunun her 1 okkası 20 kuruşa satılmaktaydı.³³⁶

Adı geçen kazanın çiftlik hayvanatı olarak, 6.540 manda, 21.200 öküz, damızlık mandası dahil 880 boğa, 15.400 dişi ve 6.800 malak vardı. Ayrıca damızlık sığırı 1.350, 26.400 inek, 11.100 dana ve herekle hayvanatı dahil 560 aygır, 7.500 kısarak, 4.000 tay, damızlık olarak 6.500 koç, 147.500 koyun, 85.000 kuzu, 12.000 burma, 3.500 teke, 72.500 dişi keçi, 40.000 oğlak, 65.000 burma vardı. Bununla birlikte 9.800 binek yük beygiri ile 4.700 ester, 6.300 merkep, 150 deve, 5.000 canavar vardı. Her bir koyundan üçer dirhem nispetinde yapağı, her bir keçiden yüzer dirhem nispetinde kıl alınıp, Siroz Kazası'nca yıllık 150.000 okka yapağı ile 30.000 okka keçi kılı hâsıl olur. Yapağının her bir okkası 6, keçi kılı 4 kuruş kıymetindeydi. Bunlar dâhili ve harici sarf edilirdi.³³⁷

Bu kazada kaba hasır imalatına mahsus 150 tezgâh vardı. Bu tezgâhlarda 150 erkek amele istihdam edilmekteydi. Yıllık 135.000 kuruş derecesinde 45.000 adet hasır imal edilip bu hasırlar dâhilen ve haricen sarf edilirdi. Hasırlar gül ve bataklıklardan çıkarılan kaba sazlardan imal edilmekteydi.

Siroz Kazası'nda envai harf ve sanayiye mensup usta, kalfalar ve şakirtleri vardır. Köprülü Kazası'nda çeşitli harf ve sanayiye mensup olan usta ve kalfalarla çırakları ve bir sanat işleyen amelenin aldığı yevmiyeleri, çıraklık süreleri, çıraklara ustalar tarafından verilen yevmiyeler salnamede bulunmaktadır ancak teze alınmamıştır.

³³⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 372.

³³⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 372-373.

³³⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 373-374.

Siroz menafi sandığının sermayesi 545.222 kuruştan ibaretti.³³⁸ Bu sermayenin 185.000 kuruşu vaktiyle çiftçiler tarafından verilen ianeden oluşmaktaydı. R. 1301/ M. 1883-1884 senesinin kasım ayında yasa gereğince 479.722 dört kuruş kazanç elde edilip R. 1302/ M. 1884-1885 senesinin kasım ayına kadar 65.500 kuruş nema hâsıl olmakla sandığın sermayesi bahsi geçen miktara ulaşmıştı. Geçen sene menafi sandığı için devletten istihsal kılınan 96.589 kuruş bu sermaye içerisinde olmayıp ayrıca kayıt altında tutulmaktaydı. 1300 mali senesinden itibaren menafi sandığına ait olan kısımlar henüz tayin edilmemiş ise de Siroz Kazası'nın senelik aşer hâsılatının kaydı nispeten bu varidat dahil 255.000 kuruş derecesinde tahmin edilmekteydi.³³⁹

Siroz kazasında 1300 senesinin mayıs, temmuz, ağustos aylarında ve teşrin-i evvel aylarında 4 defa yangın meydana gelmiş 1 han, 9 dükkân ile 1 ahır ve harman yerinde 400 kile arpa yanmıştır. Bu kazada 5 yangın tulumbası vardı.

Bahsi geçen mayıs ayı zarfında Siroz Kazası sınırları içerisinde kâin Revendi, Bayınca, Kıraştan Bala, Vezir, Murtad, Levişte, Beş Tavuklu, Külahlı, İki Mahalle, Çalı Mahalle, Cuma, Dolab, Ormalı ve Ali Paşa ve Çeşmeli Karyeleri'ne dolu isabet etmişti.³⁴⁰ Doludan dolayı 167 dönüm hinta, 2.079 dönüm çavdar, 111 dönüm arpa, 75 dönüm yulaf, 24 dönüm fasulye tarlasını 105 ve iras eylediği zararın miktarı 338.200 kuruş derecesinde tahmin edilmekteydi.

Siroz'da Karban Panayırı ismiyle her sene şubat ayının son günlerinde bir panayır kurulmaktaydı.³⁴¹ Bu panayır 5-10 sene önce gayet önemli iken bazı nedenlerden dolayı alışverişi azalmıştır. Bu nedenden dolayı artık o kadar önemli değildir. Yine de senelik olarak 40.000-50.000 liralık bir satış meydana gelmekteydi.³⁴²

Siroz Şehri'nde Ahmet Paşa, Karkapı Mevkileriyle Hacı Esteryeve? Hanı'nda 4 adet pamuk fabrikası vardı. Bu fabrikalardan bir tanesinin makinesi 25, 1 inekte 12, diğeri 10, öbür inekte 5 beygir kuvvetinde olup cümlesi bahar mevsiminde tahrik olunurdu. Bu fabrikalarda makinesi 25 beygir kuvvetinde olan bir kaç sene kullanılmıştır ve 10 beygir kuvvetinde makinesi bulunan fabrikada ara sıra kullanılmaktaydı. 5 beygir kuvvetli makine pamuk ve dakik işlerinde kullanılmıştır. Bu makine 12 beygir

³³⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 375.

³³⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 375.

³⁴⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 377.

³⁴¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 364.

³⁴² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 364-365.

kuvvetinde olan fabrika daimi suretle işlemekteydi. Bu fabrikada 2 erkek, 8 kadın amele istihdam edilmekteydi. Yıllık 50.000 okkadan, 70.000 okkaya kadar çekirdekli pamuğun, çekirdeğini ayırıp ıslah edilmekteydi.³⁴³

Bu şehirde mensucat için 101 tezgâh olup bunların 6'sı kullanılmakta 80'i ilaca 15'i adi bez üretti.³⁴⁴ Kullanılan tezgâhlarda çalışan amele 30 erkek vardı. Bu ameleler yıllık 30.000 kuruş derecesinde 6.0000 havlu üretti. Alaca tabir olunan kumaşı imal eden tezgâhlarda ise 120 erkek amele çalıştırılmakta olup bu tezgâhlarda yıllık 312.000 kuruş derecesinde 24.000 top ilaca çıkardı. Adi bez tezgâhlarında çalışan amelenin 15'i erkek, 15'i kadın olup bunlar yıllık 75.000 kuruş kıymetinde, 75.000 zirai bez üretti. Bezlerin umumi ve havlularla alacaların bir kısım geliri Siroz Sancağı dâhilinde geri kalan kısmı da civar kaza ve nahiyelerde sarf edilirdi.³⁴⁵

3.2.1.8. Ulaşım

Rumi 1.003 senesine mahsus olarak Siroz Kazası'nın onarım ve bakım hizmetleri Siroz yoluna ait olup, bahsi geçen yolun Siroz sınırları içerisinde olan kısmının 23.114 metresi için mükemmel şose yol yapılmıştı. 2.900 metresi yeniden düzenlenerek inşa edilmiş ve onarımı yapılmış bölgede şoseli yolda çatlak ve yarıklar bulunmuştur. Bu yolun Siroz hissesinde 3 kargir ve 8 ayaklı kargir üzeri ahşap olan 5 ahşap köprü vardı. Ayrıca 5 kargir menfez ve 5 kasis imal edilmişti. Bu yolun Selanik bölümünde 40 şosenin, 40 köprünün onarımı pek cüzi şekilde kalmış olmakla birlikte yeniden yapılıp, açılacaktır.³⁴⁶

3.2.1.9. Sağlık Hizmetleri

Siroz Kazası'nın hemen hemen her karyesinde çiftliklerde bulunan sığır hayvanında çiçek hastalığı illeti meydana gelmiştir. Gerekli tedavinin yapılması üzerine hastalığın daha fazla yayılmasının önüne geçilmiştir.

3.2.1.10. Hapishaneler

Siroz hapishanesinde cürüm suçundan yatan 61 mahkûm vardı. Bunlardan 2'si ceza sürelerini tamamlayıp tahliye edilmiştir. Mahkûmlardan 21'i vilayete, 2'si ise hastaneye gönderilmiştir. Geriye kalan 34 neferin yargılanmasına devam edilmiştir. Cenah ve kabahat suçlarından yatan 80 mahkûm bulunmaktaydı. Bir sene zarfında 66'sı cezalarını çekerek tahliye edilmiştir. 14 kişi ise cezalarını çektikten sonra

³⁴³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 364.

³⁴⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 365-366.

³⁴⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 364-365.

³⁴⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 376-377.

salıverilmek üzere tutuklanmıştır. Siroz hapishanesinde kürek ve hapis cezalarıyla mahkûm olanlara ve sanık ve borçlu bulunanlara mahsus olarak birer ve cürüm işleyenleri karıştırmamak için 2 koğuş, 5 yataklık bir hastane ve ahşaptan yapılmış 1 hamam ve 1 çamaşırhane vardı. Bu hapishane 1 müdür ve 1 hâkim ve 2 gardiyan ile daimi suretle görev yapan 10 nefer zabtiye nezaret ve muhafazayı sağlamak amacıyla görev yapmaktaydı.³⁴⁷

3.2.2. Demirhisar Kazası

3.2.2.1. İdari Yapı

Bu kasabada kaymakamlık merkezi olup hükümet merkezi livanın kuzey batısında ve 4 saat mesafesinde bulunmaktaydı. Memuriyet, ziraat açısından diğer kasabalara göre daha verimli, daha yüksekti.

Demirhisar Kazası üç kola ayrılmaktaydı. Bu kollardan birincisi Purvi? ve ikincisi Timurcu? ve üçüncüsü Ova? kollarıdır. Purvi? kolunun civarı göz önüne alındığında Tubran Kazası'na 5 ve Ustrumca Kazası'na 8, Petriç Kazası'na 4 saat mesafede bulunmaktaydı. Timurcu kolunun Menlik Kazası'na ve Birunverekub? Kazası'na 4 saat ve Ova kolunun Siroz Kazası'na 1 saat mesafesi vardı.³⁴⁸ Demirhisar Kazası'nın idari yöneticileri aşağıda gösterildiği gibidir.³⁴⁹

Kaymakam	: Ali Nazım Efendi
Müftü	: Hacı İsmail Efendi
Mal Müdürü	: Hasan Efendi
Tahrirat Kâtibi	: Süleyman Bey
Metropolit Vekili	: Vaftos Efendi
Meclis İdare Heyeti	
Reis	: Kaymakam
Tabibiye Üyesi	: Seçmen Üyesi
Müftü	: Ahmet Hamdi Ağa
Mal Müdürü	: Hacı Hüseyin Ağa
Tahrirat Kâtibi	: Hacı Hiristo Ağa
Metropolit Vekili	: Haristo Elkasi Ağa
Sandık Emni	: Ali Efendi

³⁴⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 377.

³⁴⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 384-385.

³⁴⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 379.

3.2.2.2. Coğrafi Yapı

Bu kazada ufak sıradağlar ile çevrili olup arazisi verimliydi ve takriben 8.000 nüfusa sahipti. Kasabanın içinde ve dışında her türlü ağaçlandırma yapılmıştır özellikle de nar ağacı pek meşhur ve çoktu. Mevsiminde nar mahsulünü korumak için çalışılmaktaydı.

Demirhisar Kazası merkez kazaya 2 saat mesafede ve kuzey batı yönünde 15 ve arzen 4 saat uzaklıkta bulunmaktaydı. Yerden yüksekliği tahminen ve takriben 2.000 metre civarında olan ve 550 metre genişliğindeydi. Burada Tubran, Ester, Mice Dağları ile birleşir.³⁵⁰ Beleş? namıyla bilinen meşhur bir dağ mevcut olup bu dağın bir kısmından ahali yararlanmaktaydı. Diğer kısmı ise özel mülk olup şahıslara aitti. Bu dağda, bir kaç çeşit ağaç bulunmaktaydı. Yine Demirhisar Kazası'nın kuzey yönünde ve 10 saat mesafede meydana gelen Rum Sıradağları?, Şerifiye? ile son bulan, uzunluğu 80 ve 20 saat mesafe uzaklıkta olan Yerin Dağı adıyla bilinen dağ zeminden yüksekliği 4.500 metreydi. Genişliği 1.100 metreydi.

Purvi? kolunun ekili dikili arazi ve ekili olmayan arazi varlığı uzunluğu 6 ve genişliği 1 saat mesafesindeydi. Timurcu kolunun da uzaklığı uzunluğu 8 ve genişliği 2 saat mesafesindeydi. Ova kolunun engebeli arazisi nedeniyle uzaklık mesafesi takriben uzunluğu 6 saat olduğu tahmin edilmekteydi. Arazi mesafesinin uzaklığı takribi olarak 5-5,5 saat mesafesindeydi.

3.2.2.3. Demografik Yapı

Demirhisar Kazası'nın nüfusu şu şekildedir. Müslüman kadın 6.810- erkek 7.000, Rum ve Bulgar kadın 7.946- erkek 13.012, Yahudi kadın 552- erkek 455, Kıpti kadın 765- erkek 780 ve toplamda 30.414 kişiydi.³⁵¹ Bkz. Tablo-30.

Tablo-30: Etnik Kökene ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayıları.

	KADIN	ERKEK
Müslüman	6810	7000
Rum ve Bulgar	7946	13012
Kıpti	765	780
Toplam		30414

Demirhisar Kazası'nda R. Mart 1300/M. Mart-Nisan 1884-1885 ayından R. Kanunievvel 1300/ M. Aralık-Ocak 1884/1885 ayının sonuna kadar meydana gelen

³⁵⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 385.

³⁵¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 386.

doğum sayısı 2.713 erkek çocuk, 1.162 kız çocuktan ibarettir. 18 erkek çocuk, on ikisi kız çocuk ikiz olarak dünyaya gelmiştir. Bunlar arasında yer alan 2 kız ölü olarak doğmuştur.³⁵²

3.2.2.4. Mimari Yapı

Demirhisar Kasaba ve karasında 8.000 hane ve 6 adet türbe vardı. Bununla birlikte kasaba genelinde 25 cami-i şerif ve 10 mescid, 34 kilise vardı.³⁵³ Bu kasabada yer alan cami-i şerifeler içerisinde Çarşı Camii Şerifi adıyla bilinen caminin günlük memuru, müezzini ve cemaati vardı. Cemaati hayriyeyi İslamiyedendir. Demirhisar Kasabası'na 1 saat mesafede Derbend ve 4 saat mesafede Marikostane? namıyla meşhur olan kaplıcalar vardı. Bu kaplıcalar mevki açısından eşsiz güzelliği ve manzarası vardı. Bu yönüyle ahaliden ve civar kazalardan birçoğundan daha elverişli olan bu bölge ziyaret yeri olup buraya pek çok seyahat düzenlenmekteydi. Marikostane? kaplıcasının suyu cilde, bedene çok şifalı ve faydalıydı. Kaplıca ticari bir amaçla işletilmekte olup, suyu bu amaç için pazarlanıp, şişelere doldurularak Avrupa'ya kadar götürülmekteydi. Bu kazada 2 hamam bulunurken 35 adet han, 30 adet fırın, 235 adet değirmen, 20.000 dönüm çayırılık mevcuttu.

3.2.2.5. Evlilik

On beş yaşından yirmi yaşına kadar erkek 50, yirmi yaşından yirmi beş yaşına kadar erkek 30, yirmi beş yaşından otuz yaşına kadar erkek 20, otuz yaşından kırk yaşına kadar 5 erkek kişi ve toplamda 105 kişi evlenmiştir.³⁵⁴ Bkz. Tablo-31.

Tablo-31: Yaş, Cinsiyet ve Medeni Duruma Göre Evlilik Sayıları.

	ERKEK
15 Yaşından 20 Yaşına Kadar	50
20 Yaşından 25 Yaşına Kadar	30
25 Yaşından 30 Yaşına Kadar	20
30 Yaşından 40 Yaşına Kadar	5
Toplam	105

³⁵² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 387-388.

³⁵³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 383.

³⁵⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 388.

Aynı zamanda yirmi beş yaşından otuz yaşına kadar dul 28- bekâr erkek 34, otuz yaşından kırk yaşına kadar dul 18- 9 bekâr erkek, kırk yaşından elli yaşına kadar dul 8, elli yaşından büyük dul 8 ve toplamda dul 57, bekâr erkek 43 kişi evlenmiştir.³⁵⁵ Bkz. Tablo-32.

Tablo-32: Yaş, Cinsiyet ve Medeni Duruma Göre Evlilik Sayıları.

	DUL	BEKÂR (Erkek)
25 Yaşından 30 Yaşına Kadar	28	34
30 Yaşından 40 Yaşına Kadar	18	9
40 Yaşından 50 Yaşına Kadar	8	-
50 Yaşından Büyük	8	-
Toplam	62	43

Yine bu zaman zarfında Demirhisar Kazası'nda erkeklerden 200, kadınlardan 207 vefat meydana gelmiştir. Vefat eden erkeklerden yüz otuz beşi evli, altmış beşi bekâr, kadınların da yirmi yedisi bakır, elli yedisi evli, yüz yirmi üçü dul kadından ibaretti.

3.2.2.6. Eğitim-Öğretim

Kasaba ve karyelerde 33 İslam mektebi, 12 Hristiyan mektebi vardı. İslam mekteplerinden biri orta mektebi iken diğerleri sıbyan mektepleri idi.³⁵⁶ Ortaokulda 1 muallim ile 1 kapıcı ve 51 öğrenci bulunmaktaydı. Sıbyan mekteplerinin her birinde, birer muallim vardı. Sıbyan mekteplerinin 30 âdeti erkek öğrencilere, 2 âdeti kız öğrencilere mahsustu. Sıbyan mektepleri bünyesinde 600 erkek ve 243 kız öğrenci eğitim almaktaydı. Bu mekteplerden 5 âdeti, ilkokul haline getirilmiştir. Bu kapsamda, bu mekteplerin nizam ve program çerçevesi dönüştürülmüştür. Diğer mekteplerinde ilkokula dönüştürülmesi gerekmektedir. Hristiyan okullarında 15 muallim 563 öğrenci vardı. Eğitim programları gereğince icra edilmekteydiler.

3.2.2.7. Üretim ve Ekonomi

Bu kazanın ekili-dikili arazisi takriben 71.800 dönümden ibaret olup bunun 16.000 dönümüne buğday ekilirdi. 10.000 dönümüne çavdar, 8.650 dönümüne yulaf, 10.000 dönümüne arpa, 8000 dönümüne darı, 13.000 dönümüne mısır ekilmekteydi. Bunun

³⁵⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 388.

³⁵⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 384.

iki misli kadar ziraata uygun arazi varsa da dinlendirilmek üzere terk edilmekte, boş bırakılmaktaydı. Buğday tarlasının her 1 dönümüne 1, çavdar, yulaf, sair tarlalarına birer kil, darı tarlasına 2 okka, mısır tarlalarına ise çeyrek kile tohum atılırdı. Buğday tarlasının her 1 dönümünden 5 kile hububat 5 kantar saman elde edilmekteydi. Çavdar tarlasının her 1 dönümünden 5,5 kile hububat 4 kantar saman elde edilmekteydi. Yulaf tarlarından ise dönüm başına sekizer kile hububat 4 kantar saman ve arpa tarlalarının dönümünden 8 kile hububat 6 kantar saman elde edilirdi. Arpa tarlalarının dönümünden 12 hububat 5 kantar saman, mısır tarlalarının dönümünden 10 hububat alınırdı. Demirhisar'da buğdayın her 1 okkasının satış fiyatı 14, çavdarın 8, yulafın 6 ve arpanın 7 ve darı ile mısırın onar kuruş olduğu gibi buğday samanının kantar başı fiyatı 4 kuruş, çavdar samanının ki ise 60 paradan ibaretti.³⁵⁷ Arpa samanının fiyatı ise beşer kuruştan, darı samanı ise 3 kuruşa kadar satılmaktaydı. Bu kazada 3.500 dönüm pamuk, 550 dönüm keten tarlası vardı. Pamuk tarlasına dönüm başına 10 okka tohum atılıp 30 okka mahsul alınmakta ve okka başına fiyatı 6 kuruşa satılmaktaydı. Keten tarlasına da dönüm başına 6 okka tohum atılmaktaydı. Ketenin dönümünden 200 okka mahsul alınmakta ve yirmişer paraya satılmaktaydı. Demirhisar Kazası'nda 1000 fide ekilip 50 okka mahsul alınmaktadır. Bunun her bir okkası 6 kuruştan, 8 kuruşa kadar satılmaktaydı. Bu kazanın susam üretim alanı ise 8.200 dönümden ibaret olduğu tahmin edilmekteydi. Susamın her 1 dönümüne 2 okka tohum atılırken, alınan mahsul dönüm başına 45 okkayı bulmaktaydı. Susamın her 1 okkasının fiyatı ikişer kuruştan ibaret olduğu gibi 100 okka susamdan 45 okka miktarında yağ çıkmakta, 50 okka miktarında posa kalmaktaydı. Yağın her 1 okkası 6 kuruşa, posanın okkası da 15 paradan, 20 paraya kadar satılmaktaydı. Bu kazada pirinç ürünün ekili-dikili alanı 1.000 dönüm kadardı. Pirincin her 1 dönümüne 15 okka tohum atılmaktaydı. Pirincin her 1 dönümünden 100 okka kadar mahsul alınmaktaydı. Pirincin her 1 okkası ikişer kuruşa satılmaktaydı. Kuru fasulye, patates gibi ürünlerin mahsulâtı yapılmaktaysa da üretimi son derece azdı. Bu kazada üzüm bağlarının miktarı 6.500 dönümden ibaret olup dönüm başına 450 okka mahsul elde edilmektedir.³⁵⁸ Üzümün her 1 okkasının fiyatı yirmişer paradan ibaretti. Üzüm mahsulünün cüzi bir kısmı aynen kullanılıp geri kalan kısmından ise şarap imal edilmekteydi. Demirhisar Kazası'nda yıllık imal

³⁵⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 389.

³⁵⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 391.

olunan şarabın miktarı 680.000 okka olduğu tahmin edilmekteydi. Şarabın her 1 okkası kırkar paraya satılmaktaydı. Bu kazada ipek böceği çevre kazalardan daha fazla yetiştirilmekteydi. Senede tahminen 5 okka kadar tohum açılmaktaydı. 1 dirhem tohumun kıymeti 60 paraydı. 1 dirhem tohumdan 4 okka miktarında koza hâsıl olmaktadır. Her 1 okkasını dokuzar kuruş derecesinde satılmaktaydı. Demirhisar Kazası dâhilinde 1.700'den fazla arı kovanı bulunup, her 1 kovandan yıllık beşer okka bal, 250 dirhem bal mumu imal edilirdi. Balın her 1 okkası üçer buçuk balmumunun her bir okkası yirmişer paraya satılırdı.

Bu kazanın çiftlik hayvanı olarak 400 baş manda, 1.500 baş öküz-damızlık mandası, 110 boğa, 860 baş dişi manda ve 411 malak ve damızlık sığırı vardı. Ayrıca 600 boğa, 4.080 inek, 1.110 dana, herekle hayvanatı dahil 100 aygır, 1.500 kısarak, 410 tay, damızlık 6.100 koç, 68.000 dişi koyun, 22.000 kuzu, 3.172 burma, 3031 teke, 66.210 dişi keçi, 18.000 oğlak ve 3.900 baş burma vardı. 1.100 binek, yük beygiri ile 50 ester, 1.400 eşek, 3.596 canavar da vardı.³⁵⁹ Koyunun her birinden üçer yüz dirhem, yıllık 55.000 okka yapağı, 17.100 okka keçi kılı hâsıl olurdu. Yapağının her 1 okkası 7, keçi kılı dahi 6 kuruş kıymetinde olup harici ve dâhili olarak sarf edilirdi. Bu kazada Korçalı, Senkil, Perin, Kula, Raikofça Karyelerinde 1 adet, Raporvi? Karyesi'nde 2 adet su ile tahrik olunurdu.³⁶⁰ Aba üretimine mahsus olarak 7 adet değnek mevcuttu. Karsuh? Karyesi'ndeki değnekte senelik 1000 adet, Senkil? Karyesi'nde 500 adet, Purvi? Karyesi'nde 2.100 adet, Perin Karyesi'nde 800 adet aba üretilmekteydi. Abanın âdeti beşer kuruştan satılmaktaydı. Kula, Raikofça?, Viranko?, Vesitepenke (Eseftepenke)? Karyelerinde çeltik mahsulüne mahsus 5 adet değnek mevcuttu. Bunlar da yıllık 25.000 okka pirinç üretilirdi. Pirincin her 1 okkası ikişer kuruşa satılırdı.

Merkez kazada Demirhisar Kazası menafi sandığının sermayesi 204.393 kuruştı. Vaktiyle çiftçiler tarafından sağlanan 36.000 kuruşa her bir sene de bir faizle bu miktara para eklenmişti. Geçen sene menafi sandığı için devletten gelen 65.000 kuruşun 34.000 kuruşu tahsil olunmuştu. Küsur 30.000 kuruşu da alınmıştı.³⁶¹

Demirhisar Kazası'nda nisan ve ağustos aylarında bir karyeye dolu isabet etmişti. Meydana gelen zararın miktarı 112.512 kuruş civarında olduğu tahmin edilmişti.³⁶²

³⁵⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 391-392.

³⁶⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 388.

³⁶¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 392-393.

³⁶² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 393.

3.10.2.8. Ulaşım

Bu kazada eski dönemlerden kalan 4 adet taş köprü mevcuttu. Karasu Nehri üzerinde taş ve ahşap köprünün yeni baştan yapılmalıydı.

3.10.2.9. Sağlık Hizmetleri

Demirhisar Kazası ile ilgili salnamede sağlık hizmetleri konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

3.10.2.10. Hapishaneler

Demirhisar Kazası hapishanesinde cenaha ve kabahat suçlarından mahpuslar vardı. 1 yıl zarfında 78 mahkûm mevcut iken bunlardan 72'sinin ceza sürelerini tamamlaması nedeniyle tahliye edilmişti. 1 kişi ise hapishanesine de intihar ederek, kendisini öldürmüştü. Bu hapishanede hapis cezasına çarptırılan mahkûmlar için 1 ve sanık olanların ikametine mahsus 1 ve borçlulara mahsus 3 koğuş, 1 cami, şifahane ve bir de bahçe mevcuttu. Bu hapishanenin nezaret ve muhafazısıyla görevli 2 zabtiye mevcuttu.³⁶³

3.2.3. Nevrekob Kazası

3.2.3.1. İdari Yapı

Hükümet merkezi Nevrekob Kazası olup merkez livanın kuzey yönünde ve 16 saat mesafesinde kalmaktaydı. Memuriyet, büyüklük, ziraat ve çiftçilik açılarından diğer kazalardan çok daha iyi durumdaydı.³⁶⁴

Bu kazada Terlis, Esnar, Cec, Orta Kol, Derine Kolu Karyeleri öteden beri nahiye şeklinde olmasıyla her birinde birer fahri müdür, muavvin ve aza bulundurulmaktaydı. Nevrekob Kazası'na Mülhakrazlık ve Rubçuz Nahiyeleri görevli heyetle idare olunurdu. Nevrekob Kazası'nın idari yöneticileri aşağıda gösterildiği gibidir.³⁶⁵

Kaymakam	: Nuri Efendi
Naib	: Hayri Efendi
Mal Müdürü	: İbrahim Efendi
Tahrirat Kâtibi:	: Ahmet Raif Efendi
Kaza Meclis İdare Heyeti	
Reis	: Kaymakam

³⁶³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 393.

³⁶⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 397.

³⁶⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 394.

Tabibiye Üyesi	: Seçmen Üyesi
Naib	: Hüseyin Hamid Ağa
Mal Müdürü	: Ali Ağa
Tahrirat Kâtibi	: Etnas Ağa, Yavan Ağa
Kaza Sandık Emni	: Gorki Efendi

3.2.3.2. Coğrafi Yapı

Bu kasabasının her tarafında birçok çeşit ağaç, eğlence yeri vardı. Her tarafı mesire ve eşsiz güzelliklere sahipti. Nevrekob Kazası'nın doğu yönünde Rumeli kuzey hududunu ayıran Dospat Dağı'nın bu kaza dâhilinde bulunan bölümü uzunluğu 20 saat mesafeydi. Bu dağ, büyük ve yükseklik açısından kuzeydoğu yönünde kalırdı. Nevrekob'un kuzeydoğusunda Menlik Kazası'yla Nevrekob Kazası'nın hududunu ayıran uzaklığı 4 saat mesafesi bulunan Perin namında bir dağ daha vardı.³⁶⁶ Bu kazanın, batı yönünde Alipotus? ve Karadağ namlarındaki dağlar ise 10 saat devrinde ve 1,5 saat yüksekliğindeydi. Nevrekob Kazası'nın güney yönünde ve Drama tarafında Vakayüz? Dağı'nın Nevrekob sınırları içerisinde bulunan 10 saat devrinde ve bir 1,5 saat yüksekliğindeydi. Dağın içersinden doğan Karusu Nehri Drama'nın Çec Nahiyesi ile Nevrekob?, Rubçuz? ve Dospat Nahiye'lerinden geçmekteydi. Nevrekob Kasabası'nın alt tarafında 3,5 saat uzunluğunda ve 2 saat mesafesinde İstaceste? Ovası bulunurdu. 2 saat uzunluğunda ve 1 saat genişliğinde başka bir ova mevcuttu. Bu kaza orman ve karyelerden ibaretti.³⁶⁷

Bu kazada mevcut olan ırmaklardan Üçdoğrak nehri, Nevrokob Kasabası başında bulunan Üçdoğrak adıyla bilinen dağdan ve kasabadan doğarak beslenmekteydi. Bu nehir 1,5 saat mesafede Karasu Nehri'ne karışmaktaydı. Topluca nehri dahi Laska? Karyesi bölgesinden zuhur ederek 1 saat mesafede Karasu Nehri'yle birleşirdi. Cav Nehri, Perin Dağı'ndan doğarak, kasaba devrinde Üçdoğrak Nehri'yle birleşerek Karasu'ya dökülürdü. Karasu Nehri ise Razlık Nahiyesi'nde Eyzum? adıyla bilinen bölgeden doğarak Nevrekob Kazası'nın 1 saat alt tarafından geçerek Drama'nın Çec Nahiyesi'ne, Yenice Karasu Ovası yoluyla 50 saat mesafe devam etmesinden sonra denize katılırdı.³⁶⁸

³⁶⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 399.

³⁶⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 399-400.

³⁶⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 402-403.

Dospat Dağı'ndan doğan 1 nehir vardı. Kanına Nehri ismiyle bilinen bu nehir, Dospat Dağı üzerinden Çeç koluyla dağlar arasından geçerek Karasu Nehri'ne dökülürdü.

Bulanık nehri, Parılçiftliği? Dağından doğmaktaydı. Bu nehir 5 saat uzunluğunda Karasu Nehri'ne dökülmekteydi. Dulca Nehri, Perin Dağı üzerinden Karasu Nehrine mensup olmaktaydı. Dulca Nehri'nin geçtiği güzergâhın uzunluğu 8 saat olduğu tahmin edilmekteydi. Razlık Nahiyesi sınırları içerisinde Rila Nehri denilen bir nehir vardı. Bu nehir Rila? Dağı'ndan çıkarak diğer dağlar arasından geçerek Karasu Nehri'ne mensup olurdu. Baliçe Nehri, Dospat Yaylağı'ndan doğar, dağlar arasından geçerek Karasu Nehri'ne dökülürdü. Baliçe Nehri'nin, doğduğu yerden, döküldüğü yere kadar olan güzergâhının uzunluğu 8 saattir. Nevrokob Kazası'nda Tesve Karyesi dağlarından gayet parlak beyaz ve bazen yakuta benzeyen bir tür taş çıkartılmaktaydı. Bu taştan, yüzük ve benzeri şeyler yapılmaktaydı. Adı geçen taştan ceviz ve yumurta kadar parçalar da bulunmaktaydı.

3.2.3.3. Demografik Yapı

Nevrekob Kazası'nın nüfusu şu şekildedir. Müslüman kadın 18.114- erkek 143, Rum kadın 422- erkek 457, Bulgar kadın 14.235- erkek 15.000, Yahudi kadın 27- erkek 20, Kıpti kadın 795- erkek 843 ve toplamda 19.009 kişiydi.³⁶⁹ Kasabası ise 10.000 kadar nüfusa sahipti. Bkz. Tablo-33.

Tablo-33: Etnik Kökene ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayıları.

	KADIN	ERKEK
Müslüman	18114	143
Rum	422	457
Bulgar	14235	15000
Yahudi	27	20
Kıpti	795	843
Toplam		19009

³⁶⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 404-405.

3.2.3.4. Mimari Yapı

Nevrekob Kazası 1.224 hane, 486 dükkân, 29 han, 3 mağaza, 1 hamam, 12 cami-i şerif vardı. Ayrıca 5 mescid, 21 dakik değirmeni, 1 ortaokul, 9 sıbyan mektebi, 8 tekke, 7 türbe, 12 tabakhane, 1 memleket saati, 1 hükümet konağı ve civarında bidayet mahkemesi dairesi ve 1 telgrafhane, 1 belediye dairesi, askeriye mahsus 2 koğuş, 1 cephehane, 50 bataklık, 1 hastane ile zabıt odaları, 2 kilise ve 1 havra bulunmaktaydı. Ovma tuğla ve 3 adet kiremithane tesisi vardı.³⁷⁰

Nevrekob Karyelerinde 12.650 hane, 255 dükkân bulunmaktaydı. Ayrıca 23 han, 3 kaplıca, 14 mağaza, 95 cami, 2 mescid-i şerif, 410 adet dakik değirmeni, 4 medrese, 1 tekke, 44 kilise, 3.500 dönüm bağ ve bahçe vardı. Bunların dışında 15.000 dönüm genişliğinde çayırılık vardı.

3.2.3.5. Evlilik

On beş yaşından yirmi yaşına kadar bekâr 26, yirmi yaşından yirmi beş yaşına kadar bekâr 42, yirmi beş yaşından otuz yaşına kadar bekâr 63- dul 21, otuz yaşından kırk yaşına kadar dul 30, kırk yaşından elli yaşına kadar 20 ve toplamda bekâr 133, dul 71 kişi evlenmiştir.³⁷¹ Bkz. Tablo-34.

Tablo-34: Yaş, Cinsiyet ve Medeni Duruma Göre Evlilik Sayıları.

	BEKÂR	DUL
15 Yaşından 20 Yaşına Kadar	26	-
20 Yaşından 25 Yaşına Kadar	42	-
25 Yaşından 30 Yaşına Kadar	63	21
30 Yaşından 40 Yaşına Kadar	-	30
40 Yaşından 50 Yaşına Kadar	-	20
Toplam	131	71

Bu müddet zarfında adı geçen kazada 717 erkek, altı 144 kadın vefat etmiş olup erkeklerin yüz kırk yedisi evli, beş yüz yetmiş bekârdır. Kadınların ise dört yüz altmış beşi bakır, yüz yirmi üçü evli, elli altısı dul kadından ibaretti.

3.2.3.6. Eğitim-Öğretim

Nevrekob Kasabası'nda bulunan orta mektebinde 3 muallim, 51 kapıcı idaresine mevzu olup 98 öğrencisi vardı. Bu kasabaya bağlı olan karyelerde mevcut olan

³⁷⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 398.

³⁷¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 406.

sıbyan mektepleri de 153 adettir. Bunlarda 158 muallim, 4.370 yetmiş erkek öğrenci, 2.945 kız öğrenci bulunmaktaydı. Sıbyan mekteplerinde eğitim eski usullere göre yapılmakta olup tedrisat bu usuller üzerineydi. Bu mekteplerden 6'sı kız öğrencilere mahsus olup buralarda görev yapan 6 adet kadın öğretmen vardı.³⁷²

3.2.3.7. Üretim ve Ekonomi

Bu kazanın ekili-dikili arazi varlığı takriben 200.000 dönüm olarak tahmin edilmişti. Bunun 28.040 dönümüne buğday, 84.580 dönümüne çavdar, 18.800 dönümüne yulaf, 7.750 dönümüne arpa, 50.000 dönümüne mısır ekilmekteydi. Buğday tarlasının her 1 dönümüne 1 kile çavdar; yulaf ve arpa tarlalarının her 1 dönümüne birer kile atılırdı. Mısır tarlasının her 1 dönümüne çeyrek kile atılırdı. Buğday tarlasının her 1 dönümünden 5 kile hububat 3 kantar saman elde edilirken, arpa tarlasının her 1 dönümünden 6 kile hububat 3 kantar saman, mısırın her 1 dönümünden 8 kile hububat alınmaktaydı. Nevrekob 'da buğdayın kilesinin kıymeti 14 kuruş, kaplıcanın? her 1 kilesi 7, çavdarın her bir kilesi 8, yulafın her 1 kilesi 6, mısır ve arpanın her 1 kilesi sekizer kuruş derecesindeydi. Buğday samanının her 1 kantarı 3, çavdar samanının her 1 kantarı 1, yulaf samanının her 1 kantarı 3, arpa samanının fiyatı 4 kuruştan ibaretti. Nevrekob Kazası'nda 50 dönüm keten, kenevir tarlası vardı. Keten tarlasının dönüm başına 2 okka tohum ekilmekte olup 15 okka mahsul alınmaktaydı. Ketenin her 1 okkası 5 kuruşa satılmakta olduğu gibi kenevir tarlasının her 1 dönümüne 2 okka tohum atılmaktaydı ve 10 okka mahsul alınmaktaydı. Kenevirin her 1 okkası dörder kuruşa satılmaktaydı.³⁷³ Bu kazada 6.836 dönüm ekili-dikili tütün alanı vardı. Tütün tarlasının her 1 dönümüne 4.000 ve alınan mahsul 80 okkadan ibaretti. Tütünün her 1 okkası altışar kuruş fiyatla satılmaktaydı. Nevrekob Kazası'nda 300 dönüm patates, 250 dönüm alanda çeltik tarımı yapılmaktaydı. Patatesin her 1 dönümüne onar okka tohum atılıp, 200 okkaya kadar mahsul alınmaktaydı. Çeltik tarlasının her 1 dönümüne on dörder okka tohum atılmakta ve 150 okkaya kadar mahsul elde edilmekteydi. Patatesin her 1 okkası 60, çeltiğin her 1 okkası ellişer paraya satılmaktaydı. Bu kazada 8.000 dönüm bağ mevcuttu. Dönüm başına dörder yüz okka mahsul alınmaktaydı. Bağın her 1 okkası on ikişer paraya satılmaktaydı. Bu mahsulün bir kısmı aynen kullanılıp diğer kısımlarından ise yıllık 825.000 şarap imal edilmekteydi. Şarabın her 1 okkası üretildiği bölgede otuz beşer

³⁷² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 404.

³⁷³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 408.

paraya satılmaktaydı. Bu kazada 4 okka miktarı ipek böceği tohumu açılmaktaydı. 1 dirhem tohumun fiyatı bölgesinde 2 kuruş derecesinde satılmaktaydı. 1 dirhem ipek böceğinden 4 okka koza hâsıl olurdu. Kozanın her 1 okkası on ikişer kuruşa satılırdı. Nevrekob Kazası'nda 13.000 adet arı kovanı mevcuttu. Her 1 kovandan yıllık sekizer okka bal ve 300 dirhem balmumu elde edilirdi. Balın her 1 okkası üçer, balmumunun ise yirmişer kuruşa satılmaktaydı.³⁷⁴

Bu kazanın çiftlik hayvanatı olarak 20 baş manda, 3.530'dan ibaret damızlık mandası, 3 baş boğa, 79 dişi, 26 baş malak ve damızlık sığırı, 580 boğa, 2.760 inek, 1.520 dana ve herekle hayvanatı vardı. Ayrıca 5 aygır, 260 kısrak, 67 tay ve damızlık olarak 5.000 koç, 3.000 dişi koyun 74.000 kuzu, 11.087 burma, 6.000 teke, 110.000 dişi keçi, 31.000 oğlak, 13.420 burma, 1.035 inek, yük beygiri ve 875 ester, 1.212 baş merkep, 8.600 canavar bulunmaktaydı.³⁷⁵ Koyunun her birinden üçer yüz dirhem nispetinde yıllık 76.500 okka yapağı elde edilirdi. 37.000 okka keçi kılı, hâsıl olup yapağının her 1 okkası 7,5, keçi kılının her 1 okkası ise dörder kuruş kıymetinde iç ve dış pazarlarda satılırdı.

Nevrekob Kazası'nda R. 1299/M. 1883-1884 senesinde menafi sandığı tesis olunup bahsi bu senede devletten bu sandık için yalnız 80.326 kuruş menafi meydana gelmiştir. Bu meblağ bahsi geçen kayıtlı sandıkta bulunmuştur.³⁷⁶

Nevrekob Kasabası'nda yapağı taşımaya mahsus beygir ile deveran ettiren 1 makine vardı. Nevrekob Kazası'nda mensucat imaline yönelik olarak fabrika ve Çeç, Orta Kul Nahiyeleri'nde 510 tezgâh mevcuttu. Bu tezgâhlarda kadınlar tarafından adi pamuk bezi dokunmakta ve imal edilmekteydi. Üretilen bezlerin bir kısmı kaza içerisinde diğer kısımları ise Bulgaristan, Sırbistan gibi ülkelere nakil edilerek, satılmaktaydı. Bu tezgâhlarda senede 10.000 top bez üretilmekteydi. Bulunduğu bölgede bezin her 1 topu on 6 kuruştan, 22 kuruşa kadar satılmaktaydı.³⁷⁷ Ayrıca 13.000 top kadar aba el tezgâhlarında kadınlar tarafından dokunmaktaydı. Üretimin bazıları kaza içerisinde kullanılırken bazıları da civar kazalara, Avusturya, Suriye taraflarına nakil edilerek, satılırdı. Ürünlerin her biri 5 kuruştan, 10 kuruşa kadar satılmaktaydı. Bu ürünün her birinin bölgesel satış fiyatı 3 kuruştan, 5 kuruşa kadar

³⁷⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 409.

³⁷⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 408-409.

³⁷⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 410.

³⁷⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 411.

değişmektedir. Ayrıca ürün çevre kazalarda satılmaktadır. Nevrekob Kazası'nın 4-5 karyesinde yıllık takriben 40.000 adet mensucat tezgâh tarağı imal edilirdi. Bu tarakların büyük bölümü sahipleri tarafından Sırbistan, Avusturya, Bulgaristan, Romanya taraflarına nakil edilerek, satılırdı. Bunların her biri 2 kuruştan, 8 kuruşa kadar alınıp, satılmaktaydı. Bu kazada Dulyan?, Satuğçe?, Pelitne? Karyeleri'nde yıllık bir tür yapağıdan üretilen beyaz, siyah, alaca renkli 5.000 top keçe kadınlar tarafından tezgâhlarda dokunup imal edilmekteydi. Bunun her 1 metresi 30 kuruştan, 45 kuruşa kadar satılırdı. Bu keçeler kazada, kazaya bağlı yerlerde satıldığı gibi çevre kazalara da nakil edilerek, satılmaktaydı.

Nevrekob Kasabası'nda her sene Ağustos ayının 25'inden başlayarak 15 gün devam eden bir panayır açılırdı. Bu panayırda çeşitli dokuma, manifatura, 'aba, keçe gibi ürünler, metal, ufak tefek eşyalar satılmaktaydı. Şehrin dışından gelen beygir, ester, koyun gibi hayvanlar satılmaktaydı. Bu panayırda 10.000 liralık bir alışveriş gerçekleşirdi. Bu kazaya bağlı olan Tarlis? Karyesi'nde de teşrini evvel'in 8. günü açılan ve 1 hafta süreyle açık kalan panayırda aba, bezi manifatura, metal, her türlü hayvan alınıp-satılmaktaydı. Bu panayırda 2.000 lira derecesinde bir alışveriş gerçekleşirdi.³⁷⁸ Çeç Nahiyesi'nde teşrini evvel'in 26. günü Dere Panayırı adında bir panayır açılmaktaydı. Bu panayır 4 gün devam etmekte olup aba, bez, çeşitli eşyalar, alınıp-satılmaktaydı. Bu panayırda toplamda 1.000 lira civarında alışveriş meydana gelmekteydi. Nevrekob Panayırı önceleri Siroz Panayırı bazı felaket ve musibetler nedeniyle 1-2 seneden beri kurulamamaktaydı.

3.2.3.8. Ulaşım

Bu nehrin, Nevrekob Kazası devrinde mecrası üzerinde 4 adet büyük köprü inşa edilmiştir. Bu ağaçsız arazi üzerinde yeni baştan 1 ahşap köprü inşa edilmiştir. Geçtiği güzergâhın uzunluğu 12 saat mesafesindeydi. Bu nehrin üzerinde eskiden yapılmış olan 3 adet büyük köprü vardı. R. 1300/ M. 1884-1885 senesinde bu kazanın başlıca yol bakım ve onarımı Nevrekob Kazası ve Drama arasında bulunan yolun, yeniden planlanarak, yeniden inşa edilmesiydi. Bu yol 4.523 şose yol ile 10.000 küsur metre ile sınırlı kalmıştır. Bu şose yol üzerinde 3 kebir, 9 sığır menfez ile 1 kasis, 24 metre dışarıdan ayaklı duvar ile birlikte 295 metre kuru ayaklı duvar yeniden inşa olunmuştu.

³⁷⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 413.

3.2.3.9. Sağlık Hizmetleri

Nevrekob Kazası ile ilgili salnamede sağlık hizmetleri konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

3.2.3.10. Hapishaneler

Nevrekob hapishanesinde cenah ve kabahatle hükümlü 19 mahkûm vardı.³⁷⁹ Bunlar ceza sürelerini tamamlamaları sebebiyle tahliye edilmişlerdi. Bu hapishanede, hapis cezasıyla mahkûm olanlar için 1, sanık olanların ikamet etmeleri için 1, suçluların karıştırılmaması için 1 koğuş mevcut olup hapishanede toplam 3 koğuşu vardı. Hapishanenin muhafızları, 1 kul, yardımcısı ile 2 zabtieden ibaretti.

3.2.3.1. Razlık Nahiyesi

3.2.3.1.1. İdari Yapı

Razlık Nahiyesi'nin idari yöneticileri aşağıda gösterildiği gibidir.³⁸⁰

Müdür	: Salih Efendi
Tahrirat Kâtibi	: Mustafa Efendi
Vergi Kâtibi	: Abdah Efendi
Varidat-ı Mahsusa Memuru	: Yusuf Efendi
Orman Ondalık Memuru	: Ali Efendi
Telgraf Memuru	: Ahmet Efendi

3.2.3.1.2. Coğrafi Yapı

Muhimiye? ve Banıçka? Karyelerinde birer memleket saati ile Yakuryet? Karyesi'nde sınırı vardı. Bu nahiyenin Bulgaristan sınırında olan askeriyeeye ait bir hayli kale mevcuttu. Bu nahiyenin doğu yönü, Doğu Rumeli hududunu ayırırdı. Ayrıca bu nahiyenin doğu yönü, Bulgaristan hududundan da ayırırdı. Razlık Nahiyesi Samakuf adı verilen dağlar ile çevrili olup bunların bu tarafa olan kısmı 15 saat devrinde ve 4 saat yüksekliğindedir. Şimalacema? Kazası'nın üstüne, Ğradue Karyeleri ile Predel ve kuzey batı, güney yönleriyle dahi Perin ve Dospat Dağları'yla çevrili olup devren 20 saat mesafede ve 4 saat uzunluğunda, 3 saat genişliğindedir. Arazisi dağ ve ormanlardan oluşup, birçok ağaç çeşidine sahipti.³⁸¹

³⁷⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 410.

³⁸⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 397.

³⁸¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 400.

3.2.3.1.3. Demografik Yapı

Razlık Nahiyesi'nin nüfusu şu şekildedir. Müslüman erkek 3.819, Bulgar erkek 31, Kıpti erkek 57 ve toplamda 8.585 kişidir.³⁸² Bkz. Tablo-35.

Tablo-35: Etnik Kökene ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayıları.

	KADIN	ERKEK
Müslüman	-	3819
Bulgar	-	31
Kıpti	-	57
Toplam		8585

3.2.3.1.4. Mimari Yapı

Bu nahie, 4.785 hane, 501 dükkândan oluşmaktaydı. Ayrıca 10 mağaza, 10 cami-i şerif, 2 medrese, 13 kilise, 1 hükümet konağı, 1 telgrafhane ile askeriyeeye ait zabitler için 1 daire, 2 kaplıca ve 11 han vardı.³⁸³

3.2.3.1.5. Evlilik

Razlık Nahiyesi ile ilgili salnamede evlilik konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

3.2.3.1.6. Eğitim ve Öğretim

Razlık Nahiyesi ile ilgili salnamede eğitim ve öğretim konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

3.2.3.1.7. Üretim ve Ekonomi

Razlık Nahiyesi'nde 8.000 top aba kadınlar tarafından dokunmaktaydı. Razlık Nahiyesi'nde 1.000 top kadar sayak el tezgâhlarında üretilirdi. Razlık Nahiyesi'nde Mihumiye?, Baniska?, Bane? Karyelerinde su ile çalışan 3 adet makine mevcuttu.

3.2.3.1.8. Ulaşım

Razlık Nahiyesi ile ilgili salnamede ulaşım konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

3.2.3.1.9. Sağlık Hizmetleri

Razlık Nahiyesi ile ilgili salnamede sağlık hizmetleri konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

³⁸² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 405.

³⁸³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 400.

3.2.3.1.10. Hapishaneler

Razlık Nahiyesi ile ilgili salnamede hapishaneler ve mahkûmlar konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

3.2.3.2. Rubçuz Nahiyesi

3.2.3.2.1. İdari Yapı

Rubçuz Nahiyesi'nin idari merkezi Mastan Karyesidir. Görevli heyet ile idare olunurdu. Rubçuz Nahiyesi'nin idari yöneticileri aşağıda gösterildiği gibidir.³⁸⁴

Müdür : Zühdü Bey

Tahrirat Kâtibi : Süleyman Efendi

Vergi Kâtibi : Abdulkadir Efendi

Orman Ondalık Memuru : Abdi Ağa

3.2.3.2.2. Coğrafi Yapı

Doğu Rumeli'nin doğu hududunu ayıran Çilli Kazası ve Kuzeydoğusu Dospat Dağı batı ve güney yönünde Çec Nahiyesi, Eskeçe Kazası ve güneydoğu yönünde Temrez Dağı ile çevriliydi. Burası 32 saat mesafeden ve arazisi kısmen dağlık, bir takım yaylak ve ormandan ibaretti.³⁸⁵

3.2.3.2.3. Demografik Yapı

Rubçuz Nahiyesi'nin nüfusu şu şekildedir. Müslüman erkek 4.164, Bulgar erkek 4131, Kıpti erkek 290 ve toplamda 3.907 kişiydi.³⁸⁶ Bkz. Tablo-36.

Tablo-36: Etnik Kökene ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayıları.

	KADIN	ERKEK
Müslüman	-	4164
Bulgar	-	4131
Kıpti	-	290
Toplam		3907

3.2.3.2.4. Mimari Yapı

Bu nahiyenin yapıları ve hayır müesseseleri arasında 26 cami-i şerif, 1.987 hamam, 51 dükkân, 72 değirmen, 6 adet tahta (hızarı) vardı.³⁸⁷

³⁸⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 397.

³⁸⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 401.

³⁸⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 405.

³⁸⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 400.

3.2.3.2.5. Evlilik

Rubçuz Nahiyesi ile ilgili salnamede evlilik konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

3.2.3.2.6. Eğitim-Öğretim

Rubçuz Nahiyesi ile ilgili salnamede evlilik konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

3.2.3.2.7. Üretim ve Ekonomi

Rubçuz Nahiyesi'nde 11.000 el tezgâhlarında kadınlar tarafından dokunmaktaydı.

3.2.3.2.8. Ulaşım

Rubçuz Nahiyesi ile ilgili salnamede ulaşım konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

3.2.3.2.9. Sağlık Hizmetleri

Rubçuz Nahiyesi ile ilgili salnamede sağlık hizmetleri konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

3.2.3.2.10. Hapishaneler

Rubçuz Nahiyesi ile ilgili salnamede hapishaneler ve mahkûmlar konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

3.2.3.3. Dospat Nahiyesi

3.2.3.3.1. İdari Yapı

Dospat Nahiyesi fahri (geçici) müdür ile idare edilirdi.³⁸⁸

3.2.3.3.2. Coğrafi Yapı

Bu nahiyenin doğu ve kuzeydoğu tarafında bulunan Rumeli sınırını Pestre? Kazası'yla, Dospat Dağı ayırmaktaydı. Bu dağın bir tarafı olan kısmı 20 devrinde ve 5 saat yüksekliğindeydi. Batı tarafı, Orta Kol, güney batısı Çec, güneydoğusu Rubçuz Nahiyelerinden ve arazisi bayır olan bir dağ, bir takım ormanlardan, çamlıklardan ibaretti. Akçam, karaçam, mayız çamı, akmeşe ve diğer ağaç türlerine ait bitkiler bulundurulmaktaydı.³⁸⁹

3.2.3.3.3. Demografik Yapı

Dospat Nahiyesi'nin nüfusu şu şekildedir. Müslüman erkek 1.572, Kıpti erkek 24 ve toplamda 5.096 kişiydi.³⁹⁰ Bkz. Tablo-37.

³⁸⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 401.

³⁸⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 402.

³⁹⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 405.

Tablo-37: Etnik Kökene ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayıları.

	KADIN	ERKEK
Müslüman	-	1572
Kıpti	-	24
Toplam		5096

3.2.3.3.4. Mimari Yapı

Dosbat Nahiyede 658 hane ve 20 dükkân, 5 adet camii şerif, 1 mescid, 79 değirmen vardı.³⁹¹

3.2.3.3.5. Evlilik

Dosbat Nahiyesi ile ilgili salnamede evlilik konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

3.2.3.3.6. Eğitim ve Öğretim

Dosbat Nahiyesi ile ilgili salnamede eğitim ve öğretim konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

3.2.3.3.7. Üretim ve Ekonomi

Dosbat Nahiyesi Dosbat ve diğer dağlardan her türlü kereste imal edilmekteydi.

3.2.3.3.8. Ulaşım

Dosbat Nahiyesi ile ilgili salnamede ulaşım konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

3.2.3.3.9. Sağlık Hizmetleri

Dosbat Nahiyesi ile ilgili salnamede sağlık hizmetleri konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

3.2.3.3.10. Hapishaneler

Dosbat Nahiyesi ile ilgili salnamede hapishaneler ve mahkûmlar konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

3.2.4. Zebhane Kazası

3.2.4.1. İdari Yapı

Zebhane Kasabası merkez livaya giden yönün 4 saat mesafesindeydi. Önceden bayındır halde olan eski dönemlerden kalma ufak bir kalesi varken geçen zaman içinde harap olmuştur. Burada yaşayanların büyük bölümü başka bölgelere nakledilmişti. Nakledildikleri yer yarım saat mesafede bulunan Zelahuh Karyesi'ydi.

³⁹¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 402.

Her ne kadar çukur bir bölgede bulunmaktaysa da suyu ve havası oldukça güzeldi. Bundan dolayı burası hükümet merkezi olarak tutulmuştur. Belediye teşkilatı dâhil olmak üzere müdürlükle ve bir kaymakamlıkla idare edilmekteydi. Bu karye 700-800 hane ve 2.000 kusur nüfustan ibaretti.³⁹² Zebhane Kazası'nın idari yöneticileri aşağıda gösterildiği gibidir.³⁹³

Kaymakam	: Abdulkerim Saib Efendi
Naib	: Ahmet Sabri Efendi
Müftü	: Selim Efendi
Metropolit Vekili	: Etnas Efendi
Mal Müdürü	: Ahmet Ziya Efendi
Meclis İdare Heyeti	
Reis	: Kaymakam
Tabibiye Üyesi	: Seçmen Azası
Naib	: Celaleddin Bey
Müftü	: İlyas Bey
Metropolit Vekili	: Dimitri Ağa
Mal Müdürü	: Nanus Ağa
Tahrirat Kâtibi	: Said Efendi

3.2.4.2. Coğrafi Yapı

Zebhane Kazası sınırları içerisinde doğan Karasu olarak tabir edilen nehir, Nevrekob Kazası'nda Mezaflise? Karyesi civarında toplanmaktaydı. Nevrekob Kazası'yla, Zebhane Kazası'nın hududunu meydana getiren dağ altındaki mağaraya geçirdi. Buradan Zebhane Kazası hududunda çıkarak Banica? çiftliğine ulaşırdı. Akan çaylarla birleşerek Avrethisar Karyesi taşılığı altından devam ederdi. Teh'yamus Gölü'nün içerisine akarak bu göle mensup olurdu. Bu nehrin Lise Karyesi'nden göle kadar uzunluğu 20 saat ve 3 metreden ibaretti. Bir yönü Zeyhane Kazası diğer yönü ise Preveste Nahiyesi sınırları içerisine bulunan kazanın doğu yönünde tesadüf eden Pernar Dağı tahminen 300 metre yüksekliğinde ve 180 metre genişliğinde, 3.000 metre uzunluğundaydı. Bazı kısımlarında bulunan ağaç türleri ve mesire alanlarından ahali istifade ederdi. Bu kazada 180 metre yüksekliğinde ve 1.500 metre

³⁹² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 417.

³⁹³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 414.

uzunluğunda 500 metre arzında fındık, kayın, karagürgen ağaçlarına sahipti. Civarda yaşayan ahali bölgede bulunan bu dağdaki bu ağaçlardan ihtiyaçlarını karşılardı.

3.2.4.3. Demografik Yapı

Zebhane Kazası'nın nüfusu şu şekildedir. Müslüman kadın 3.067- erkek 6.192, Gayr-İ Müslim kadın 12.321- erkek 13.863, Yahudi kadın 15- erkek 12, Kıpti kadın 458- erkek 49 ve toplamda 36.419 kişiydi.³⁹⁴ Bkz. Tablo-38.

Tablo-38: Etnik Kökene ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayıları.

	KADIN	ERKEK
Müslüman	3067	6192
Gayr-İ Müslim	12321	13863
Yahudi	15	12
Kıpti	458	496
Toplam		36419

Zeyhane Kazası'nda R. Mart 1300/ M. Mart-Nisan 1884-1885 ayından R. Kanunievvel 1300/ M. Aralık-Ocak 1884-1885 ayına kadar geçen süreçte 93 erkek, 86 kız doğmuştu.

3.2.4.4. Mimari Yapı

Bu karye içerisinde harem ve selamlıkla büyük 1 hükümet konağı, yanında önceden inşa edilmiş 1 orta mektebi, önceden tesis edilmiş 1 telgrafhane, 3 adet cami-i şerife sahipti.³⁹⁵ Bu camilerden biri kasabada olup diğerlerinden daha bayındır bir vaziyetteydi. Bunun etrafında çınar ağaçları, bu ağaçların altında vaktiyle köşkler yaptırılmış ve memurlar ve ahali burada yaşamaktaydı. Bu kaza genelinde 5.991 hane, 467 dükkân, 20 han, 3 hamam, 66 mağaza, 25 cami, 8 mescit, 102 dakik değirmeni vardı. Bunların dışında ayrıca 15 fırın, 1 medrese, 1 tekke ve Ardalıgoz? Karyesi'nde 1 adet memleket saati, 2 karakolhane, 44 kilise, 5 kiremithane, 1 tuğlahane, 4.000 dönüm bağ, bahçe, 20.000 dönüm orman, 15.000 dönüm miktarda çayır vardı.³⁹⁶

³⁹⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 419

³⁹⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 417.

³⁹⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 418-419.

3.2.4.5. Evlilik

On beş yaşından küçük bekâr(erkek) 3, on beş yaşından yirmi yaşına kadar bekâr(erkek) 3, yirmi yaşından yirmi beş yaşına bekâr(erkek) 2, yirmi beş yaşından otuz yaşına kadar bekâr (erkek) 1 ve yirmi beş yaşından otuz yaşına kadar- otuz yaşından kırk yaşına kadar 2 dul (kadın) evlenmiştir.³⁹⁷ Bkz. Tablo-39.

Tablo-39: Yaş, Cinsiyet ve Medeni Duruma Göre Evlilik Sayıları.

	DUL(KADIN)	BEKÂR (ERKEK)
15 Yaşından Küçük	-	3
15 Yaşından 20 Yaşına Kadar	-	3
20 Yaşından 25 Yaşına Kadar	-	2
25 Yaşından 30 Yaşına Kadar	-	1
25 Yaşından 30 Yaşına Kadar-30 Yaşından 40 Yaşına Kadar	2	

Doğanlardan ikiz olarak dünyaya gelen 8 erkek ve 4 kız vardı. Oğlanlardan 3'ü, kızlardan ise 2'si doğduktan kısa bir süre sonra vefat etmiştir. 1 kız ise ölü olarak doğmuştur. Bu kazada erkeklerden 81, kadınlardan 38 vefat meydana gelmiştir. Vefat eden erkeklerden 66'sı bekâr, 15'i evliydi. Vefat eden kadınlardan ise 24'ü bakir, 10'u evliyken, 4'ü duldu.³⁹⁸

3.2.4.6. Eğitim-Öğretim

Orta mektepte 37 öğrenci, 1 muallim ve 1 kapıcı mevcuttu. Hükümet merkezi olarak kabul edilen bu karye genelinde Müslümanlara ait 18 mektep vardı. Bu mekteplerde 340 öğrenci bulunmaktaydı. Kız çocuk mekteplerinde ise 15 öğrenci bulunmakta olup bunlar henüz ilkokul haline dönüştürülmemişti. Tedrisatları eski usul üzerine verilmekteydi. Zebhane Kazası'nda Rumlara ait 18 erkek ve 4 adet kız mektebi vardı. Rumlara ait erkek mekteplerinde 25 muallim, 840 öğrenci, Rumlara ait kız mekteplerinde ise 6 muallime, 180 öğrenci vardı.³⁹⁹

3.2.4.7. Üretim ve Ekonomi

Zebhane Kazası'nın ekili-dikili arazi varlığı 100.000 dönüm civarında olduğu tahmin edilmiştir. Bunun 30.000 dönümüne buğday, 7.350 dönümüne çavdar, 650 yulaf, 12.000 dönümüne arpa, 4.898 dönümüne mısır, 2.622 dönümüne tütün, 40.000

³⁹⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 423-424.

³⁹⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 423-424.

³⁹⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 418.

dönümüne pamuk, 3.500 dönümüne susam ekilmekteydi. Buğday, çavdar, yulaf, arpanın her 1 dönümüne birer kile, mısır tarlasına çeyrek kile tohum atılmaktaydı. Buğday ve yulaf tarlalarının her bir dönümünden dörder kile hububat üçer kantar saman, çavdar ve arpa tarlalarının dönümünden beşer kile hububat dörder kantar saman, mısır tarlasının dönümünden 7 kile hububat alınır. Buğdayın kilesi 15 samanın kantarı 3 kuruş, çavdarın kilesi 8 çavdar samanının kantarı 1, yulafın kilesi 6 yulaf samanının kantarı 3, arpanın kilesi 9 arpa samanının kilesi 4, mısırın kilesi onar kuruşa satılmaktaydı.⁴⁰⁰ Arpa tarlalarının dönüm başına dörder bin fide ekilip, dönüm başına 100 okka mahsul alınmaktaydı. Fiyatı ise sekizer kuruştan ibaretti. Pamuk tarlalarının dönümüne onar okka tohum atılırken dönüm başına ellışer okka mahsul alınmaktaydı. Pamuğun her 1 okkası beşer kuruşa satılmaktaydı. Susam tarlalarının her bir dönümüne 1 okka tohum saçılıp, 50 okka mahsul alınır ve her bir okkası yüzer paraya satılırdı. Susamın her 100 okkasından 45 okka miktarında yağ alınmaktaydı. Aynı derece de susamın posası da kalmaktaydı. Susam yağının okkası 6,5 kuruşa, posanın okkası 10 paraya satılmaktaydı.⁴⁰¹ R. 1300/ M. 1884-1885 senesi zarfında kaza dâhilinde 20 dönüm kadar haşhaş ziraatı olup dönüm başına 1 okka tohum ekilmekteydi. Haşhaşın ekilen her bir okkasından dönüm başına 2,5 okka mahsul alınmaktaydı. Haşhaşın her bir okkası ikişer kuruş derecesinde satılmaktaydı. Bu mahsul diğer hububat türlerinden daha kazançlı olduğu için çiftçiler tarafından rağbet edilmekte ve üretimine önem verilmekteydi. Bu kazada 6.880 dönüm bağ mevcuttu. Dönüm başına 880 okka mahsul alınmaktaydı. Bağlardan elde edilen üzümün her bir okkası on altışar paraya satılmaktaydı. Üzüm mahsulâtının bir kısmı aynen sarf edilmekte geri kalan kısmından ise senelik 800.000 okka derecesinde şarap imal edilmekteydi. Şarabın her bir okkası mahallince kırkar paraya satılmaktaydı. Zebhane Kazası'nda 4.900 adet arı kovanı vardı. Bu arı kovanlarının her birinden yıllık onar okka bal ve 300 dirhem balmumu elde edilmekteydi. Balın her bir okkası 3,5 kuruşa satılırken, balmumunun her bir okkası 20 kuruşa satılmaktaydı.⁴⁰²

Bu kazanın çiftlik hayvanatı olarak 69 manda, 4.940 öküz, damızlık mandası 3 boğa, 50 dişi 30 malak, damızlık sığır 42 boğa, 1.222 inek, 720 dana, harekesi dâhil 26 aygır, 350 kısrağ vardı. Ayrıca 168 tay, damızlık olarak 4.000 koç, 56.683 dişi

⁴⁰⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 421.

⁴⁰¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 421.

⁴⁰² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 421-422.

koyun, 40.000 kuzu, 8.000 burma, 2.500 teke, 26.308 dişi keçi, 15.000 oğlak, 1.550 burma, 644 inek, yük beygiri dâhil 2.420 ester, 1.476 merkep, 540 canavar vardı.⁴⁰³ Koyunun her birinden yıllık üçer yüz dirhem nispetinde 44.700 kûsur okka yapağı elde edilmekteydi. Keçilerden ise 7.600 okka keçi kılı elde edilmekte olup yapağının okkası altışar, keçi kılının okkası ise 6,5 kuruşa satılmaktaydı.

Zebhane Kazası, menafî sandığı sermayesi 183.729,5 kuruştan ibaret olup vaktiyle çiftçiler tarafından elde edilen iane ile 66.000 kuruş derecesindeydi. Bu miktara sonraki kazançlarda eklenmiştir. Devletten 100.000 kuruş kadar varidat tahmin edilmiş ise de bundan 40.000 kuruş miktarı tahsil olunmuştur. 30.000 kuruşluk zahireler derdest müzayede olup 30.000 kuruşu da tahsil edilmeye çalışılmıştır.⁴⁰⁴

3.2.4.8. Ulaşım

Zebhane Kazası ile ilgili salnamede ulaşım konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

3.2.4.9. Sağlık Hizmetleri

Zebhane Kazası ile ilgili salnamede sağlık hizmetleri konusu ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

3.2.4.10. Hapishaneler

Zebhane Kazası hapishanesinde cenah ve çeşitli kabahatlerden dolayı bir sene zarfında hükümlü olan 32 kişi vardı.⁴⁰⁵ Bunlar da 24 saatten 1 haftaya, 1 haftadan 1 aya, 1 aydan 3 aya, 3 aydan 6 aya kadar mahkûm oldukları halde ceza sürelerini tamamlayarak salıverilmişlerdir. Hapis cezası ile mahkûm olanlarla, suçlu bulunanların ikametine, sanıklar için hazırlanmış birer koğuş bulunurdu. Suçluların muhafızına yönelik olarak 2 zabıtanı vardı.

3.2.5. Petriç Kazası

3.2.5.1. İdari Yapı

Petriç Kazası'nın merkezi Petriç Kasabası'dır. Kasaba merkez livaya 10 saat mesafede ve güney batıda, Beles? Dağı eteğinde bulunmaktaydı. Mevkice ehemmiyetli olup memurları oldukça çalışkandı. Petriç Kazası'nın idari yöneticileri aşağıda gösterildiği gibidir.⁴⁰⁶

⁴⁰³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 422-423.

⁴⁰⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 423-424.

⁴⁰⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 426.

⁴⁰⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 426.

Kaymakam	: Namık Galip Bey
Naib	: Mehmet Şuayip Efendi
Mal Müdürü	: Hacı Halil Efendi
Tahrirat Kâtibi	: Hafız Nuri Efendi
Meclis İdare Heyeti	
Reis	: Kaymakam

3.2.5.2. Coğrafi Yapı

3.000 dönümden oluşan bir alanda çeşitli dağlar bulunmaktaydı. Bu dağların en meşhuru Beleşbilkani'dir?. Bu dağ güney yönünden batı yönüne uzanmaktaydı. Bu dağın yüksekliği 1.700 metre derecesinde olarak Esterumech? ve Doyran Kazaları hudutlarına sıradağ olarak uzanır ve burada son bulurdu. Bu dağ üzerine yer alan ağaçlar kayın, meşe, kestaneydi. Güneyden kuzeye uzanmakta olup 1.200 metre yüksekliğinde bulunan Kukus? Dağı da haylice önem arz etmekteydi. Bu dağ, sıradağlar haline Bulgaristan üzerinden Sırbistan hududuna kadar uzanmakta ve burada son bulmaktadır. Üzerinde yer alan ağaçlar kayın, çam, meşe ağaçlarıdır. Cuma, Ester, Mech Kazaları'nda bulunan bu dağın genişliği 12 saatten ibaretti. Dâhilinde Malşer? Nahiyesi ile Petriç Kazası'na tabi 60 karyeye sahipti. Bu karyelerin 200.000 dönüme yakın araziden başka yaylaları da vardı. Petriç Kazası dâhilinde Küçük Karasu adıyla bilinen bir nehir mevcuttu. Bu nehrin doğduğu bölge Kukuş? Dağı'nın batı yönünde yer alan Radviç Dağıydı. Bu nehir Ester ve Meç Kazası sınırlarından geçerek Petriç Kazası'na yarım saat mesafesinden Menlik Kazası Ovası'ndan Demirhisar ve Siroz Kazası ovalarına dökülerek büyük Karasu Nehri'ne katılırdı. Bu nehrin uzunluğu 64 kilometreden ibaretti ve daimi hareket halindeydi. 3.000 dönüm miktarı arazi ziraatına ve ayrıca Petriç ziraatında önemli yere sahipti. Petriç Kazası ahali tahminen yıllık 3.000 lira kadar istifade ederlerdi. Bu kaza dâhilinde eski eserler ve maden gibi şeyler henüz keşif edilmemiştir. Mayadağı abası, Tikveş kilimi bölgenin ehemmiyetli metallerinden olup mensucatu yoktu.

3.2.5.3. Demografik Yapı

Petriç Kazası'nın nüfusu şu şekildedir. Müslüman kadın 5.534- erkek 5.708, Bulgar kadın 7.802- erkek 8.513, Müslüman Kıpti kadın 405- erkek 457, Kıpti kadın 163- erkek 147 ve toplamda 28.729 kişidir.⁴⁰⁷ Bkz. Tablo-40.

Tablo-40: Etnik Kökene ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayıları.

	KADIN	ERKEK
Müslüman	5534	5708
Bulgar	7802	8513
Müslüman Kıpti	405	457
Kıpti	163	147
Toplam	28729	

3.2.5.4. Mimari Yapı

Kasaba nüfusu 6.063 hane, 228 dükkân, 1 hamam, 13 cami, 1 mescit, 90 değirmen, 17 fırın, 3 medrese, 1 tekke, 1 türbe, 10 mektep, 1 memleket saati, 1 hükümet konağı, 1 mahkeme-i bidayet dairesi vardı. Ayrıca 1 telgrafhane, 15 kilise, 3 kiremithane vardı. Kasabasında bir hayli bağ, bahçe, çayırılık, envai derecede çeşitli ağaç ve bitki vardı.⁴⁰⁸ Şehrin etrafında yer alan kale, surlar ve diğer yapılar bayındır haldeydi.

3.2.5.5. Evlilik

Bu kazada tahrir-i cedid henüz ikmal olunmaması sebebiyle doğum, vefat, nikâh sayısı kesinleşmiş bilgiler bulunmamaktaydı.

3.2.5.6. Eğitim-Öğretim

Kasabanın içerisine 2 sıbyan mektebi, ilkokul haline dönüştürülmüştür. 2 muallimin zir idaresinde bulunan 180 öğrenci eğitim faaliyetlerine devam etmiş, yeni usul üzerine tedrisat ve eğitim verilmişti. Diğer sıbyan mektepleri henüz ilkokula haline dönüştürülemedi.

3.2.5.7. Üretim ve Ekonomi

Kaza dâhilinde elma ve üzüm üretimi yapılmaktaydı. Bu kazada yetişen elma ve üzümler oldukça iyi ve meşhurdu. Kazada ekili-dikili arazi 125.000 dönümden ibaretti. Bu arazinin 39.850 dönümüne buğday, 15.100 dönümüne çavdar, 11.500

⁴⁰⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 431.

⁴⁰⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 429.

dönümüne yulaf, 5.200 dönümüne darı, 22.000 dönümüne mısır, 500 dönümüne pirinç, 200 dönümüne tütün, 3.120 dönümüne pamuk, 5.000 dönümüne susam ekilmekteydi. Buğday, çavdar, yulaf, arpa tarlalarının her bir dönümüne 1 kile tohum ekilirdi.⁴⁰⁹ Buğday tarlasının her bir dönümüne beşer kile hububat üçer kantar saman, çavdar tarlasının her bir dönümünden altışar kile hububat 4 kantar saman, yulaf dönümünün her bir dönümünden ikişer kile hububat üçer kantar saman, darı tarlasının her bir dönümünden ikişer okka tohum saçılırdı, Sekizer kile hububat dörder kantar saman, mısır tarlasının dönümüne çeyrek kile tohum atılıp yedişer kile hububat alınırdı. Buğdayın her bir kilesi on ikişer samanının kantarı üçer, çavdarın kilesi 8 samanının 1, yulafın kilesi 7 samanının kantarı üçer, arpanın kilesi 7 samanının üçer, çavdarının kilesi 10 çavdarın samanı 1, mısırın kilesi 10 kuruşa satılırdı.⁴¹⁰ Pirinç tarlasının her bir dönümüne 10 okka tohum atılırken, her bir dönümünden yüzer okka mahsul alınmaktaydı. Pirincin her bir okkasının fiyatı ellişer paradan ibaretti. Tütünün her bir dönümüne beşer bin fide ekilip, ellişer okka mahsul alınmaktaydı. Okkası dörder kuruşa satılmaktaydı. Pamuk tarlasının dönüm başına 4 okka tohum atılmaktaydı. Pamuk tarlasının her bir dönümünden ellişer okka mahsul alınmakta olduğu gibi 3,5 kuruştan 4 kuruşa kadar satılmaktaydı. Susam tarlasının her dönümüne ise 2 okka tohum ekilip, 60 okka mahsul alınmaktaydı. 100 okka susamdan 45 okka yağ ve 50 okka posa üretilip, yağın her bir okkası 7 kuruşa, susam posasının her bir okkası ise 20 paraya satılmaktaydı.⁴¹¹

Bu kazada 1.200 dönüm civarında bağ bulunmaktaydı. Bu bağlardan dönüm başına dörder yüz okka mahsul alınmaktaydı. Her bir okkası onar paraya satılmakta olup yıllık 1.020.000 okka hamur imal olunurdu. Bunun da okkası kırkar paraya satılırdı. Bu üzüm bağı dışında üzüm meyvesinden ufak ve koyu kırmızı bir tür asma üzümü de vardı. Bu üzüm diğer üzümlerden sonra yetişir ve yetiştiği bölgede 20 paradan, 30 paraya kadar satılsa da büyük bölümü Siroz ve civar kazalara nakil edilerek 40 paradan, 60 paraya kadar satılırdı. Bu üzümlerden ahali haylice yararlanırdı. Petriç Kazası'nca ipek böceği mahsulüne pek de rağbet olunmaması sebebiyle oldukça az tohum açılırdı. Tohumunun her bir dirhemi 2 kuruşa satılırdı. Bir dirhemden 4 okka

⁴⁰⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 432.

⁴¹⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 433.

⁴¹¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 432-433.

koza alınırđı. Kozanın okkası 15 kuruşa kadar satılırđı.⁴¹² Petriç Kasabası ve civarında 7, 8 karyesinde bulunan ahali si bir kaç seneden beri afyon ziraatına başlamıştır. Ahali bu ziraatı arttırarak üretime devam etmiştir. Ahali senede ortalama 17.000 dönüm alana haşhaş tohumu saçmaktaydı. 2.857 okka afyon, 100.000 okkaya yakın da haşhaş alınmaktaydı. Haşhaşın dönümüne 1 okka tohum atılıp, 1,5 okka afyon, 100 okka haşhaş tohumu alınırđı. Afyonun her 1 okkası 200 kuruşa, tohumun her 1 okkası da 60 paraya satılmaktaydı.⁴¹³

Petriç Kazası'nda çiftlik hayvanatı olarak 1.500 manda, 6.000 öküz, damızlık manda 50 boğa, 2.500 dişi 1.000 malak, damızlık sığır olarak 250 boğa, 3.000 inek, 2.500 dana var. Herekle dâhil 150 aygır, 1.500 kısarak, 200 tay, 4.000 koç, 56.000 dişi koyun da vardı. Ayrıca 20.000 kuzu, 4.000 burma, 2.000 teke, 15.500 dişi keçi, 5.500 oğlak, 4.500 burma, binek-yük beygiri olarak 1.200 ester, 5.000 merkep, 5.300 canavar vardı. Yıllık 48.000 okka yapağı, 5.500 okka keçi kılı alınmakta olup yapağının her 1 okkası altışar, keçi kılının her 1 okkası dahi beşer kuruşa satılmaktaydı.

Bu kazada 2.655 adet arı kovanı mevcut olup her bir kovandan beşer okka bal, üçer yüz dirhem balmumu alınırđı. Balın her bir okkası dörder, balmumunun her bir okkası ise yirmişer kuruşa satılırđı.

Geçen haziran ve temmuz aylarında bu kazaya bağlı olan 14 parça ? karyesine 2 defa dolu düşmüş olup 4.414 dönüm buğday, arpa, cavdar, haşhaş mahsulü zarar görmüştür. Kaza dâhilinde akarsu taşması, donma, yangın gibi afetler meydana gelmemiştir.

3.2.5.8. Ulaşım

Bayındırlığa yönelik olarak yapılan icraat ile Petriç'ten Siroz'a giden yolda bir takım düzenlenmelerle bir miktar şose yol yapılmıştır.

3.2.5.9. Sağlık Hizmetleri

Kasaba nüfusu ile çevresinde bulunan şerban?, Esterceva?, Kareneva?, Muhteve?, Orman Karyelerinde çiftlik hayvanatında şab hastalığı zuhur etmesi nedeniyle 25 kadar öküz telef olmuştur. Hastalık def olunarak hayvanların büyük bölümü kurtulmuştur.

⁴¹² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 434.

⁴¹³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 434.

3.2.5.10. Hapishaneler

Petriç hapishanesinde 1 yıl zarfında cenah ve kabahat dolayısıyla 31 şahıs hapis edilmiştir.⁴¹⁴ Bunlardan 13'ü, 1 haftadan 1 aya kadar, 1 aydan 3 aya kadar, 3 aydan 6 aya kadar tutuklu oldukları halde 28'i ceza sürelerini tamamlayarak salıverilmişlerdi. 3 kişisi hala hapishanede mahkûmdu. Hapishanede yatan mahkûmları korumak amacıyla 3 zabıta memurdu.⁴¹⁵

3.2.6. Menlik Kazası

3.2.6.1. İdari Yapı

Bu kazanın yönetim merkezi Menlik Kasabasıydı. Merkez liva olan Siroz'a 10 saat mesafe uzaklıkta, kuzeybatı yönünde bulunan iki derece arasında haneleri birbiri üzerineydi.⁴¹⁶ Menlik Kazası'nın idari yöneticileri aşağıda gösterildiği gibidir.⁴¹⁷

Kaymakam	: Vehbi Efendi
Naib	: Mehmet Necip Efendi
Metropolit	: Merkoyus Efendi
Mal Müdürü	: Ali Efendi
Meclis İdare Heyeti	
Reis	: Seçmen Azası
Aza Tabibi	: İbrahim Bey
Naib	: Mustafa Ağa
Metropolit	: Dakko Ağa
Mal Müdürü	: Etnas Ağa

3.2.6.2. Coğrafi Yapı

Polka?, Polebçe, Ulah?, Hoştuh? Karyeleri dışında iki köyde birer dere bulunmakta olup adı geçen Karasu Nehri'ne mensup olurlardı. Bunlar pek de önemli büyük sulardan sayılmasa da geçtikleri arazilere su kaynağı olması açısından fayda ve yarar sağlardı. Bu suların kaynağı Perin Dağı'dır. Bu dağın Menlik Kazası yönünde 25 saat mesafe uzaklıkta sağ tarafı güney, sol tarafı ise kuzeye dönük olarak yayılmıştır. Yayıldığı alan 10 kilometre olup ekseriyetle çam, kayın ağaçlarına sahipti. Eski

⁴¹⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 436.

⁴¹⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 436.

⁴¹⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 440.

⁴¹⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 437.

karyelerden olan Setrevic? Karyesi'nde, Nedice? Nehri üzerinde bir ve Karasu Nehri üzerinde bir-iki adet ahşap köprü vardı.

3.2.6.3. Demografik Yapı

Menlik Kazası'nın nüfusu şu şekildedir. Müslüman kadın 2.288- erkek 2.437, Rum kadın 1.109- erkek 1.030, Bulgar kadın 5.201- erkek 5.892, Ulah kadın 62- erkek 64, Kıpti kadın 652- erkek 699 ve toplamda 19.124 kişiydi.⁴¹⁸ Bkz. Tablo-41.

Tablo-41:Etnik Kökene ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayıları.

	KADIN	ERKEK
Müslüman	2288	2437
Rum	1109	1030
Bulgar	5201	5892
Ulah	62	64
Kıpti	652	699
Toplam	19124	

Kasabanın toplam nüfusu 19.424 kişiydi. Kayıt defterleri tam olarak yazılmadığından vefat ve doğum kesin miktarları hakkında malumat alınamamıştı.

3.2.6.4. Mimari Yapı

Çarşısı iki sıra 150 kadar dükkândan ibaretti. Hane ve dükkânlar arasındaki dereler, yağmur yağdııkça derenin taşmasından dolayı dükkânlar yer zemininden 3, 5 arşın yükseklikte yapılmıştı.⁴¹⁹ Müşteriler 5-6 kademeli merdivenleriyle dükkânlara çıkmaktaydı. Bu merdiven akşamları kaldırılmıştır. Kasabanın Hristiyan mahallesinin sokakları gayet dardı. Bu kasabaya 3 yoldan başka girilecek yol yoktu. Asıl büyük yol güneybatısında yer alan 20 dakikadan daha fazla bir mesafede bulunan, dolambaçlı bir dereydi. Geceleri kasabanın manzarası pek şaşalı idi. Bütün haneleri oldukça güzel olmakla birlikte kasabanın içerisinde ve dışarısında bulunan yerleri bu kadar kusursuz değildi. 4-5 çınar ağacı altında inşa olunan bir kahvehane vardı. Hristiyan mahallesinin bir cihetinde bulunan eski kiliseler hayli nazeretliydi. Menlik Kazası'nın, kasaba genelinde 4.218 hane, 17 cami-i şerif, 2 medrese, 1 hükümet konağı, 1 telgrafhane, 1 belediye dairesi vardı. Ayrıca 5 hamam, 17 mektep, 243 dükkân, 6 mağaza, 65 değirmen, 15 fırın, 15 hane, 3 pirinç değneğı, 2 pamuk

⁴¹⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 442.

⁴¹⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 440-441.

makinesi, 10 tahta biçmeye mahsus çark, 1 ipek fabrikası, 8 ark fabrikası, 18 şarap mağazası, 1 memleket saati, 2 kilise vardı.

3.2.6.5. Evlilik

On beş yaşından yirmi yaşına kadar bekâr 15, yirmi yaşından yirmi beş yaşına kadar bekâr 15, yirmi beş yaşından otuz yaşına kadar bekâr 4, otuz yaşından kırk yaşına kadar dul(kadın) 14 ve toplamda 38 kişi evlenmişti.⁴²⁰ Bkz. Tablo-42.

Tablo-42: Yaş, Cinsiyet ve Medeni Duruma Göre Evlilik Sayıları.

	BEKÂR	DUL(KADIN)
15 Yaşından 20 Yaşına Kadar	15	-
20 Yaşından 25 Yaşına Kadar	15	-
25 Yaşından 30 Yaşına Kadar	4	-
30 Yaşından 40 Yaşına Kadar	-	14
Toplam		38

3.2.6.6. Eğitim-Öğretim

Kasabada içerisinde bulunan mekteplerden Müslümanlara ait olan yalnız 1 ilkokul vardı. Mektep, 1 muallim idaresindeydi. Mektepte, yeni usul üzerinden tedrisat icra edilmekteydi. Bu mektebin 55 öğrencisi vardı. İslam'a mahsus olan 10 sıbyan mektebinde 10 muallim, 320 erkek öğrenci, 1 muallime, 30 kız öğrenci vardı. Bunlar ilkokul haline dönüştürülmekteydi. Kasabada ikisi Rum, birisi Bulgarlara mahsus 3 mektep mevcut olup Rum mekteplerinde 4 muallim, 240 erkek öğrenci, 2 muallime, 140 kız öğrenci vardı. Bulgar mektebinde 2 muallim, 80 erkek öğrenci, 1 muallime, 30 kız öğrenci vardı. Bulgar milletine mahsus olan 3 mektepte, 3 muallim, 160 öğrenci vardı.⁴²¹

3.2.6.7. Üretim ve Ekonomi

Menlik Kazası'nın ekseriyetle dağlık ve taşlıktı. Ekili-dikili arazi varlığı 50.000-60.000 dönüm derecesinde olduğu tahmin edilmekteydi. Mahsulâtı ise 15.640 dönüm buğday, 5.650 dönüm çavdar, 5.270 dönüm yulaf, 11.950 dönüm arpa, 80 dönüm darı, 11.100 dönüm mısır, 2.000 dönüm pirinç, 150 dönüm tütün, 2.500 dönüm pamuk, 340 dönüm susam, 70 dönüm haşhaştan ibarettir.⁴²² Buğday tarlasının dönüm başına 3 çeyrek kile atılırdı. Her bir dönümden 4 kile hububat 3,5 kantar saman

⁴²⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 443.

⁴²¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 441-442.

⁴²² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 443.

alınırdı. Çavdar ve yulaf tarlalarının her bir dönümüne yarımşar kile tohum atılırdı. Yulaf ve çavdar tarlalarının her bir dönümünden dörder kile hububat, çavdar tarlasından 4,5 kile saman, yulaf tarlasından ise 3 kantar saman elde edilirdi. Arpa tarlasının her bir dönümüne ekilen 1 kile tohumdan, 8 kile hububat 3 kantar saman hâsıl olmaktadır. Darının 2 okka tohumundan 5 kile hububat, mısırın 5 okka tohumundan 8 kile hububat ortaya çıkardı. Buğdayın her 1 kilesi 14 buğday samanının kantarı 3, çavdarın her 1 kilesi 8 çavdar samanının kantarı 2 kuruştı. Ayrıca yulafın her 1 kilesi 5 yulaf samanının kantarı 4, arpanın her 1 kilesi 6 arpa samanının her 1 kantarı 4, darının her 1 kilesi 7, mısırın her 1 kilesi 8 kuruşa satılmaktaydı. 15 okka tohum saçılan pirinç tarlasının her 1 dönümünden 100 okka çeltik mahsulü alınıp pirincin her 1 okkası 2 kuruşa satılmaktaydı. Dönümüne 4.000 fide ekilen, 80 okka mahsul alınan tütünlerin her 1 okkası 6 kuruşa satılmaktaydı. Pamuk tarlasının her 1 dönümüne 5 okka tohum atılıp birbirleri üzerine 25 okka mahsul alınmaktaydı. Pamuğun her 1 okkası 100 paraya satılmaktaydı. 100 okka susamdan 40 okka yağ ve 55 okka posa alınıp, yağın okkası 6 kuruşa ve posanın her 1 okkası 20 paraya satılmaktaydı. Haşhaşın yarım okka tohumundan 1,5 okka afyon ve 100 okka tohum alınarak afyonun her 1 okkası 200 kuruşa ve tohumunun her 1 okkası 50 paraya satılmaktaydı.⁴²³ 100 okka tohumundan 40 okka yağ, 50 okka posa hâsıl olduğundan yağın okkası 5 kuruşa ve tohumunun her 1 okkası 15 paraya satılmaktaydı. Bu kazada 13.600 kadar dönüm üzüm bağı vardı. Üzüm bağının her 1 dönümünden 600 okka mahsul alınmaktaydı. Üzümün her 1 okkası 20 paraya satılıp yıllık 1.000.000 okkadan daha fazla şarap imal edilmekteydi. Şarabın her 1 okkası kırkar paraya satılmaktaydı. Bu kazada şarabın 100.000 okka miktarı (Pelin)? diye tabir olunurdu. Pelinaç? namıyla arpa şaraplarından daha fazla fiyatla satılırdı. Bazı hanelerde kaynamış bir türlü hamur da imal edilmekte ve müşterisi ortaya çıkarsa okkası 5-6 kuruşa bazen de daha pahalı bir fiyata satılmaktaydı. Menlik Kasabası civarında 10.000 dönüm kadar mir'i ve 4.000 dönüm kadar çayırılık, 161 dönüm kadar ormanlık alan vardı. Bu kazada önceden yapılmış olan 1 kadar adet ipek fabrikası bulunduğu cihetle hayli ipek böceği yetiştirilmekteydi.⁴²⁴ Bu fabrikalarda imal olunan ipek Avrupa'ya gönderilmekteydi. Bununla birlikte bu mahsul ve sanat seneden seneye azalmıştı. Şimdi yalnızca 1 fabrika vardı. Mevcut ipek kozalarından

⁴²³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 444-445.

⁴²⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 445.

yıllık 40 dirhem kadar tohum açılmaktaydı. 1 dirhem 2 kuruşa satılırken, 1 dirhem tohumdan 5 okka koza alınmaktaydı. Kozanın her 1 okkası da 10 kuruşa satılmaktaydı. Bu fabrikada 6 erkek, 40 kadın amale istihdam kılınmıştı. Ortalama 300 okka ipek imal olunarak, ipeğin her 1 okkası 200 kuruşa satılırdı. Bu kazanın mensucatu ipek, yün, yapağidan imal edilen bir takım bezlerden ibaretti. Bu bezler genellikle üretildiği bölgede bazen de dışarıya yollanarak sarf edilmekteydi. Menlik Kazası'nda 2.352 adet arı kovanı vardı. Her 1 kovandan senede yedişer okka bal ve üçer dirhem balmumu elde edilmekte olup balın her 1 okkası üçer, balmumunun her 1 okkası ise yirmişer paraya satılmaktaydı.⁴²⁵

Bu kazanın çiftlik hayvanatı olarak 30 manda, 4.000 öküz, damızlık manda 30 boğa, 100 dişi, 80 malak, damızlık sığırı 50 boğa vardı. Ayrıca 500 inek ve 350 dana, herekle dâhil 50 aygır, 120 kısarak, 60 tay, 3.400 koç, 27.278 dişi koyun, 12.500 kuzu, 3.500 burma, 2.800 teke, 22.995 dişi keçi, 11.000 oğlak, 2.500 burma, 400 binek ve yük beygiri vardı. Ayrıca 250 ester dâhil 2.000 merkep, 2.215 canavar vardı.⁴²⁶ Yıllık 30.000 okka yapağı, 7.000 okka keçi kılı hâsıl olmaktadır. Yapağının her 1 okkası 6, keçi kılının her 1 okkası ise 5 kuruşa satılırdı.

Menlik Kazası'nın menafi sandığının sermayesi önceleri çiftçiler tarafından verilen ianeden 65.547 kuruştan ibaret olduğu halde faizle birlikte 177.956 kuruşa ulaşmıştı. Devletten 32.000 iane hâsıl olmuş ise de bunun 7.000 kuruşu elde edilebilmiştir. 25.000 kuruş daha alınacaktı.⁴²⁷ R. 1300/ M. 1884-1885 senesinin temmuz ve ağustos ayları içerisinde adı geçen kazanın bazılarının bağlarına dolu isabet etmesi nedeniyle üzüm mahsulât donarak zayi olmuştur.

3.2.6.8. Ulaşım

Bu kazada bayındırlık işlerine yönelik olarak icraat, bakım ve onarım meydana gelmemiştir.

3.2.6.9. Sağlık Hizmetleri

Akarsu taşması, sel, yangın, hayvan hastalıkları gibi hastalık ve musibetler görülmemiştir.

⁴²⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 445-446.

⁴²⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 447-448.

⁴²⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 448.

3.2.6.10. Hapishaneler

Adı geçen kazanın hapishanesi 2 koğuştan ibaretti. Cenah ve çeşitli kabahat suçlarından dolayı mahkûm olanlar bu hapishanede mahpustu. Mahpus bulanan şahısların sayısı 6 kişiden ibaretti. Bunlardan 3 kişisi ceza sürelerini tamamlayarak salıverilmişlerdir. 1 kişi ise firar etmiştir diğer şahıs ise intihar ederek hayatına son vermişti. Bunların dışında hapishanede yatan 1 mahpus daha vardı. Bina ve koğuşların muhafazası ile ilgili olarak 1 zabıta görevlendirilmiştir.⁴²⁸

3.2.7. Cuma Bala Kazası

3.2.7.1. İdari Yapı

Bu kazanın hükümet merkezi Cum'a Kasabası'ydı. Merkez liva olan Siroz Şehri'nin kuzey batısında yer almaktaydı. Bu kasaba birçok güzelliğe sahipti. Bu kasaba önceleri bayındır ve muntazam iken Müslüman ahalisinin bir bölümü hicret ederken Müslüman olmayan ahalinin bir bölümü Bulgaristan'a gitmişti. Hükümet binası ve diğer binaların büyük bölümü terk edilmiş, yakılmış olmakla birlikte hicret esnasında ahalinin eşya ve sermayesi zayi olarak kasabada adi bir yangın mahalline dönmüştü. Zaman içinde Müslüman ahali peyder pey geri dönmeye başlamıştı. Gayrimüslim ahalinin birçoğu da Bulgaristan'dan dönüp harap yerlerin yeniden inşası için gayret gösterdiyseler de kasabanın pek çok bölgesi harap, perişan ve kötü durumdaydı.⁴²⁹ Cuma Bala Kazası'nın idari yöneticileri aşağıda gösterildiği gibidir.⁴³⁰

Kaymakam	: Mehmet Meledi Efendi
Naib	: Salih Hilmi Efendi
Metropolit Vekili	: Konstantin Efendi
Mal Müdürü	: Mustafa Efendi
Meclis İdare Heyeti	
Reis	: Kaymakam
Tabibiye Üyesi	: Seçmen Üyesi
Naib	: Mehmet Şakir Bey
Metropolit	: Hilmi Efendi
Mal Müdürü	: Gorki Efendi, Tase Efendi

⁴²⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 448-449.

⁴²⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 452.

⁴³⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 449.

3.2.7.2. Coğrafi Yapı

Bulgaristan imaretinin merkez idaresi olan Sofya Şehri'ne 5-6 saat mesafe bir mevkide bulunan Neb'an ve Cum'a Kasabasının kuzey yönünden başlayıp Menlik, Petriç, Demirhisar Kazalarına oradan da Siroz Ovası'na geçerek çay ağzında denize mensup olan Karasu Nehri'nin Cuma hududundaki mecrası uzunluğu 70.000 ve genişliği 22 metre olarak tahmin edilmişti. Kasaba içerisinde cereyan eden bir küçük nehir vardı. Bu nehir kasabanın doğu yönünde bulunan Besterice? Dağı'ndan ortaya çıkmaktaydı. Nehir 6 metre genişliğinde ve 20 metre derinliğinde, 4.560 metre uzunluğunda olup Karasu Nehri'ne karışmaktaydı. Bu nehir geçtiği yerlerde 25.000 dönümden oluşan araziye suladığından bu arazi mahsulâtına oldukça faydalı gelmekteydi. Cuma Kasabası'nın doğu yönünden batı yönüne Meyl Dağı ? 30.000 metre yüksekliğinde, 112 metre sathında bulunduğu halde Peyançe? Nahiyesiyle Menlik Kazası'nda tamamlanırdı. Bu dağın uzunluğu da 3.000 metre olduğu tahmin edilmekteydi. Bu dağlarda genellikle çam ve kayın ağaçları bulunduğu gibi çevresinde bulunan bir takım vadilerde de mevcut olan ağaçların geneli kayın ve meşeden oluşmaktaydı.⁴³¹

Vilayetin sahip olduğu ormanların bazıları sahil bölgelerinde, bazıları Timur Yol güzergâhı üzerindeydi. Aynı yol üzerinde ırmaklar, nehirler olduğu gibi ipek kozaları ve birbirinden kıymetli, güzel ağaçlar bulunmaktaydı. Bu tabii varlıklar, servetler hem muhafaza edilmekte hem de istifade edilmekteydi. Bu ormanları teşkil eden arazinin sahip olduğu fiziksel özellikler vasat derecede ise Selanik Sancağı, Kesendire ve Selanik Kazaları ormanlarının ağaçları giderek artmakta ve yayılmaktaydı. Bu ormanlar inzibat dairesine alınmadan önce ve alındıktan sonra çok ağır tahribe uğramıştı. Bununla birlikte hala orman arazisinin güzelliği fevkaladeydi. Çamur ve balçıkların sebep olduğu felaket sebebiyle belirsiz bir hale gelmişti. Ahalinin ağaçların ve orman varlığının bir daha yetişmeyecek şekilde yok ettiği de görülmekteydi. Kısacası Selanik Şehri'nin güneydoğusunda bulunan ve denizden takriben 25 kilometre mesafede yer alan Hortaç Ormanları'nın bulunduğu silsile 1-2 asır önce Selanik Şehri arkasına varıncaya kadar uzanan bir ormanlık konumundaydı. Mevcut orman varlığına dair yapılan çıkarımlara göre bu arazi içerisinde ufak tefek dereler, tepeler vardı. Her nasıl olmuş ise böyle bir şahane yer ve adı geçen ormanlar,

⁴³¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 454-45.

değeri-kıymeti anlaşılamayarak tahrip edilerek yok edilmişti. Bahsi geçen bu bölge yok edildikten sonra ağaçsız ve çıplak bir şekilde kalmıştır. Vilayet içerisinde mevcut ormanların durumu, olağanüstü afetlerden dolayı sadece arabaların geçişine, hayvanların ve insanların yolculuklarına müsaitti. Nekuş? ve Mevrihumsî? ormanlarının içlerinden geçerek Ğrasko mevkinde Vardar nehriyle birleşerek Selanik Körfezi'nden denize dökülen Karasu Nehri'yle, Siroz, Menlik, Petriç Kazaları Nekrita ve Ğaydehur Nahiyeleri'nde bulunan ormanların etraf ve civarında yer alan Kavala, İspur?, Eltehsu? Nahiyeleri'nin Sevahil? Meydanında Kayınçay Ağzı adıyla bilinen bölgede Siroz Karasu Nehri yine Siroz Sancağı'nın Nevrekob Kazası'na bağlı olan Rubçuz Nahiyesi'nin Rumeli doğu yönünde ormanların içerisinden doğan Terağrad? Deresi adıyla bilinen, bu nehir çevresindeki ormanların mahsulât ve mamulat sevkiyatında kolaylık sağlamaktadır.⁴³² Selanikten Mitroviçe'ye kadar uzanan tren hattının vilayet sınırları içerisinde bulunan güzergâhı Komençe? ile Köklü tarafında bulunan ormanların 8-10 kilometre ciheti ? iş bu noktadan belde ile Ester ve Mece İstasyonu'na kadar arazi üzerinde yer alan ormanların beşer, onar kilometre buğday arazilerine rastlanmaktaydı. Ester ve Mece Mevkilerinden Timur Kapı bölgesine kadar bahsi geçen güzergâhın mevcut bulunan ormanlarının içersinden geçmekteydi. Timur Kapı Bölgesi'nden Köprülü Bölgesi'ne kadar ormanları ayırmamaktaydı. Köprülü Bölgesinden Üsküp Sancağı sınırlarına doğru Köprülünün bazı ormanlarına civar araziden merur etmekteydi. Her ne kadar hat boyunda yer alan ormanların boyları pekte muntazam değilse de bu ormanlardan genellikle kömür, ufak kereste ürünleri elde edilmekteydi. Aynı zamanda bu ürünler, hayvanatlarla istasyonlara nakil edilmekteydi. Bu hat ? ormanların bakım ve ihracatının genişlemesinde önemli etkiye sahipti. Vilayet sınırları içersine kayın ormanlarından ahalinin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kereste vesaire ihraç edildikten sonra her sene bir hayli ürün ve yakıt elde edilmekteydi. Bu ürün ve yakıtlar deniz yoluyla İskenderiyye ve Cezair-i Bahr-i Sefid, Arabistan ve Anadolu sahillerinde, bazı büyükşehirlere, Dersaadet'e sevk edilip, kullanılmaktaydı.⁴³³ Bu sevkiyatın büyük bir kısmı kömür olup bu yüzden gerek tacirlere, gerekse hazineyi celileye hayli yarar sağlamaktaydı. Vilayet dâhilinde bulunan ormanlardan en kıymetli ve önemlileri Selanik, Siroz ve Drama Sancağında bulunan ormanlar, bu 2

⁴³² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 465.

⁴³³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 466.

sancak içerisinde yer alan ormanlar kadar önemli değildi. Bu ormanların toplamı 15.986.762 dönümden ibaretti. Dışarıdaki kasabada 1.143 dönüm yağ ve 641 dönüm bahçe, 2.300 kadar dönüm çayrılık vardı.

3.2.7.3. Demografik Yapı

Siroz Kazası'nın nüfusu şu şekildedir. Müslüman kadın 2.676- erkek 2.648, Rum kadın 7- erkek 109, Yahudi kadın 13- erkek 18, Bulgar kadın 7.990- erkek 8.093, Kıpti kadın 305- erkek 329, Başka milletlerden kadın 6- erkek 12 ve toplamda 22.374 kişiydi.⁴³⁴ Bkz. Tablo-43.

Tablo-43: Etnik Kökene ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayıları.

	KADIN	ERKEK
Müslüman	2670	2648
Rum	7	109
Yahudi	13	18
Bulgar	7990	8093
Kıpti	305	329
Başka Milletler	6	12
Toplam		22374

Bulgaristan'a göç ederek taşınan Bulgarlardan 3.000-4.000 kadar nüfusun geri dönecekleri kayıt altına alınmamakla birlikte tahmin edilmekteydi. Bunlarla birlikte adı geçen kasabanın genel nüfusu bir derece daha artacağı düşünülmekteydi.

3.2.7.4. Mimari Yapı

Kasabada 1.040 hane, 168 dükkân, 28 han, 35 fırın, 9 değirmen, 6 kahvehane, 4 pirinç değneği, ortaokul, 2 sıbyan mektebi, büyük 1 hükümet konağı ve bu konağın içerisinde 1 telgrafhane mevcuttu. Bulgaristan sınırı bu yönde de yine ahalinin verdiği ianelerle 26 karakolhane inşa edilmiştir. Bunların 20'sinin başında asker ve jandarma bulunmaktaydı.⁴³⁵

3.2.7.5. Evlilik

On beş yaşından küçük bekâr 17, on beş yaşından yirmi yaşına kadar bekâr 4, yirmi yaşından yirmi beş yaşına kadar bekâr 14, yirmi beş yaşından otuz yaşına kadar

⁴³⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 456.

⁴³⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 453.

dul(kadın) 6, otuz yaşından kırk yaşına kadar dul(kadın) 11, kırk yaşından elli yaşına kadar dul(kadın) 4 ve toplamda 79 kişi evlenmiştir.⁴³⁶ Bkz. Tablo-44.

Tablo-44: Yaş, Cinsiyet ve Medeni Duruma Göre Evlilik Sayıları.

	BEKÂR	DUL(KADIN)
15 Yaşından Küçük	17	-
15 Yaşından 20 Yaşına Kadar	4	-
20 Yaşından 25 Yaşına Kadar	14	-
25 Yaşından 30 Yaşına Kadar	-	6
30 Yaşından 40 Yaşına Kadar	-	11
40 Yaşından 50 Yaşına Kadar	-	4
Toplam		79

Bu kasabada bir yıl zarfında meydana gelen doğum sayısı 418'di. Bunların 198'i erkek, 270'i kadındı. Bir yıl zarfında vefat edenlerin sayısı ise 45 erkek, 31 kadındı. Vefat eden erkeklerden 11'i evli olup 34'ü bekârdı. Vefat eden kadınlardan ise 13'ü bakır, 3'ü evli, 15'i duldu. Vefat edenlerin sayısı ile doğanların sayısı karşılaştırıldığında doğanların sayısı 342 fazlaydı.

3.2.7.6. Eğitim-Öğretim

Şehirde beyan olunan ilmiye sınıfı içerisindeki orta mektebinde, üç muallim, altmış üç öğrenci mevcut olduğu gibi sıbyan mektepleri de ibtidai haline getirilerek hizmet vermeye devam etmiştir. Sıbyan mekteplerinde iki muallim, yüz yetmiş öğrenci vardır. Adı geçen kasaba ve kazada yalnız üç adet Bulgar mektebi bulunmakta olup bu mekteplerde üç muallim görev yapmaktadır. Bu mekteplerin toplamda yüz altmış beş öğrencisi vardır.⁴³⁷

3.2.7.7. Üretim ve Ekonomi

Karasu Nehri'nin bazı zamanlarda taşması halinde, nehrin bulunduğu yöndeki ekili-dikili alan su altında kalmasından dolayı 10.000 kuruşu bulan zararın meydana geldiği anlaşılmaktaydı. Bu kasabanın karyelerinde 357 hane mevcut olduğu gibi ekili-dikili arazisinden başka 10.000 dönümden oluşan çayırılık, 800 kadar dönüm bahçe, 5.100 kadar dönüm bağ vardı.⁴³⁸

⁴³⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 457.

⁴³⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 454.

⁴³⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 456.

Bu kazanın ekili-dikili arazisinde 100.000 dönüm civarında olup 25.000 dönüm buğday, 15.000 dönümü çavdar, 1.350 dönümü yulaf, 16.000 dönümü arpa, 1.150 dönümü darı, 19.000 dönümü mısır ekiliydi. Ayrıca 1.400 dönüm pirinç, 2.280 dönüm tütün, 13.000 dönüm pamuk, 1.530 dönüm keten ve kenevir vardı. Buğday tarlalarının her 1 dönümüne 1 kile tohum ekilip 5 kile hububat ve 3 kantar saman elde edilmekteydi. Çavdarın her 1 dönümüne 3 çeyrek kile tohum ekilip 5 kile hububat ve 4 kantar saman elde edilmekteydi. Yulafın her 1 dönümüne ise 3 çeyrek kile tohum ekilip 6 kile hububat ve 3 kantar saman elde edilmekteydi. Arpanın her 1 dönümüne ekilen 1 kile tohumdan 6 kile hububat 3 kantar saman elde edilirken, darının her 1 dönümüne saçılan 2 okka tohumdan 8 kile hububat 4 kantar saman elde edilmekteydi. Mısırın her 1 dönümüne 5 okka tohum ekilmekte olup 7 kile hububat elde edilmekteydi. Buğdayın her 1 kilesi yetiştirildiği bölgede 12 buğday samanı ise 4 kuruşa satılmaktaydı. Çavdarın kilesi 7 çavdar samanı 2, yulafın kilesi 5 yulaf samanı 4, arpanın kilesi 4, darının kilesi 5 darı samanı 3, mısırın kilesi 9 kuruşa satılırdı. Pirinç tarlasına dönüm başına 15 okka tohum atılıp 100 okka mahsul alınmaktaydı. Pirincin her 1 okkası kırkar paraya satılmaktaydı Tütün tarlasının dönümüne 4.500 fide ekilerek 80 okka mahsul elde edilmekteydi. Tütünün her 1 okkası beşer kuruşa satılmaktaydı. Pamuk tarlasının her 1 dönümüne 10 okka tohum atılıp dönüm başına 50 okka çekirdekli mahsul alınmaktaydı. Pamuğun her 1 okkası 3 kuruştan, 4 kuruşa kadar satılmaktaydı. Keten ve kenevir tarlalarının her 1 dönümüne beşer okka tohum ekilmekteydi. İkişer yüz mahsul elde edilerek her bir okkası onar paraya satılmaktaydı. Bu kazada 9.281 dönüm bağ mevcuttu. Bu bağların her 1 dönümünden 600 okka üzüm elde edilmekteydi. Üzümün her 1 okkası on beşer kuruşa satılmakta olup bu kazada yetişen üzümlerden yıllık 950.000 okka derecesinde şarap imal edilmekteydi. Şarabın her 1 okkası altmışar paraya satılmaktaydı. Cuma Kazası'nın havası ve iklimi zeytin, susam, haşhaş gibi ürünlerin yetiştirilmesine müsait değildi. Bu kazada yıllık 300 dirhem ipek böceği tohumu açılmakta olup her 1 dirhemi 40 paraya ve her 1 dirhem tohumdan 4 okka koza hâsıl olup bununda her 1 okkası 7 kuruşa satılırdı. Bu kazada 2.570 adet arı kovanı vardı. Her bir kovandan senede yedişer okka bal ve üçer yüz dirhem bal mumu üretilmekteydi. Balın okkası üçer buçuk kuruşa, balmumunun her bir okkası ise 20 kuruşa satılırdı.⁴³⁹

⁴³⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 458-459.

Bu kazanın çiftlik hayvanatı olarak 1.200 manda, 7.700 öküz ve damızlık mandası 45 boğa, 3.130 dişi manda, 1.300 malak ve damızlık sığır, 145 boğa, 8.230 inek vardı. Ayrıca 2.800 dana ve damızlık hereklisi dâhil 56 aygır, 900 kısrak, 150 tay, 8.400 koç, 29.230 dişi koyun vardı. 8.675 kuzu, 5 inek, 695 burma, 13.868 teke, 39.305 dişi keçi, 12.346 oğlak, 5.200 burma, 4.240 inek, yük beygiri, dâhil 2.135 ester, 1.321 merkep ile 4.671 canavar vardı.⁴⁴⁰ Yıllık 33.000 okka yapağı ve 12.000 okka keçi kılı hâsıl olmaktadır. Yapağının her 1 okkası 6, keçi kılının her 1 okkası 7 kuruşa satılmaktaydı.

Bu kazanın menafî sandığı sermayesi istilada mahv ve perişan olması nedeniyle ihya edilememiştir. Geçen sene ve bu sene hububat ve nakdi değerlerin toplamı 55.528 kuruş toplanmıştır. Bu meblağ bahsedilen sandığa yeni bir sermaye olmuştur.

Bu kazada fabrika ve mensucatın imaline mahsus tezgâhlarda gibi büyük sanayi kuruluşları yoktu.

3.2.7.8. Ulaşım

Cuma Kazası'nın bayındırlığa yönelik bakım ve onarımı Cuma Kasabası'ndan merkez livaya giden yola yönelik yoldu. Bu yolda bir hayli yerler ahali tarafından ayrılmış ise de bayındırlık memurları henüz tayin olunamaması nedeniyle şose yol yapılamamıştır. Bu yolda 5 adet ahşap köprü yapılmıştı.⁴⁴¹

3.2.7.9. Sağlık Hizmetleri

Geçen sene....?...ahali tarafından verilen iane ile 60 yatak içermekteydi. Eczane ve eklemelerle askeriyeğe mahsus bir hastane yapılmıştır. Bu kazada yer alan 3 karyenin tütün tarlarına geçen temmuz ayı içerisinde dolu isabet etmiştir. Tahminen 2.200 okka miktarında tütün telef olmuştur. Yangın, donma, akarsu taşması gibi afetler görülmemiştir. Bahsi geçen yıl içerisinde hayvanların telef olmasına neden olan hastalık ve rahatsızlıklar hiç görülmemiştir.⁴⁴²

3.2.7.10. Hapishaneler

Cuma Kasabası hapishanesinde bulunan hapis cezasına çarptırılmış mahkûmlar, suçlular için ayrılan 3 adet koğuş vardı. Bir sene zarfında cenah ve kabahatle mahkûm olan 25 kişinin, 15'i 24 saatten 1 haftaya, 8'i bir haftadan bir aya kadar olan

⁴⁴⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 460-461.

⁴⁴¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 461.

⁴⁴² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 461.

ceza sürelerini tamamlayarak tahliye edilmişlerdir. Adı geçen hapisanenin muhafızları 3 zabıtaydı.⁴⁴³

3.3. Nehirler ve Çaylar

3.3.1. Ahmet Paşa Çayı

Bu nehir Siroz arkasında yer alan Cilden?, Neb'an?, Fristan? Karyeleri civarından ve Siroz'un kuzey tarafından geçerek Ali Bey Köyü'nde yer alan Ayonya Çayı ile birleşirdi. Toplam uzunluğu 6 saat mesafeydi.⁴⁴⁴

3.3.2. Ayonya Çayı

Bu çay Ayonya adıyla bilinen bölgeden geçerek 2 saat mesafede Tencur Çiftliği ile birleşerek Karasu Nehri'ne mensup olurdu.⁴⁴⁵

3.3.3. Kızıl Çay

Uzunluğu 5 saat mesafe olan bu çay Manastır'ın Malğirit Bölgesi'nin üst tarafından doğarak Neb'an ve Durşan Karyes'inden cereyan ederek Alibey Köyü'nde yer alan Ayonya Çayı'na mensup olmaktadır.⁴⁴⁶

3.3.4. Belice Nehri

Bu nehir Demirhisar Kasabası'yla Siroz'un bazı ovalarından geçerek Ataçiftliği civarında Karasu Nehri'ne mensup olurdu. Kaynağın çıktığı yer adı geçen kasabaya 3 saat mesafedeydi.⁴⁴⁷

3.3.5. Pesrice Nehri

Bu nehrin kaynağı Perest Yaylağı'dı. Karasu Nehri'ne mensup olup, kaynağı ile döküldüğü yerin mesafesinin uzunluğu 6 saat mesafedeydi.⁴⁴⁸

3.3.6. Şatır Nehri

Menlik Kazası'nın Petrin Dağı'ndaki Şatır Yaylağı'ndan doğardı. Kasaba içerisinden geçerek 6 saat mesafede Karasu Nehri'ne karışırdı.⁴⁴⁹

⁴⁴³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 462.

⁴⁴⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 494.

⁴⁴⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 494.

⁴⁴⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 495.

⁴⁴⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 495.

⁴⁴⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 495.

⁴⁴⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 495.

3.3.7. Arnavut Deresi

Persasin Dağı'nda Kayın Arnavut Deresi yaylağından doğarak Setroviç Karyesi üzerinden Karasu Nehri'ne dökülürdü. Tahminen 5 saat uzunluğundaydı.⁴⁵⁰

3.3.8. İki Köy Deresi

Bu nam ile bilinen orman Nehr-i Sitanice Yaylağı'ndan ayrılarak 4 saat mesafede bulunan Karasu Nehri'ne dökülürdü.⁴⁵¹

3.3.9. Meştuh Deresi

Karasu Nehri'ne mensup olup uzunluğu 3 saat mesafede bulunmaktaydı.⁴⁵²

3.3.10. Yenice Nehri

Razdol? Dağı'ndan geçerek 3 saat mesafede bulunan Karasu Nehri'ne dökülürdü.⁴⁵³

3.3.11. Karasu Nehri

Bu nehir Bulgaristan'da Kınus Dağı ve Köstandil Bölgesi'nden doğar. Menlik Kazası içerisinde bulunan Kereste Dağı'ndan ayrılarak buradaki sulardan geçerek Menlik Ovası'yla, Devil Derbendi Ovalarından geçirdi. Oradan Tahyanus Gölü'ne dökülürdü. Bu gölün içinde de bir bölüm oluşturarak deniz ile birleşirdi. Menlik sınırları içerisinde denize kadar tahminen 32 saat uzunluğunda mesafesi vardı. Bu nehir kış mevsiminde ve yağmurun yoğun olarak çok fazla yağdığı zamanlarda taşardı. Karasu Nehri'nin taşması sonucunda Siroz Ovası'nın büyük bölümü akarsudan taşan sular altında kalırdı. Bu sular ekili-dikili alana zarar verirdi. Kale-i Hisarın bulunması, derinliğinin fazla olması ve akarsuyun genişliğinin, su kapasitesinin fazla olması nedeniyle bu nehirde hükümet kararıyla vapur işletilmeye başlanmıştır.⁴⁵⁴ Vapurlar, Siroz esnafından İzzetlü Tahir Bey Efendi tarafından bu nehir içerisinde işletilmekteydi. Vapur işletmek amacıyla hükümet tarafından verilen imtiyazı satın alan Tahir Bey Efendi nehir çevresinde ve vapurda gerekli bakımları yaptırmıştı.⁴⁵⁵

⁴⁵⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 496.

⁴⁵¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 496.

⁴⁵² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 496.

⁴⁵³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 496.

⁴⁵⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 497.

⁴⁵⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 496-497.

3.3.12. Topluca Nehri

Bu nehrin kaynağı Lasene? Karyesi'nde bulunan bir dağdı. 1 saat mesafede Karasu Nehri'ne karışan Topluca Nehri'nin suları, kış mevsiminde donmamaktaydı. Yaz mevsiminde ise suları ılık bir şekilde akmaktaydı.⁴⁵⁶

3.3.13. Bayçe Nehri

Dospat Yaylağından doğardı. Dağ arasından Karasu Nehri'ne dökülürdü. Uzunluğu 8 saat mesafesindeydi.⁴⁵⁷

3.3.14. Yenice Karasu Nehri

Bu nehir Razlık Nahiyesi'nde ...?. namı mahal üzerine doğardı. Buradan Drama'nın Çeç Nahiyesi üzerinden Yenice Karasu Ovası'na geçer ve buradan denize mensup olurdu. Kış mevsiminde bazen donmaktaydı. Dondan dolayı etrafta bulunan ova köylerinin ekili-dikili arazisine ve mahsulâtına zarar verirdi.⁴⁵⁸

3.3.15. Katne Nehri

Karacuh Karyesi dağından ayrılarak Halviyeşte? ve Hasarlık Karyeleri arasından geçerek Karasu Nehri'ne dökülürdü.⁴⁵⁹

3.3.16. Rila Nehri

Bu nehrin kaynağı Dospat Dağı çevresinde bulunan Rila Yaylağıydı. Bu nehir Karasu Nehri'ne dökülürdü. Toplam mesafesi uzunluğu 5 saatten ibaretti.⁴⁶⁰

3.3.17. Mezden Nehri

Dospat Yaylağı'ndan doğarak bazı dağlar arasından geçirdi. Kaynağından döküldüğü yer arasında 6 saat mesafe olup Karasu Nehri'ne dökülmekteydi.⁴⁶¹

3.3.18. Bulanık Nehri

Bu nehrin kaynağı Barmil Çiftliği Dağı'dır. Uzunluğu 5 saat mesafede Karasu Nehri'ne mensup olmaktaydı.⁴⁶²

⁴⁵⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 497.

⁴⁵⁷ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 497.

⁴⁵⁸ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 498.

⁴⁵⁹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 498.

⁴⁶⁰ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 498.

⁴⁶¹ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 498.

⁴⁶² Selanik Vilayet Salnamesi, s. 498.

3.4. Ormanlar

Bu sancak dâhilinde kayın ağaçlarının olduğu ormanlar bulunmaktaydı. Bu ormanlar, 7.106.495 dönümden ibaretti. Bunun ne kadarının devlete, ne kadarının şahıslara ait olduğu henüz bilinmemekteydi. En önemli ve kıymetli olanlar Karasu nehri etraf ve civarında olan Menlik, Demirhisar, Petriç Kazaları'yla Nekrita, Gaynedur Nahiyeleri dâhilinde meydana gelen 2.786.938 dönüm büyüklüğünde ormanlardı.⁴⁶³ Sarı, ak karaçam, meşe, kayın, kavak, kızılâğaç ve diğer ağaç türleri vardı. Bu ormanlardan yakıt, çift aletleri ve değişik ürünler çıkarılmaktaydı. Bunların bir kısmı civar kara ve kasaba da sarf edilerek kullanılırdı. Binalara mahsus olarak kereste imal edilerek sevk edilirdi. Karasu Nehri üzerinden dışarıya sevk edilmekteydi. Karasu Nehri civarında olan orman ürünleri bu nehir vasıtasıyla ihraç edilmekteydi. Nehirde bulunan Çayağzı İskelesi ve oradan da deniz yoluyla harice sevk ettirilmişti. Bu ormanların hazine için oldukça menfaat sağlayacağı ümit edilmekteydi. Bu livanın Nevrokob ve Cumaen? Kazalarındaki ormanlar 4.319.757 dönüm olduğu tahmin edilmekteydi. Burada bulunan ağaçlar sarı, kara, akçam, meşe, kayın, karaağaç, kavaktır. Bu ormanlardan çıkarılan yakıt ve ürünler dahil-i sarf edilmekte olup bazen de Tereğirad?, Dospat Nehirleriyle Rumeli doğu vilayetine sevk edilerek ulaştırılmaktaydı.⁴⁶⁴

3.5. Madenler

Bu livanın merkezi idaresi olan Siroz Kazası'na bağlı olan Görülmeli Karyesi arazisi dâhilinde, Selanik'ten 15 saat mesafede Kayın isimli simli kurşun madeni eskiden beri var olan müteadid mağaralar kısımlara ayrıldığı halde kafesi dolmuştur. Bunların yeniden açılması planlanmış ise de yapılacak onarım, harfiyat ve çalışmaların masraflarının kârından çok fazla olması nedeniyle çalışmalar durdurulmuştu. Bundan önceleri bu kazada keşfedilmiş olan maden kömürünün işletme hakkı Bakir manalı' bir şirkete (company) verilmiştir. İmtiyaz sahipleri tarafından harfiyat ve onarım çalışmaları icra edilmiştir. Bu maden, haritada bulunduğu mevkinde gösterilen arazinin her tarafında ve hatta civarında dağlar, sıradağlar olup ehemmiyete uygundu. Bir suret de mevcut ise de bulunduğu mevkiden uzaklığı Velaniyet tabir olunan bir kömür türünden olup madenlerin karışımı sonucunda çok değerli olmaması nedeniyle ihracat yapılacak kadar değerli değildi. Fakat bu türlü

⁴⁶³ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 470.

⁴⁶⁴ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 471-472.

madenlerin ikinci ve üçüncü tabakalarında endoresit (andezit) madeni ve gayet güzel taş kömürü meydana gelmişti.⁴⁶⁵ Bu madenin işletilmesi halinde oldukça istifade edilecekti. Böyle bir eserle karşılaşılması sağlam bir şekilde hatırda kalmasını sağlamıştır. Yapılmış olan onarım ve çalışmaların gelecekte çok fazla faydaları olacağına şüphe yoktu.⁴⁶⁶

⁴⁶⁵ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 490.

⁴⁶⁶ Selanik Vilayet Salnamesi, s. 490-491.

4. BÖLÜM

SELANİK LİMANINDA SANAYİ, TİCARET, İHRACAT, İTHALAT VE DİĞER LİMANLAR

4.1. Selanik Limanı

Selanik Vilayeti, Osmanlı'nın en önemli şehirlerinden birisi olduğu gibi Selanik Limanı'da Osmanlı'nın en önemli ithalat ve ihracat limanlarından birisiydi. Avrupa'nın önemli geçiş noktalarından biri olan Selanik kozmopolit bir yapıya sahip olup farklı unsurların bir arada yaşadığı sosyo-ekonomik faaliyetlerin geliştiği önemli bir liman kentiydi. Bu özellikleri açısından Yahudiler tarafından "*şehirlerin anası*", Osmanlı coğrafyacıları açısından ise "*İstanbul'un bir parçası*" olarak tanımlanmıştır. Selanik çok kültürlü ve çok uluslu olma özelliğini Balkan Savaşları'na kadar korumuştur.⁴⁶⁷

19. yüzyılda Avrupa'da Sanayi İnkılâbı ile birlikte demiryollarının yapılmaya başlanması ile Selanik Limanı'nın önemini daha da arttırdı. Şehrin valisi Sabri Paşa, şehrin etrafını çevreleyen surları yıktırması ve 1869 yılında Selanik Belediyesi'ni kurması şehrin hızla gelişmesini sağladı. Avrupa'da demiryolu yapımının hız kazanması ve kısa süre içerisinde bütün Avrupa'ya yayılmasına bağlı olarak Osmanlı Devleti'nde de 19. yüzyılın sonlarına doğru Rumeli'de demiryollarının inşasına başladı. Rumeli'de ilk demiryolu 1871-1874 yıllarında Selanik-Mitroviçe arasında inşa edildi. Aynı hat 1888'de Üsküp yoluyla Sırbistan'a bağlandı. Demiryolunun inşası ile Selanik'in bölgedeki diğer şehirler ve Batı Avrupa ülkeleriyle bağlantısı önemli ölçüde kolaylaştı. Selanik-Mitroviçe demiryolunun tamamlanması ile şehrin Avrupa ile bağlantısı kurulmuş oldu. Bu bağlantının kurulmasından sonra Selanik

⁴⁶⁷ KİEL, "Selanik", s. 352.

Limanı'nda demiryolu bağlantısının da sağlanmasıyla Selanik uluslararası deniz ticareti ile uluslararası kara ticaretinde önemli bir merkez haline geldi.⁴⁶⁸

Her dönemde önemli bir liman kenti olan Selanik, 19. yüzyılda Sanayi İnkılâbı ve Fransız İhtilalı'nın de etkisiyle Rumeli'nin en önemli kenti haline geldi. Ege Denizi'ne bakan Selanik Limanı, Akdeniz'den Karadeniz'e giden uluslararası ticaret gemilerinin güzergâhları üzerinde bulunması nedeniyle uluslararası ticaret gemilerinin uğrak yeriydi. Süveyş Kanalı'nın açılışı ve Avrupa'daki demiryolu ağının yaygınlaşması ile bu liman kenti üzerinden İngiliz malları farklı bölgelere taşındı.⁴⁶⁹

4.2. Selanik'te Ticaret ve Sanayi

1880'li yıllardan itibaren Selanik'te sanayileşme serüveni başladı ve kısa süre içerisinde Osmanlı Devleti sınırları içerisindeki en önemli sanayi şehirlerinden birisi haline geldi. Selanik'teki sanayileşme süreci her ne kadar şehrin önemli bir ithalat merkezi olmasından dolayı olumsuz etkilenmiş olsa da ipekli dokuma, yünlü dokuma fabrikaları başta olmak üzere gıda, giyim, alkollü içecek ve sabun üretimi gibi farklı alanlarda sanayi tesisleri kuruldu. Bu dönemde kurulan en önemli sanayi tesislerinin başında Osmanlı Tütün Reji Fabrikası gelmekteydi. Bu fabrika 4 Nisan 1884 tarihinde açıldı.⁴⁷⁰

Selanik'teki modern sanayi tesislerinin çok büyük bir kısmı 19. yüzyılın sonlarında kuruldu. Özellikle ipekli dokuma fabrikalarının sayısında önemli artışlar oldu.⁴⁷¹ 1881 yılı itibariyle Selanik sınırları içerisinde sekiz adet buharlı değirmen, bir adet buharlı pamuk ve yün presleri fabrikası, on adet hidrolik pamuk presleri fabrikası, bir adet pamuk ipliği fabrikası, beş adet tabakhane, yedi adet sabun imalathanesi, bir adet briket fabrikası, bir adet içki fabrikası, bir adet iplik fabrikası, üç adet makarna fabrikası, dört adet sandalye atölyesi, bir tahta kerevet fabrikası bulunmaktaydı. 1884 yılı itibariyle bir çivi imalathanesi, bir demir karyola imalathanesi açıldı. 1885

⁴⁶⁸ Özlem Yıldız, "20. Yüzyıl Başlarında Selanik Limanında Deniz Ticareti", *Çağdaş Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 12, Sayı 24, 2012, s. 28.

⁴⁶⁹ İbrahim Yılmazçelik, Sevim Erdem, "Sultan II. Abdülhamid Döneminde Selanik-Manastır, Selanik-İstanbul Demiryolları Güzergâhlarında İşletilen Madenler", *Turkish Studies Dergisi*, Sayı 9/1, Kış 2014, s. 163-164.

⁴⁷⁰ Filiz Dıgıroğlu, "Selanik Ekonomisinde Unutulmuş Bir Alan: Tütün Üretimi, Ticareti ve Reji (1883-1912)", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, Cilt XLIII, 2014, s. 235.

⁴⁷¹ Basil C. Gounaris, *Selanik Doğu Akdeniz'de Liman Kentleri Selanik (1800-1914)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1994, s. 109.

yılında ise şehrin ikinci iplik fabrikası açıldı. Bu fabrikalarda üretilen ipliklerin bir bölümü iç pazara sunulurken diğer bölümü Selanik Limanı üzerinden İstanbul ve Suriye'ye ihraç edilmekteydi.⁴⁷²

Rumeli'de demiryolu ağının yaygınlaşmasına bağlı olarak Selanik'te tren istasyonu çevresindeki semt kısa süre içerisinde bir sanayi bölgesine dönüştü. 1888-1892 yılları arasında sigara üretimi iki, tuğla üretimi üç kat artarken 1886 yılında 599 ton olan pamuk ipliği üretimi 1891 yılında 1.475.000 tona kadar yükseldi. 1889-1892 evresinde kömür ithalatında da önemli bir artış yaşandı ve ithal edilen kömür miktarı 24.376 tona yükseldi.⁴⁷³

Orhan Türker, Selanik'te 1854 yılından şehrin Osmanlı Devleti'nden ayrıldığı 1912 yılında gerçekleşen I. Balkan Savaşı'na kadar geçen süreçte otuz üç fabrikanın daha açıldığı bilgisini vermektedir. Bu fabrikalar; 1854 yılında Allatini Un Fabrikası, 1870 yılında kurulan Salas İplik ve Dokuma Fabrikası, 1880 yılında kurulan Allatini Kiremit ve Tuğla Fabrikası, 1884 yılında kurulan Osmanlı Reji İdaresine ait Tütün İşleme ve Sigara Fabrikası, 1886 yılında kurulan Torrez Mizrahi İplik Fabrikası, 1892 yılında kurulan Olimpos Bira Faabrikası, 1896 yılında kurulan Selanik Belediye Mezbahası, 1905 yılında kurulan Torres ve Ortakları Dokuma Fabrikası, 1907 yılında kurulan Nusla Kardeşler Deri İşleme Fabrikası, 1909 yılında kurulan Turpalı Kardeşler İplik Fabrikası, 1910 yılında kurulan Osmanlı Kumaş ve Bez Fabrikası'dır. Bununla birlikte birkaç sabun, makarna fabrikası ve demir dökümhanesi kurulduğunu belirtmektedir.⁴⁷⁴

Selanik uluslararası bir ticaret kenti olduğu gibi Rumeli'nin dâhili ticaretinde de en önemli şehirlere birisiydi. Rumeli'de iç ticarete yön veren merkezler arasında Selanik'te kurulan pazar ve panayırlar gelmekteydi. Dış ticaretin gelişmesine bağlı olarak Selanik'teki panayır ve pazarların kısmen önemi azaldı. Bunun en temel nedeni ticaretin gelişmiş olması ve farklı alanlara doğru kaymasıydı.⁴⁷⁵

⁴⁷² Yüksel Akkaya, "19. Yüzyılın Sonunda Selanik'te Sanayileşme ve Ücretli Emek", *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, Cilt 9, Sayı 31, 1998, s. 25-35.

⁴⁷³ Gounaris, *Selanik Doğu Akdeniz'de Liman Kentleri Selanik (1800-1914)*, s. 109.

⁴⁷⁴ Orhan Türker, "Osmanlı Yönetiminin Son Yıllarında Selanik'te Sanayi ve Ticaret", *Tarih ve Toplum Dergisi*, Cilt 32, Sayı 188, 1999, s. 91-94.

⁴⁷⁵ Lina Safa, *Osmanlı Döneminde Selanik*, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2017, s. 63.

Ticaretin gelişmesi panayırların önemini azaltacaktı. Selanik'in hinterlandını oluşturan diğer kent olan Manastır, büyük oranda tarımsal bir nüfus barındırmaktaydı. Manastır'da bir buharlı un fabrikası ve küçük bir iplik fabrikası dışında endüstri yoktu. Selanik ile Manastır arasında 220 km uzunluğunda demiryolu vardı. Manastır'da ticaret evleri olmadığı gibi Manastır'ın Avrupa ile direkt ticareti de yoktu. Kentte sadece birkaç tüccar yabancı ülkeler ile direk ticarî ilişkiler içine girmektedir. Ticaret daha çok yurtdışı bağlantıları olan Selanikli tüccarlar tarafından karşılanmaktaydı. Manastır vilayetinin tümü, batıdaki dağlık alan hariç Selanik'in ithalat ve ihracatına bağlı olarak değişmekteydi.⁴⁷⁶

4.3. Selanik Limanı'nda İhracat ve İthalat

Osmanlı Devleti'nin ihracat merkezlerinden birisi olan Selanik Limanı dış pazarda olduğu kadar iç pazarda da oldukça etkili bir konumdaydı. Selanik Limanı'na, İzmir Limanı başta olmak üzere Girit, İstanbul, Kahire ve Karadeniz Limanları'ndan aktarma yapılmaktaydı. İzmir, İstanbul ve Selanik Limanları arasında önemli bir bağlantı olup Doğu Akdeniz ticaretinin şekillenmesinde bu üç liman oldukça etkilidir. Selanik Limanı, 1873 yılından itibaren önemli bir gelişme gösterdi ve İstanbul, İzmir Limanları'nın ardından imparatorluğun en önemli üçüncü ithalat-ihracat merkezi haline geldi.⁴⁷⁷

İngiltere'de başlayan ve çok kısa bir süre içerisinde bütün Avrupa'ya yayılan Sanayi İnkılâbı ile ham madde ve pazar problemlerinin ortaya çıkması Selanik Limanı'nın uluslararası niteliğini daha da arttırmış ve Avrupa limanlarından gelen ürünler demiryolları vasıtası ile iç bölgelere kadar ulaştırılmıştır. Osmanlı limanlarında yaşanan bu gelişmeler Selanik gibi liman kentlerinde değişim ve dönüşüm yaşanmasını sağladığı gibi Osmanlı ticaretinin olumlu yönde etkiledi.⁴⁷⁸

Rumeli'de inşa edilen; Selanik-Mitroviçe, Selanik-Manastır, Selanik-Dedeoğaç demiryolu hatlarının birleşme ve son varış noktası Selanik'tir. Bu üç hattın varış noktası olan Selanik, kısa süre içerisinde bölgede en hızlı ve en fazla gelişime uğrayan şehir oldu. Demiryolları Kavala dışında kalan diğer ikinci derecedeki

⁴⁷⁶ Yıldız, "20. Yüzyıl Başlarında Selanik Limanında Deniz Ticareti", s. 35-36.

⁴⁷⁷ Hüseyin Topuz, "XIX. Yüzyılda Osmanlı Limanlarından Gerçekleşen Ticaret Hacmi Ve Dış Ticarete Yönelik Bir Analiz (1878-1913)", *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s. 115-116.

⁴⁷⁸ Akkaya, "19. Yüzyılın Sonunda Selanik'te Sanayileşme Ve Ücretli Emek", s. 28.

limanları önemsizleştirirken bölgesel ve uluslararası nitelikteki ticaretin merkezi Selanik Limanı oldu.⁴⁷⁹

1865 yılında Selanik Limanı'na gelen toplam gemi sayısı 746 idi. Bunların 521 âdeti yelkenli, 225 âdeti buharlı gemidir. Bunların toplam hacmi 173,335 tonilatoluktur. Aynı yıl ihracat yapmak amacıyla toplamda 750 gemi yola çıkmıştır. Bunların 525'i yelkenli gemi, 225'i buharlı gemidir.⁴⁸⁰ Selanik Limanı'nda ihracatı yapılan sektörlerin başında tarım ve madencilik sektörleri gelmektedir. Selanik Vilayeti'ne bağlı bölgelerde tütün, pamuk, tahıl, üzüm gibi üretilen ürünlerle birlikte zahire, ipek kozası, afyon ve susam gibi ürünler farklı Avrupa ülkelerine yollandı, bu ürünler en önemli ihracat ürünleri arasındaydı. Aynı zamanda Selanik Vilayeti ve çevresinde yer alan bölgelerden getirilen az miktarda kereste ve orman ürünleri ile kömür, krom madeni, keten, hayvan da ihraç edilen ürünler arasındaydı. Selanik'te demiryollarının tamamlanmasından sonra çeşitli ürünlerin hammaddesi olan madenler ve gıda maddelerinin üretimi artmış ve ihraç edilmiştir.⁴⁸¹

Selanik hinterlandı içerisinde yer alan en önemli bölgelerden birisi olan Makedonya oldukça verimli topraklarıyla imparatorluğun en önemli tarım merkezlerinden birisiydi. Selanik şehrinde yaşanan ekonomik değişim ve dönüşümde, kalkınmada bu bölgeden gelen Selanik üzerinden Avrupa'ya ihraç edilen çeşitli tarım ürünleri ve madenlerin etkisi büyüktür. Makedonya'da Zleovo, Sasa, Toranica, Bucim gibi bölgelerden çıkarılan kurşun, çinko, bakır, demir mineralleri, manganez, nikel, krom, altın, titanyum, uranyum, kömür madenleri Selanik Limanı üzerinden ihraç edilmekteydi. Selanik Limanı üzerinden ihraç edilen tarım ürünleri arasında tahıl ürünlerinin oldukça önemli bir yeri vardı. Selanik Ovası'nda yetiştirilen farklı türlerdeki tahıl ürünleri; kızıl ve sert buğdaylar, beyaz ve ağır arpa, mısır, çavdar, yulaf ihraç edilen tarım ürünlerinin başında gelmektedir. Ayrıca Serez Ovası'nda üretilen pamuk, Selanik Ovası, Yenice ve Üsküp civarlarında ekilen tütün Amerika ve Mısır dışında Avusturya, Fransa, İsviçre, Hollanda, İngiltere gibi Avrupa ülkelerine ihraç edilmekteydi.⁴⁸²

⁴⁷⁹ Yıldız, "20. Yüzyıl Başlarında Selanik Limanında Deniz Ticareti", s. 104-105.

⁴⁸⁰ Gounaris, *Selanik Doğu Akdeniz'de Liman Kentleri Selanik (1800-1914)*, s. 108.

⁴⁸¹ Yılmazçelik-Erdem, "Sultan II. Abdülhamid Döneminde Selanik-Manastır, Selanik-İstanbul Demiryolları Güzergâhlarında İşletilen Madenler", s. 160.

⁴⁸² Anastassiadou, *Tanzimat Çağında Bir Osmanlı Şehri Selanik (1830-1912)*, s. 93-98.

İhraç edilen ürünler arasında orman ürünleri ve baharatlar da vardı. Selanik üzerinden orman ürünleri ihracatı yapılan ülkeler arasında Almanya, Fransa, İtalya, Avusturya gibi ülkeler başı çekmektedir. İhraç edilen orman ürünleri ve baharat türlerinin başında; kereste, ıhlamur çiçeği, sarı boya ağacı, sumak yaprağı gelmektedir.⁴⁸³ İhracatı yapılan diğer türler ise rezene, kenevir, keklik yağı, nef, köknardır.⁴⁸⁴

İhracat ve ithalatta yıldan yıla farklılıklar olmakla birlikte Selanik Limanı önemini korumuştur. Selanik Limanı'ndan yapılan ithalat ve ihracatın toplam miktarı 1885 yılında 64.151.000 Fransız Frangı olurken 1887-1888 yılları arasında ihracat ve ithalatta düşüş yaşanmıştır. 1886 yılında ithalat ve ihracatın toplam miktarı 61.898.000 Fransız Frangına yükselmiştir. 1887 yılında kısmi düşüş yaşanmış, ithalat ve ihracatın toplam miktarı 61.033.000 Fransız Frangı olmuştur. İthalat ve ihracatın toplam miktarı 1888 yılında 53.480.000 Fransız Frangı olurken 1889 yılında ithalat ve ihracatta önemli bir artış yaşanmış ve ithalat-ihracatın toplam miktarı 65.700.000 Fransız Frangı olmuştur. 1889 yılında ise ithalat ve ihracatta yüzde yirminin üzerinde bir artış yaşanarak ithalat-ihracatın toplam miktarı 80.133.000 Fransız Frangı oldu.⁴⁸⁵ Osmanlı Devleti limanlardaki ticari faaliyetler üzerinden önemli miktarda gümrük vergisi almaktaydı. İhracat ve ithalattan elde edilen gümrük vergisi miktarları arasında oldukça büyük bir fark vardır. Bu farkın oluşmasının en temel sebebi ise ithalatın, ihracattan daha fazla olmasıdır. 1896-1899 yılları arasında ihracat yıldan yıla artmış buna bağlı olarak da ithalattan elde edilen gümrük gelirlerinde artış olmuştur.⁴⁸⁶ İthalattaki artışın en önemli nedeni ise Osmanlı Devleti'nin Sanayi İnkılâbını gerçekleştirememesi sonucunda Avrupalı ülkelerin iç pazarı haline gelmesidir. Aşağıdaki tabloda alınan gümrük vergisi miktarları vermektedir;⁴⁸⁷ Bkz. Tablo-45.

⁴⁸³ Halil Kutluk, *Türkiye Ormanlığı İle İlgili Tarihi Vesikalar II*, Tarım Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1967, s. 153.

⁴⁸⁴ Yıldız, "20. Yüzyıl Başlarında Selanik Limanında Deniz Ticareti", s. 43-44.

⁴⁸⁵ Yıldız, "20. Yüzyıl Başlarında Selanik Limanında Deniz Ticareti", s. 37.

⁴⁸⁶ Selahattin Bayram, *Osmanlı Döneminde Selanik Limanı (1869-1912)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009, s. 182.

⁴⁸⁷ Yıldız, "20. Yüzyıl Başlarında Selanik Limanında Deniz Ticareti", s. 38.

Tablo-45: Selanik Limanı İthalat ve İhracatı Gümrük Resmi Miktarı (1896-1899).

Yıl	İhracat (Kuruş)	İthalat (Kuruş)
1896	965.467	12.017.325
1897	803.601	13.915.320
1898	863.848	15.869.071
1899	99.436	14.883.789
Toplam	2.732.352	56.685.505

Selanik'te ticaret Osmanlı Lirası üzerinden yapılmaktaydı. Bununla birlikte ihracat ve ithalat gerçekleştirilirken İngiliz Poundu ve Fransız Frangı da kullanılan paralar arasındaydı. Her ne kadar Selanik'te sanayi tesisleri kurulmuş olsa da bu fabrikalarda yapılan üretim yeterli düzeyde değildir. Buna mukabil olarak büyük bölümü işlenmiş ürün olmak üzere ithalat 1903-1911 evresinde 1904-1905 yılları dışında devamlı olarak artmıştır. İthalatın devamlı artmasına karşılık olarak ihracatta artışlar olsa da bu istenilen oranda olmamıştır. Aşağıdaki tabloda 1903-1911 yılları arasında Selanik Limanı'nda gerçekleşen ithalat ve ihracattan elde edilen gelir aşağıda verilmiştir.⁴⁸⁸ Bkz. Tablo- 46. Aynı zamanda belirli ürünlerin ithalatını da gösterir tablo aşağıdadır.⁴⁸⁹ Bkz. Tablo-47.

Tablo-46: Selanik Limanında İthalat ve İhracat (1903-1911).

Yıl	İthalat (Pound)	İhracat (Pound)
1903	?	1 176 600
1904	1.826.200	1.068.300
1905	1.703.640	1.300.475
1906	2.600.000	1.601.470
1907	2.797.79	1.058.540
1908	3.254.328	934.150
1909	4.188.655	1.047.389
1910	4.641.301	1.362.102
1911	4.663.105	1.428.681

⁴⁸⁸ Yıldız, "20. Yüzyıl Başlarında Selanik Limanında Deniz Ticareti", s. 39.

⁴⁸⁹ Yıldız, "20. Yüzyıl Başlarında Selanik Limanında Deniz Ticareti", s. 41-42.

Tablo-47: Selanik Limanı'nda Belirli Ürünlerin İthalatı.

Belli Başlı Ürünler	1909 (Ton)	1910 (Ton)	1911 (Ton)	Ülkeler	Belli Başlı Ürünler	1909 (Ton)	1910 (Ton)	1911 (Ton)	Ülkeler
Bira, Şarap, İçecekler	2.405	2.503	2.750	Almanya, İtalya, Rusya	Kibrit	486	800	1.100	Avusturya-Macaristan, Belçika
Mum	158	150	245	Belçika, İtalya, Hollanda	Metal	-	10.946	-	Almanya, Belçika
Halı	-	-	-	Türkiye, Amerika	Yağ	5.750	7.979	7.000	Türkiye, Rusya, Amerika, İngiltere
Tahıl	20.125	18.100	23.950	Sırbistan, Bulgaristan, Romanya	Muşamba	-	349	-	İngiltere
Kireç, Çimento, Sıva	3.150	4.475	8.500	Yunanistan, Fransa, Belçika, Avusturya	Kâğıt	1.845	4.762	3.300	Avusturya-Macaristan
Kimyasal-İlaç Vb.	-	-	-	Fransa, İtalya, İngiltere, Almanya, Avusturya-Macaristan	Parfüm	146	139	166	Fransa, Amerika, Türkiye, Almanya, Avusturya-Macaristan
Hazır Giyim	98	110	110	Almanya, Avusturya-Macaristan, Fransa	Petrol	-	-	-	Rusya, Romanya
Kömür	32.098	39.823	52.000	Türkiye, İngiltere	Pirinç	5.000	7.926	5.501	Hindistan
Kahve	2.700	2.100	1.912	Brezilya'dan direkt olarak transit olarak İngiltere, Fransa, İtalya, Avusturya-Macaristan	İp	447	71	710	İngiltere, Sırbistan
Pamuk	-	-	-	-	Yelken Bezi	-	4.000	4.350	Hindistan, İngiltere, Fransa, Avusturya-Macaristan, Almanya, İtalya
Boya	-	496	460	Belçika, İngiltere	Sabun	1.345	980	1.600	Türkiye, Fransa, Almanya, Avusturya-Macaristan
Fes	81	100	97	Avusturya-Macaristan	Nişasta	170	381	264	Hollanda, Belçika
Balık (Kuru ve Tuzlu)	46	52	100	İngiltere	Şeker	-	20.000	24.510	Avusturya-Macaristan, Rusya
Un	9.419	31.842	38.000	İtalya, Bulgaristan, Romanya	Odun	-	-	-	Avusturya-Macaristan, Türkiye, Romanya, İsveç
Cam Ve Çin Eşyası	-	-	8.200	Belçika, Avusturya-Macaristan, Almanya, İtalya, İngiltere.	Elyaf (Balya)	2.500	3.170	336	İngiltere

Demir Eşya	11.550	-	20.605	Almanya, Belçika	Deri	927	1.347	3.500	Hindistan, Afrika, Fransa,
Makine	4.935	2.772	-	Almanya, İngiltere, Amerika	Yün	-	-	-	-

1903-1905 yılları arasında ihracat ve ithalat oranları birbirine yakınken bu tarihten itibaren fark giderek açılmıştır. Selanik Limanı'na gelen ithal ürünler arasında; alkollü içecekler, mum, tahıl ürünleri, kireç, çimento, sıva, kimyasal ürünler ve ilaç, hazır giyim, kibrit, metal ürünleri, yağ, muşamba, kâğıt, kahve, pirinç, parfüm, kömür, ip, petrol, yelken bezi, deri, odun, şeker, un, nişasta, demir, boya, balık, fes, cam, demir eşya, makine gibi ürünler vardır. Bu ürünlerin ithal edildiği ülkeler arasında; Fransa, Almanya, İngiltere, Rusya, Amerika, İtalya, Belçika, Hollanda, Avusturya-Macaristan, Sırbistan, Bulgaristan, Yunanistan, Fransa, Romanya, İsveç, Afrika, Brezilya, Hindistan vardır.⁴⁹⁰ Selanik Limanı üzerinden ihraç edilen ürünler arasında tarım, hayvancılık ve maden ürünleri gibi işlenmemiş ürünler başta gelmektedir. İhracatın gerçekleştiği ülkeler arasında; Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, Avusturya-Macaristan, Uzakdoğu, Bulgaristan, Romanya, Mısır, Malta, Hollanda, Mısır, Amerika gibi ülkeler vardır.⁴⁹¹ Aşağıdaki tabloda Selanik Limanı üzerinden ihraç edilen ürünler ve ihracatın gerçekleştiği ülkeler hakkında bilgi verilmiştir. Bkz. Tablo-48.

Tablo-48: Selanik Limanından Yapılan Belli Başlı İhracata Ait Ürünler, Değerleri ve Hangi Ülkelere Satıldıkları (1909-1911).

Belli Başlı Ürünler	1909 (Ton)	1910 (Ton)	1911 (Ton)	Ülkeler
Arpa	22.400	-	54.000	Belçika, İngiltere, Almanya
Fasulye	6.209	15.709	-	Hemen hemen tümü yerel olarak tüketilir.
Krom	2.400	800	400	Marsilya-Trieste
İpek kozası	150.000	213.500	300.000	İtalya
Pamuk	-	11.628	-	İhracat yok
Yumurta	24.000	24.000	24.000	Yunanistan, Fransa, Almanya, Avusturya-Macaristan
Rezene	11.000	7.500	11.433	Fransa
Un	160.000	140.400	192.800	Türkiye
Mısır	11.200	61.810	35.500	Almanya, İngiltere
Manyezit	18.400	22.800	22.000	Hollanda, Almanya, İtalya, Avusturya-Macaristan

⁴⁹⁰ Yıldız, "20. Yüzyıl Başlarında Selanik Limanında Deniz Ticareti", s. 40-41.

⁴⁹¹ Yıldız, "20. Yüzyıl Başlarında Selanik Limanında Deniz Ticareti", s. 42.

Manganez	4.500	12.320	-	İhracat yok
Dövülmüş tohum	800	1.120	2.485	Almanya
Yulaf	21.400	43.560	41.605	İngiltere, Almanya
Afyon	87.300	165.000	76.000	Amerika, Almanya, Uzakdoğu
Kırmızıbiber	65.000	50.000	37.500	Bulgaristan, Romanya
Haşhaş tohumu	8.000	60.000	-	Yerel olarak tüketilir.
Demir	41.600	96.000	68.000	Almanya, Fransa
Çavdar	3.000	5.500	9.638	Almanya
Deri	168.480	110.455	153.320	Amerika, Almanya
Tütün	240.000	320.000	400.000	Avusturya-Macaristan, İtalya
Yün	1.700	-	-	Tümü yerel olarak tüketilir.
Toplam	1.047.389	1.362.102	1.428.681	
Sığır, koyun	184.700	126.975	75.489	İtalya, Mısır, Malta

Tablolardan da anlaşılacağı üzere Selanik, Avrupa ülkeleri başta olmak üzere çeşitli ülkelerden değerli ürünler ithal ederken aynı ülkelere tarım ürünleri ihraç etmiştir. İthal edilen ürünler hinterlandı alanında kalan bölgeler başta olmak üzere Rumeli'nin farklı bölgelerine yollanmıştır. Selanik ve Üsküp önemli bir tahıl üretimi merkezi olmasına rağmen özellikle İtalya, Bulgaristan, Romanya'dan un ithalatı yapılmış olup tahıl ürünleri ise yine yakın ülkelere Sırbistan, Bulgaristan ve Romanya'dan yapılmaktaydı. Hazır giyim daha ziyade Orta Avrupa ve Batı Avrupa ülkelerinden Avusturya-Macaristan, Almanya ve Fransa'dan yapılmaktaydı. Kömür, Osmanlı ve İngiltere'den ithal edilirken şeker, Avusturya-Macaristan ve Rusya'dan alınmaktaydı. Demir eşya Almanya ve Belçika'dan alınırken sabun yerelde üretildiği gibi Girit, Midilli gibi adalardan da gelmektedir. Bunun dışında yabancı ülkelere de satın alınmaktadır.⁴⁹²

Selanik ve çevresinde üretilen tütün, pamuk, tahıl gibi ürünler ile zahire, ipek kozası, afyon ve susam vilayetin en önemli ihracat ürünleri arasındaydı. Az miktarda kereste, kömür, krom madeni, keten, kenevir, hayvan da ihraç edilmekteydi. Üretilen tütün, Avusturya-Macaristan ve İtalya'ya ihraç edilirken Selanik'in en önemli ihraç ürünlerinden bir diğeri olan ipek kozası İtalya'ya, Selanik'te üretilen un Osmanlı'ya, deri ise Almanya ve Amerika gibi ülkelere ihraç edilmekteydi. Makedonya'da üretilen pamuk Amerika'ya gönderildiği gibi bir dönem Selanik Limanı'nın temel ihracat ürünlerinden birisi oldu.⁴⁹³

⁴⁹² Yıldız, "20. Yüzyıl Başlarında Selanik Limanında Deniz Ticareti", s. 41-42.

⁴⁹³ Yıldız, "20. Yüzyıl Başlarında Selanik Limanında Deniz Ticareti", s. 42-43. Gounaris, *Selanik Doğu Akdeniz'de Liman Kentleri Selanik (1800-1914)*, s. 93-96.

Tablo-49. Selanik Limanı'ndan Yapılan Belli Başlı İhracata Ait Ürünler, Değerleri ve Hangi Ülkelere Satıldıkları (1909-1911).⁴⁹⁴

Ülke	1907 (Pound)	1908 (Pound)	1909 (Pound)	1910 (Pound)	1911 (Pound)
Arjantin Cumhuriyeti	-	56.000	68.000	-	-
Avusturya-Macaristan	629.585	461.338	604.150	900.000	975.200
Belçika	117.980	154.855	200.000	126.660	140.000
Brezilya	78.680	65.000	80.000	76.000	96.800
Bulgaristan	91.000	22.680	13.400	105.400	110.000
Fransa	263.440	302.200	358.680	373.892	350.000
Almanya	266.840	396.480	642.580	530.578	492.363
Yunanistan	47.350	62.500	70.000	41.280	55.000
Hindistan, Myanmar	63.390	68.142	64.500	126.500	140.000
İtalya	142.360	199.300	220.000	358.400	179.200
Hollanda	9.180	47.233	35.000	33.836	36.000
Romanya	36.200	18.000	44.800	158.500	170.000
Rusya	198.050	237.488	304.845	254.400	265.000
Sırbistan	47.200	98.400	117.200	78.120	85.000
İspanya	24.900	30.220	24.200	21.000	3.268
İsveç	3.800	5.260	5.000	3.800	7.500
İsviçre	29.650	28.350	30.000	11.500	15.000
Osmanlı İmparatorluğu	204.320	286.930	300.000	367.475	350.000
Birleşik Krallık (İngiltere)	484.020	639.642	882.300	886.960	992.774
Amerika	39.850	74.320	124.000	187.000	200.000
Toplam	2.777.795	3.254.338	4.188.655	4.641.301	4.663.105

Yukarıdaki tabloya göre Selanik Limanı üzerinden ihracat yapılan ülkeler arasında: Arjantin Cumhuriyeti, Avusturya-Macaristan, Belçika, Brezilya, Bulgaristan, Fransa, Almanya, Yunanistan, Hindistan, Myanmar, İtalya, Hollanda, Romanya, Rusya, Sırbistan, İspanya, İsveç, İsviçre, Osmanlı İmparatorluğu, Birleşik Krallık, Amerika vardır. Bu tabloya göre Selanik Limanı üzerinden en çok ihracatın gerçekleştiği ülkeler sırasıyla Avusturya-Macaristan, Birleşik Krallık (İngiltere), Almanya, Fransa, Osmanlı İmparatorluğu, Rusya ve İtalya'dır.

Rumeli'de demiryollarının yapılmaya başlamasıyla deniz ticaretinin yerini kısmen kara ticareti olsa da Selanik'teki uluslararası ticaretin çok büyük bir bölümü deniz üzerinden yapılmaktaydı. Selanik'e uğrayan gemiler arasında yük gemileri olduğu gibi yolcu gemileri de vardı. Selanik Limanı'nda 1904 yılında yelkenli gemilerin sayısında önemli bir artış olsa da buharlı gemilerin tonajı daha fazladır. Buharlı gemilerin dağılımına bakıldığı zaman bu gemilerin; %26.8'i Yunanistan'a, %20'si Osmanlı Devleti'ne, %13.5'ini Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na, %7'i

⁴⁹⁴ Yıldız, "20. Yüzyıl Başlarında Selanik Limanında Deniz Ticareti", s. 42.

Fransa'ya, %7.3'ü Rusya'ya, %7'si ise İngiltere'ye aitti. Yelkenli gemilerde ise durum çok farklıydı.

Yelkenli gemilerin uzun yola dayanıklı olmaması nedeniyle bu gemiler daha ziyade yakın ülkelere aitti. Selanik'te yelkenli gemi ile yük ve yolcu taşımacılığı yapan ülkeler arasında

Osmanlı Devleti, Yunanistan ve İtalya gibi ülkeler vardı. Selanik'te faaliyet gösteren yelkenli gemilerin %90'nı Osmanlı'ya aitken %9.7'si Yunanistan'a, 0.3'ü İtalya'ya aitti.⁴⁹⁵ Detaylı bilgi için aşağıdaki tabloya bakınız:⁴⁹⁶ Bkz. Tablo-50.

Tablo-50: Selanik Limanı'na Gelen Gemilerin Ülkelere ve Türlerine Göre Dağılımı (1903-1904).

Ülkeler	1903				1904			
	Buharlı	B. Tonajı	Yelkenli	Y. Tonajı	Buharlı	B. Tonajı	Yelkenli	Y. Tonajı
Avusturya-Macaristan	120	150.400	-	-	146	182.775	-	-
Belçika	16	25.500	-	-	14	18.479	-	-
İngiltere	62	94.500	-	-	79	117.680	-	-
Hollanda	29	29.060	-	-	28	23.470	-	-
Fransa	71	99.400	-	-	58	96.408	-	-
Almanya	45	66.000	-	-	58	78.429	-	-
Yunanistan	238	79.590	213	12.400	288	104.104	211	10.018
İtalya	57	99.400	4	60	59	100.374	-	-
Osmanlı	184	83.700	1.968	45.800	171	69.489	2.149	51.650
Rusya	65	60.000	-	-	68	65.443	-	-
Danimarka					6	7.884		
Norveç	1	1.022	-	-	1	1.111	-	-
Romanya	1	1.425						
Toplam	889	789.987	2.185	58.260	960	857.762	2.360	61.668

1903-1904 yılları arasında deniz yoluyla ticaretin yapıldığı ülkeler arasında Avusturya-Macaristan, Belçika, İngiltere, Hollanda, Fransa, Yunanistan, İtalya, Osmanlı Rusya, Danimarka, Norveç ve Romanya vardır. Yukarıdaki tablo incelendiğinde Balkan ülkeleri ve komşu ülkelerin yoğunluğu dikkat çekmektedir. Selanik limanına en çok uğrayan ülkeler Yunanistan, Osmanlı, Avusturya-Macaristan, İngiltere, İtalya ve Rusya olmuştur.

4.4. Selanik Limanı ve Diğer Limanlar

İstanbul Limanı Osmanlı'nın ithalat ve ihracatı açısından 19. yüzyıla kadar ilk sırada yer almaktadır. Osmanlı'nın son döneminde İzmir Limanı ihracatta birinci olurken, İstanbul Limanı ikinci olmuştur. Selanik Limanı, İzmir ve İstanbul Limanları'ndan sonra gelen en önemli üçüncü ithalat ve ihracat limanıdır. Bunlar dışında

⁴⁹⁵ Yıldız, "20. Yüzyıl Başlarında Selanik Limanında Deniz Ticareti", s. 30.

⁴⁹⁶ Yıldız, "20. Yüzyıl Başlarında Selanik Limanında Deniz Ticareti", s. 42.

Osmanlı'nın son dönemindeki diğer önemli limanlar Trabzon ve Samsun Limanı'dır. Selanik Limanı ise 1870'li yıllardan itibaren Selanik Vilayeti'nin kurulması ve Rumeli'de demiryolu ağının yaygınlaşmasıyla ulusal ve uluslararası ticarete daha önemli bir merkez haline gelmiştir. 1840'lı yılların başında İstanbul, İzmir, Trabzon ve Samsun'dan sonra beşinci büyük liman olan Selanik Limanı zamanla gelişerek Osmanlı limanlarında gerçekleşen toplam ticaret hacminde üçüncülüğe kadar yükselmiştir.⁴⁹⁷

İzmir'de ticari faaliyetler yürüten ülkelerin başında Fransa, İngiltere, İsveç, Avusturya-Macaristan, Prusya, Hollanda gibi ülkeler gelmekteydi. Bu ülkeler ticaret gemileri aracılığıyla ithalat faaliyetlerinde bulunmuştur. 19. yüzyılda İstanbul ve İzmir Limanları'nda ticari faaliyet gösteren gemiler içerisinde vapurların sayısı hızla artmasına karşılık yelkenli gemi sayısında düşüş olmuştur. Osmanlı limanlarında gerçekleşen nakliyatın yaklaşık dörtte üçü İstanbul Limanı üzerinden yapılmaktadır.⁴⁹⁸ 19. yüzyılın sonlarında Selanik ve İzmir limanlarına uğrayan gemi sayısında da önemli bir artış olmakla birlikte özellikle Selanik Limanı'nda Batı ve Orta Avrupa'dan alınacak-satılacak ürünler demiryolu üzerinden yollanmıştır.⁴⁹⁹

İzmir aynı zamanda önemli bir iç limandır. Bu dönemde iç pazara yönelik ticari faaliyetlerin yürütüldüğü diğer limanlar Trabzon, Mersin, Samsun, İskenderun, Sinop Limanları'dır.⁵⁰⁰

Tablo-51: Beş Osmanlı Limanı'nda Gerçekleşen İthalat Miktarları ve Oranları.⁵⁰¹

Liman	1905		1907		1910	
	Değer(pound)	%	Değer(pound)	%	Değer(pound)	%
İstanbul	8.778.000	51.5	9.535.340	50.1	12.181.000	49.6
İzmir	3.215.000	18.8	3.183.000	16.7	4.061.000	16.5
Selanik	1.703.640	10	2.797.795	14.7	4.641.301	18.9
Beyrut	1.537.000	9	1.694.000	8.9	2.153.200	8.8
Trabzon	1.819.410	10.7	1.823.290	9.6	1.491.360	6

⁴⁹⁷ Topuz, "XIX. Yüzyılda Osmanlı Limanlarından Gerçekleşen Ticaret Hacmi Ve Dış Ticaretine Yönelik Bir Analiz (1878-1913)", s. 115.

⁴⁹⁸ Topuz, "XIX. Yüzyılda Osmanlı Limanlarından Gerçekleşen Ticaret Hacmi Ve Dış Ticaretine Yönelik Bir Analiz (1878-1913)", s. 121.

⁴⁹⁹ Yıldız, "20. Yüzyıl Başlarında Selanik Limanında Deniz Ticareti", s. 28-29.

⁵⁰⁰ Topuz, "XIX. Yüzyılda Osmanlı Limanlarından Gerçekleşen Ticaret Hacmi Ve Dış Ticaretine Yönelik Bir Analiz (1878-1913)", s. 120-121.

⁵⁰¹ Yıldız, "20. Yüzyıl Başlarında Selanik Limanında Deniz Ticareti", s. 43.

1905-1910 yılları arasında Osmanlı Limanları içerisinde İstanbul'dan sonra en fazla ithalatın yapıldığı liman Selanik Limanı olmuştur. 1905 yılında Trabzon ve İzmir Limanı'nın gerisinde olan Selanik 1910 yılına gelindiğinde her iki şehri de geri bırakmayı başarmıştır. Bunda en önemli etkenlerden birisi Selanik'in denizyolu dışında demiryolu ağı ile Avrupa'ya bağlanmasıdır. Osmanlı limanlarından yapılan ithalat içerisinde Selanik'in payı 1905 yılında %10'ken bu pay 1910 yılı itibarıyla %18,9'a kadar çıkmıştır. Aynı dönem aralığında İzmir Limanı'nın ithalattaki payı %18,8'den, %16,5'a kadar Trabzon Limanı'nın ithalattaki payı 10.7'den, % 6'ya kadar gerilemiştir. 1905-1910 yılları arasında ithalat oranı yükselen tek liman Selanik Limanı'dır. Buna bağlı olarak 1905 yılında 1.703.640 pound olan ithalat miktarı 1910 yılında 4.641.301 pounda kadar yükselmiştir.⁵⁰²

Tablo-52: Beş Osmanlı Limanı'nda Gerçekleşen İhracat Miktarları ve Oranları.⁵⁰³

1905			1907		1910	
Liman	Değer(pound)	%	Değer(pound)	%	Değer(pound)	%
İstanbul	1.432.000	14.3	1.555.512	17,3	1.993.000	21.5
İzmir	5.504.000	55.2	4.690.000	52.1	4.500.000	48.6
Selanik	1.300.475	13	1.058.540	11.8	1.362.102	14.7
Beyrut	924.000	9.3	1.020.000	11.3	822.500	8.9
Trabzon	815.340	8.2	677.090	7.5	579.720	6.3

İthalatta olduğu gibi ihracatta da 1905-1910 yılları arasında Selanik Limanı'nın payı oldukça yükselmiştir. 1905 yılından 1910 yılına kadar geçen süreçte ihracattaki payı belirgin bir şekilde yükselen liman İstanbul Limanı'dır. İstanbul Limanı kadar olmasa da Selanik Limanı'nın da ihracattaki payı 1907 yılındaki düşüşü de göz önüne alırsak önemli ölçüde yükselmiştir. 1905 yılında Osmanlı Devleti tarafından gerçekleştirilen ihracatın %14,3'ü İstanbul, % 55,2'si İzmir, %13'ü Selanik, % 9,3'ü Beyrut, % 8,2'si Trabzon Limanları üzerinden gerçekleşmiştir. 1910 yılına gelindiğinde ise bu oran İstanbul Limanı için %21,5, İzmir Limanı için %48,6, Selanik Limanı için %14.7, Beyrut Limanı için % 8.9, Trabzon Limanı içinse % 6.3 olarak gerçekleşmiştir.⁵⁰⁴

İlber Ortaylı, 19. yüzyılda sanayileşmeyi başaran Osmanlı liman kentleri arasında Selanik, İzmir ve Lübnan'ı (Beyrut) göstermektedir. Bu şehirler coğrafi

⁵⁰² Yıldız, “ 20. Yüzyıl Başlarında Selanik Limanında Deniz Ticareti”, s. 43-44.

⁵⁰³ Yıldız, “20. Yüzyıl Başlarında Selanik Limanında Deniz Ticareti”, s. 43.

⁵⁰⁴ Yıldız, “Yüzyıl Başlarında Selanik Limanında Deniz Ticareti”, s. 43-44.

konumlarının da etkisiyle Sanayi İnkılâbı sonrasında endüstri çağı olarak adlandırılan dönemde Osmanlı liman kentleri arasında en önemli ticaret merkezleridir.⁵⁰⁵

Beyrut doğrudan Fransız ve İngilizlerin ticaret yaptığı bir liman kentiydi. Beyrut Limanı'nda ithalat daha yoğun yapılmaktaydı. Bu nedenle Beyrut Limanı'nda yapılan toplam ithalat 4,6 milyon Fransız Frang'ıyken toplam ihracat oranı 3,2 milyon Fransız Frang'ıydı. 1836-1838 yıllarında ithalat hacmi 14,5 milyon Fransız Frangi'na ulaşırken, ihracat hacmi ise 8,5 milyon Fransız Frang'ına yükseldi. Özellikle İngilizler buharlı gemileri sayesinde bölgedeki ticaret hacimlerini daha da arttırdılar. İngilizlerin ticaret hacimlerini arttırmasında etkili olan bir diğer faktör 1838 yılında imzalanan Osmanlı-İngiliz Ticaret Anlaşması oldu.⁵⁰⁶

19. yüzyılın sonlarında Beyrut Limanı'yla diğer bölgelerin bağlantısını sağlayan demiryolları inşa edildi. Bu demiryolları ile Beyrut-Şam ve Beyrut-Yafa arasında bağlantı kurulduğu gibi Beyrut Limanı hinterlandında kalan diğer şehirlere de ulaşım sağladı.⁵⁰⁷

Osmanlı ihracat ve ithalatının yönetildiği İstanbul, İzmir, Selanik, Trabzon, Samsun, Kavala, İskenderun Limanları içerisinde Selanik Limanı'nın önemi özellikle 19. yüzyılın sonuna doğru önemli ölçüde artmıştır. İmparatorlukların Balkanlar'daki mücadelesi, Sanayi İnkılâbı ve Avrupa'da demiryolu ağının hızla yayılması Selanik'in jeopolitik öneminin artmasına neden olmuş ve bunun sonucunda da Selanik Limanı önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir. 1900'lü yılların başında Selanik Limanı, İzmir ve İstanbul Limanı'ndan sonra Osmanlı Devleti'nin en önemli limanı konumundadır. Ticari faaliyetlerin gelişmesine bağlı olarak şehirde sanayileşme hız kazanmış ve kısa süre içerisinde gıda, tekstil, maden sektörlerine bağlı sanayi kuruluşları kurulmuştur.⁵⁰⁸ Bu açıdan değerlendirildiğinde Selanik, sanayileşmeyi başaran ender Osmanlı şehirlerinden birisidir.⁵⁰⁹

Bölgesel olarak değerlendirildiğinde ise Selanik Limanı, Rumeli içerisindeki en önemli limanlardan biridir. Selanik Limanı kadar önemli olmasa da çeşitli tarım,

⁵⁰⁵ İlber Ortaylı, "19. Yüzyıl Sonunda Suriye ve Lübnan Üzerinde Bazı Notlar", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 4, 1984, s. 89-90.

⁵⁰⁶ Ortaylı, "19. Yüzyıl Sonunda Suriye ve Lübnan Üzerinde Bazı Notlar", s. 92.

⁵⁰⁷ Ortaylı, "19. Yüzyıl Sonunda Suriye ve Lübnan Üzerinde Bazı Notlar", s. 100.

⁵⁰⁸ Akkaya, "19. Yüzyılın Sonunda Selanik'te Sanayileşme Ve Ücretli Emek", s. 27-29.

⁵⁰⁹ Detaylı bilgi için Bkz; Donald Quartaert, *Fabrika Bacalarından Tüten İlk Dumanlar*, Hazırlayan: Gilles Veinstein, *Selanik 1850-1918*, Çeviren: Cüneyt Akalın, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 223-247.

orman ve maden ürünlerinin ihraç edildiği Kavala Limanı ile Bulgaristan'ın önemli bölümünü içine alan Tuna Vilayeti'nin başkenti konumunda olan Rusçuk Limanı önemli Rumeli'deki önemli ihracat ve ithalat merkezleri arasındaydı. Bu öneminden dolayı bölgede ticari faaliyetleri ve ulaşımı geliştirmek amacıyla Rumeli'deki ilk demiryolu hatlarından birisi Rusçuk ile Karadeniz'e kıyısı olan bir liman kenti konumundaki Varna arasına yapılmıştı. 19. yüzyılın ikinci yarısında Rusçuk, Rumeli'de en fazla gelişen şehirlerden birisi oldu.⁵¹⁰

Rusçuk-Varna arasında inşa edilen demiryolunun faaliyete geçmesiyle birlikte Rusçuk daha da önem kazandı. Rusçuk Limanı, kara ve denizyoluyla İstanbul'a gitmek isteyen Avrupa elçileri ve Bulgar topraklarında bulunan konsoloslar, diplomatlar ve çeşitli görevliler tarafından tercih edilmiş, İstanbul ve Avrupa arasında bağlantıyı sağlayan önemli bir geçiş güzergâhı olmuştur.⁵¹¹

⁵¹⁰ Machiel Kiel, "Rusçuk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 35, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, s. 246.

⁵¹¹ Mehmet Topal, "Balkanlarda Bir Modernleşme Örneği: Rusçuk", *Mavi Atlas Dergisi*, Sayı 4, 2015, s. 17.

SONUÇ

Selanik 1867 yılında vilayet statüsünü almıştır. 1913 yılında ise vilayetlik durumu kalkmıştır. Bu süre içinde Osmanlı Devleti'nin pek çok yerleşim biriminde olduğu gibi Selanik Vilayeti'nde de birçok kere sancaklar, kazalar ve nahiyelerin idari statüleri değişikliğe uğramıştır. Salnamenin yazıldığı H. 1303-4/M. 1885-86 yılında Selanik Vilayeti 4 sancaktan oluşmaktaydı. Bunlar Selanik Sancağı, Drama Sancağı, Siroz (Serez) Sancağı ve Taşoz Sancağıdır.

Selanik Sancağı ise Selanik Kazası, Avrethisar Kazası, Doyran Kazası, Ustrumca Kazası, Tikveş Kazası, Yenice-i Vardar Kazası, Vidine Kazası, Karaferya Kazası, Köprülü Kazası, Kesendire Kazası ve Aynaroz Kazası olmak üzere 10 kaza biriminden oluşmuştur.

Selanik Sancağı'nın salnamedeki veriler ışığındaki toplam nüfusu 409.996'dır. Bu nüfusun 154.316'sını Müslümanlar, 255.680'inini de gayrimüslimler oluşturmaktadır. Selanik Sancağı'nın içinde en kalabalık nüfusa sahip olan kaza birimi Avrethisarı Kazası'dır. En az nüfusa sahip olan kaza Doyran Kazası'dır. Sırasıyla Selanik Sancağı kaza ve nahiyelerin nüfus bilgileri şu şekildedir:

Langaza Nahiyesi nüfus 40.100, Avrethisar Kazası 61.861, Doyran Kazası 26.824, Ustrumca Kazası 31.491, Tikveş Kazası 39.640, Yenice-i Vardar Kazası 43.800, Vidine Kazası 26.913, Karaferya Kazası 18.298, Ağustos Nahiyesi 5.284, Köprülü Kazası 50.915, Kesendire Kazası 44.870, Aynaroz Kazası ise 20.000'dir.

Selanik Sancağı'ndaki evlilik durumlarına bakıldığında en fazla evliliğin 750 nikâhla Köprülü Kazası'nda olduğu görülmüştür. En azı ise 86 nikâhla Vidine Kazası'nda gerçekleşmiştir. Kaza ve nahiyelere göre toplam evlilik sayıları şu şekildedir: Doyran Kazası'nda 192, Ustrumca Kazası'nda 552, Tikveş Kazası'nda 152, Yenice-i Vardar Kazası'nda 382, Vidine Kazası'nda 86, Karaferya Kazası'nda 476, Ağustos Nahiyesi'nde 170, Köprülü Kazası'nda 750 ve Kesendire Kazası'nda ise 280'dir.

Selanik Sancağının eğitim durumu incelendiğinde sancakta toplam 577 mektep olduğu anlaşılmıştır. En fazla okul Avrethisarı Kazası'ndadır. En az okul ise Ağustos Nahiyesi'ndedir. Bu okullarda okuyan Müslüman öğrenci sayısı 719.485'tir. (Bazı okullardaki öğrenci sayıları Müslim ve gayrimüslim olarak ayırt edilmeden yazıldığı için oradaki öğrenci sayıları bu toplama alınmamıştır.) Selanik Sancağı'nda Avrethisarı 31 mektep, Doyran Kazası 57, Ustrumca Kazası 33, Tikveş Kazası 24,

Yenice-i Vardar Kazası 80, Vidine Kazası 41, Karaferya Kazası 37, Ağustos Nahiyesi 8, Köprülü 71, Kesendirede ise 40 mektep bulunmaktadır.

Selanik Sancağı'nda en fazla ziraate uygun topraklar Kesendire Kazası'na aittir. Toplam zirai arazisi 800.000 dönümdür. En az zirai arazi ise Ağustos Nahiyesi'ne aittir. Selanik Sancağı zirai toprakların dönümleri şunlardır: Avrethisarı 2.750.000 dönüm (Avrethisarı'nın toplam toprak ölçüsüdür. Salnamede ayrı olarak zirai toprak dönümü belirtilmemiştir.), Doyran Kazası 272.310, Ustrumca Kazası 60.000, Tikveş Kazası 129.000, Yenice-i Vardar Kazası 200.650, Vidine Kazası 562.650, Karaferya Kazası 194.262, Ağustos Nahiyesi 10.000, Köprülü 412.980, Kesendire ise 800.000 dönümdür.

Selanik Sancağı'nda hayvancılık önemli geçim kaynaklarından biridir. Bunu da salnamedeki tüm kaza ve nahiyelerin tanıtımında özellikle hayvancılık üzerinde durulmasından anlayabiliyoruz. Selanik Sancağı'ndaki tüm kaza ve nahiyedeki hayvanların sayılarına bakınca en fazla koyun beslendiğini görüyoruz. En fazla koyun 169.790 sayısı ile Langaza Nahiyesi'ne aittir. En az ise 1500 koyun sayısı ile Aynaroz Kazası'na aittir.

Selanik Sancağı'nda genel olarak en fazla buğday üretimi yapılmıştır. Buğdayı sırasıyla çavdar, arpa, yulaf, darı ve mısır takip etmiştir. Buğday üretimi aynı zamanda her kaza ve nahiyedeki üretim faaliyetlerine bakınca yukarıda saydığımız bakliyalara göre en fazla kazanç getiren ürün olmuştur. Bunun dışında afyon ve tütün üretimi buğdaya göre dönüm olarak daha az yapılmışsa da buğdaya göre daha fazla kazanç getirdiği de bir gerçektir. Örnek vermemiz gerekirse Ustrumca Kazası'nda buğday üretimi için 18.000 dönüm tohum ekilmiş ve kilesi 15 kuruşa satılmıştır. Buna karşılık 185 dönüm afyon tohumu ekilmiş ve kıyyesi 100 kuruşa satılmıştır. Genel olarak tüm kaza ve nahiyelerde bu şekilde bir karşılaştırma yapmak mümkündür. Tüm kazalara bakmak gerekirse Langaza merkez nahiyesinde en fazla üretim 25.000 dönüm ile buğdaya aittir. Kilesi 80 kuruşa satılmıştır. Avrethisarı Kazası'nda ise 100.000 dönüm arpa ve 100.000 dönüm tütün üretimi yapılmış ve arpanın kilesi 7,5 kuruşa tütünün kıyyesi ise 4-5 kuruşa satılmıştır. Ancak daha az yapılan buğday ve afyon ekiminden 16 kuruş gelir sağlanmıştır. Doyran Kazası'nda ise 10.000 dönümle mısır en fazla ekilen bakliyat olmuş ve kilesi 30 kuruşa satılarak bakliyatlar arasında en fazla geliri getirmiştir. Yine aynı şekilde daha az (244 dönüm)

ekilen afyonun kıyyesi ise 200 kuruşa satılarak en fazla geliri sağlayan ürün olmuştur. Yenice-i Vardar Kazası'nda ise 39.850 dönüm buğday yine en fazla ekilen ürün olmuş ve kilesi 12 paraya satılmıştır. Vidine Kazası'nda ise yine en fazla buğday ekimi yapılmıştır. 7560 dönüm ekilen buğdayın kilesi 16 kuruşa satılmıştır. Tikveş Kazası'nda ise en fazla üretim buğdaydan yapılmış ve 32.600 dönüm ekilen buğdayın kilesi 14 kuruşa satılarak hazineye gelir sağlamıştır.

Selanik Sancağı'nın menafi sandığı gelirlerinin toplamı 1.010.660 kuruştur. Ancak bu meblağ harcanan paralar ve faizle gelen paralarla sürekli değişime uğramıştır. En fazla gelire sahip kaza 406.830 kuruşla Kesendire Kazası'dır. En az gelir ise 30.528 kuruşla Vidine Kazası'nındır. Tez içinde görüleceği üzere bazı kazalarda menafi sandığı geliri sağlanamamış ve hesaplanmamıştır.

Drama Sancağı, Drama Kazası, Kavala Kazası ve Sarışaban Kazası'ndan oluşmaktaydı. Drama Sancağı'nda toplam nüfus 110.147 kişidir. Bunun 80.865 kişisi Müslüman iken 29.282'i gayrimüslimdir. En fazla nüfus 53.167 kişi olarak merkez kazası olan Drama Kazası'ndadır. En az nüfus ise 15.099 kişi ile Kava Kazası'na aittir. Bunun dışında Pravişte Nahiyesi 24.512, Sarışaban Kazası ise 17.369 nüfusa sahiptir.

Drama Sancağı'nda toplamda 1.527 evlilik olmuştur. En fazla evlilik 828 nikâhla Sarışaban Kazası'nda en az nikâh ise 121 ile Kavala Kazası'nda olmuştur. Ayrıca Pravişte Nahiyesi'nde 255 nikâh, Drama Kazası'nda ise 323 nikâh olmuştur.

Drama Kazası'nda toplam okul sayısı 158'dir. 2.462 Müslüman öğrenci bulunmaktadır. Bunun dışında hangi dine ve etnik kökene bağlı olduğu belirtilmeyen 3.360 öğrenci bulunmaktadır. En fazla okul Sarışaban Kazası'nda bulunmaktadır. En az okul ise Kavala Kazası'ndadır ve 32 tanedir.

Drama Kazası'nda toplam zirai arazi 298.444 dönümdür. En fazla ziraata uygun toprak 183.000 dönüm ile Sarışaban Kazası'dır. En az zirai toprak ise 50.000 dönüm ile Pravişte Nahiyesi'ndedir. Bunun dışında Drama Kazası'nın zirai arazisi 65.444 dönümdür.

Drama Kazası'nda yetiştirilen hayvanlardan en fazla olanı genel olarak keçidir. Drama Kazası, Pravişte Kazası ve Kavala Kazası'nda toplam 84.705 keçi yetiştirilmiştir. Ancak Sarışaban Kazası'nda en fazla yetiştirilen hayvan koyundur ve sayısı 60.000'dir.

Drama Sancağı'nda en fazla yetiştirilen bakliyatlar sırasıyla 35.445 dönümle mısır, 50.000 dönümle keten, 11.000 dönümle buğdaydır. Drama Kazası'nda 22.380 dönümle mısır ilk sırayı alırken 16 kuruş satış fiyatıyla buğday daha fazla gelir getirmiştir. Pravişte Nahiyesi'nde 50.000 keten ilk sıradadır ama yine 15 kuruş satış fiyatıyla daha az üretilen buğdayın geliri daha fazladır. Kavala Kazası'nda 11.000 dönüm ekilen buğday ilk sırayı alır ve 18 kuruş satış fiyatıyla diğer üretimlere göre daha fazla gelir sağlar. Sarışaban Kazası'nda ise 13.065 dönüm mısır ilk sıradadır ama 45 kuruşla daha az ekilen buğday daha fazla gelir sağlamıştır.

Drama Sancağı'nda en fazla yetiştirilen hayvan keçidir. Toplam 109.705 keçi yetiştirilmiştir. Keçiden başka en fazla yetiştirilen hayvan ise koyundur. Toplam koyun sayısı ise 86.291'dir.

Drama Sancağı'nın menafî sandığı toplam geliri 357.448 kuruştur. En fazla gelire sahip olan kaza 200.000 kuruşla Sarışaban Kazası'dır. En az gelir ise 30.237 kuruşla Kavala Kazası'na aitti.

Siroz Sancağı'nın nüfusu Siroz Kazası ile Demirhisar, Nevrekob, Zihne, Petric, Mezlik, Cum'a Kazaları'ndan oluşmaktaydı.

Siroz Sancağı'nın toplam nüfusu 259.889'dur. Bu nüfusun 104.088 kişisini Müslümanlar oluşturmaktaydı. Geriye kalan 155.801 kişisi ise gayrimüslim tebaaydı. En fazla nüfus merkez kaza olan Siroz'daydı. Siroz Kaza nüfus toplamı 86.232'idi. En az nüfus ise Menlik Kazası'na aitti. Menlik Kazası nüfusu 19.124'dü.

Siroz Sancağı'nda toplam nikâh sayısı 4.991'dir. En fazla nikâh Siroz Kazası'nda en az nikâh ise Zebhane Kazası'nda olmuştur. Siroz Kazası nikâh sayısı 4.464, Zebhane Kazası nikâh sayısı ise 11'di.

Siroz Sancağı'nda toplam okul sayısı 242'di. Bu okullarda 2.235 Müslüman öğrenci, 5.952 gayrimüslim öğrenci bulunmaktaydı. (Bazı okullardaki öğrenci sayıları Müslim ve gayrimüslim olarak ayırt edilmeden yazıldığı için oradaki öğrenci sayıları bu toplama alınmamıştır.) En fazla okul Siroz Sancağı'nda, en az okul ise Petriç Kazası'ndaydı. Siroz Sancağı okul sayısı 109, Petriç Kazası okul sayısı 2 idi.

Siroz Kazası'nda ziraata uygun toplam arazi 814.800 dönümdü. En geniş dönüme sahip Kaza 163.000 dönüm ile Siroz Kazası idi. En az dönüme sahip kaza ise 50.000-60.000 arası araziye sahip Menlik Kazası'ydı.

Siroz Kazası'nda ekonominin en önemli kaynaklarından olan hayvancılığa önem verilmiştir. En fazla koyun besiciliği yapılmıştır. Toplamda 348.871 koyun beslenmiştir. Koyundan sonra en fazla beslenen hayvan ise keçi olmuştur.

Siroz Kazası'nda en fazla üretimi yapılan bakliyat buğdaydır. Toplamda 201.530 dönüm buğday tohumu ekilmiştir. Buğdayı sırasıyla çavdar, arpa, yulaf ve pamuk takip etmiştir. Buğday kile başına en az 12 kuruş en fazla 15 kuruşa satılarak en fazla gelir getiren ürün olmuştur. Pamuk üretimi diğer sancaklara göre en fazla Siroz Sancağı'nda yapılmıştır. Toplamda 82.120 dönüme pamuk tohumu ekilmiştir.

Siroz Sancağı'nda menafi sandığı toplam geliri 1.007.897 kuruştur. En fazla gelire sahip kaza Siroz Kazası'dır. 545.222 kuruş gelire sahiptir. En az gelire sahip olan kaza ise 80.326 kuruşla Nevrekob Kazası'dır. Tez içinde görüleceği üzere bazı kazalarda menafi sandığı geliri sağlanamamış ve hesaplanmamıştır.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

Selanik Vilayet Salnamesi, Selanik Matbaası, Selanik H. 1303/M. 1885.

2. Tetkik Eserler

2.1. Kitaplar

ANASTASSIADOU, Meropi, *Tanzimat Çağında Bir Osmanlı Şehri Selanik (1830-1912)*, çev. Işık Ergüden, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1998.

ANAGNOSTİS, Johannis, *Selânik (Thessaloniki)'in Son Zaptı Hakkında Bir Tarih: Sultan II. Murad Dönemine Ait Bir Bizans Kaynağı*, Haz. Melek Delilbaşı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989.

ÇETİNOĞLU, Oğuz, *Tarih Sözlüğü*, BilgeOğuz Yayınları, İstanbul 2009.

DEVELİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitapevi, Ankara 2015.

DUMAN, Hasan, *Osmanlı Salnameleri ve Nevsalleri Bibliyografyası ve Toplu Kataloğu*, T.C. Kültür Bakanlığı, Cilt 1. Ankara 1999.

EROĞLU, Cengiz- BABUÇOĞLU, Murat- ÖZDİL, Orhan, (Edt) *Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Bağdat*, Orsam, Ankara 2012.

GOUNARİS, Basil C, *Selanik Doğu Akdeniz'de Liman Kentleri Selanik (1800-1914)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1994.

İPEK, Nurdan, *Selanik ve İstanbul'da Yahudi Bankerler*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011.

İZGÖER, Ahmet Zeki, (Haz.) *Diyarbakır Salnameleri 1286-1323 (1869-1905)*, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, Cilt 1, Yayın no 14, İstanbul 1999.

KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi VII*, TTK, Ankara 2007.

KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi VIII*, TTK, Ankara 2007.

KUTLU, Sacit, *Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzylında Balkanlar ve Osmanlı Devleti*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007.

KUTLUK, Halil, *Türkiye Ormancılığı İle İlgili Tarihi Vesikalar II*, Tarım Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1967.

OĞUZ, Ahmet, *1876 Selanik Vak'ası: Osmanlının Balkan Siyaseti*, Grafiker Yay, Ankara 2013.

SHAW, Stanford J- SHAW KURAL, Ezel, *History Of The Ottoman Empire And Modern Turkey, Cambridge University Press, Volume II: Reform 1908-1975, Revolution and Republic: The Rise of Modern Turkey.*

TANELİ, Baha- ŞAHİN, Hatice, *Cumhuriyetten Önce ve Sonra Ülkemizde Hastaneler, Çocuk Hastaneleri ve Tıp Eğitimi*, Ayın Kitabı, Sayı 118, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, İzmir 1994.

TİMUR, Taner, *Osmanlı Kimliği*, İmge Yayınları, Ankara 2000.

TODOROVA, Mariya, *Balkanları Tahayyül Etmek*, çev. Dilek Şendil, İletişim Yayınları, İstanbul 2012.

TUNCER, Hüner, *Osmanlı'nın Rumeli'yi Kaybı (1878-1914)*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2011.

TÜRKER, Orhan, *Selanik'ten Thessaloniki'ye Unutulan Bir Kentin Hikâyesi 1912-2012*, 1. Basım, Sel Yayıncılık, İstanbul 2012.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti 1*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988.

VEİNSTEİN, Gilles, *Selanik 1850-1918*, İletişim Yayınları, İstanbul 1999.

YILMAZÇELİK, İbrahim- ERDEM Sevim, *Hazine-i Hassa İşletmelerinden Olan Selanik- Beyazkule ve Vodina Kazası Bataklık Alanının Kurutulması ve Devlet Ekonomisine Katkıları*, Osmanlı Dönemi Balkan Şehirleri, Cilt 2, Gece Kitaplığı.

QUARTAERT, Donald, *Fabrika Bacalarından Tüten İlk Dumanlar*, Hazırlayan: Gilles Veinstem, *Selanik 1850-1918*, çev. Cüneyt Akalın, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.

2.2. Makaleler/Bildiriler

AKKAYA, Yüksel, “19. Yüzyılın Sonunda Selanik'te Sanayileşme ve Ücretli Emek”, *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, Cilt 9, Sayı 31, 1998, s. 25-35.

AYDIN, Bülent, “Salnâme”, *D.İ.A.*, Cilt 36, İstanbul 2009.

AYDIN, Hahan, “Kadın (1908-1909): Selanik'te Yayımlanan İlk Kadın Dergisi Üzerine Bir İnceleme”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 22, Sayı 22, 1975, s. 147-156.

DIĞIROĞLU, Filiz, “Selanik Ekonomisinde Unutulmuş Bir Alan: Tütün Üretimi, Ticareti ve Reji (1883-1912)”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, Cilt XLIII, 2014, s. 227-272.

- EMECEN, Feridun, “Drama”, *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 9, İstanbul, 1994.
- EMECEN, Feridun, “Hudavendigâr”, *D.İ.A.*, Cilt18, İstanbul 1998.
- EYİCE, Semavi, “Eskicuma Camii”, *D.İ.A.*, Cilt 11, İstanbul 1995.
- GÖKBİLGİN, M Tayyip, “Selanik”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 10, İstanbul.
- GÜRKAYNAK, Muharrem “Osmanlı Devleti’nde Millet Sistemi ve Yahudi Milleti”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, Cilt 9, Sayı 2, 2003, s. 275-290.
- KARAKÖK, Tunay “H. 1288 (M. 1871) Tarihli Kastamonu Vilayet Salnâmesine Göre Kastamonu Vilayeti”, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, 2010, s. 267-276.
- KARASU, Mehmet Kerem-KARASU, Demet, “R. 1308 (M. 1892/1893) Tarihli Erzurum Vilayeti Salnamesi’ne Göre Bayezid Sancağı”, *Asia Minor Studies journal*, 7(1), 2019, s. 115-129.
- KIZILTOPRAK, Süleyman, “Taşoz”, *D.İ.A.*, Cilt 40, İstanbul 2011.
- KİEL, Michael, “Rusçuk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 35, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008.
- KONUK, Neval, “Yüzyıllardan Günümüze Gelebilen Yunanistan’daki Bayezid Baba Asitanesi”, *I. Uluslararası Hacı Bektaş Veli Sempozyumu*, Cilt 1, 07-09 Mayıs, Çorum, 2010, s. 309-324.
- ORTAYLI, İlber, “19. Yüzyıl Sonunda Suriye ve Lübnan Üzerinde Bazı Notlar”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, Sayı 4, 1984, s. 89-113.
- ÖNSOY, Rıfat, “Tanzimat Dönemi Sanayileşme Politikası 1839-1876”, *H.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2.2, 1984, s. 5-12.
- PALALI, İlhan, “Osmanlı Salnameleri ve Tarih Araştırmalarındaki Kaynak Olarak Önemi”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 23, 2010, s. 1-14.
- SEMİZ, Yaşar-KUŞ, Recai, “Osmanlı’da Mesleki Teknik Eğitim İstanbul Sanayi Mektebi(1869-1930)”, *SÜ Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 15, 2004, s. 275-295.
- SİLER, Abdurrahman, “XIX. yüzyılda Trabzon’un Kaza ve Nahiyelerinin Ekonomik Durumu (1869-1905)”, *Tarih İncelemeleri Dergisi IX, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını*, s. 261-277.
- TOPAL, Mehmet, “Balkanlarda Bir Modernleşme Örneği”: *Rusçuk*, *Mavi Atlas Dergisi*, Sayı 4, 2015, s. 1-25.

TOPUZ, Hüseyin, “XIX. Yüzyılda Osmanlı Limanlarından Gerçekleşen Ticaret Hacı Ve Dış Ticarete Yönelik Bir Analiz (1878-1913)”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s. 114-128.

TÜRKER, Orhan, “Osmanlı Yönetiminin Son Yıllarında Selanik'te Sanayi ve Ticaret”, *Tarih ve Toplum Dergisi*, Cilt 32, Sayı 188, 1999, s. 91-94.

YILDIZ, Özlem, “20. Yüzyıl Başlarında Selanik Limanında Deniz Ticareti”, *Çağdaş Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 12, Sayı 24, 2012, s. 27-46.

YILMAZÇELİK, İbrahim-ERDEM, Sevim, “Sultan II. Abdülhamid Döneminde Selanik-Manastır, Selanik-İstanbul Demiryolları Güzergâhlarında İşletilen Madenler”, *Turkish Studies Dergisi*, Sayı 9/1, 2014, s. 157-184.

YOLALICI, Mehmet Emin, “Maarif Salnâmelerine Göre: Trabzon Vilayeti'nde Eğitim ve Öğretim Kurumları”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, 5 (5), 1994, s. 443-473.

2.3. Tezler

TOPYAKA, Adem, “Salnamelere Göre Konya Vilayeti (Sosyo- Ekonomik ve Kültürel Yapı)”, *Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Konya 2007.

SAFA, Lina, “Osmanlı Döneminde Selanik” *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, Eskişehir 2017.

BAYRAM, Selahattin, *Osmanlı Döneminde Selanik Limanı (1869-1912)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, İstanbul 2009.

EKLER

Ek-1: Selanik Vilayeti Dâhilindeki Yönetim Birimleri.

SELANİK VİLAYETİ	
SELANİK SANCAĞI	
Kazaları	Nahiyeleri
Selanik	Vardar, Germiriye
Kesendire	Kaza Merkezi, Kesendire
Karaferya	Karaferya Merkez, Ağustos
Yenice Vardar	Yenice-i Vardar, Karacaabad, Kömence
Vodine	Vodine Merkez, Ostrova, Karacaabad
Lankaza	Kaza Merkezi
Gevgili	Gevgili merkez, Nutya
Avrathisar	Merkez; Kılkiş Avrathisar Merkez, Karadağ
Doyran	Kaza Merkezi
Usturumca	Kaza merkezi
Tikveş	Merkez; Kavadar İki Nahiyeli
Kabrin	Lihtor, Gilindir
Aynaroz	Merkez; Karis
SİROZ SANCAĞI	
Kazaları	Nahiyeleri
Siroz	Siroz Merkez, Negrita, Rondbat, Çayağzı
Menlik	Menlik Merkez, Freste
Zihne	İdare Merkezi, Kaza Merkezi
Zilhova	-
Razlık	Kaza Merkezi
Petriç	Gorama
Demirhisar	Poriy
Cuma-i Bala	Sekiz Çiftlikli
Nevrekob	İstraçiste, Terlis, Ortakol, Derbend, Mişe
DRAMA SANCAĞI	
Kazaları	Nahiyeleri
Drama	Persiçan, Çeç
Kavala	Kaza Merkezi
Sarışaban	Kaza Merkezi
Previşte	Leftra, Bağlı Çiftlikler
Rubçoz	Merkez; Devren, Tamraş
TAŞOZ SANCAĞI	
Kazaları	Nahiyeleri
Taşöz	Sancak Merkezi, Taşöz, Merkez; Vulgaro

Ek-2: 1886 Yılı Selanik Vilayet Salnamesine Göre Vilayete Bağlı Sancak, Kaza, Nahiyelerin Merkezi İdareleri ve İdare Meclisleri.

Longaza Nahiyesi İdare Heyeti			
Müdür	Ahmet Hamdi Efendi		
Kâtibi	Vehbi Efendi		
Divan-ı Umumiye Memuru	Salih Efendi		
Kâtibi	İbrahim Efendi		
Avrethisari Kazası İdare Heyeti		Rütbe	M
Kaymakam	Vesaf Efendi	Saniye	5
Tahrirat Kâtibi	Ahmet Refik Efendi		
İdare Azası	Hüseyin Aga		
İdare Azası	Maksud Aga		
İdare Azası	Hristo Aga		
İdare Azası	Petro Aga		
Karadağ Nahiyesi Müdürü	Hasan Efendi		
Karadağ Nahiyesi Tahrirat Kâtibi	Mehmed Ali Efendi		
Toyran Kazası İdare Heyeti		Rütbe	
Kaymakam	Hasan Avni Efendi	Saniye	
Mal Müdürü	Recep Sırrı Efendi		
Tahrirat Kâtibi	Eyüp Bey		
Tahrirat Nüfus Memuru	Hafız Halil Efendi		
Tahrir Nüfus Kâtibi	Ali Efendi		
Sandık Emini	Hayim Efendi		
Ustrumca Kazası İdare Heyeti		Rütbe	M
Kaymakam	İbrahim Sadık Efendi	Kapucubaşı	
Naib	Ahmed Haşim Efendi		
Müftü	Yahya Efendi		
Metropolid	Aga Mankus Efendi		5
Ustrumca Meclis-i İdare Heyeti		Rütbe	
Reis	Kaymakam		
Aza-i Tabibiye	Aza-i Müntebe		
Naib	Hacı Hüseyin Bey	Kapucubaşı	
?	Hacı Nafi Bey	Salise	
Metropolid	Hacı Ligor Aga		
Mal Müdürü	Mane Aga		
Tikveş Kazası İdare Heyeti		Rütbe	
Kaymakam	Ali Efendi	Saniye	
Naib	Abdulrahman Efendi	Devriye-i Müderrisi	
Tikveş Kazası İdare Heyeti		Rütbe	M
Reis	Kaymakam		
Aza-i Tabibiye	Aza-i Müntehabe		
Kaymakam	Hacı İsmail Aga		
Metropolid	Manhe Kristo Aga		
Mal Müdürü	Salamin Dimitri Aga		
Yenice-i Vardar Kazası İdare Heyeti		Rütbe	M
Kaymakam	Hüseyin Hüsnü Efendi	Saniye	5
Naib	Hacı Ali Vehbi Efendi		

Metropolid Kili?	Papa İstavro		
Yenice-i Vardar Kazası Meclis İdare Heyeti		Rütbe	M
Reis	Kaymakam		
Aza-i Tabibiye	Aza-i Müntahabe		
Naib	Mustafa Habib Bey		5
Müftü	Salih Bey		
Metropolid Kili	Hacı Dimitri Aga		
Mal Müdürü	Ligor Paris Aga		
Vidine Karacaabad Nahiyesi Merkez İdaresi			
Müdür	Musi Kazım Efendi		
Tahrirat Kâtibi	Nuh Bey		
Ma' Tahrir Vergi Kâtibi	Ali Efendi		
İsterve Nahiyesi Merkez İdaresi			
Müdür	Said Efendi		
Tahrirat Kâtibi	Timur Efendi		
Ma' Tahrir Vergi Katibi	Abdulkerim Efendi		
Vidine Kazasi Merkez İdaresi		Rütbe	
Kaymakam	Mustafa Hulusi Efendi		Saniye
Naib	Ali Rıza Efendi		Kuzatdan
Müftü	Hacı Emin Efendi		
Metropolid	Alexander Birus Efendi		
Vidine Kazasi Meclis-i İdare Heyeti			
Reis	Kaymakam		
Aza-i Tabibiye	Aza-i Müntehibe		
Naib	Süleyman Bey		
Müftü	Hasan Bey		
Metropolid	Hristo Duli Ağa		
Mal Müdürü	Ristopiv Ağa		
Kareferya Kazasi Merkez İdaresi		Rütbe	
Kaymakam	Mustafa Hulusi Efendi		Saniye
Naib	Mehmet Rüşdi Efendi		Müderriis
Müftü	Mustafa Efendi		Müderriis
Metropolit	Perokopis Efendi		
Hahambaşı	Hoca Mahur Efendi		
Kareferya Kazası Meclis-i İdare Heyeti		Rütbe	
Reis	Kaymakam		
Aza-i Tabibiye	Aza-i Müntehibe		
Naib	Osman Bey		
Müftü	Sekib Bey		Rabi'a 5
Metropolit	Anastas Efendi		
Hahambaşı			
Mal Müdürü			
Ağustos Nahiyesi Merkez İdaresi			
Müdür	Ömer Ağa		
Katip	Sabit Efendi		
Ma' Tahrir Vergi Katibi	Zekeriya Efendi		
Belediye Reisi	Zekeriya Ağa		
Katibi	Hasan Efendi		

Köprülü Kazası Merkez İdaresi		Rütbe	M.
Kaymakam	Sait Efendi	Saniye	
Naib	Ahmet Nazif Efendi	Musul- Süleymaniye	
Müftü	İbrahim Efendi		
Rum Metropolit	Antimus Efendi		
Köprülü Kazası Meclis İdare Heyeti			
Reis	Kaymakam		
Aza Tabibine	Aza-i Müntehibe		
Naib	Şeyh Hacı Mustafa Efendi		
Müftü Ağa		
Metropolit	Dimçe Ağa		
Mal Müdürü Ağa		
Kesendire Merkez İdaresi			
Kaymakam	Kemal Bey		
Naib	Zeynel Abidin Efendi		
Kesendire Kazası Meclis İdare Heyeti			
Reis	Kaymakam		
Aza-i Tabibe	Aza-i Müntehibe		
Naib	Ahmet Efendi		
Mal Müdür	Hacı Hakkı Efendi		
	Yenaki Mavnedi Ağa		
	Azoğnos Ağa		
Aprenuz Kazası Merkez İdaresi		Rütbe	
Kaymakam	Muharrem Bey	Selase	
Drama Sancağı Merkez İdaresi		Rütbe	M.
Mutasarrıf	Mahmut Paşa		
Naib	Naim Efendi		
Müftü	Hacı Hüseyin	Edirne Payesi	
Metropolit	Pormenis		
Muhasebeci	Esad Pormenis	Saniye	
Tahrirat Müdürü	Ali Rıza	Saniye	
Drama Sancağı/ Livalik İdare Meclisi		Rütbe	
Reis	Liva Mutasarrıfı		
Aza-ı Tabiyye	Aza-ı Mütehibe		
Naib	Ahmet Efendi		
Müftü	Muharrem Sabri Efendi		
Metropolit	Anastas Mihalidi Ağa		
Muhasebeci			
Tahrirat Müdürü			
Aşar Müdürü	Ahmet Tevfik Efendi		
Defter Hakanı Memuru	Nuri Efendi		
Ma' Tahrir Vergi Memuru	Halil Efendi		
Evkaf Memuru	Hüseyin Zühdü Efendi		
Livaser Tahsildarı	İbrahim		
Kaza Tahsildarı	Tayyar		
Previşte Nahiyesi Merkez İdaresi		RÜTBE	

Müdür	Ali Efendi	
Naib	Ahmet Nazif Efendi	
Aza	Hacı Hüseyin Bey	Rabia
Aza	Hafız Hüseyin Efendi	
Aza	Rosman Konstantin Efendi	
Aza	Nako Efendi	
Tahrirat Katibi	Ahmet Esad Efendi	
Zabıta-i Balon Ağası Muavini	Mustafa Ağa	Beşinci Mucidi
İkinci Sınıf Polis Memuru	Hamid Ağa	
Üçüncü Sınıf Polis Memuru	Ali Ağa	
Çec Nahiyesi Merkez İdaresi		
Müdürü	Ahmet Şükrü Efendi	
Naib	Hafız Arif Efendi	
Katip	Ali Efendi	
Tapugah	Hüseyin Efendi	
Kavala Kazası Merkez İdaresi		Rütbe
Kaymakam	Süleyman Hıfzi Efendi	Saniyen
Naib	Mehmet Said Efendi	
Müftü	Osman Efendi	İzmir Paye-i Mücerredi
Kavala Kazası Meclis İdare Heyeti		
Reis	Kaymakam	
Aza-i Tabibiye	Aza-i Müntehibe	
Naib	Faik Efendi	
Müftü	Hacı Hüseyin Efendi	
Mal Müdürü	Esterba Ağa	
Metropolit	Fesudito Ağa	
Sandık Emni	Ahmet Niyazi Efendi	
Komiser-i Evvel	Timur Efendi	
Komiser-i Sani	Yuhanis Efendi	
Komiser-i Salis	Hurşid Ağa	
Çavuş	Mehmet Ağa	
Kaymakam	Arif Efendi	
Mal Müdürü	Fikri Efendi	
Tahrirat Katibi	Mehmet Hakkı Efendi	
Sandık Emni	Mehmet Efendi	
Siroz Sancağı Merkez İdaresi		RÜTBE
Mutasarrıf Liva	Hasan Fehmi Paşa	Miralay Merdan
Merkez Liva Naibi	Mehmet Salih Efendi	Mevali
Müftü	Hacı Fettah Efendi	Müderriş
Metropolit	Mitanail Efendi	
Muhasebeci	Ali Rıza Efendi/Saniye	
Tahrirat Müdürü	Ali Şevket Efendi/Rabia	
Siroz Sancağı Liva İdare Meclisi		M.
Reis	Mutasarrıf Liva	5
Aza-i Tabii	Aza-ı Müntehibe	
Naib	Hacı Şükrü Efendi	
Müftü	Ali Rıza Bey	
Metropolit	Yenaki Papa Marko Efendi	

Muhasebeci	Etnasaki Efendi	
Tahrirat Memuru		
Timurhisar Kazası Merkez İdaresi		
Kaymakam	Ali Nazım Efendi	
Müftü	Hacı İsmail Efendi	
Mal Müdürü	Hasan Efendi	
Tahrirat Kâtibi	Süleyman Bey	
Metropolit Vekili	Vaftos Efendi	
Timurhisar Kazası Meclis İdare Heyeti		
Reis	Kaymakam	
Aza-i Tabiiye	Aza Müntehibe	
Müftü	Ahmet Hamdi Ağa	
Mal Müdürü	Hacı Hüseyin Ağa	
Tahrirat Kâtibi	Hacı Hiristo Ağa	
Metropolit Vekili	Haristo Elkasi Ağa	
Sandık Emni	Ali Efendi	
Nevrekob Kazası Merkez İdaresi		Rütbe
		Müdaliye Umum
Kaymakam	Nuri Efendi	Saniye
Naib	Hayri Efendi	Müderis
Mal Müdürü	İbrahim Efendi	
Tahrirat Kâtibi	Ahmet Raif Efendi	
Nevrekob Kazası Meclis İdaresi		
Reis	Kaymakam	
Aza Tabiye	Aza-i Müntehibe	
Naib	Hüseyin Hamid Ağa	
Mal Müdürü	Ali Ağa	
Tahrirat Kâtibi	Etnas Ağa	
	Yavan Ağa	
Kaza Sandık Emni	Gorki Efendi	
Rubçuz Nahiyesi Merkez İdaresi		
Müdür	Zühdü Bey	
Tahrirat Kâtibi	Süleyman Efendi	
Vergi Kâtibi	Abdulkadir Efendi	
Orman Ondalık Memuru	Abdi Ağa	
Zebhane Kazası Merkez İdaresi		
Kaymakam	Abdulkerim Saib Efendi	
Naib	Ahmet Sabri Efendi	
Müftü	Selim Efendi	
Metropolit Vekili	Etnas Efendi	
Mal Müdürü	Ahmet Ziya Efendi	
Zebhane Kazası Meclis İdare Heyeti		
Reis	Kaymakam	
Aza-ı Tabiiye	Aza-i Müntehibe	
Naib	Celaeddin Bey	
Müftü	İlyas Bey	
Metropolit Vekili	Dimitri Ağa	
Mal Müdürü	Nanus Ağa	

Tahrirat Kâtibi	Said Efendi	
Sandık Emîni	Şerif Efendi	
Petriç Kazası Merkez İdaresi		Rütbe
Kaymakam	Namık Galip Bey	Salise
Naib	Mehmet Şuayip Efendi	Müderris
Mal Müdürü	Hacı Halil Efendi	
Tahrirat Kâtibi	Hafız Nuri Efendi	
Petriç Kazası Meclis İdare Heyeti		
Reis	Kaymakam	
Menlik Kazası Merkez İdaresi		
Kaymakam	Vehbi Efendi	
Naib	Mehmet Necip Efendi	
Metropolit	Merkoyus Efendi	
Mal Müdürü	Ali Efendi	
Menlik Kazası Meclis İdare Heyeti		
Reis	Aza-i Müntehibe	
Aza-ı Tabii	İbrahim Bey	
Naib	Mustafa Ağa	
Metropolit	Dakko Ağa	
Mal Müdürü	Etnas Ağa	
Cuma Bala Kazası Merkez İdaresi		
Kaymakam	Mehmet Meledi Efendi	
Naib	Salih Hilmi Efendi	
Metropolit Vekili	Konstantin Efendi	
Mal Müdürü	Mustafa Efendi	
Cuma Bala Kazası Meclis İdare Heyeti		
Reis	Kaymakam	
Aza Tabibi	Aza-i Muntehabe	
Naib	Mehmet Şakir Bey	
Metropolit	Hilmi Efendi	
Mal Müdürü	Gorki Efendi	
	Tase Efendi	

Ek-3: 1886 Selanik Vilayet Salnamesi'ne Göre Vilayet Dâhilinde Belediye İdareleri, Meclis-i İdare Heyetleri vee Memurları.

Kalkış Belediye Dairesi	
Reis	Hasan Efendi
Kâtip	Hüseyin Efendi
Aza	Ali Efendi
Aza	Salih Efendi
Aza	Endun Aga
Aza	Mihail Aga
Komiser	Süleyman Efendi
Odacı	Salim Aga
Gönüllü Nahiyesi Belediye Dairesi	
Reis	Sadık Aga
Kâtip	İbrahim Efendi
Aza	Hristo Cinco Aga
Aza	Hristo Aga
Aza	Hacı Tanu Aga
Aza	Timur Ali Aga
Odacı	Kigu Aga
Toyran Kazası Belediye Dairesi	
Reis	Hafız Mustafa Efendi
Aza	Hacı Ethem Aga
Hacı	Mustafa Aga
Aza	Hacı Meyto Aga
Aza	Kiro Aga
Kâtip ve Sandık Emni	Ahmet Efendi
Komiser	İbrahim Aga
Ustrumca Belediye Dairesi	
Reis	Ahmet Bey
Aza	Abdullah Bey
Aza	Osman Aga
Aza	Hacı Vasil Aga
Aza	Vasil Aga
Aza	Yaku Efendi
Kâtip	Ali Efendi
Kâtip	Kostantin Rezoğlu Efendi
Tikveş Kazası Belediye Dairesi	
Reis	Süleyman Aga
Kâtip	Ömer Efendi
Komiser	Abdulrahman Aga
Belediye Meclis Azasından	Hacı Yahyi Bey
Belediye Meclis Azasından	Süleyman Aga
Belediye Meclis Azasından	Ligor Zadeiz Aga
Yenice-i Vardar Belediye Dairesi	
Reis	Mehmet Bey
Aza	Ali Efendi
Aza	Yakup Bey

Aza	Garamtik Meyto Aga	
Aza	Şakurcu Todu Aga	
Aza	Dimçe Hacı Todu Aga	
Kâtip	İbrahim Efendi	
Sandık Emîni	Besim Efendi	
Komiser	Hasan Bey	
Komiser	Hasru Aga	
Vidine Kazası Belediye Dairesi		
Reis	Mehmet Munib Efendi	
Aza	Hasan Bey	
Aza	Yusuf Ağa	
Aza	Hristo Ağa	
Aza	Ligor Ağa	
Belediye Tabibi	Anastas Efendi	
Belediye Kâtip Ve Sandık Emîni	Salim Efendi	
Komiser	Şükrü Efendi	
Kareferya Kazası Belediye İdaresi		
	Rütbe	
Reis	Süleyman Bey	Rabia
Aza	Tevme Ağa	
Aza	İbrahim Ağa	
Aza	Giro Ağa	
Aza	Giro Efendi	
Kâtip	Nedim Efendi	Rabia
Komiser	Asif Efendi	
Komiser	İstifani Efendi	
Köprülü Kazası Meclis İdare Heyeti		
Reis	Kaymakam	
Aza Tabibine	Aza-i Müntehibe	
Naib	Şeyh Hacı Mustafa Efendi	
Müftü Ağa	
Metropolit	Dimçe Ağa	
Mal Müdürü Ağa	
Kesendire Kazası Belediye İdaresi		
Reis	Dimitraki Himane Ağa	
Aza	Dimitraki Sergan Ağa	
Aza	Yenaki Koçanu Ağa	
Aza	Hristo Galano Ağa	
Aza	Mavradı Ağa	
Aza	Yaniverkir Ağa	
Aza	Burki Kuru Ağa	
Tabib	Doka Dimitri Ağa	
Katib	Halil Efendi	
Komiser	Hasan Ağa	
Drama Sancağı Belediye İdaresi		
		Rütbe
Reis	Rauf Bey	Salise
Aza	Mustafa Efendi	
Aza	Mehmet Ali Bey	
Aza	Mehmet Ali Efendi	

Aza	Nikolaki Efendi	
Aza	Bakali Karayani Ağa	
Aza	Coga Aga	
Katib	Ali Efendi	
Sandık Emni	Mehmet Ali Efendi	
Tabib	Hezito Nikolaki Efendi	
Perevişte Nahiyesi Belediye İdaresi		
Reis	Mehmet Şerif Efendi	
Aza	Hafız Hüseyin Efendi	
Aza	Ali Rıza Efendi	
Aza	Ahmet Rüşdü Efendi	
Aza	Mihal Yandi Ağa	
Aza	Konstantin Manul Ağa	
Aza	Rosman Yanaki Ağa	
Kâtip	Hayrah Sami Bey	
Sandık Emni	Hacı Emin Bey	
Tabip	Aristo Meydi	
Kavala Kazası Belediye İdaresi		
Reis	Müftüzade Ahmet Hamdi Efendi	
Aza	Mahir Efendi	
Aza	Cafer Efendi	
Aza	Ahmet Şükrü Efendi	
Aza	Vaspalko Ağa	
Katib	Mehmet Galip Efendi	
Sarışaban Kazası Belediye İdaresi		
Reis	Ömer Ağa	
Kâtip	Bekir Efendi	
Ruzi Memuru	Ahmet Efendi	
Ruzi Kantarası	Dimon	
Siroz Sancağı Belediye İdaresi		
Reis	Rasih Bey	Rütbe
Aza	Zahrab Ağa	Müderriş
Aza	Abidah	Ağa
Aza	Hafız Hüseyin Efendi	
Timurhisar Kazası Belediye İdaresi		
Reis	Emin Efendi	
Aza	Hacı Ömer Ağa	
Aza	Diğer Hacı Ömer Apa	
Aza	Yonco Ağa	
Aza	Esteryan İlo Ağa	
Kâtip	Abdi Efendi	
Nevrekob Kazası Belediye İdaresi		
Reis	Tevfik Bey	Rütbe
Aza	Abdüllatif Ağa	Müderriş
Aza	Mustafa Efendi	
Aza	Ahmet Ağa	
Aza	Gorki Ağa	
Aza	Mehmet Efendi	Katib

Zebhane Kazası Belediye Dairesi		
Reis	Abbas Efendi	
Aza	Ömer Ağa	
Aza	Halim Ağa	
Aza	Filib Ağa	
Aza	Endun Ağa	
Katib	Ömer Muhlis Efendi	
Tabib	Behur Efendi	
Petriç Kazası Belediye İdaresi		Rütbe
Reis	Tevfik Bey	
Aza-i Tabiiye	Aza-i Müntehibe	
Naib	Hüsni Bey	Salise
Mal Müdürü	Mustafa Efendi	
Aza	Kani Bey	
Aza	Mustafa Ağa	
Aza	Ahmet Ağa	
Aza	Birkub Ağa	
Aza	Vasil Ağa	
Aza	Hakkı Bey	
Tahrirat Kâtibi	Milas Ağa	
	Gorki Filib Ağa	
Katib ve Sandık Emni	Raşid Efendi	
Varidat Mahsusa Memuru	Süleyman Efendi	
Varidatı Mahsusa Memuru Kâtibi	Ahmet Efendi	Sadakat
Telgraf Memuru	Mehmet Rüşdi Efendi	
Menlik Kazası Belediye İdaresi		
Reis	Talat Bey	
Aza	Süleyman Ağa	
Aza	Hayreddin Ağa	
Aza	Tüme' Ağa	
Aza	Manul Ağa	
Katib	Kadri Efendi	
Cuma Bala Kazası Belediye İdaresi		
Reis	Mustafa Efendi	
Aza	Osman Ağa	
Aza	Memiş Ağa	
Aza	Mehmet Ağa	
Aza	Yaşar Ağa	
Aza	Tasko Ağa	
Aza	Nesto Ağa	

Ek-4: 1886 Selanik Vilayet Salnamesi'ne Göre Vilayet Dâhilinde Bulunan Maarif İdaresi ve Evkaf İdaresi Bünyesinde Görev Yapan Memurlar

Avrathisarı Kazası Maarif Komisyonu	
Reis	Makud Aga
Kâtip	Mustafa Efendi
Aza	Yusuf Aga
Aza	Hacı İbrahim Aga
Aza	Salih Efendi
Aza	Hüseyin Efendi
Aza	Kostantin Papa Guta Efendi
Toyran Kazası Maarif Komisyonu	
Reis	Kibarzade Salih Bey
Aza	Hacı Ethem Bey
Aza	Abdulrahman Bey
Aza	Hafız Mustafa Efendi
Aza	Hacı Salih Efendi
Aza	Mustafa Rasim Efendi
Aza	İbrahim Bey
Aza	Ligor Hacı Naku
Ustrumca Kazası Maarif Komisyonu	
Aza	Reşidiye Muallimi Ömer Efendi
Aza	Kazım Bey
Aza	Sadullah Efendi
Aza	Molla Hilman
Müderris	Salih Efendi
Tikveş Kazası Maarif Komisyonu	
Reis	İsmail Efendi
Aza	Rüşdiye Hocası Osman Efendi
Aza	Karahafız Hasan Efendi
Aza	Şih İsmail Efendi
Aza	Hacı Ali Efendi
Aza	Mustafa Fehmi Efendi
Aza	Hüsnü Efendi
Kâtip	Hüsnü Efendi
Yenice-i Vardar Kazası Maarif Komisyonu	
Reis	İsmail Efendi
Aza	Kara Hafız Hasan Efendi
Aza	Şeyh İsmail Efendi
Aza	Osman Efendi
Aza	Mustafa Fehmi Efendi
Aza	Hüsnü Efendi
Kâtip	Yusuf Efendi
Vidine Kazası Maarif Ve Evkaf Komisyonları	
Reis	Hacı Emin Efendi
Aza	Kâşif Efendi
Aza	Şeyh Abdulkadir Efendi
Aza	Şevki Efendi
Aza	Münib Efendi

Aza	Ömer Efendi	
Reis	Selim Bey	
Aza	Ömer Efendi	
Aza	Mehmet Efendi	
Aza	Süleyman Bey	
Aza	Faik Efendi	
Aza	Mustafa Efendi	
Mekteb-i Rüşdi Muallim-i Saniyesi	Vehbi Efendi	
Mekteb-i İbtida-i Muallimi	Abdullah Efendi	
Mekteb-i İbtida-i Muallimi	Mustafa	
Köprülü Kazası Mekteb-i Rüştiye İdaresi		
Muallim-i Evvel	Mehmet Şerif Efendi	
Muallim-i Sani	Hafız Şakir Efendi	
Ruz-i İdaresi	Kolcu Mülazımı Molla Mustafa	
Köprülü Kazası Evkaf Komisyonu		
Reis	Müftü	
Aza	Evkaf Muhasebecisi Vekili	
Aza	Müderris Hacı Hafız Halil Efendi	
Aza	Müderris Osman	
Aza	Müderris Hacı Hafız Hasan	
Drama Sancağı Maarif Memurları		
Mekteb-i Rüşdiye Muallim-i Evveli	Mehmet Fehmi Efendi	
Mekteb-i Rüşdiye Muallim-i Sani	İbrahim Efendi	
Diğeri	Mehmet Efendi	
Drama Sancağı Maarif Meclisi		
Reis	Zarif Bey	
Aza	Agâh Bey	
Aza	Ahmet Efendi	
Aza	Hüseyin Efendi	
Aza	Mustafa Efendi	
Aza	Mehmet Fehmi Efendi	
Aza	Ethem Efendi	
Siroz Sancağı Maarif Memurları		
Rüşdiye Mektebi Muallim-i Evvel	Ragıp Efendi	Rütbe
Rüşdiye Mektebi Muallim-i Sanisi	Hasan Efendi	Müderris
Rüşdiye Mektebi Muallim-i Salisi	Mehmet Fehmi Efendi	
Rakk'a Muallimi	Ali Tevfik Efendi	
Salis Muallimi	Hasan Efendi	Müderris
Bevvab	Mehmet Efendi	
Siroz Sancağı Maarif Komisyonu		Rütbe
Reis	Hacı Ahmet Efendi	
Aza	Şevket Efendi	
Aza	İbrahim Efendi	
Aza	Hulusi Bey	
Aza	Fevri Efendi	
Previşte Nahiyesi Maarif Komisyonu		
Reis	Mehmet Efendi	

Aza	Hafız Hüseyin Efendi
Aza	Mehnet Şerif Efendi
Aza	Halil Efendi
Timurhisar Kazası Maarif Memurları	
Rüşdiye Muallimi	Mustafa Efendi
Bevvab	Ömer Ağa
Nevrekob Kazası Mekteb-i Rüşdi Muallimleri	
Muallim-i Evvel	Mustafa Efendi
Muallim-i Sani	Süleyman Efendi
Tarık Kondöktörü	Murad Bey
Varidat-i Mahsusa Evri	Mehmet Efendi
Cuma Bala Kazası Maarif Komisyonu	
Reis	Hacı Emin Efendi
Aza	Rafet Efendi
Aza	Veysel Efendi
Aza	Alis Ağa

Ek-5: 1886 Selanik Vilayet Salnamesi'ne Göre Vilayet Dâhilinde Bulunan Diğer Devlet Daireleri ve Memurları.

Avrathisarı Sicil-i Nüfus Komisyonu	
Reis	Rüstem Efendi
Aza	Ahmet Ağa
Memur	İsmail Hakkı Efendi
Kâtip	Salih Efendi
Avrathisarı Mal Memurları	
Mal Müdürü	Hüseyin Efendi
Sandık Emni	Kadri Efendi
Ma'Tahrir Vergi Kâtibi	Hakkı Efendi
Emlak Komisyonu Azası	Şaban Ağa
Emlak Komisyonu Azası	Ömer Ağa
Emlak Komisyonu Azası	Endun Ağa
Emlak Komisyonu Azası	Metco Ağa
Ma'Tahrir Vergi Katibi Refiki	Kadri Efendi
Ma'Tahrir Vergi Katibi Refiki	Ali Efendi
Tapu Kâtibi	Emin Efendi
Avrathisarı Aşar Memurları	
Aşar Memuru	Mehmet Naim Efendi
Aşar Baş Kâtibi	Cemil Efendi
Aşar İkinci Kâtibi	Hamdi Efendi
Aşar Anbar Memuru	Hüseyin Efendi
Aşar Şube Memuru	Salih Efendi
Aşar Şube Memuru	Osman Efendi
Aşar Şube Memuru	Hüsmen Efendi
Aşar Şube Memuru	Hasan Efendi
Aşar Şube Memuru	Hafız Mehmet Efendi
Aşar Şube Memuru	İbrahim Efendi
Aşar Şube Memuru	İbrahim Ahmet Efendi

Aşar Şube Memuru	İbrahim Ahmet Efendi
Aşar Şube Memuru	İbrahim Ahmet Efendi
Aşar Süvari Kolcusu	Kazım Aga
Aşar Anbar Sinikçisi	Dibunis Aga
Aşar Anbar Sinikçisi	Kahraman Aga
Aşar Anbar Kolcusu	Halil Aga
Avrathisarı Tahsilât İdaresi	
Ser Tahsildar	Mehmet Tevfik Efendi
Süvari Tahsildarı	Şerif Aga
Süvari Tahsildarı	Salih Efendi
Süvari Tahsildarı	Recep Efendi
Süvari Tahsildarı	Mustafa Efendi
Süvari Tahsildarı	Batumlu Ahmet Efendi
Süvari Tahsildarı	Heris Efendi
Süvari Tahsildarı	Ahmet Efendi
Piyade Tahsildarı	Refet Efendi
Piyade Tahsildarı	Hristo Efendi
Avrathisarı Menafi Sandığı Vekilleri	
Ömer Şevki Aga	
Abdul Bey	
Nuri Efendi	
Ahmet Efendi	
Hacı Meyto Aga	
Avrathisarı Divan-ı Umumiye-i Osmaniye İdaresi	
Memur	Hasan Efendi
Kâtip Vekili	Hiros Efendi
Gönüllü Kolcusu	Mehmet Aga
Avrathisarı Rûzi İdaresi	
Acente Memuru	Nikola Doblu Efendi
Acente Fransızca Kâtibi	Solomon Efendi
Acente Türkçe Kâtibi	İbrahim Efendi
Avrathisarı Ticaret Odası Heyeti	
Reis	Hüseyin Efendi
Aza	Yusuf Aga
Aza	Nevtin Agazade Mehmet Aga
Aza	Popasoğlu Tencu Aga
Aza	Petros Efendi
Avrathisarı Orman Memurları	
Gönüllü Ciheti Orman Memuru	Ahmet Refik Efendi
Gönüllü Ciheti Orman Memuru Kâtibi	Reşid Efendi
Gönüllü Ciheti Orman Memuru Kolcusu	Ali Aga
Gönüllü Ciheti Orman Memuru Kolcusu	Ali Efendi
Avrathisarı Posta ve Telgraf İdaresi	
Memur	Mehmet Şerif Efendi
Telgraf Hat Çavuşu	Ali Aga
Telgraf Mevzui	Rıza Efendi

Avrathisarı Muhacir Komisyon Heyeti		
Reis	Yusuf Aga	
Kâtip	Mustafa Efendi	
Aza	Ömer Aga	
Aza	Ali Efendi	
Aza	Mehmet Aga	
Aza	Miço Aga	
Aza	Gogo ve Asko Aga	
Avrathisarı Redif Zabıtası		M
Yüzbaşı Evvel	Veli Aga	
Yüzbaşı Evvel	İbrahim Aga	5
Yüzbaşı Sani	Osman Aga	5
Mülazım Evvel	Hüseyin Efendi	
Doyran Nafi'a Memurları		
Kondoktür	Reşit Efendi	
İşbaşı	İsmail Efendi	
Rabrova Tarik Memuru	Hurşit Aga	
Doyran Vergi Emaneti		
Tapu Kâtibi	Abdulrahman Bey	
Ma'Tahrir Vergi Kâtibi	Cavit Efendi	
Ser Tahsildar	Abdulrahman Efendi	
Süvari Tahsildar	Akexi Efendi	
Piyade Tahsildar	Memiş Efendi	
Piyade Tahsildar	Tuhar Efendi	
Doyran Aşar Memurları		
Aşar ve Aynam Memuru	İbrahim Bey	
Baş Kâtip Mehmet	Adil Efendi	
İkinci Kâtip Mustafa	Adil Bey	
Merkez Anbar Memuru	Salih Efendi	
Merkez Anbar Memuru	Abdul Efendi	
Doyran Divan-ı Umumiye Osmaniye Memurları		
Memur	Mehmet Efendi	
Ma' Kitabet Kolcusu	Hasan Efendi	
Doyran Rûzi Memurları		
Memur	Ligor Hacı Naku Efendi	
Ser Muhafız	Naşit Bey	
Süvari Kolcusu	Mersin Aga	
Süvari Kolcusu	Aliyesini Lihavan	
Süvari Kolcusu	Hurşit Aga	
Süvari Kolcusu	Mustafa Aga	
Süvari Kolcusu	Süleyman Aga	
Süvari Kolcusu	Gorki Dimitri Aga	
Piyade Kolcusu	İbrahim Çavuş	
Piyade Onbaşısı	Mustafa Aga	
Piyade Kolcusu	Mersin Aga	
Piyade Kolcusu	Yusuf Aga	
Piyade Kolcusu	Ahmet Aga	

Doyran Tahrirat Emlak Komisyonu		
Reis	Vergi Kâtibi	Cavit Efendi
Aza		Hacı Ethem Aga
Aza		Halil Bey
Aza		Kirov Anpu Aga
Doyran Tarik Komisyonu		Rütbe
Reis		Hacı Ali Bey
Aza		Mehmet Bey
Aza		Salih Zeki Efendi
Aza		A'bacı Kosta Aga
Aza		Osman Gorki Aga
Mekteb-i Rüşdi Muallimi		Hacı Hüseyin Efendi
Telgraf ve Posta Memuru		Habib Efendi
Zabıta Memuru		Davut Aga
Orman Ondaluk Memuru		Aziz Efendi
Ustrumca Kazası Memurları		Rütbe
Mal Müdürü		Said Efendi
Tahrirat Kâtibi		Cavit Bey
Evkaf Muhasebecisi Vekili		Sadullah Efendi
İtam Müdürü		Ömer Efendi
Mahkeme Kâtibi		Mehmet Efendi
Ma'Tahrir Vergi Kâtibi		Mahmut Efendi
Refiki		Hasan Efendi
Tapu Kâtibi		Habip Efendi
Nüfus Kâtibi		Mustafa Efendi
Ser Tahsildar		Salim Efendi
Sandık Emni		İshak Efendi
Zabıta Memuru		Ali Reşit Aga
		Yüzbaşı
Ustrumca Aşar Kalemi		
Memur		Hamdi Efendi
Katib-i Evvel		Hasan Efendi
Katib-i Sani		Ahmet Efendi
Anbar Memuru		Mehmet Eafendi
Ustrumca Divan-ı Umumiye İdaresi		
Memur		Kemal Efendi (Bir nefer kolcusu vardır.)
Ustrumca Telgraf İdaresi		
Müdür		Galip Efendi
Muhabire Memuru		Sabri Efendi
Ustrumca Rûzi İdaresi		
Memur		Dimitros Efendi(Üç nefer kolcu vardır.)
Ustrumca Orman İdaresi		
Ondaluk Memuru		İsmail Efendi
Ustrumca Tahrir-i Emlak Komisyonu		
Reis		Hacı Mutaş Aga
Aza		Sadullah Efendi
Aza		Mişo Meyto Aga
Aza		Mumci Meyro Aga
Kâtip		Mahmut Efendi

Tikveş Memurları	
Mal Müdürü	Osman Efendi
Tahrirat Kâtibi	Hasan Avni Bey
Tahrir Vergi Kâtibi	Mehmet Lütfü Efendi
Tahrir Vergi Refiki	Abdülhalim Efendi
Sandık Emini	Süleyman Efendi
Tikveş Aşar İdaresi	
Aşar Memuru	Hasan Bey
Aşar Baş Kâtibi	Mehmet Habip Efendi
Aşar İkinci Kâtibi	Şükrü Bey
Aşar Merkez Anbar Memuru	Abdulrahman Efendi
Tikveş Telgrafhane Dairesi	
Telgraf Memuru	Mehmet Habip Efendi
Telgraf Çavuşu	Said Aga
Telgraf Kavas?	Kazım Aga
Tikveş Orman İdaresi	
Memur Hacı	Abdi Efendi
Bir süvari dört piyade kolcusu vardır.	
Ser Tahsildar	Adem Efendi
Beş süvari ile bir piyade tahsildarı vardır.	
Tikveş Rûzi İdaresi	
Rûzi Kolcusu	Süleyman Aga
Rûzi Kolcusu	Tevfik Aga
Zabıta Memuru	İbrahim Aga
01	Süvari Çavuşu
02	Piyade Çavuşu
03	Piyade Onbaşı
11	Süvari Nefer
28	Piyade Nefer
Yenice-i Vardar Kazası Memurları	
Mal Müdürü Mustafa Efendi	
Tahrirat Kâtibi Ali Efendi	
Sandık Emini Ahmet Bey	
Nüfus Memuru Hayri Bey	
Kâtip Ahmet Efendi	
Yenice-i Vardar Kazası Aşar İdaresi	
Memur	Eşref Efendi
Baş Kâtip	Timur Efendi
Anbar Memuru	Mahmut Efendi
Şube Memuru	Hacı Ahmet Aga
Şube Memuru	Akif Efendi
Şube Memuru	Tevfik Efendi
Şube Memuru	Süleyman Efendi
Şube Memuru	İsmail Aga
Yenice-i Vardar Kazası Tapu Dairesi	
Tapu Kâtibi	Abdullah Efendi
Nahiye Tekik Yükleme Kâtibi	Arif Efendi
Yüzbaşı Vekili Mulazımevvel	Saib Efendi

Yenice-i Vardar Kazası Orman Dairesi	
Orman Memurluğu Gökbeli? Nahiyesi orman memurluğuna mahveldir.	
Kereste Ondalık Memuru	Hüseyin Aga
Karacaabad Kereste Ondalık Memuru Mehmet Aga	
Yenice-i Vardar Kazası Telgraf Dairesi	
Telgraf Memuru	Nazmi Efendi
Musul Muharerat	Mustafa Efendi
Telgraf Hat Çavuşu	Mustafa Çavuş
Yenice-i Vardar Kazası Divan-ı Umumiye İdaresi	
Memur	Mustafa Efendi
Kâtip	Mehmet Efendi
Kolcu	Mustafa Aga
Yenice-i Vardar Kazası Rûzi İdaresi	
Memur	Mehmet Bey
Kâtip	Şevki Efendi
Yenice-i Vardar Kazası Vergi Dairesi	
Reis	Yakup Bey
Aza	Hacı Mustafa Efendi
Aza	Katipzade Süleyman Efendi
Aza	? Yuvan Aga
Aza	Şakirci Tudo Aga
Aza	Garamtik Meyto Aga
Vergi Kâtibi	Hüsnü Efendi
Vergi Kâtibi Refiki	Mehmet Bey
Aza	Hacı Bekzade Şükrü Bey
Aza	Katipzade Süleyman Efendi
Aza	Hakim Nikola Aga
Kâtip	Mehmet Efendi
Yenice-i Vardar Kazası İskan-ı Muhacirin Komisyonu	
Memur	Yusuf Efendi
Aza	Emin Efendi
Aza	Hasan Tahsin Efendi
Aza	İsmail Efendi
Aza	Katipzade Süleyman Efendi
Vidine Kazası Ma' Tahrir Vergi Komisyonu	
Aza	Süleyman Efendi
Aza	Hasan Efendi
Aza	Hasan Ağa
Aza	Gorgi Ağa
Ma' Tahrir Vergi Kâtibi	Mustafa Nazif Efendi
Vidine Kazası Tahsilat İdaresi	
Kaza Ser Tahsildarı	Mahmut Efendi
Suvari Tahsildarı	Osman Efendi
Suvari Tahsildarı	İbrahim Efendi
Suvari Tahsildarı	Mehmet Efendi
Suvari Tahsildarı	Abidin Efendi
Suvari Tahsildarı	Süleyman Efendi
Suvari Tahsildarı	Tusi Efendi

Vidine Kazası Aşar İdaresi	
Memur	Salim Efendi
Birinci Kâtip	Hüseyin Efendi
İkinci Kâtip	Mustafa Efendi
Anbar Emni	İsmail Ağa
Anbar Memuru	Hacı İbrahim Efendi
Anbar Memuru	Şevket Efendi
Anbar Memuru	Mehmet Efendi
Vidine Kazası Menafi Umumiye Sandığı Vekilleri	
Süleyman Efendi	
Mihail Ağa	
Hüseyin Bey	
Tuşi Palas Ağa	
Vidine Kazası Ticaret Ve Ziraat Komisyonu	
Yusuf Efendi	
Yusuf Efendi	
Hacı Taşku Ağa	
Tevfik Efendi	
Vidine Kazası Menafi Umumiye Sandığı Vekilleri	
Süleyman Efendi	
Hüseyin Bey	
Mihail Ağa	
Tuşi Palas Ağa	
Vidine Kazası Ticaret Ve Ziraat Komisyonu	
Tevfik Efendi	
Yusuf Efendi	
Hacı Taşku Ağa	
Yusuf Efendi	
Vidine Kazası İskân Muhacirin Komisyonu	
Reis	Emin Efendi
Aza	Yusuf Efendi
Aza	Tevfik Efendi
Vidine Kazası Memurları	
Mal Müdürü	Ömer Efendi
Evkaf Vekili	Ömer Efendi
Tahrirak Kalemî	Ahmet Rasim Efendi
Sandık Emni	Ahmet Şükrü Efendi
Zabıta Yüzbaşısı	Hıfzı Bey
Tapu Kâtibi	Mehmet Efendi
Telgraf Ve Posta Memuru	Ahmet Niyazi Efendi
Divan-ı Umumiye Osmaniye Varidat Muhasebe Memuru	Mehmet Efendi
Ruzi Memuru	Ali Bey
Ruzi Memuru	Ali Bey
Ruzi Tariğı Memur Başısı	Abdi Ağa
Mekteb-i Rüştîye Muallim-i Evveli	Mustafa Kaşif Efendi
Mekteb-i Rüştîye Mektebi Muallimi	Rasim Efendi
Mekteb-i Rüştîye Bevabi	Halil Efendi
Meclis-i İdare Müdde-i Umumi Muavini	Süleyman Bey

Meclis-i İdare Müstantkı	Hafız Hamza Bey	
Nüfus Memuru	Necit Bey	
Nüfus Kâtibi	Ali Bey	
Kareferye Kazası Tahsilat İdaresi		
Ser Tahsildar	Aziz Efendi	
Süvari Tahsildarı	Fehmi Efendi	
Süvari Tahsildarı	Hüseyin Efendi	
Piyade Tahsildarı	Mahmud Efendi	
Piyade Tahsildarı	Ahmet Efendi	
Piyade Tahsildarı	Münülaki Ağa	
Kareferye Kazası Aşar İdaresi		
Memur	Sadık Efendi	
Birinci Katib	İzzet Efendi	
İkinci Katib	Ahmet Efendi	
Ambar Emini	Hüseyin Efendi	
Kareferye Kazası Ruzi İdaresi		
Memur	Ali Bey	
Muavini	Ahmet Paşa	
Kâtip	Mehmet Ali Efendi	
Kareferye Kazası Zabıta İdaresi		
Bölük Ağası	İsa Ağa	
Muavini	Ali Ağa	
Jurnal Emini	Hasan Ağa	
Bölük Emini	İbrahim Efendi	
Kareferye Kazası Divan-ı Umumiye Orman İdaresi		
Ma' Ağustos Kareferiye Memuru	Tahsin Efendi	
Katib	Mehmet Ali Efendi	
Muhafaza Memuru	İsmail Efendi	
Kareferye Kazası Orman İdaresi		
Ma' Katrin Kareferye	Orman Memuru	Emin Bey
Ondalık Memuru	Hüsnu Efendi	
Kareferye Kazası Memurları		Rütbe
Mal Müdürü	Said Efendi	
Tahrirat Kâtibi	Faik Efendi	
Mahkeme-i Şer-i Kâtibi	Rasim Efendi	
Ma' tahrir Vergi Kâtibi	Halid Efendi	
Refiki	Mahmut Efendi	
Evkaf Muhasebecisi	Reşad Efendi	
Telgraf Memuru	Mezavim Efendi	
Tapu Kâtibi	Mustafa Efendi	
Sandık Emiri	Samuel Efendi	
İtam Müdürü	Said Efendi	
Nüfus Müdürü	Zeynel Efendi	
Nufus Kâtibi	Salih Bey	
Köprülü Kazası Tahsilat Heyeti		
Ser Tahsildar	Hasan Refik Efendi	
Süvari Tahsildarı	Veli Efendi	

Süvari Tahsildarı	Süleyman Efendi
Süvari Tahsildarı	Ali Efendi
Süvari Tahsildarı	Ahmet Efendi
Süvari Tahsildarı	Murtaza Efendi
Süvari Tahsildarı	Rıza Efendi
Süvari Tahsildarı	Ali Efendi
Köprülü Kazası Aşar Kalemi	
Memur	İsmail Hakkı Efendi
Birinci Kâtip	Salim Efendi
Sani Resmî Aşar-1 Ambar memuru	Reşid Efendi
Aşar-1 Şube Memuru	Mustafa Efendi
Aşar-1 Şube Memuru	Hasan Efendi
Aşar-1 Şube Memuru	Ahmet Efendi
Aşar-1 Şube Memuru	Mustafa Efendi
Aşar-1 Şube Memuru	Ahmet Çavuş
Aşar-1 Şube Memuru	Selahattin Efendi
Köprülü Kazası Duyun-u Umumiye Dairesi	
Memur	Hüseyin Avni Efendi
Katip	Mehmet Zülfü Efendi
Köprülü Kazası Tahrir-i Emlak Komisyonu	
Reis	İsmail Efendi
Reis Ser Tahsildar-1	Hasan Efendi
Reis	Süleyman Harme Efendi
Reis	Kolağasızade İsmail Efendi
Reis	Yañceder Ender Ağa
Reis	Ulah Panuğurbe ? Ağa
Köprülü Kazası Telgraf İdaresi	
Müdür Vekili Üsküp Ser Memuru	Arif Efendi
Muhabere	Hafız Şevket Efend
Köprülü Kazası İskan Muhacirin Komisyonu	
Reis	Müderriş Hacı Hafız Halil Efendi
Aza	Müderriş Osman Efendi
Aza	Müderriş Hacı Hafız Mahmut Efendi
Aza	Hacı Abdülvahip Efendizade
Aza	Bekir Efendi
Köprülü Kazası Memurları	
Mal Müdürü	Hasan Efendi
Tahrirat Kâtibi	Ahmet Tevfik Efendi
Evkaf Muhasabecisi Vekili	Hacı Veli
Eytam Müdürü	Ahmet Naim Efendi
Mahkeme-i Şerriye Kâtibi	İlyas Efendi
Ma Tahrir Vergi Kâtibi	İsmail Efendi
Ma Tahrir Vergi Kâtibi	Mustafa Efendi
Tapu Kâtibi	Osman Efendi
Nüfus Memuru	Hacı Ali Efendi
Kâtip	Mustafa Efendi
Sandık Emîni	Ahmet Efendi
Kesendire Kazası Tahrir Komisyonu	

Aza	Demeteraki Şıryan Ağa
Aza	Nikolaki Çakını
Aza	İstamu Çavata
Aza	Yenabut Fesançı
Kesendire Kazası Tahsilat İdaresi	
Ser Tahsildarı	Hüseyin Efendi
Dokuz.....	Tahsildarı mustahdedir.
Kesendire Kazası Aşar İdaresi	
Memur	Hüseyin Aşar Efendi
Kâtip	Aziz Efendi
İkinci Kâtip	Osman Efendi
Kesendire Kazası Polis Ve Zabıta İdaresi	
Bölük Ağası Muavini	Hüseyin Ağa
Bölük Emini	Mustafa Efendi
Polis	Epustvi Efendi
Polis	Haristo Efendi
Polis	Kanber Efendi
Polis	Arslan Efendi
Polis	Nikalaki Ağa
Polis	Kosti Ağa
Kesendire Kazası Memurları	
Mal Müdürü	Ömer Efendi
Tahrirat Kâtibi	Ali Efendi
Rumca Kâtibi	Gorki Efendi
Tapu Kâtibi	İsmail Efendi
Vergi Kâtibi	Mehmet Ali Efendi
Refiki	Hurşit Efendi
Aprenoz Kazası Rusumat İdaresi	
Memur	Bekir Efendi
Kâtip	Mustafa Behçet Efendi
On üç neferi vardır.	
Aprenoz Kazası Karante İdaresi	
Memur	Hacı İlyas Efendi
Aprenoz Kazası Telgraf İdaresi	
Ser Memur	Ali Haydar Efendi
Memur-u Sani	Ali Rıza Efendi
Ecnebiye Memuru	Ustuil Efendi
Müvessil-i Muharerat	Mustafa Ağa
Ser Çavuş	Mahmut Ağa
Sani	Mahmut Ağa
Aprenoz Kazası Duyun-u Umumiye Osman-i İdaresi	
Memur	Ali Efendi
Aprenoz Kazası Polis Ve Zabıta İdaresi	
Polis	Raşid Efendi
Polis	Habip Efendi
Çavuş	Ali Ağa
Drama Sancağı Muhasabe Kalemi	
Varidat Mukayyidi	Ahmet Rıfat Efendi

Musarifat Mukayyidi	Mustafa Asım Efendi
Musalih Cariye Kâtibi	Ziya Efendi
Orak Mukayyidi	Tahsin Efendi
Sandık Emini	Rıfat Efendi
Drama Sancağı Tahrirat Kalemi	
Muavin	Şakir Efendi
Orak Mukayyidi	Mehmet Mümin
Mübeyyiz-i Evvel	Mehmet Efendi
Mübeyyiz-i Sani	Mehmet Bey
Mübeyyiz-i Salis	Ahmet Bey
Drama Sancağı Aşar Kalemi	
Katib-i Evvel	Hasan Efendi
Katib-i Sani	Osman Efendi
Katib-i Salis	Osman Nuri Efendi
Ambar Memuru	İsmail Hakkı Efendi
Drama Sancağı Arazi Kalemi	
Başkâtip	Latif Efendi
Katib-i Sani	Ziya Efendi
Kaza Tapı Kâtibi	Aziz Efendi
Drama Sancağı Ma' Tahrir-i Vergi Kalemi	
Vergi Kâtibi	Mürsel Efendi
Vergi Kâtibi Refiki	Mehmet Efendi
Poreste (Peravişte) Vergi Kâtibi	Hüseyin Efendi
Poreste (Peravişte) Vergi Kâtibi	Refiki Rauf Bey
Defterci	Mustafa Efendi
Drama Sancağı Tahrir-i Emlak Komisyonu	
Reis	Vergi Memuru
Aza	Emin Ağa
Aza	Hafız Ahmet Efendi
Aza	Mehmet Efendi
Aza	Haristaki Efendi
Aza	Pandazi Kostantin Ağa
Drama Sancağı Zabıta Dairesi	
Tabur Ağası	Mehmet Sabri Efendi
Hesap Emini	Mustafa Efendi
Bölük Ağası	Hasan Ağa
Süvari Bölük Ağası Muavini	Rıza Efendi
Jurnal Emini	Ahmet Ağa
Jurnal Emini	Recep Ağa
Drama Sancağı Duyun-u Umumiye Osmaniye Varidat-ı İdaresi M.	
Memur	Yusuf Ziya Efendi
Drama Sancağı İcnetesi	
Memur	Agop Efendi
Başkatib	Çiraz Efendi
Türki Kâtibi	Şevket Efendi
Kantar Kâtibi	Kamil Efendi
Ambar Memuru	Nikolaki Efendi

Mübay'a Desgitörü	Yanko Anastasyadi Efendi
Kâtibi	Tomsun Efendi
Drama Sancağı Nüfus İdaresi	
Kâtip	Mahmut
Memur	Hafız Mehmet Rıza Efendi
Kâtip	Kamil Efendi
Drama Sancağı Menafi Umumiye Sandığı Vekilleri	
Hüseyin Efendi	Mehmet Efendi
Hacı İbrahim Efendi	Haristaki
Drama Polis Memurları Ve Gardiyanları	
Üçüncü Sınıf Polis Memuru	Süleyman Efendi
Dördüncü Sınıf Polis Memuru	Salim Efendi
Ser Gardiyan	Osman Ağa
Katib	Mustafa Efendi
Üçüncü Gardiyan	Ali Ağa
Peraveşte Nahiyesi Duyun-u Umumiye-i Osmaniye İdaresi	
Memur	Feyzah Efendi
Peravişte Nahiyesi Ruzi İdaresi	
Memur	İsmail Fuat Efendi
Kâtip	Ahmet Efendi
Peraveşte Nahiyesi Menafi Sandığı Vekilleri	
Reis	Rosman Efendi
Aza	Hacı İsmail Ağa
Aza	Yusuf Efendi
Sandık Emni	Hafız Mümin Efendi
Kavala Kazası Aşar İdaresi	
Memur	Osman Efendi
Katib-i Evvel	Mustafa Efendi
Katib-i Sani	Mehmet Efendi
Ambar Memuru	Mehmet Efendi
Kavala Kazası Tahsilat İdaresi	
Ser Tahsildar	Şakir Efendi
Süvari Tahsildarı	Emin Efendi
Süvari Tahsildarı	Mehmet Efendi
Piyade Tahsildarı	Hamdi Efendi
Kavala Kazası Posta Ve Telgraf Dairesi	
Müfettiş Muavini	Akif Efendi
Müdür	Azmi Efendi
Muhabere Memuru	Cemal Efendi
Muhabere Memuru	Servet Efendi
Muhaberat-ı Ecneniye Memuru	Arestidi Efendi
Kavala Kazası Rusumat İdaresi	
Müdür	Ali Eşref Efendi
Baş Kâtip	Mehmet Efendi
İkinci Kâtip	Fazıl Efendi
Tahrirat Kâtibi	Ahmet Efendi
Sandık Emni	Hafız Mehmet Efendi
Tezkere Kâtibi	Salim Efendi

Mübaşir	Hüsnü Efendi	
Anbar Memuru	Hüseyin Efendi	
Kâtibi	Ali Efendi	
Manifesto Memuru	Benaki Efendi	
Kavala Kazası Duyun-u Umumiye Osmaniye İdare-i Mahsusası		Rütbe
Müdür	Mustafa Efendi	Selase
Başkâtip	Ali Efendi	
Tahrirat Kâtibi	Hacı Mehmet Efendi	
Sandık Emini	İbrahim Efendi	
Katib-i Sani	Mustafa Efendi	
..... Katibi	Raşid Bey	
Kavala Kazası Zabıta İdaresi		
Yüzbaşı	Şakir Ağa	
Bölük Emini	İbrahim Efendi	
Polis	Behçet Efendi	
Polis	Hüladül Kerim	
Kavala Kazası Karantina İdaresi		
Katib	Ahmet Sabri Efendi	
Katib-i Sani	Dimestan Karce Efendi	
Gardıyan	Muharrem Ağa	
Kavala Kazası Fahri Nafia Komisyonu		
Reis-i Evvel	Mösyö Karla Arslan Cenabları	
Reis-i Sani	Müftüzade Ahmet Hamdi Efendi	
Aza	Hacı Salih Efendi	
Aza	Müşteyanlı Hacı Hasan Efendi	
Aza	Mösyö Perikli	
Aza	Mösyö Müstadildi	
Aza	Senyör Mihail	
Katib	İrfan Efendi	
Kavala Kazası Ziraat Odası		
Reis	Hacı Hasan Ağazade Ahmet Efendi	
Aza	Abdülbaki Efendi	
Aza	Ali Lüftü Ağa	
Aza	Dinafiso Ağa	
Aza	Tevdiri Ağa	
Katib ve Sandık Emini	Hasan Efendi	
Kavala Kazası Ruzi İdaresi		
Direktör	Mösyö Valteb	
Başkatib	Yorgaki Efendi	
Katib-i Sani	Fortlu Efendi	
Sandık Emini	Petro Efendi	
İcmal Kâtibi	Hamdi Efendi	
Tütün Kâtibi	Abdullah Efendi	
Sarışaban Kazası Aşar İdaresi		
Aşar Memuru	Tahsin Efendi	
Baş Kâtip	Ömer Efendi	
İkinci Kâtip	Osman Efendi	
Şube Memuru	Mahmut Efendi	

Şube Memuru	Şerif Efendi	
Şube Memuru	Abbas Efendi	
Sarışaban Kazası Vergi İdaresi		
Vergi Kâtibi	İbrahim Ethem Efendi	
Vergi Kâtibi Refiki	İzzet Efendi	
Tapu Kâtibi	Mehmet Efendi	
Sarışaban Kazası Nüfus İdaresi		
Nüfus Memuru	Veli Efendi	
Kâtibi	Süleyman Efendi	
Sarışaban Kazası Tahsilat İdaresi		
Sertahsildar	Mustafa Efendi	
Süvari Tahsildarı	Hüseyin Efendi	
Süvari Tahsildarı	Murteza Efendi	
Süvari Tahsildarı	Halil İbrahim Efendi	
Sarışaban Kazası Polis İdaresi		
Memur	Ahmet Efendi	
Memur	Yahya Bey	
Sarışaban Kazası Rusumat İdaresi		
Memur	Mustafa Efendi	
Kolcu	Beşar Efendi	
Keremimli İskelesi Rüsumat Memuru	Mehmet Efendi	
Kolcusu	Süleyman Ağa	
Siroz Sancağı Muhasebe Kalemi		
Mal ve Ruznamçe Mukayyidi	Hüseyin Avni Efendi	
Salih Cariye Mukayyidi	Mehmet Nuri Efendi	
Varidat Mukayyidi	Ali Rıza Efendi	
Mesafiyat Mukayyidi	Raif Efendi	
Cevalat Mukayyidi	Mehmet Efendi	
Müşerifat Mukayyidi Refiki	Nakib Efendi	
Varidat Mukayyidi Refiki	Abdullah Efendi	
Merkez Liva Sandık Emni	Halit Efendi	
Muhasebe Odası	Mustafa Efendi	
Siroz Sancağı Tahrirat Kalemi		Rütbe
Müdür Muavini	İbrahim Fevri Efendi	
Tahrirat Mesudi	Rıza Efendi	
Tahrirat Mukayyidi	Şevket Efendi	
Tahrirat Mesudi	Akif Efendi	Rabia
Tahrirat Mübeyyizi	Hakkı Efendi	
Siroz Sancağı Vergi Kalemi		
Liva Vergi Memuru	Salih Cazim Efendi	
Siroz Kazası Vergi Kâtibi	Sabri Bey	
Katib-i Sanisi	Şükrü Efendi	
Nikrita Nahiyesi Vergi Kâtibi	Mehmet Akif Efendi	
Defterci	İdris Efendi	
Siroz Sancağı Vergi Komisyonu		
Aza	Hacı Hafız Osman Efendi	
Aza	Hacı Hüseyin Ağa	
Aza	Hacı Hasan Ağa	

Aza	Yenaki Papa Marko Efendi	
Aza	Rakıcı Ligor	
Aza	Hancı Kostaki Efendi	
Aza	Rakıcı Ligor	
Aza	Hancı Kostaki Efendi	
Siroz Sancağı Tapu Kalemi		Rütbe
Liva Defter-i Hakani Memuru	Osman Kamil Efendi	
Baş Kâtibi	Timur Mesuh Efendi	
İkinci Kâtibi	Salih Efendi	
Kaza Tapu Kâtibi	İbrahim Hakkı Efendi	
Evkaf Müdürü	İdris Efendi	
Siroz Sancağı Liva Aşar İdaresi		
Müdür	Abdülcabad Efendi	
Baş Kâtip	Hilmi Efendi	
Katib-i Saniyesi	AhmetNazif Efendi	
Katib-i Salisi	Halil Kamil Efendi	
Siroz Sancağı Tahsirat İdaresi		Rütbe
Liva Ser Tahsildarı	Ahmet Efendi	Salise
Kaza Tahsildarı	Hayrah Bey	
Dokuz nefer-i piyade ve on iki neferi süvari tahsildarı hizmetindedir.		
Siroz Sancağı Nafia İdaresi		
Tank Mühendisi	Fikri Efendi	
.....	Habib Efendi	
Tarık Emîni	Mehmet Ağa	
İşbaşı	Haristo Barki	
İşbaşı	Hüseyin Ağa	
Çavuş	Mehmet Ağa	
Orman Memuru	Mihran Efendi	
Siroz Sancağı Menafî Sandığı Vekilleri		
Reis	Ali Rıza Bey	
Aza	Tanasaki Kandu Efendi	
Aza	Yenaki Papa Marko Efendi	
Katib	Hacı İbrahim Efendi	
Siroz Sancağı Duyun-u Umumiye İdaresi		M
Müdür	Hüseyin Hüsni Efendi	
Baş Kâtip	Hamdi Efendi	
Katib-i Sani	Mustafa Ceval Efendi	
Sandık Emîni	Hüseyin Hüsni Efendi	
Çayağazı Memuru	Hasan Efendi	
Siroz Sancağı Telgraf Ve Posta İdaresi		
Müdür	Rıza Efendi	
Lisan-ı Ecnebiye Memuru	Etnasyadi Efendi	
Muhabere Memuru	Raib Efendi	
Muhabere Memuru	Hamit Efendi	
Muhabere Memuru	Rasim Efendi	
Muhabere Memuru	Galip Efendi	
Siroz Sancağı Polis Memurları		
İkinci Sınıf Polis Memuru	Salih Efendi	

Üçüncü Sınıf Polis Memuru	Hacı İsmail Efendi	
Dördüncü Sınıf Polis Memuru	Hasan Tahsin Efendi	
Dördüncü Sınıf Polis Memuru	Mehmet Mahmut Efendi	
Siroz Sancağı Ruzi İdaresi		
Müdür	Habib Mülhime Efendi	
Muhasabe Kâtibi	Gusyadi Efendi	
Tahrirat Terkiye Kâtibi	Hristaki Efendi	
Sandık Emini	Yorkiyadi Efendi	
Tezkere Kâtibi	Tevfik Efendi	
Anbarcı	Mihail Hristiyadi Efendi	
Muhafaza Ser Memuru	Aziz Beyefendi	
Muavini	Abdi Ağa	
Kolcubaşı	Kosta Ağa	
Siroz Sancağı Nüfus Kalemi		
Nüfus Memuru	Hasan Efendi	
Katib-i Evvel	Abdurrahman Efendi	
Muvakkat Katib-i Sani	Mahmut Efendi	
Siroz Sancağı Zabtiyye Tabur Meclisi		
M.		
Reis	Tabur Ağası Ahmet Ağa	
Hesap Emini	Tahir Efendi	
Süvari Bölük Ağası	Rüstem Efendi	
Piyade Bölük Ağası	Osman Efendi	
Piyade Bölük Ağası Muavini	Necip Efendi	
Piyade Jurnal Emini	Tahir Efendi	
Siroz Sancağı Polis Memurları		
İkinci Sınıf Polis Memuru	Salih Efendi	
Üçüncü Sınıf Polis Memuru	Hacı İsmail Efendi	
Dördüncü Sınıf Polis Memuru	Hasan Tahsin Efendi	
Dördüncü Sınıf Polis Memuru	Mehmet Mahmut Efendi	
Siroz Sancağı Asker-i Şahane Umera Ve Zabitanı		
Rütbe		
M		
Siroz Kumandanı	Şevki Bey	Miralay
Rütbe	Yusuf Ziya Efendi	Binbaşı
Rütbe	Sefer Ağa	Kolağası
Rütbe	Halil Ağa	Kolağası
Rütbe	Ramazan Ağa	Yüzbaşı
Rütbe	Rıza Bey	Mülazım
Siroz Sancağı Mukaddem Redif Taburu Rabitanı		
M		
Binbaşı	Yusuf Ziya Efendi	
Kolağası	Sefer Ağa	
Tabur Kâtibi	Ahmet Efendi	
Teynekçi	Mikail Ağa	
Birinci Bölük Yüzbaşı Evveli	Ceval Efendi	
İkinci Bölük Yüzbaşı Evveli	Mustafa Ağa	
İkinci Bölük Yüzbaşı Sanisi	Ahmet Ağa	
Üçüncü Bölük Yüzbaşı Evveli	Maili Bey	
Üçüncü Bölük Yüzbaşı Sanisi	İbrahim Ağa	
Dördüncü Bölük Yüzbaşı Evveli	Kasım Ağa	
Dördüncü Bölük Yüzbaşı Sanisi	Rıfat Ağa	

Birinci Bölüm Melazım-1 Sanisi	Hüseyin Efendi	
İkinci bölüm mülazım-1 sanisi	Salih Ağa	
Üçüncü bölüm mülazım-sanisi	Hasan Ağa	
Dördüncü bölüm mülazım-1 sanisi	Hüseyin Efendi	
Siroz Sancağı Sali Redif Taburu Zabitanı		M.
Binbaşı	Ahmet Zıncı Efendi	
Kolağası	Selahattin Efendi	
Tabur Kâtibi	Hasan Efendi	
Birinci Bölük Yüzbaşı Evveli	Ramazan Ağa	
İkinci Bölük Yüzbaşı Evveli	Mehmet Ağa	
İkinci Bölük Yüzbaşı Evveli	Mehmet Ağa	
İkinci Bölük Yüzbaşı Sanisi	Mehmet Emin Ağa	
Üçüncü Bölük Yüzbaşı Evveli	Saliha Ağa	
Üçüncü Bölük Yüzbaşı Evveli	Saliha Ağa	
Üçüncü Bölük Yüzbaşı Sanisi	Mustafa Ağa	
Dördüncü Bölük Yüzbaşı Evveli	Hamid Ağa	5
Dördüncü Bölük Yüzbaşı Sanisi	Bilal Ağa	
Birinci Bölük Mülazım-1 Evveli	Derviş Ağa	
İkinci Bölük Mülazım-1 Evveli	Kazım Efendi	
Üçüncü Bölük Mülazım-1 Evveli	Hüseyin Efendi	
Dördüncü Bölük Mülazım-1 Evveli	Abdi Ağa	
Timurhisar Kazası Zabıta Memurları		
Bölük Ağası	Destan Ağa	
Süvari Kol Vekili	Abdah Ağa	
Nüfus Müdür	Salih Efendi	
Refiki	İsmail Efendi	
Timurhisar Kazası Aşar İdaresi		
Memur	Derviş Bey	
Başkâtip	Recep Efendi	
İkinci Kâtip	Ahmet Efendi	
Timurhisar Kazası Tahsilat İdaresi		
Kaza Tahsildarı	İsmail Efendi	
Dokuz Nefer Süvari Üç Nefer Piyade Tahsildarı dahi vardır.		
Timurhisar Kazası Vergi Kalemi		
Vergi Kâtibi	Vasfi Efendi	
Refiki	Mustafa Efendi	
Timurhisar Kazası Tapu Kalemi		
Tapu Kâtibi	Hasan Efendi	
Memur	İsmail Efendi	
Timurhisar Kazası Telgraf Ve Posta İdaresi		
Telgraf Memuru	Osman Nuri Efendi	
Musul Muherrerat	Agâh Efendi	
Timurhisar Kazası Duyun-u Umumiye Varidat- Mahsusa İdaresi		
Memur	Ahmet Efendi	
Timurhisar Kazası Ruzi İdaresi		
Memur	Hasib Efendi	
Katip	Hüseyin Efendi	
Nevrekob Kazası Nüfus İdaresi		

Memur	Ali Efendi
Refiki	Şakir Efendi
Nevrekob Kazası Vergi Kalemi	
Vergi Kâtibi	Ömer Bey
Vergi Kâtibi Refiki	Necib Efendi
Nevrekob Kazası Vergi Kalemi	
Vergi Kâtibi	Ömer Bey
Vergi Kâtibi Refiki	Necib Efendi
Nevrekob Kazası Tapu Kalemi	
Tapu Kâtibi	Mustafa Efendi
Nevrekob Kazası Tahsilat İdaresi	
Ser Tahsildar	Hacı 'Aşkî Efendi
On dört süvari ve dört nefer-i piyade tahsildarı vardır.	
Nevrekob Kazası Zabıta Dairesi	
Bölük Ağası	Ali Ağa
Jurnal Emîni	Timur Efendi
Nevrekob Kazası Aşar İdaresi	
Memur	Tahsin Efendi
Başkatib	Ali Efendi
Katib-i Sani	Tevfik Efendi
Nevrekob Kazası Ruzî İdaresi	
Memur	Ali Efendi
Katib	Elmas Efendi
Nevrekob Kazası Orman İdaresi	
Orman Ondalık Memuru	Raşid Efendi
Nevrekob Kazası Telgraf İdaresi	
Memur	Hafız Salih Efendi
Zebhane Kazası Nüfus İdaresi	
Memur	Celal Efendi
Refiki	Hasan Efendi
Zebhane Kazası Vergi Ve Tapu Kalemi	
Vergi Kâtibi	Salih Efendi
Tapu Kâtibi	Mehmet Efendi
Zebhane Kazası Tahsilat İdaresi	
Sertahsildar	Murad Efendi
Zabıta Memuru	Jurnal Emîni Abdi Efendi
Dokuz nefer süvari ve iki nefer piyade tahsildarı dahi vardır.	
Zebhane Kazası Aşar İdaresi	
Memur	Sadık Efendi
Başkâtip	Ahmet Efendi
Katib-i Sani	Ahmet Hamdi Efendi
Zebhane Kazası Telgraf İdaresi	
Memur	Said Efendi
Zebhane Kazası Ruzî İdaresi	
Memur	Süleyman Efendi
Katib	Kazım Efendi
Petriç Kazası Tahsilat İdaresi	
Ser Tahsildar	Ahmet Hamdi Efendi

Dört nefer süvari ve iki nefer piyade tahsildarı görevlendirilmiştir.	
Petriç Kazası Aşar İdaresi	
Memur	Şaban Efendi
Başkatib	Abdülhalim Efendi
Katib-i Sani	Mehmet Rafet Efendi
Petriç Kazası Vergi Ve Tapu Kâtibesi	
Vergi Kâtibi	Şükrü Efendi
Tapı Kâtibi	Ahmet Akif Efendi
Zabıta Memuru	Bölük Ağası Halim Ağ
Menlik Kazası Varidat-ı Mahsusa İdaresi	
Memur	Osman Fehmi Efendi
Kâtip	Ahmet Efendi
Tahirat Kâtibi	Ahmet Efendi
Sandık Emni	Dimitri Efendi
Menlik Kazası Vergi Ve Tapu Kâtibi	
Vergi Kâtibi	Hasan Efendi
Tapu Kâtibi	İsmail Efendi
Menlik Kazası Nüfus İdaresi	
Memur	Mustafa Efendi
Refiki	Efendi?
Menlik Kazası Aşar İdaresi	
Memur	Rıfat Efendi
Başkatib	Rıza Efendi
Katib-i Sani	Ragib Efendi
Menlik Kazası Orman İdaresi	
Menlik Kazası Telgraf İdaresi	
Memur	Avni Efendi
Menlik Kazası Tahsilat İdaresi	
Ser Tahsildar	Mustafa Efendi
Dört nefer-i süvari ve bir nefer-i piyade tahsildarı vardır.	
Menlik Kazası Varidat-ı Mahsusa İdaresi	
Memur	Osman Fehmi Efendi
Katib	Ahmet Efendi
Cuma Bala Kazası Vergi Tapu Kâtibesi	
Vergi Kâtibi	İsmail Efendi
Muavini	Hüsmen Efendi
Tapu Kâtibi	Elmas Efendi
Ser Tahsildarı	Ahmet Fehmi Efendi
Cuma Bala Kazası Aşar İdaresi	
Memur	Salim Efendi
Serkatib	Nevzad Efendi
Cuma Bala Kazası Nüfus İdaresi	
Memur	Abdülhamid Efendi
Katib	Yunus Efendi
Zabıta Memuru	Bölük Ağası Muavini Süleyman Efendi
Cuma Bala Kazası Rusumat İdaresi	
Müdür	Mehmet Nuri Efendi
Başkatib	Mehmet Fevzi Efendi

Katib-i Sani	Mehmet Emin Efendi
Biranveh Memuru	Adem Efendi
Kâtibi	Eşad Efendi
Lisye? Memuru	Abdurrahman Efendi
Ondalık Memuru	Süleyman Efendi
Cuma Bala Kazası Telgraf İdaresi	
Memur	Mehmet Efendi
Lisan-ı Ecnebi Memuru	Kostantini Efendi
Cuma Bala Varidat-ı Mahsusa İdaresi	
Memur	Süleyman Efendi
Cuma Bala Ruzi İdaresi	
Memur	Hüseyin Hüsnü Efendi
Katib	Süleyman Efendi

Ek-6: 1886 Selanik Vilayet Salnamesi'ne Göre Vilayet Dâhilinde Bulunan Adliye Daireleri ve Mahkemeler

Avrathisarı Mahkeme-i Şeriye ve Adliye Dairesi		
Naib ve Mahkeme-I Bidayet Reisi	Abdurrahman Hafızı Bey	
Emval İtam Müdürü	Hacı İbrahim Efendi	
Mahkeme-i Şer-i Kâtibi	Ahmet Faik Efendi	
Bidayet Azası	Salih Efendi	
Bidayet Azası	Yenaki Efendi	
Bidayet Baş Kâtibi	Mehmet Hilmi Efendi	
Bidayet İkinci Kâtibi	Mustafa Efendi	
Bidayet Müstantık Muavini	Mustafa Efendi	
Bidayet Mukavlat Mahruri	Hasan Keşif Efendi	
Bidayet Mübaşiri	İboş Aga	
Bidayet Mübaşiri	Hüseyin Aga	
Bidayet Odacısı	Gorki	
Avrathisarı Zabitan-ı Adliye Memurları		M
Mülazım Evvel	Mehmet Efendi	5
Gönüllü Nahiyesi Jurnal Emni	Halil Efendi	
Doyran Kazası Adliye Memurları		
Reis Naibi Elşerh?	Hüseyin Hüsnü Efendi	
Aza	Ahmet Bey	
Aza Kiro Papa Kosta Aga		
Baş Kâtip ve Nükevelat Muharreri	Timur Ali Efendi	
İkinci Kâtip	Corc Efendi	
Müstantık Muavini	Ahmet Bey	
Mübaşir	Abdul Bey	
Mübaşir	Ayabos Aga	
Ustrumca Kazası Mahkeme-i Bidayet Heyet-i ve Memurları		
Reis	Ahmet Haşim Efendi	
Aza	Şih Mahmut Bey	
Aza	Celi Meytah Aga	
Katib-i Evvel	Mahmut Bey	
Katib-i Sani	Hüsnü Bey	
Müstantık Müavini	Şevket Efendi	

Tikveş Kazası Mahkeme-i Bidayet Dairesi		
Mahkeme-i Bidayet Baş Kâtibi	Cafer Efendi	
Mahkeme-i Bidayet İkinci Kâtibi	Mahir Bey	
Mahkeme-i Bidayet Üçüncü Kâtibi	Halil Efendi	
Müstantık	Ahmet Bey	
Müstantık Müavini	Tahsin Bey	
Mükavelat Muhariri	Cafer Efendi	
Tapu Kâtibi	İsmail Efendi	
Nüfus Memuru	Hafız Ahmet Efendi	
Nüfus Kâtibi	Mustafa Efendi	
Yenice-i Vardar Kazası Mahkeme-i Şeriye Dairesi		Rütbe
Naib	Hacı Vehbi Efendi Kibar	Müderisten
Mahkeme-i Şeriye Kâtibi	Süleyman Efendi	
İtam Müdürü	Ali Efendi	
Aza	Emin Edip Efendi	
Aza	Kocaman Kristo Aga	
Yenice-i Vardar Kazası Adliye Dairesi		
Katib-i Evvel	Şakir Efendi	
Katib-i Sani	Ahmet Fuat Efendi	
Müstantık Muavini	Rıza Bey	
Mükavelat Muharreri	Mustafa Efendi	
Mübaşir	Muhsin Aga	
Mübaşir	Estanku Aga	
Odacı	Mehmet Aga	
Vidine Kazası Adliye Dairesi		
Mahkeme-i Bidayet Azası	Ömer Efendi	
Mahkeme-i Bidayet Azası	Ligor Efendi	
Mahkeme-i Bidayet Kâtibi	Halil Efendi	
Refiki	Ahmet Efendi	
Müstantık Muavini	Ahmet Bey	
Müstantık Umumi Muavini Vekili	Hıfzı Bey	
Mahkeme-i Şer'i Kâtibi	Adham Efendi	
Mükavelat Muharreri	Süleyman Efendi	
İtam Sandığı Müdürü	Şevki Efendi	
Mahkeme-i Bidayet Mübaşiri	Hasan Ağa	
Mahkeme-i Bidayet Mübaşiri	Mehmet Ali Ağa	
Kareferye Mahkeme-i Bidayet Heyeti		
Reis	Mehmet Rüşdü Efendi	
Baş Kâtip	Vehbi Efendi	
İkinci Kâtip	Rasim Efendi	
Müstantık	Mehmet Efendi	
Müstantık Muavini	Ziya Efendi	
Aza	Anastas Efendi	
Mübaşir	Fuad Efendi	
Mübaşir	Mehmet Ziya	
Köprülü Kazası Mahkeme-i Bidayet Heyeti ve Memuriyeti		
Reis	Ahmet Nazif Efendi	
Aza	Mahmut Efendi	

Aza	Enderya Ağa	
Birinci Katip Efendi	
İkinci Kâtip	Halil Mehmet Efendi	
Müstantik Muavini	Mustafa	
Mukavelat Mahruru	Avni	
Köprülü Kazası Mahkeme-i Mezbure Ticaret-i Asası		
Muhacirinden	Mustafa Efendi	
Muhacirinden	Hacı İvan Ağa	
Kesendire Kazası Mahakeme-i Bidayet Heyeti		Rütbe
Reis	Zeynel Abidin Efendi	Müderris
Aza	Ali Efendi	
Aza	Estomo Ağa	
Katib-i Evvel	Salih Efendi	
Katib-i Sani	Azib Efendi	
Müstantik Muavini	Mehmet Bey	
Mübaşir	Hurşid Ağa	
Mübaşir	Yenaki Ağa	
Drama Sancağı Mahkeme-i Bidayet Heyeti		
Reis-i Evvel	Mehmet Naim Efendi	
Reis-i Sani	Sami	
Mudi Umumi Muavini	Hasan Raşid	
Aza	Hacı Salih Ağa	
Aza	Polihrun Efendi	
Aza	Mirkur	
Aza Mülazımı	Muharrem Hilmi	
Başkâtip	Şükrü Efendi	
İcra Memuru	Hüsnü	
Mukavelet Muharriri	Ferid	
Cezazat Kâtibi	Seyid	
Hukuk	Ali	
Müstantik	Tevfik	
Mukayyid	Ahmet Zeki	
Eytam Müdürü	İsmail Efendi	
Mahkeme-i Şeriye Kâtibi	Mustafa Efendi	
Mübaşir	Abdülvahab Ağa	
Mübaşir	Koçu Ağa	
Drama Sancağı Mahkeme-i Ticaret Heyeti		Rütbe
Reis	Ramiz Efendi	
Aza-i Daimi	Celal Bey	Müderris
Aza-i Daimi	Kostantin Bendazi Bey	
Aza-i Mukatça	İzzet Efendi	
Aza-i Mukatça	Hacı Rıza Efendi	
Aza-i Mukatça	İnesti (İneyesta) Efendi	
Katib-i Evvel	Aziz Efendi	
Katib-i Sani	Mustafa Efendi	
Mübaşir	Mehmet Ağa	
Mübaşir	Hasan Ağa	
Kavala Kazası Mahkeme-i Bidayet Heyeti		

Baş Katib	Mehmet Latif Efendi		
Refiki	Osman Efendi		
Aza	Süleyman Rüşdü		
Aza	Petro Efendi		
Kavala Kazası Mahkeme-i Ticaret Dairesi			
Reis	Rafael Efendi		
Başkatib	Ömer Bey		
Katib-i Sani	Besim Efendi		
Aza	Mehmet Efendi		
Aza			
Sarışaban Kazası Adliye Dairesi			
Reis	Mehmet Marku Efendi		
Başkatib	Mehmet Efendi		
İkinci Katib	Emin Efendi		
Müstantik	Mehmet Ali Efendi		
Aza	Mümin Efendi		
Aza	Osman Efendi		
Siroz Sancağı Adliye Dairesi			M.
Naib Ve Reis-i Evvel	Mehmet Salih Efendi	Mevali	4
Reis-i Sani	Halil Rüşdü Efendi		
Mudde-i Umumi Muavini	Hüsni Efendi	Salise	
Aza	Hacı Ahmet Efendi		
Aza	Rıza Bey		
Aza	Naşa Efendi		
Aza	Hristo Efendi		
Aza Mülazımı	Hacı Hüsni Efendi	Müderris	
Aza Mülazımı	Nurah Bey		
İcra Memuru Efendi		
Hukuk Baş Kâtibi	Hacı İbrahim Efendi		
Hukuk Zabıt Kâtibi	Kamil Efendi		
Ceza Kâtibi	Osman Efendi		
Refiki	Abdülbaki Efendi		
İcra Mübaşiri	Salih Efendi		
İcra Mübaşiri	Mehmet Ağa		
Mahkeme-i Şeriyye Başkâtibi	Rıza Efendi	Müderris	
Mahkeme-i Şeriyye Mukayyidi	Hasan Efendi	Müderris	
Mukavelet Muharriri	Mazlum Bey		
Eytam Müdürü	Timur Bey		
Siroz Kazası Ticaret Mahkemesi			Rütbe
Reis	Ahmet Lütfi Efendi		
Aza-i Daima	Faik Efendi		
Aza-i Daima	Validi Efendi		
Aza-i Mukata	Yusuf Muhlis Bey	Kapucu	
Aza-i Mukata	Mustafa Bey		
Aza-i Mukata	Vasil İstamolu Bey		
Aza-i Mukata	Vasilaki Efendi		
Baş Katib	Mehmet Reha Efendi		
Zabıt Kâtibi	Arif Efendi		

Mukayyidi	Ali Efendi
Timurhisar Kazası Mahkeme-i Bidayet Heyeti	
Aza	Ahmed Bey
Aza	Anastas Ağa
Başkâtip	Ahmet Efendi
Katib-i Sani	Salih Efendi
Müstentik Kâtibi	Tevfik Efendi
Mübaşir	Recep Ağa
Mübaşir	Hüseyin Ağa
Mahkeme-i Şeriye Kâtibi	Hacı Osman Efendi
Nevrekob Kazası Mahkeme-i Bidayet Heyeti	
Reis	Osman Hayri Efendi
Aza	Mehmet Bey
Aza	Perkob Ağa
Katib-i Evvel	Mehmet Efendi
Katib-i Sani	Ahmet Efendi
Müstantik Muavini	Mustafa Efendi
İki Nefer Mübaşir	
Bir Nefer Odacı	
Zebhane Kazası Mahkeme-i Bidayet Heyeti	
Reis	Ahmet Sabri Efendi
Aza	Ahmet Efendi
Aza	Zisu Ağa
Başkatib	Ali Saib Efendi
Katib-i Sani	Ali Galip Efendi
Müstantik Muavini	Mustafa Bey
Mübaşir	Abduh Ve Hasan Ağalar
Petriç Kazası Mahkeme-i Bidayet Heyeti	
Reis	Şuayib Efendi
Aza	Mehmet Akif Efendi
Aza	Hacı İzlatan Ağa
Katib-i Evvel	Ahmet Niyazi Efendi
Katib-i Sani	Hüseyin Efendi
Müstantik Muavini	Mehmet Cemal Efendi
Mübaşir	Hafız Ahmet Efendi
Mübaşir	Halil Ağa
Menlik Kazası Mahkeme-i Bidayet Heyeti	
Reis	Mehmet Necib Efendi
Aza	Hüseyin Efendi
Aza	Hristaki Efendi
Baş Katib	Edhem Efendi
Katib- Sani	Mehmet Efendi
Müstantik Muavini	Ali Efendi
Mübaşir	Said Ağa
Mübaşir	Hasan Efendi
Cuma Bala Kazası Mahkeme-i Bidayet Heyeti	
Reis	Salih Hilmi Efendi
Aza	Haşmet Sıtkı Efendi

Aza	Gorki Efendi
Aza	Ahmet Efendi
Aza	İzzet Efendi
Aza	İbrahim Efendi

Ek-7: 1886 Yılı Selanik Vilayet Salnamesine Göre Vilayet Polis Teşkilatı, Sancak, Kaza ve Nahiyelerde Görevlendirilen Polis Memurları.

Selanik Vilayet Polis İdaresi	
Vilayet Polisi Serkomseri	Hakkı Efendi
Merkez Komseri	Feyiz Bey
Refakatlerinde on dokuz polis görev yapmaktadır.	
Yenice Vardar Kazası Polis İdaresi	
Komser	Rıza Efendi
Maiyetinde iki polis görev yapmaktadır.	
Kareferya Kazası Polis İdaresi	
Komser	Hasan Efendi
Maiyetinde iki polis görev yapmaktadır.	
İneruz Kazası Polis İdaresi	
Komser	Hüsnü Efendi
Maiyetinde üç polis görev yapmaktadır.	
Avrathısarı Kazası Polis İdaresi	
Komser	Derviş Efendi
Maiyetinde üç polis görev yapmaktadır.	
Vidine Kazası Polis İdaresi	
Komser	Şükrü Bey
Maiyetinde üç polis görev yapmaktadır.	
Toyran Kazası Polis İdaresi	
Komser	Hamdi Efendi
Maiyetinde bir polis görev yapmaktadır.	
Kesendire Kazası Polis İdaresi	
Komiser	Yahya Efendi
Maiyetinde dört polis görev yapmaktadır.	
Ester Ve Mech Kazası Polis İdaresi	
Maiyetinde iki polis görev yapmaktadır.	
Komiser	Ali Bey
Köprülü Kazası Polis İdaresi	
Komiser	Arif Bey
Maiyetinde üç polis görev yapmaktadır.	
Tikveş Kazası Polis İdaresi	
Komiser	Mehmet Efendi
Maiyetinde iki polis görev yapmaktadır.	
Drama Sancağı Polis İdaresi	
Komiser	Sadi Efendi
Maiyetinde dört polis görev yapmaktadır.	
Praveşte Nahiyesi Polis İdaresi	
Komiser	Ahmet Efendi
Maiyetinde bir polis vardır.	
Kavala Kazası Polis İdaresi	

Komiser	Salim Sırrı Efendi
Maiyetinde iki polis vardır.	
Sarışaban Kazası Polis İdaresi	
Komiser	Abdulkerim Efendi
Siroz Sancağı Polis İdaresi	
Komiser	Hasan Hüsnü Efendi
Maiyetinde sekiz polis vardır.	
Nurekub Kazası Polis İdaresi	
Komiser	Abdülvehab Efendi
Maiyetinde dört polis vardır.	
Cuma Kazası Polis İdaresi	
Komiser	Arif Efendi
Maiyetinde iki polis vardır.	
Menlik Kazası Polis İdaresi	
Komiser	Hafız Mustafa Efendi
Maiyetinde iki polis vardır.	
Zihne Kazası Polis İdaresi	
Komiser	Salih Efendi
Maiyetinde bir polis vardır.	
Timurhisar Kazası Polis İdaresi	
Komiser	Hacı İsmail Efendi
Maiyetinde bir polis vardır.	
Petriç Kazası Polis İdaresi	
Komiser	Hasan Efendi
Maiyetinde bir polis vardır.	

Ek-8: 1886 Selanik Vilayet Salnamesi 'ne Göre Vilayet Dâhilinde Yaşayan Millet Ve Topluluk İsimleri.

Müslüman	Rum	Yahudi	Bulgar	Makedon
Leh	Kıbatı	Arnavut	Romen	Leh
Kıpti	Yörük	Muhacir	Çingene	Ortodoks

Ek-9: 1886 Selanik Vilayet Salnamesi 'ne Göre Vilayet Dâhilinde Kullanılan Ölçü Ve Tartı Birimleri.

Arşın	Batman	Dirhem	Dönüm	Endaze
Kantar	Kıyye	Kile	Kilo	Kilometre
Metre	Okka	Tahm	Urub	

Ek-10: 1886 Selanik Vilayet Salnamesi 'ne Göre Vilayet Dâhilinde Yetişen Zirai Ürünlerin İsimleri.

Arpa	Bal	Balmumu	Buğday	Burçak
Çavdar	Çeltik	Darı	Fındık	Haşhaş (Afyon)
Hububat	Kenevir	Keten	Kuru Fasulye	Mısır
Nohut	Pamuk	Patates	Pertes	Pirinç
Sair	Susam	Tütün	Üzüm	Yulaf
Zahire	Zeytin	Gül	Bağ	Bahçe

Ek-11: 1886 Yılı Selanik Vilayet Salnamesine Göre Vilayet Dâhilinde Yetiştirilen Hayvan Türleri.

Arı	At (Esb)	Ayır	Beygir (Balgır)	Boğa
Boğa	Burma	Canavar (Domuz)	Çekirge	Dana
Ester	Eşek (Merkeb)	Herekli	Hergele	Horoz
İnek	İpek Böceği	Kaz	Kısrak	Koç
Koyun	Kuzu	Malak	Manda	Obrak
Oğlak	Ördek	Öküz	Sığır	Sıpa
Tavşan	Tavuk	Teke	Toy	Yük Beygiri

Ek-12: 1886 Yılı Selanik Vilayet Salnamesine Göre Vilayet Dâhilinde Bulunan Ağaç Türleri.

Akmeşe Ağacı	Çam Ağacı	Sarıçam Ağacı	Kızılçam Ağacı	Meşe Ağacı
Kayın Ağacı	Kavak Ağacı	Çınar Ağacı	Kestane Ağacı	Mayız Çamı
Gürgen	Karagürgen Ağacı	Kızıl Ağaç	Kara Kayın Ağacı	Fıstık Ağacı
Neym Ağacı	Köknar Ağacı	Zeytin Ağacı	Kavak Ağacı	Yabani Kabak Ağacı
Karaçam Ağacı	Pürnar Ağacı	Kocayemiş Ağacı	Yabani Zeytin Ağacı	Şimşir Ağacı
Sendeban Ağacı	Kara Ağaç	Fındık Ağacı	Palamut Ağacı	Akçam Ağacı
Dağ Çam Ağacı				

Ek-13: 1886 Yılı Selanik Vilayet Salnamesine Göre Vilayet Dâhilinde Bulunan Akarsular.

Ahmet Paşa Çayı	Bulanık Nehri	Katne Çayı	Mezden Nehri	Rila Nehri
Güllük Gölü	Yenice Karasu Nehri	Bayçe Nehri	Topluca Nehri	Karasu Nehri
Yenice Nehri	Meştuh Deresi	İki Köy Deresi	Arnavut Deresi	Şatır Nehri
Pesrice Nehri	BeliceNehri	Kızılcay	Ayonya Çayı	Laduh Nehri
Koludi Nehri	Galeyat Nehri	İncekara Nehri	Kara Azmak Nehri	Vardar Nehri
Bağlıca Nehri	Ladve Nehri	Yenice Gölü	Neyşa Gölü	Nese Gölü
Pereveşte Gölü	Tehyamus Gölü	Laduh Gölü	Üçdoğrak Nehri	Cav Nehri
Dulca Nehri	Kanına Nehri	Gümüş Deresi		

Ek-14: 1886 Yılı Selanik Vilayet Salnamesine Göre Vilayet Dâhilinde Bulunan Dağlar.

Pernar Dağı	Beles Dağı	Kukuş Dağı	Radviç Dağı	Perin Dağı
Besterice Dağı	Meyl Dağı	Olimpus Dağı	Retire Dağı	Bustan Dağı
Draçko Dağı	Estrenebuko Dağı	Çaramuze Dağı	Hurpeşte Dağı	Petrin Dağı
Persasin Dağı	Razdol Dağı	Kınus Dağı	Kereste Dağı	Dospat Dağı
Barmil Dağı	Tubran Dağı	Mice Dağı	Ester Dağı	Rum Sıradağları
Yerin Dağı	Ali Potis Dağı Ağaç	Karadağ	Vakayüz Dağı	Temrez Dağı
Üçdoğrak Dağı	Parıl Dağı	Tesve Dağı	Peri Dağı	Yüz Dağı
Pertter Dağı	Dar'amuz Dağı			

Ek-15: 1886 Yılı Selanik Vilayet Salnamesine Göre Vilayet Dâhilinde İhraç Edilen Madenler.

Değerli Taşlar	Taş Kömürü	Krom Madeni	Demir Madeni	Kereste
Bakır Madeni	Altın Madeni	Antimon	Kurşun	Simli Kurşun
Kömür	Kükürt	Kükürtlü Demir	Çinko	Kükürtlü Çinko
Antiman	Kireç Taşları	Endezit (Endoresit)	Kayın Madeni	

Ek-16: 1886 Yılı Selanik Vilayet Salnamesine Göre Selanik Üzerinden İhracat Yapılan Şehirler Ve Ülkeler.

Yunanistan Mısır (İskenderiye) Dersaadet (İstanbul)	Bulgaristan Cezair-i Bahri Sefid Anadolu	Sırbistan Romanya Hicaz Yarımadası (Arabistan)	Avusturya Almanya	Suriye Bosna Hersek
---	--	---	----------------------	---------------------------

Ek-17:1886 Yılı Selanik Vilayet Salnamesine Göre Selanik'teki Balık Türleri.

Turna Balığı Kırmızı Kanat Balığı	Kukuleta Balığı Sazan Balığı	Sülek Balığı	Pirgi Balığı	Yılan Balığı
---	---------------------------------	--------------	--------------	-----------------

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı-Soyadı: Senem KOYUNCI

Uyruğu: T.C.

Doğum Yeri ve Tarihi: İğdır-02.09.1987

Tel: 05074471262

E-posta: nisan-15@windowlive.com

Yazışma Adresi: Mimar Sinan Mah. 517. Sok. no:37/1 Dilovası/KOCAELİ

EĞİTİM

İLKÖĞRETİM- Mehmet Zeki Obdan İlköğretim Okulu-2002

LİSE- Hereke Süper Lisesi-2006

LİSANS- Anadolu Üniversitesi- 2012